

The Project Gutenberg eBook of Siperian samojedien keskuudessa vuosina 1911-13 ja 1914, by Kai Donner

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Siperian samojedien keskuudessa vuosina 1911-13 ja 1914

Author: Kai Donner

Release date: June 5, 2015 [EBook #49142]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SIPERIAN SAMOJEDIEN KESKUUDESSA
VUOSINA 1911-13 JA 1914 ***

Produced by Tapio Riikonen

SIPERIAN SAMOJEDIEN KESKUUDESSA VUOSINA 1911-1913 JA 1914

Kirj.

Kai Donner

Otava, Helsinki, 1915.

SISÄLLYS:

Esipuhe.
Johdanto.
Itäänpäin.
Tomskiin.

Narym ja Tymskoe.
Narymin samojediet.
Retkeilyjä Obilla.
Tym-joella.
Krasnojarskissa ja Ket-joella.
Ketin samojedien uskonto.
Jeniseitä pitkin.
Jeniseiltä Tasille.
Asumattomien tundrain halki Obille.
Häviävien heimojen keskuudessa.

ESIPUHE

Aina lapsuudestani saakka olin tuntenut vastustamatonta halua päästä Aasiaan. Isäni, Otto Donner, oli aikoinaan hänkin toivonut ja odottanut samaa — mutta mahdollisuuden tarjoutuessa oli matkan toteuttaminen liian myöhäistä. Olin perinyt hänen tyydyttämättömän halunsa ja pienestä pitäen olin kuullut puhuttavan matkailijoista ja matkoista. Oli siis aivan luonnollista, että tieni ennemmin tai myöhemmin oli johtava Itämaille.

Seuraavassa olen yrittänyt luoda kuvauksen ensimmäisistä Aasian-matkoistani, elämästäni pohjoisen Siperian samojedien keskuudessa. Tämän ohella olen katsonut asiakseni kertoa itse maasta ja kansasta, oloista, tavoista, uskonnollisista käsityksistä y.m. Selostus omista matkoistani ja kokemuksistani lienee jossain määrin subjektiivinen, mutta muussa olen mahdollisuuden mukaan pyrkinyt tasapuolisuuteen. Aineiston rikkaudesta ja vaikutelmien moninaisuudesta johtuu, että minun useinkin on ollut pakko rajoittaa pelkkiin viittauksiin.

Tässä yhteydessä pyydän kiittää kaikkia niitä viranomaisia, oppineita seuroja ja yksityisiä, jotka monella muotoa ovat minua avustaneet sekä ennen matkaani että myös sen kestäessä. Erikoisen syy on minulla mainita Suomalais-ugrilainen seura ja sen johtokunta sekä herrat Nagnibeda ja Berdnikov Tomskissa ja Krasnojarskissa. Professorit A.C. Haddon Cambridgessä, K. Nielsen Kristianiassa, H. Paasonen, E.N. Setälä ja Edv. Westermarck ynnä dosentit K.F. Karjalainen, G.J. Ramstedt ja U.T. Sirelius Helsingissä sekä tohtori Helge Backlund Pietarissa ovat työtäni opetuksillaan ja hyvillä neuvoillaan suuresti edistäneet. Akateemikot S. Oldenburg, W. Radloff ja K. Sahlemann sekä dosentti A.D. Rudnev ovat hankkineet minulle välttämättömiä suosituskirjeitä, joista olen paljon hyötynyt. Sitäpaitsi on minun täten kiitettävä niitä Yliopistomme klinikkain johtajia, jotka ovat antaneet minulle tilaisuuden sairaaloissaan hankkia ne lääkeopilliset tiedot, jotka niin suurella määrällä ovat helpottaneet tutkimuksiani alkuasukasten keskuudessa. Mielihyvällä olen seurannut professori F. Nansenin minulle ennen lähtöäni antamaa neuvoa, että karttaisin "eurooppalaisia" ja mikäli mahdollista eläisin ainoastaan alkuasukkaiden parissa. Tämän lisäksi lausun vielä kiitokseni kaikille niille vanhoille ja uusille ystäville, ulkomaalaisille, maanmiehille ja samojedeille, jotka tavalla tai toisella ovat minua auttaneet pitkän matkani varrella. Isäni muisto ynnä hänen työnsä ja pyrkimyksensä ovat olleet minulle hyvänä tukena, ja, M.A. Castrénin vaivoista ja vastuksista rikas tutkijatoimi on kannustanut minua tekemään parhaani.

Lopuksi on minun mainittava, että Pohjolan pitkä talviyö on estänyt minua ottamasta valokuvia matkustellessani Jeniseitä pitkin sekä pohjoisilla tundrailla.

Framnäs, Bromarf, elokuulla 1915.

Kai Donner.

JOHDANTO

1830- ja 40-luvuilla oli kuuluisa maanmiehemme M.A. Castrén m.m. lähes viiden vuoden aikana oleskellut Siperiassa tutkimassa lukuisia silloin vielä melkein kokonaan tuntemattomia kansoja. Hänen uraa-uurtavien tutkimustensa pääesineenä olivat samojedilaiset kielet. Tämän työn suorittamiseksi hän

uhrasi parhaat vuotensa, terveytensä ja elämänsä. Tuloksia hän ei itse edes ehtinyt saattaa painoon, vaan ne tulivat muiden toimesta julkisuuteen. Mutta vaikka hänen työnsä monessa suhteessa ei lopullisesti valmistunut, on siitä huolimatta hänen keräilemänsä uuden ja tärkeän sekä erittäin luotettavan ainehaston nojalla voitu työtä jatkaa. Castrén todisti, ja samaan tulokseen ovat useimmat myöhemmätkin tutkijat tulleet, että samojedit kielellisessä suhteessa lähinnä liittyvät suomalais-ugrilaisiin kansoihin.

Samojedit, joita Castrén ensimmäisenä tutki ja joille hän ensimmäisenä antoi oikean paikan kansojen suuressa perhekunnassa, ovat lukumäärältään vähäiset; heitä on korkeintaan noin 18,000 henkeä, vaikka heidän asuinpaikkoihinsa kuuluu laajoja alueita kahdessa maanosassa ja he itsekin yli 40 murteen jakamina erottautuvat toisistansa. Lukuisimmat heistä ovat jurakit, jotka oleskelevat Arhangelskin ja Jenisei-joen välisillä tundroilla ja yksinomaan harjoittavat poronhoitoa sekä metsästystä ja kalastusta. Heitä idempänä elävät samoin paimentolaisina Jenisei- ja Avam samojedit, jotka ovat vähäiset lukumäärältään ja sukupuuttoon kuolemaisillaan. Obin ja Jenisein välisillä tundroilla sekä Tomskin kuvernementin pohjoisissa metsäseuduissa ja Tobolskin ja Jeniseinkin kuvernementtien siihen rajoittuvissa osissa asustavat n.s. ostjakki-samojedit, joiden luku ei nouse yli 3,000:n, vaikka heillä tavattavien murteiden lukumäärä on vähintään 20. Paljoa etelämpänä, korkeiden Sajaanin-vuorten pohjoisilla rinteillä, asuu lopuksi muinoin niin mahtavan kamassi-heimon vähäpätöinen jäännös, joka sekini heimo ennen pitkää tulee häviämään tai tatarilaistumaan.

Niinkuin äsken huomautin, katsotaan samojedien kielen lähinnä olevan sukua suomalais-ugrilaisille, ja yhdessä nämä kielet muodostavat n.s. uralilaisen ryhmän. Siitä huolimatta samojedeja ei voi sanoa suomalaisten serkuiksi tai pikkuserkuiksi, sillä ensiksikin on enemmän kuin luultavaa, että kansat fyysillisesti eivät kuulu samaan ryhmään, ja lisäksi eroavat kielet toisistansa vielä enemmän kuin esimerkiksi ruotsi ja kreikka.

Castrén, samoin kuin moni ennen häntä ja hänen jälkeensä, on lisäksi yrittänyt todistaa sukulaisuussuhteiden olemassaolon uralilaisten ja mongolilais-turkkilaisten l. altailaisten kielten välillä. Sellainen väite on kuitenkin toistaiseksi aivan todistamaton ja kysymyksen ratkaisu on yhtä vaikea kuin kysymys suomalais-ugrilaiden ja indoeurooppalaisten kielten keskinäisestä sukulaisuudesta. Useimmat altailaiset sanat samojedissa voidaan todistaa tai käsittää lainasanoiksi ja tämä onkin peräti luonnollista, kun muistaa, että kumpaankin kieliryhmään kuuluvat kansat hamasta muinaisuudesta saakka ovat olleet ja edelleen vielä tänäkin päivänä ovat yhteydessä toistensa kanssa.

Jos kerran katsotaan samojedien sukulaisuus suomalais-ugrilaiden kielten kanssa todistetuksi, täytyy samalla luopua Castrénin teoriasta, jonka mukaan näiden kansojen alkukoti olisi sijainnut Altai-vuorilla. Vakuuttavalla tavalla on todistettu (m.m. eräiden näissä kielissä tavattujen yhteisten puulajien merkitsevien nimien avulla) suomalais-ugrilaisen alkukansan asuneen jossain keskisen Uralin länsipuolella tai jokseenkin etäällä pohjoisessa Permin kaupungin tienoilla. On luonnollisesti otaksuttava, että he jo silloin, siis noin 2-3 tuhatta vuotta ennen meidän ajanlaskuamme, liikkuivat laajoilla alueilla, koskapa he harjoittivat sekä kalastusta että metsästystä. Mutta siinä tapauksessa, että nämä kansat aikoinaan ovat lähteneet yllämainituilta paikkakunnilta, on myöskin epäilemätöntä, että samojedit ovat eläneet niitä lähellä olevilla seuduilla. On kuitenkin tällä haavaa mahdotonta ratkaista millä puolen Uralia he ovat asuneet. Noina kaukaisina, historiantakaisina aikoina he tulivat altailaisten kansojen kanssa kosketuksiin, ja nämä tunkivat heidät vähitellen yhä enemmän pohjoista kohti ja hajottivat heidät eri ilmansuunnille. On samoin mahdotonta lähimainkaan määrittellä, milloin he saapuivat nykyisille asuinpaikoilleen, mutta ensimmäisten meillä saatavissa olevien tiedonantojen mukaan he jo noin v. 1000 asuivat karuilla tundroillansa. Senjälkeen he ovat olleet tuomitut siellä elämään kurjissa olosuhteissa ja vähitellen katoamaan sen uuden vaaran johdosta, joka päivä päivältä tunkeutuu lähemmäksi heitä, vaaran, josta me ylpeilemme, mutta jota he eivät kestä, ja jota me tavallisesti olemme tottuneet nimittämään länsimaiseksi kulttuuriksi.

Senjälkeen kuin suomalais-ugrilaiset kansat, etupäässä Suomalais-ugrilaisen seuran lähettämien stipendiaattien toimesta, ovat kielellisesti tulleet jokseenkin perinpohjin tutkituiksi, on jo kauan kuulunut mainitun seuran hartaimpiin toivomuksiin, että joku ottaisi pitääkseen huolta samojedeista, kansamme kaukaisimmista sukulaisista. Olikin sentähden aivan luonnollista, että tämän kirjoittaja suuntasi matkansa samojedien luo kootakseen heidän keskuudestaan mitä mahdollisesti vielä oli jäljellä. Tutkimusten esine ei ollut kiitollinen yksinomaan tuon niin pitkäksi venyneen sukulaisuuden kannalta, vaan senkin takia, että niin vähän oli tehty ja niin paljon voitettavana oleskelulla primitiivisen kansan keskuudessa maailman tuntemattomimmilla seuduilla.

Kesäinen aurinko loisti vielä kaikessa ihanuudessaan, kun minä elokuussa v. 1911 jätin Suomen lähteäkseni samojedien Siperiaan, Aasian pohjoisiin erämaihin. Oleskeltuani jonkun aikaa Pietarissa, hankkiakseni Venäjällä niin tarpeelliset viralliset todistukset ja suositukset, aloitin syyskuussa matkani itää kohti. Astuin siihen kerran viikossa lähtevään pikajunaan, joka nopeimmin välittää liikennettä molempien maanosien välillä. Minulla oli aikaisemmin ollut erinäisiä runollisia käsityksiä itämaisista retkeilyistä, mutta viisi päivää kestävän junamatkani aikana tulikin, aluksi ainakin, pakotetuksi luopumaan kaikesta romantiikasta siinä suhteessa. Lähin ympäristö, juna nimittäin, hävitti useimmat mielikuvat. Kaikki nykyajan mukavuudet olivat matkustavaisten käytettävänä ja kylpyamme yhtä hyvin kuin piano tarjosi virkistystä räytyneelle ruumiille ja alakuloiselle sielulle. Viereisessä osastossa istui liikemiehen näköinen amerikkalainen, joka naputteli kirjoituskonettaan. Enimmät matkustajat olivat ulkomaalaisia, harmaaseen puettuja, piippua polttavia englantilaisia, sinipukuisia, sikaaria imeviä saksalaisia, hiljaisia ja vaiteliaita skandinaaveja, kerskailevia ja rähiseviä italialaisia. Siellä täällä tunsin kiinalaisen hajun, ja seurakunnan tekivät täysilukuisiksi muutamat upseerit, joilla oli matkassaan enemmän tai vähemmän nuoret ja enemmän tai vähemmän oikeat rouvansa.

Tässä junassa, jossa palveluskunta puhui saksaa, ja noiden ihmisten keskuudessa, joista aniharva puhui venettä, jota kieltä en silloin ymmärtänytkään, minä vietin viisi vuorokautta matkalla itää kohti. Se mikä kulki eteenpäin ja jossa minä oleskelin, kuului Eurooppaan, ja se joka pysyi liikkumatonna paikallaan, kuului Venäjään ja myöhemmin Aasiaan. Sivuitimme Vologdan, Vjatkan ja Permin näkemättä muuta kuin soita ja metsiä, jotka tosin olivat raikatut ja hoitoa vailla, mutta sittenkin loistivat kullan- ja verenkarkvaisissa syysväreissä. Niiden lomassa näkyi laajoja tasankoja pienempine ja suurempine kylineen siellä täällä. Joskus ajoimme liejuisten, autiorantaisten jokien yli.

Uralia odotamme kolmisen päivää. Sitä ei kukaan meistä ole nähnyt, mutta kartalla olemme sen huomanneet suureksi ja mahtavaksi. Tullessamme sinne emme siitä tiedä, sillä näköala ei vastaa kuvaa, jonka olemme siitä luoneet. Näemme tosin kuusimetsien peittämiä kukkuloita ja ihailemme laaksoja, joiden pohjassa joet ja purot kiemurtelevat, mutta mahtavia vuoria ei näy. Juna ei edes kulje tunnelien läpi, ja meille jää tuo merkillinen ilmiö melkein selittämättömäksi. Muualla kuuluu kyllä tämäkin vuorijono kohoavan korkealle pilvien yläpuolelle, mutta rautatielinjan varrella saamme tyytyä vain tarkaslelemaan vuorista löydettyjä jalokiviä. Nämäkin tosin saattavat olla väärennetyjä, ja senvuoksi voi hyvällä syyllä sanoa, että rautatiematka Uralin poikki loistavalla tavalla todistaa, että junanikkunasta avautuva näköala ei ole kovinkaan laaja.

Seuraavana aamuna heräämme Siperiassa jätettyämme taaksemme vanhan Euroopan. Ensimmäiset vaikutelmani Aasiasta ovat, että kaikki tuntuu ja näyttää niin rajattoman suurelta. Aava aro leviää radan molemmin puolin ja avarat pellot sekä laajat suomaat ulottuvat joka taholle. Maalaiset korjaavat viimeisiä satojaan ja siellä täällä näkyy vetojuhtien joukossa pyöreiden kirgiisien ajamia laihoja (ne ovat kenties aina laihoja) kameleja. Nuo itämaalaiset vilahdukset herättävät minussa iloa, mutta joudun taas pahalle tuulelle, kun Siperia päivemmällä tervehtii meitä suurilla lumikinoksilla ja purevalla itätuulella. Suomessa oli vallinnut kesä, Pietariin oli syksy saapunut ja täällä jo alkava talvi tekee tuloaan. Samalla leveysasteella on siis muutamien harvojen päivien kuluessa ilmatieteellinen vuosipuolisko sivuuttanut meidät.

Vielä samana iltana tulee näkyviin Irtysh, Siperian kaunein joki, ja sen rannoilla huomaamme satojen lyhtyjen loiston, näemme valaistuksen, joka osoittaa missä Omsk, maan suurin kaupunki ja kaikkien tanskalaisten voikauppiaiden keskus, sijaitsee. Seuraavana päivänä sivuutamme liejuisen ja likaisen joen, joka verkalleen juoksee matalien, metsättömien rantojen välissä, joilla leviävät laajat, korkeaa keltaista ruohoa kasvavat suomaat. Tämä se on tuo niin tärkeä Ob. Sen oikealla rannalla on ääretön joukko yksikerroksisia puutaloja, jotka muodostavat Novo-Nikolajevskin kaupungin. Tämä on neljässä vuodessa kasvanut pienestä kylästä yhteiskunnaksi, jossa on 80,000 asukasta.

On jo melkein pimeä, kun minun on pakko siirtää tavarani ja muuttaa junaa Taigan (tajgá = aarniometsä) asemalla, josta sivurata johtaa Tomskiin. Minun täytyy istua monta tuntia asemalla odottamassa keskellä yötä lähtevää junaa. Sillävälillä kuulen muilta matkustavaisilta seuraavan jutun. He kertovat Tomskin kaupunginduuman kieltäytyneen maksamasta lahjuksiin 100,000 ruplaa ratainsinööreille, jotka siitä syystä eivät katsoneet voivansa johtaa päärataa kaupungin kautta. En voi vannoa, että kertomus on tosi; tiedän vain sen, että sain neljä tuntia istua eräässä paikallisjunassa päästäkseni suorittunaan nuo jäljellä olevat 82 virstaa.

Seuraavana aamuna varhain saavuin Tomskin asemalle, joka merkitsee jotakin aivan toista kuin samanniminen kaupunki. Kaupungin isät ovat nähtävästi olleet odottamattoman kaukonäköisiä yhteiskuntansa kehitysmahdollisuuksien suhteen, sillä tuo asema on rakennettu neljän kilometrin päähän niiltä seuduilta, missä ensimmäiset talot ja kadut sijaitsevat. Lumisohjossa ja -myrskyssä ajoin tavaroineni paremmanpuoleiseen hotelliin, jonka nimenä oli Rossija ja joka vielä klo 5 aamulla oli aivan hereillään. Sillä mennessäni saliin ruokaa etsimään, hankittuani itselleni huoneen, huomasin soittokunnan juuri vastikään alottaneen ohjelmansa ja varieteenaisten äskettäin ryhtyneen näyttämään

taiteellista alastomuuttaan. Vaikka en oikeastaan ollut tyytymätön katsellessani unkarilaisen tanssijattaren tulista taituruutta, niin ympäristö kuitenkin pyrki tympäisemään minua. Palasin huoneeseeni huomattuani, että yleisö erikoisen innokkaasti käytti lattiaa meno- ja paluupiletillä varustetun ruuan säilytyspaikkana. Huoneestani ei minulla ollut myöskään mitään iloa ja sänkyäni saattoi minut kiroilemaan niin uninen kuin olinkin. Siinä ei ollut tyyntyä, ei lakanoita eikä peitettä, mutta lutikoita viljalti. Tämä oli kuitenkin kaupungin parhaita majataloja. Vedin esille omat tamineeni ja sain niinmuodoin vielä vähän aikaa nukkua eurooppalaisella tavalla.

Pitkän ja jokseenkin yksitoikkoisen matkan jälkeen olin siis tullut Siperian kimaltelevaan Pariisiin, millä nimellä Castrén kutsuu kaupunkia. Siperialaiset nimittävät sitä Aasian Ateenaksi. Ei kumpikaan nimi ole kovinkaan satuttava, niinkuin myöhemmin sain nähdä.

Tullessani Tomskiin oli laiva jo lähtenyt viimeiselle matkalleen ja ohut jääkuori oli peittänyt Tom-joen, joka virtaa kaupungin läpi. Siitä syystä olin pakotettu jäämään sinne talvikeliä odottamaan, koska matkustaminen pohjoista kohti on mahdollinen ainoastaan jokien vesillä tai niitä kahlehtivilla jäillä. Teitä ei näet ole laisinkaan.

Minulle ei suinkaan ollut vahingoksi se, että tulin pakotetuksi viipymään. Kuukauden kuluessa oli minulla tilaisuus oppia venettä ja lisäksi sain tutustua hauskoihin, ystävällisiin ihmisiin sekä, mikä oli tärkeämpää, sellaisiin, joilla oli hyvinkin laajat ja perinpohjaiset tiedot siitä maailmasta, jossa minä lähimpinä vuosina tulisin työskentelemään. Nämä henkilöt olivat minulle monessa suhteessa hyödyksi. Muistan erikoisesti silloisen Tomskin arkkipiispan, isä Makarijn, nykyisen Moskovan metropoliitan, jonka luona minä usein kävin tutkimassa hänen samojedilaisia muistiinpanojaan. Sitäpaitsi sain tutustua kansatieteilijä Adrianovin (nykyään karkoitettu Minussinskin piiriin) ja iäkkään tutkijan Potaninin kokoelmiin. Mutta ensimmäisenä kaikista täytyy minun mainita salaneuvos Björn Aminoff, joka melkein isällisellä hyväntahtoisuudella ja ystävällisyydellä teki kaiken voitavansa saadakseen oleskeluni Tomsissa mahdollisimman hyödylliseksi ja hauskaksi. Hänen ja hänen rouvansa minua kohtaan osoittama ystävällisyys oli niin suuri, että liioittelematta voin sanoa vasta heidän kauttansa oppineeni ymmärtämään mitä maanmiehen sana saattaa merkitä vieraalla maalla. Juuri ennen lähtöäni sain minä häneltä, muusta puhumattakaan, vastaanottaa erinomaisen lämpimät lampaannahkahousut, joita tosin en voinut palauttaa. Oleskellessani Ket-joella olin näet joksikin ajaksi jättänyt ne jonnekin nurkkaan, ja kun sittemmin jälleen aion vetää ne ylleni, huomasin niissä pesän, jossa oli seitsemän hiirenpoikaa vanhempineen. Tämä kesäsiirtola teki niiden käyttämisen mahdottomaksi.

Tomskin kaupunki, jossa minä hitaasti edistyvän ja myöhäisen talven takia sain oleskella kuukauden päivät, on verrattain suuri, asukkaita siinä on yli 100,000 ja se on samannimisen kuvernementin pääkaupunki. Se on rakennettu Tom-joen oikealle rannalle ja sijaitsee 100 virstaa Siperian suurimmasta joesta Obista. Itse kaupunki on tilavasti suunniteltu ja harvaan sekä pengermäisesti rakennettu. Pitkin matalaa rantaa asuvat tataarit, joita on monta kymmentä tuhatta ja jotka enimmäkseen ovat rakentaneet itselleen yksikerroksisia puutaloja. Siellä täällä kohoaa joku vihreäkattoinen metsheeti, jonka tornista kultainen puolikuu loistaa. Kauempana sijaitsevat laiturit, makasiinit ja työväenasunnot. Rantakaupungin yläpuolella on kukkuloita, joista korkein, Voskresenskaja gora, aikoinaan oli linnoitettu ja viimeisen tataarikaanin, Kutshumin, turvapaikka. Kukkulat ja niiden väliset laaksot muodostavat kaupungin keskustan, cityn; kivisiä taloja on runsaasti ja kadut ovat verrattain hyvin kivetyt. Useimmat viralliset rakennuksetkin ovat kivistä ja hohtavan valkoiset eivätkä tavanmukaisen vaaleanpunaiset. Keskellä suurinta toria kohoaa mahtava tuomiokirkko ja sen läheisyydessä ovat yliopistorakennukset vihertävien ja tuuheiden puistojen ympäröiminä. Kesäiseen aikaan kadut ovat kuivat ja pölyiset ja tavallaan erinomaiset, mutta syksyllä, talven tullessa, ne olivat, muualta tulleen mielestä, hämmästyttävässä kunnossa. Kura ja lieju peitti kaikki paikat ja loitommalla oli lantaakin. Katuristeyksiin oli asetettu siltojen tapaisia lautoja ja niitä pitkin ihmiset saattoivat suurinta varovaisuutta noudattaen liikkua. Kuulin kerrottavan — juttu on itsessään hyvin todennäköinen — että läänin herra pari vuotta sitten oli vaunuineen tarttunut eräälle sivukadulle, josta hän ei päässyt minnekään. Sotilaat pelastivat kuvernöörin, mutta hevoset ja ajopelit saatiin esille vasta pitkällisten kaivaustöiden jälkeen. Maantiet ovat luonnollisesti ihan kurjassa kunnossa ja niihin soveltuu täsmälleen raamatunlause: "Turha on orhi voitoksi, eikä sen suuri väkevyys pelasta." Mutta kaikki ei ole kaupungin viranomaisien viaksi laskettava, sillä maaperä jo tekee hyvin vaikeaksi teitten kunnossapitämisen ilman erikoisen hyvää kivitystä. Valaistuksen suhteen on muistutettava, että se aina loppuu n.s. virallisen kuutamon tultua, joka tarkoittaa, että kuun siihen aikaan pitäisi loistaa, vaikka se ei sitä tee. Senpätähden kaupungissa usein vallitsee egyptiläinen pimeys, joka muistuttaa sota-aikojen Helsinkiä ja jossa muukalaisen on kerrassaan mahdoton löytää tietänsä.

Ulkonaisessa suhteessa Tomsk ei huomattavasti eroa muista samankokoisista venäläisistä metropoleista, mutta sittenkin on olemassa jonkinlainen ero. Siperian henkisenä keskuksena sillä on huomattava merkityksensä ja tämän johdosta se kohoaa muita maanosan kaupunkeja korkeammalle tasolle. Paikkakunnalla on oma yliopistonsa ja teknillinen korkeakoulunsa sekä muitakin korkeampia kasvatustilaisuuksia. Yliopistossa on lääketieteellinen ja juridinen tiedekunta sekä yli 1,000 oppilasta.

Filosofista tiedekuntaa on jo kauan suunniteltu, mutta vahvistusta ei ole saatu. Kirjasto on hyvin arvokas, etupäässä kreivi Stroganovin lahjoituksen johdosta. Se sisältää suuret määrät kaunokirjallisuutta ja m.m. osan Voltairen kirjastoa, kirjoja, joissa monessa tavataan hänen omakätisiä ja tähän saakka julkaisemattomia muistiinpanojaan. Kaupungissa työskentelee monta tieteellistä seuraa, mutta sopivia henkilöitä ja rahojakin kaivataan kipeästi. Siperian tutkimukselle olisi erittäin tärkeätä saada Tomskiin perustetuksi täydellinen yliopisto, joka opettajiensa ja oppilaittensa avulla pystyisi johtamaan senlaatuista tutkimuksia ja sivistystyötä ylimalkaan. Jos Siperiasta koskaan toivotaan jotakin parempaa kuin mitä se nyt on ja jos mieli sivistyksen siellä voittaa vakinaista jalansijaa, on välttämätöntä saada sellainen laitos perustetuksi. Joskin siellä tulisi vallitsemaan vapaamielinen henki, niin tämä sittenkin luultavasti olisi suositeltavampaa kuin että karkoitettut ja pakkotyöhön tuomitut valtion kustannuksella sitä ja sosialismia levittävät, niinkuin entinen kenraalikuvernööri Anutshin kuuluu lausuneen.

Nähtävyyksiä ei Tomskissa ole paljon. Merkellisimpiä sellaisia on eräs vanha ränsistynyt puutalo, jota asukkaat pitävät suuressa arvossa. Talossa sanotaan keisari Aleksanteri I:n asuneen — kuolemansa jälkeen. Kerrotaan näet keisarin väsyneenä kaikkiin hallitustöihinsä vetäytyneen asumaan kauas pääkaupungistansa elääkseen loppuikänsä rauhassa ja syrjässä ihmisistä ja tapahtumista, virallisesti kuolleena. Mainitaan hänen pari kertaa vuodessa vastaanottaneen hovikuriireja ja muutamat ylhäiset henkilötkin kuuluvat käyneen häntä tapaamassa. Olkoon miten tahansa, tuntemattoman erakon hauta on Tomskissa ja kansa kunnioittaa häntä pyhänä miehenä. Joskin kertomus ei ole muuta kuin juttu, niin on kuitenkin varottava epäilemästä asiaa Tomskissa. Sillä sikäläiset ihmiset eivät pidä siitä, että heidän kaunista tarinaansa koetetaan repiä rikki.

NARYM JA TYMSKOE

Marraskuun keskivaiheilla, jolloin kotimaassa usein ei vielä ole talvesta paljonkaan tietoa, muuttui sää äkkiä Tomskissa ja lämpömittari osoitti -40° C ja enemmänkin. Jokia kahlehtivat metrinpaksuiset jäät ja purot kangistuivat pohjiaan myöten. Lumi oli kuukautta aikaisemmin peittänyt likaisen maan. Siperian talvi näytti hampaitaan ja ihmiset saattoivat jälleen matkata paikasta toiseen. Eräänä kirkkaana talvipäivänä saapui jäätä pitkin pohjoisilta seuduilta satoja kuormia täynnä kaloja — sampea, sterlettia, njelmaa, muksunia ja muita — noita kaloja, joilla samojedit elättävät itsensä ja venäläiset rikastuvat. Nuo pitkät karavaanit osoittivat tien olevan avoinna ja olivat merkinä siitä, että minä vihdoinkin saatoin varustautua kauan odotetulle matkalleni.

Paroni Aminoffin kokeneella johdolla sainkin kootuksi kokonaisen varaston tarpeellisia kaluja. Ensimmäinen hevostatmani tuli olemaan noin 600 kilometrin pituinen ja senpätähden hankin itselleni kunnollisen reen. Se muistutti eniten suurta heinähäkkiä kapeilla jalaksilla ja laitoihin oli kiinnitetty vankat puut estämään sitä kaatumasta. Etupuolella oli lauta, jolla kyytimies istui ja ohjasi kolmea pientä narymilaista hevosta, jotka tien kapeuden takia tavallisesti olivat peräkkäin valjastetut. Reen pohjaan olivat arkkuni fonografeineen ja muine kojeineen lujasti köytetyt, niiden päällä oli mukavuuden vuoksi jonkun verran heiniä ja ylinnä istui matkamies kaikessa loistossaan. Niin, "loistolta" se ainakin minusta tuntui, joka olen aina ollut laiha ja aina toivonut voivani lihota. Siinä istuessani olisin näet pyylevyydessä voittanut minkä venäläisen ajurin tahansa. Ulkonäköni, ikävä kyllä, ei vastannut todellisuutta, sillä tämä mahtava volymi oli keinotekoisella tavalla saavutettua. Tavallisten sarkavaatteiden päälle olin vetänyt paksun turkin ja sen päällä oli minulla toinen samanlainen aasialaismallinen, hirvennahasta tehty ja karvat ulospäin. Jalkoja suojasivat siperialaiset huopasaappaat (pimy), jotka hyvin kelpaavat 40 asteen pakkasessa. Muuten olin varustautunut vain välttämättömimmillä tarveaineilla niinkuin teellä (tiiliteellä), sokerilla, tupakalla, sprillä kiinteässä muodossa (myöskin muunlaisella), joka on erinomaisen käytännöllistä matkoilla tulta sytyttäessä ja keittämistä varten. Paremmat vaatteet, kaulukset, lakanat ja tynnyt, hammasharjat, parranajovehkeet y.m. jätin hyvin ymmärrettävällä kaipuulla melkein kahdeksi vuodeksi Tomskiin. Erinäisiä tarpeita varten olin hankkinut itselleni monia suosituskirjeitä, kuvernööriltä ja arkkipiispalta, sekä revolverin, joka eritoten Tomskin läheisyydessä kuuluu olevan hyvin tarpeellinen. Myöhemmin sainkin pari kertaa sen paukkeella pelottaa tunkeilevia ihmisiä, jotka kaukaa yrittivät hevosiamme ampua.

Voidakseni matkustaa nopeasti ja mukavasti olin sitäpaitsi kuvernöörin virastosta saanut, n.s. otkrytyj list'in — avoimen kirjeen, joka tavallisesti annetaan virkamiehille ja oikeuttaa käyttämään postihevosta, joita on miltei joka kylässä. Tällä ensimmäisellä matkallani oli tuo maagillisesti vaikuttava sininen paperi suuriarvoinen, sillä sen nojalla tällainen outo ja pakanallinen muukalainen, joka ei edes majaan astuessaan tehnyt ristinmerkkiä, pääsi vastaamasta moneen uteliaaseen ja turhaan kysymykseen.

Tavallisena matkustavaisena, eikä virkamiehenä, olisin voinut herättää vakavaa epäluuloa, kun en venättäkään juuri nimeksikään osannut, vaikka eräs tietämätön kielimies Tomskissa oli minua juuri sen taitamisesta onnitellut. Olin näet kerran puheessani käyttänyt "influenssa" sanaa, jota hän luuli tosi slaavilaiseksi. Matkakaveriksi oli Tomskin ispravnikka antanut minulle Saratovin kuvernementista kotoisin olevan nuorukais-raukan, joka oli joutunut Siperiaan etsimään isäänsä, joka oli karkoitettu moneksi vuodeksi Narymiin. Hänen kanssansa minä matkan varrella seurustelin; oli hauska nähdä minkälaisella ylpeydellä hän seurassani marssi kestikievareihin (zemenskaja kvartira) viettämään yötä ja miten komentavasti hän paperillani tilasi hevosia ajoneuvojamme varten. Maatessani hänen kanssaan samassa sängyssä tai yhdessä lattialla minä ensi kertaa sain kuulla esitelmää m.m. suurista mustista torakoista, jotka "syövät pieniltä lapsilta silmät" ja tuottavat kotionnea, sekä tavallisista russakoista, jotka päivisin koristavat jokaisen paremman talon seiniä ja öisin kuljeksivat ihmisten kasvoilla. Kun hän oli avustanut minua polttamaan loppuun paperossini, opetti hän minua nuolemaan kokoon mahorkka-savukkeita sekä käyttämään eli siis polttamaan niitä, mikä alussa oli paljon vaikeampaa. Ensimmäiset minä kielelläni liimasin kokoon ja hän sai polttaa ne. Myöhemmin kävi päin vastoin.

Tomskin pohjoispuolella oli osittain sangen asuttuja seutuja, mutta kuta kauemmaksi saavuttiin, sitä harvemmassa olivat kylät ja erämaan autius kävi yhä suuremmaksi ja ääretön yksitoikkoisuus painoi raskaan leimansa maisemaan. Syynä siihen oli kenties, että autio luonto ei enää esiintynyt alkuperäisessä voinnissaan ja suuruudessaan. Minusta tuntui, tottumaton kun olin ankaraan pakkaseen (-40°, -45°) ja kylmään tuuleen, vaikealta keksiä mitään kaunista sellaisessa maisemassa, jonka keskipisteeksi pakostakin muodostui tunnottomaksi paleltunut nenäni. Sitäpaitsi oli tuo satojen vuosien vanha ja kunnianarvoinen metsä ihmisten ja tulen hävittäjä. Hiiltyneet kannot muistuttivat siitä mikä oli ollut, ja ainoastaan joku harva käyrä jättiläispuu seiso i pystyssä muistomerkkinä niiltä ajoilta, jolloin paimentolainen vapaasti liikkui omalla maallansa ja avoimesti uhrasi pakanallisille jumalilleen pyhissä lehdossa.

Nykyään ovat venäläiset tunkeutuneet kaikkialle pitkin Ob-jokea, ja lähempänä Tomskia ei tapaa muita alkuasukkaita kuin tataareja. Vasta 100 virstaa pohjoisempana, metshettien hävittyä näkyvistä, löytää poloisen samojedikansan ensimmäisiä etujoukkoja. Kuta kauemmaksi tulee, sitä tiheämmässä on jurtia ja sitä vähemmän ovat alkuasukkaat venäläistyneitä, mutta samalla he ovat kurjempia ja heidän asuntonsa kehnompia. Ensimmäisessä, johon astuin sisälle ja joka oli hyvin rakennettu talo, tapasin hämmästykseni mustatukkaisen, vinosilmäisen samojedinaisen, joka ahkerasti neuvoi ompelukoneellaan, Singer & Co:n mallisella. Sen ainoan kerran luullakseni tunsin matkan kuluessa tyytymättömyyttä. Olinhan lähtenyt — "Emo Aasian arvossapidettyyn maahan" tutkiakseni luonnonkansaa erämaan sydämessä. Nyt olin melkein uskoa, että puhe alkuperäisestä kansasta oli juttua ja erämaa humbugia. Mutta etäämpänä tulin kyllä huomaamaan erehdykseni. Jo alempana joen varrella tapasin kurjia, puoleksi maanalaisia luolia, joissa oli jäätä tehty ikkunat ja ainoa huone täynnänsä miehiä, naisia, lapsia ja koiria. Kaikki oli sitäpaitsi niin kuvaamattoman likaista, että minun kävisi mahdottomaksi kirjoittaa siitä puhtaalle paperille.

Tällä tavalla jatkui matkaa viikon päivät ja yöt, vain harvoin pysähdyimme jonnekin syömään, lepäämään ja nukkumaan. Myöhemmin totuin kyllä olojen pakosta nukkumaan milloin missäkin asennossa rekeeni muodostuneessa kuopassa, mutta alussa se oli minulle mahdotonta sekä tien epätasaisen laadun tähden että myös kyytimiehen hirveiden hätähuutojen takia. Hänen huutonsa olivat tarkoitettut pienille narymilais-hevosille, joiden katsottiin täytyvän yhtä mittaa juosta täyttä laukkaa. 10 virstan matka ei kestänytäkään puolta tuntia enempää. Tottumaton kun olin kaikkiin syöpäläisiin ja likaan, koetin sitäpaitsi kiirehtiä mahdollisimman pian eteenpäin. Tie kiemurteli paikoittain hävitettyjen metsien ja jäätyneiden, poppeleita ja pensaita kasvavien soiden halki, paikoittain taas jokea pitkin suuriksi vuoriksi kasaantuneiden jäämöhkäleiden ja kinosten välitse. Joskus laukkasivat hevoset hurjaa kyytiä tasaista jäätä pitkin. Tyypillistä Obin rannoille on, että toinen aina on matala ja pensaiden peittämä, toinen korkea ja metsää kasvava. Kesän aikaan vesi uurtaa itselleen uusia teitä hiekkaisen harjun läpi, ja kaikkialla on suuria veteen sortuneita ja kaatuneiden puiden peittämiä niemekkeitä. Kuta pohjoisempaan tulee, sitä kauniimmaksi tavallaan muodostuu maisema ja sitä komeammaksi muuttuu luonto. Siperialainen setripuu l. leipämänty (Pinus cembra) kasvaa siellä runsaammin ja se luo talviselle maisemalle kiinteämmät muodot kuin lehdettömät poppelit ja koivut. Kaukaa näyttää silloin joskus kuin ääri viivat olisivat saksilla leikatut, niin tasaiset ja jyrkät ne ovat.

Vihdoin viimein, kun olin jo ehtinyt kyllästyä erämaahan, saavuttiin Narymin piirin vaatimattomaan pääkaupunkiin. Jo kaukaa kohosivat kirkkojen kupolit taivasta kohden, ja kun hevoset olivat laukanneet korkean mäen harjalle, sivuutimme "esikaupungin", jota sattuvasti sanotaan Kamtshatkaksi. Samaa nimitystä käytetään monen muunkin siperialaisen kylän laitapuolista. Itse kaupunki sijaitsee saarella keskellä jokea ja käsittää toista sataa ränsistynyttä taloa, joiden vinot rivit muistuttavat jonkun vanhuksen hoitamattomia hammastarhaa. Kaupungissa asuu noin 1,000 ihmistä, useimmat kauppiaita ja niiden kasakoiden jälkeläisiä, jotka v. 1597 perustivat paikan. Tuo hämärillä muistoillaan elävä harmaja kaupunki on ulkoasultaan aivan vähäpätöinen, meikäläisen suuremman kirkonkylän tapainen. Mutta se

ei vaikuta pieneltä ainoastaan harvojen talojensa vuoksi eikä senkään takia, että se on ikäänkuin puristettu yhteen pienelle saarelle, jonka vesi vähitellen huuhtoo pois — vanha kirkko on jo vaipumaisillaan jokeen — vaan senkin tähden, että siellä ei ole ainoatakaan kaunista rakennusta, ei ainoatakaan puutarhaa, ei puita eikä yleensä mitään puoleensavetävää. Moniin kymmeneen nouseva karkoitettujen joukko painaa sekin surullisen leimansa tuohon kaukaiseen yhteiskuntaan. En koskaan unohda niiden maanpakolaisten surullista ja hiljaista kulkua pitkin niitä autioita katuja, joita he ovat tuomitut toimeettomina astumaan vuosikautia näkemättä mitään siitä suuresta elävästä maailmasta, jonka he pakosta ovat jättäneet. En myöskään unohda sitä näkyä, jonka näin tuossa sukupolvien kirousta kantavassa pimeässä kaupungissa, näkyä sen kaduilla eräänä ihanana kesäpäivänä palatessani sinne hiljaisesta erämaasta. Karkoitettut olivat jollain tavalla vappuna järjestäneet hiljaisen mielenosoituksen ja seurauksena oli, että paikalle viipymättä lähetettiin joukko santarmeja asiaa tutkimaan. Sain nähdä näiden samoilevan pitkin katuja, sain nähdä heidän vangitsevan uhrejansa. Myöhemmin toimitettiin lukuisia kotitarkastuksia, m.m. erään henkilön luona, josta tulen seuraavassa puhumaan.

Olin oleskellut Narymissa ainoastaan vuorokauden ja käynyt pristavin, tämän 200,000 km³:n laajuisen valtakunnan korkeimman virkamiehen, luona. Kun minä seuraavana aamuna kaikessa rauhassa kievarissa luin ensimmäistä postiani, koputti joku ovelleni ja minulle aivan tuntematon herra astui sisään sekä kysyi selvällä ruotsin kielellä:

"Oletteko Suomesta, puhutteko ruotsia tai suomea?"

Aluksi olin niin hämmästynyt, etten tiennyt mitä sanoa, mutta vastattuani kysymykseen sain tietää hänen nimensä ja tarinansa. Hän oli Työ-lehden entinen toimittaja Santeri Jacobsson Viipurista, joka pari vuotta aikaisemmin äkkiä oli vangittu syntymäkaupungissaan, viety Pietariin ja pitemmän aikaa linnassa istuttuaan karkoitettu Narymiin viiden vuoden ajaksi. On selvää, että hän tunsikin suurinta iloa saadessaan yhtäkkiä tavata suoraan kotimaasta tulleen henkilön, jonka kanssa saattoi puhua omalla kielellään. Hänelle oli tietenkin hauskaa kuulla kotimaan tapahtumista ja ihmisistä, ja minulle oli hyödyllistä häneltä tiedustella Siperian oloja. Hänen puheistaan sain sitäpaitsi jonkinlaisen käsityksen siitä elämästä, jota karkoitettuna on pakko viettää, hänen kun alinomaa täytyy kokea sokean ja typerän virkavallan mielivaltaa ja monenlaatuista rahallisia vaikeuksia. Jokaiselta heiltä vaaditaan paljon voimaa ja jokaisen täytyy omata luja usko ihanteihin, jos mieli sellaisessa ympäristössä säilyttää henkisen joustavuutensa.

Harjoitettuaani muutaman päivän kuluessa arkistotutkimuksia kaupungissa ja käytyäni vielä erinäisten paikkakunnan merkittävimpien henkilöiden, kuten rovastin ja pormestarin luona, matkustin sieltä Tyskoeen. Kylä sijaitsee 120 km alempana Obin varrella ja on nyttemmin asessori Svinhufvudin karkoituksen johdosta tullut Suomessakin tunnetuksi. Matkalla sinne sivuutin Kargasok nimisen kylän, jossa minua vielä odotti hauskanlainen yllätys. Siellä näin erään puodin ovella kyltin, johon oli venäläisillä kirjaimilla maalattu K.J. Nordqvist. Astuttuani sisälle asiaa tiedustelemaan tapasin ryhdikkään vanhanpuoleisen miehen, puodin omistajan Karl Nordqvintin, joka hänkin osoittautui maanmieheksi. Hänen isänsä, josta Castrén mainitsee matkakertomuksissaan, oli ollut tämän luokkatoverina Oulussa, josta hän sittemmin oli joutunut kellosepäksi Tomskiin. Karl N., joka puhui saksaa, ei ollut koskaan käynyt Suomessa, vaan oli koko ikänsä elänyt Siperiassa. Ainoa minkä hän muisti oli "good dag" ja "var so good" ja sitäpaitsi oli hänellä tallella suomalainen almanakka, muistaakseni vuodelta 1883. Hän puhui minulle aikovansa vieläkin matkustaa kotimaahan, mutta siitä ei tullut mitään, sillä kun minä seuraavana kesänä menin häntä tervehtimään, oli hän saman päivän aamuna muuttanut manan majoille.

Ilman erikoisia seikkailuja saavuin onnellisesti Tyskoeen, joka sijaitsi korkealla harjanteella komean setripuumetsän ympäröimänä.

Asetuin asumaan kestiekievariin ja saatua selville, että ympäristössä oli runsaasti samojedeja, päätin jäädä kylään pitemmäksi aikaa. Toivoin näet parhaiten oppivani venettä ja tutustuvani oloihin sekä sen lisäksi voivani harjoittaa samojedilaistutkimuksia oleskellessani ympäristössä, jossa kumpaakin kieltä puhuttiin. Näin ollen tuli ensimmäiseksi toimenpiteekseni siedettävän asunnon hankkiminen. Yritys näyttöä kuitenkin verrattain vaikeaksi, kaikki ihmiset kun olivat hieman epäluuloisia muukalaista kohtaan, joka ei taitanut kieltä eikä ollut oikeuskoinen ja jonka tehtävä ja työ näytti sekä käsittämättömältä että myös epäilyttävältä. Useimmilla oli vain yksi huone ja minä olisin mielelläni halunnut sellaisen yksinomaan itseäni varten, koska pelkäsin heidän uteliaisuutensa ja liiallisen tuttavallisuutensa tulevan minua häiritsemään. Tiedusteltuani turhaan eri tahoilla onnistuin lopulta löytämään vanhan hyväntahtoisen pariskunnan, joka jätti käytettäväkseni tilavan huoneen. He osoittivat sitäpaitsi omaavansa jonkinlaista ymmärtämystä opintojeni suhteen, koska he aikaisemmin olivat pitäneet luonansa erästä mustapartaista tohtoria, nimeltä Uno Davydovitsh, jonka myöhemmin tunsin toht. U.T. Sireliukseksi. Hän oli asunut heillä muutamia päiviä. Talo, johon muutin, oli siperialaistenkin olojen mukaan sangen tilava, mutta se oli jo nähnyt parhaat päivänsä ja toinen kerros oli tällä haavaa

tyhjänä. Alakerrassa oli kaksi huonetta, toisessa asui isäntäväki ja toinen oli vieraita varten, sekä iso kyökki ja pieni kamari, jossa minun aikanaan asui viinaanmenevä ja räyhäävä, mutta silti hyväntahtoinen mies. Oma huoneeni oli hyvin tyyppillinen siperialaisille talonpoikaiskodeille ja sentähden kuvaan sitä hieman yksityiskohtaisemmin. Sisäänkäytävänä oli matala ovi, johon minä usein löin pääni, ja ikkunoita oli kolme. Lasit olivat vanhoja, vihreitä ja täynnä halkeamia. Isommat reiät olivat nahalla tai paperilla paikatut. Ikkunalaudoilla oli runsaasti räikeävärisiä ja pahalle haisevia kukkia. Nurkassa vastapäätä ovea oli toista kymmentä pyhimyskuvaa, jotka siellä oleskeluni aikana vähitellen siirrettiin muualle, koska ei arveltu minun niistä erikoisesti hyötyvän. Suurin ikooni kuvasi pyhää ja ihmeitekeväää Nikolausta ja lähinnä paras neitsyt Maariaa Jeesuslapsi sylissänsä. Kumpaakin kuvaa oli kaunisteltu hopeapaperilla ja koreilla nauhoilla ja edellistä kuvaa peittävän lasin alla oli Nikolauksen rinnalla kaksi vahakynttilää isäntäväen häistä, joita yleisen tavan mukaan säilytetään, kunnes ne asianomaisten henkilöiden kuollessa annetaan heille mukaan arkkuun viimeistä matkaa varten. Pyhimysryhmän läheisyydessä oli Kronstattilaisen isä Johanneksen kuva. Vähän etäämpänä prameilivat kenraali Linjevitshin, Buharan emiirin ja keisarillisen perheen jäsenten kaikkialla välttämättömät kuvat, joita tataarit samojedeillekin joskus kaupittelevat. Niiden ympärille oli liimattu mitä erilaisimpia postikortteja. Yhdessä niistä oli suuri muna, jonka päällä seisoj punainen kukko ja itse munaan oli kirjoitettu: "Kristus on ylösnoussut". Edelleen oli siellä kuvia Betlehemin lastenmurhasta ja hurjasta, urhoollisesta ja väkevästä Boova kuninkaasta, joka taisteli Polkan jättiläistä vastaan, joka oli puoleksi ihminen ja puoleksi hevonen. Koko tuota pitkää, kirjavaa ja mieltäylentävää kuvasarjaa ympäröi punaisista paperikukista ja kuusenoksista tehty seppäle, jossa vielä roikkui pääsiäisen aikuisia värjättyjä munankuoria. Huonekalut supistuivat muuhun loistoon nähden verrattain vähin. Ikkunain välissä oli neliskulmainen pöytä ja pari tuolia ja niitä vastapäätä oli sänky tahi oikeammin penkki, jolla oli monen monta tyyntyä sekä lammasturkki peittona. Sängyn läheisyydessä oli pari kirstua, jotka sisälsivät vaatteita, tupakkaa ja muita kalleuksia. Huone kokonaisuudessaan näytti oikein hauskalta, seinät ja katto kun olivat valkeiksi maalatut. Siellä täällä oli pieniä ruskeita ja nopeasti liikkuvia pilkkuja — ravintoa etsiviä torakoita. Jokseenkin samaan tapaan ovat kaikkien varakkaampien talonpoikaistalojen vierashuoneet sisustetut siinä osassa Siperiaa, jonka minä tähän asti olen nähnyt. Ei kuitenkaan muiden kuin jo aikoja sitten sinne muuttaneiden venäläisten, n.s. sibirjakkien, luona.

Isäntäni, nimeltä Sjerjakov, oli vanha tyyppillinen siperialainen kauppias. Hän oli alkanut tyhjin käsin, sittemmin hankkinut itselleen verrattain suuren omaisuuden ja ruvennut julkista hyväntekeväisyyttä harjoittamaan, minkä johdosta arkkipiispakin oli hänen luonaan vierailut ja josta toiminnastaan hän oli saanut muutamia mitaleja. Sittemmin oli vastoinkäyminen häntä kohdannut, hän eli korttipelissä hävittänyt omaisuutensa ja nainut vaimon, joka oli luullut häntä rikkaaksi. Nyt hän eli lastensa antamalla avustuksella ja myymällä yhtä ja toista ennen vararikkoa kätkemäänsä tavaraa. Muuten on myönnettävä, että hän oli rehellinen ja hyväsydäminen ukko, joka mielellään tunnusti syntinsä, mutta samalla kerskasi sillä, että lapsensa olivat kohonneet korkeammalle kuin kylän muitten asukasten — yksi pojista opiskeli lääketiedettä ja toinen oli kansakoulunopettaja — arvelen tämän osittain johtuvan heidän isänsäkin ansioista. Talon emäntä oli suuri ja rasvainen ja lihava ja melkein kaljupää sekä niin punakasvoinen, ettei varmaankaan yksinomaan kotoisen lieden lämpö ollut sellaista ihmeellistä väritystä saanut aikaan, vaan myöskin se viina, jota hän varasteli ankarassa kurissa pidetyltä herraltaan ja mieheltään. Hän askaroitsi monenlaisissa hommissa ja m.m. oli hänellä tapana ottaa luokseen raskaita naisia, joita hän taitavasti hoiti. Senvuoksi minun toisinaan oli pakko keskeyttää työskentelyni seinän toisella puolella tapahtuvien asiain johdosta. Usein olinkin hyvin ärtynyt, kun minua häirittiin, mutta kun synnytys oli suoritettu, pieni lapsi ilmestynyt maailmaan ja kaikki muut tulivat huoneeseeni tekemään ristinmerkkejä pyhimyskuvien edessä ja rukoilemaan vastasyntyneen puolesta, silloin minäkin tulin liikutetuksi enkä tuntenut mitään kiukkuja emäntääni kohtaan. Mutta kun hän joskus peitti kaljun päänsä mustalla kalotilla ja pukeutui miehensä edellisen vaimon räikeänvihreään puseroon ja mustaan alushameeseen ja juhlien jälkeen palasi kotia aivan juovuksissa, en sietänyt häntä edes katsella.

Esitettyäni ylläolevassa lukijoilleni läheisimmän ympäristöni puhun vielä pari sanaa itse kylästä ja sen asukkaista, jotka hekin omalla tavallaan ovat sangen tyyppillisiä.

Tymskoen kirkonkylään, jonka venäläiset 1800-luvun alkupuoliskolla perustivat samojedien omistamalle maalle, kuuluu nykyään noin 30 taloa ja on siinä enintään 200 asukasta. Toiset taloista ovat uudet ja sangen komeat, mikä johtuu siitä, että jotkut paikkakunnan kauppiasta ovat verrattain varakkaat, sekä siitä erikoisesta asianhaarasta, että kevättulva joka vuosi nielee leveän rantakaistaleen, mikä taas pakottaa asukkaat määrätyn ajanjakson kuluttua muuttamaan talonsa korkeammalle ja sentakia myös pitämään niitä suhteellisen hyvässä kunnossa. Kirkkokin on jo vähintään viisi kertaa muutettu, ja paikka, missä se alkuaan seisoj, sijaitsee kaukana joessa tai vastapäätä olevalla rannikolla. Lähempänä metsää tavataan kehnemmin rakennettu köyhien osa kylää; sen muodostavat osittain maahan kaivetut tai kokonaan maanalaiset hökkelit ja luolat, joissa on ikkuna katossa ja seinät mullasta ja savesta tehdyt. Noissa tilapäisissä suojissa asuu enimmäkseen venäläistyneitä samojedeja ja ostjakkeja sekä irtainta väestöä, joka viettää remuavaa ja syntistä elämää, kun vain on olemassa rahaa,

toisin sanoen viinaa, mikä ei suinkaan ole harvinaista.

Kaikki Tymskoen varakkaammat "porvarit" käyvät kauppaa ympäristössä asuvien samojedien kanssa. Se on mitä alkuperäisintä laatua ja yksinkertaista vaihtokauppaa; alkuausukkaat antavat kauppiaille turkiksia, kalaa sekä setripuunkäpyjä, minkä vastineeksi he saavat jauhoja, kankaita, ruutia, tupakkaa, viinaa ja muuta, mitä tarvitsevat tai eivät tarvitse. Kaikki myydään kalliista hinnasta ja voitto on tavallisesti 100 % ja enemmän. Jäänlähdön jälkeen matkustavat kaikki, jotka siihen vain pystyvät, läheistä Tym-jokea ylös, jossa he kaukana kaikesta esivallasta pääsevät harjoittamaan usein hyvinkin hävytöntä kiskomistansa ja kauppaansa sangen helposti petkutettavien luonnonlasten, samojedien kanssa. Seurauksena tästä on, että samojedin täytyy maksaa maksamistaan, mutta siitä huolimatta hän yhä vain jää velkaiseksi.

Kalastusta harjoittavat ja sillä elättävät itsensä useimmat kylän köyhimmistä asukkaista. Se onkin nykyään melkein kannattavampaa kuin kauppa, joka vuosi vuodelta on huonontunut. Kaikki voisivat elää mitä huolettomimmalla tavalla, jollei tuota kirottua viinaa olisi olemassa. Mutta niin kauppiaat kuin palkkalaiset, miehet ja naiset, venäläiset ja alkuausukkaat, kaikki näkyvät olevan saman ikeen alla. On tosiaankin omituista nähdä kylän asukkaiden pitkien pyhien aikana hoipertelevan pitkin katua kirkuen ja huutaen, joskus hoilaten lauluja, jotka saattaisivat olla kauniitakin, toisinaan taas rähisten ja kinastellen kuin missäkin hulluinhuoneessa.

Tuo heidän pahanlaatuinen elämänsä, jota en kuitenkaan tahtoisi sanoa erikoisesti Siperialle kuvaavaksi, vaikka se on ominaista Tymskoelle, riippuu kaikesti paljon siitä, että asukkaat ovat samojedien ja venäläisten, entisten pahantekijöiden ja erinäisten muiden epäilyttävien aineiden hyvin sekarotuisia jälkeläisiä. Samalla se nähtävästi voi johtua siitäkin, että kylän sielunpaimen ei ole erikoisen sopiva virkaansa. Lukuunottamatta sitä, että hän oli siinä määrin sivistymätön, että luuli Suomen olevan Englannissa ja sen johdosta sanoi minuakin engelsmanniksi, jota nimeä sitten sain paikkakunnalla kantaa, niin hän, samoin kuin muutkin, rakasti erikoisesti votkaa ja esiintyi myötäensä juovuksissa missä ja koska tahansa. Muistan elävästi, kuinka hän eräänäkin päivänä mitä kirkkaimmassa humalassa toikkaroi huoneeseeni, tupertui kumoon ja nukahti siihen, vaikka minä paraikaa olin työssä samojedilaisen kielimestarini kanssa. Papin juopottelu oli tosin selitettävissä onnettoman avioliiton ja erämaassa oleskelun kannalta, mutta on hyvin ymmärrettävää millä tavalla tuollainen sielunpaimenen esiintyminen on omiansa vaikuttamaan sivistymättömiin ja pimeydessä vaeltaviin ihmisiin. Samaten on ymmärrettävää, että sellaiset kirkon apostolit eivät kykene samojedeja kristinuskoon käännättämään. Isäntäni aikoja sitten rakennuttamaa koulua ei myöskään, ikävä kyllä, juuri paljon käytetä, ja niin leviääkin sivistys vain verkalleen. Ihmiset unohtavat pian saamansa pienen tietomäärän ja palaavat helposti raakuuteen, joka usein on paljoa pahempi kuin samojedien, joiden alhaista sivistyskantaa he niin suuresti halveksivat.

Tässä ympäristössä tulin siis oleskelemaan suunnilleen pari kuukautta päästäkseni syventymään uuteen elämään. Edellinen kuvaus osoittaa, mielestäni, että olosuhteet, vaikka olivatkin hieman tavallisuudesta poikkeavat, eivät laisinkaan olleet erikoisen sietämättömät. Monin verroin enemmän vaivaa tuotti minulle kelvollisen ja hyvän samojedi-professorin hankinta. Kylässä oleskelevat alkuausukkaat olivat kaikki siihen tarkoitukseen kelpaamattomia — joko he kyllä hyvin taisivat omaa kieltänsä, mutta eivät olleet perehtyneet venäjän kieleen tai olivat he vanhoja ja hampaattomia ja senvuoksi kelpaamattomia tai puhuivat he äidinkieltänsä, niinkuin useimmat Ob-joella, jokseenkin samalla tavalla ja yhtä virheellisesti kuin muutamia vuosikymmeniä sitten Helsingissä asuvat suomalaiset omaa kieltänsä. Alkuaikoina sainkin tyytyä sangen kelvottomiin kielimestareihin, sellaisiin, jotka eivät olleet luotettavia tai jotka muulla tavalla vaikeuttivat ja estivät työtäni. Ensimmäisiä oli eräs vanha ja viekas veijari, joka oli ottanut juhlallisen sukunimen Peterburgskij ja jota samojedit sanoivat kenraaliksi sen johdosta, että hän joskus maailmassa oli unkarilaiselta kielimieheltä Pápailta saanut mitalin. Monta päivää seurustelin hänen kanssaan, kunnes eräänä iltana, etsittyäni häntä pitkin päivää, löysin hänet kinoksesta, jossa hän aivan humaltuneena makasi paitasillaan. Sieltä vedin hänet saunaan, jossa hän vähitellen virkosi eloon. Seuraava opettaja oli niinkään vanhanpuoleinen herra, joka ei ainoastaan puuttuvien hampaattensa takia osoittanut sopimattomaksi, vaan myös sentähden, että hän ei voinut pysyä erillään vaimostaan ja lukuisista lapsistaan, jotka kaikki asettuivat huoneeseeni asumaan ja läsnäolollaan pahasti häiritsivät työn säännöllistä kulkua. Erotettuani monen monta koekaniinia ja saavutettuani lääkkeilläni ja erikoisesti onnistuneilla matokuureilla lähiseudun jurttien asukkaiden luottamuksen, sain vihdoon viimein palvelukseeni nuoremman, Kolgujukista kotoisin olevan miehen, joka osoittautui kelvolliseksi kielellisessä suhteessa sekä myös sopivaksi välittämään tutustumistani tuohon muukalaisia niin vierovaan ja itseensä sulkeutuneeseen kansaan. Mies, joka ei ollut jörö, vaan päinvastoin erikoisen lahjakas, kenties terävin näkemistäni samojedeista, oli nimeltään Olashka Oldshigaid. Hänen hiuksensa olivat mustat ja ihonsa ruskea, hän polveutui ruhtinaallisista vanhemmista ja osasi venettä ja ostjakkia sekä oppi minun johdollani venäläiset kirjaimet a:sta m:ään, muutamia suomalaisia sävelmiä sekä "perkele" sanan. Tämän erinomaisen miehen onnistuini pitemmäksi aikaa saamaan opettajakseni ja seuralaisekseni ja ainoastaan hänen avullaan sain selville

hyvin paljon sellaista, joka muuten olisi jäänyt minulle tuntemattomaksi. Hänen kauttansa tulin myös pian oivaltamaan sen, että paras tapa heidän kielensä oppimiseksi oli mahdollisimman eristetty elämä heidän keskuudessaan, eläminen heidän kanssansa ja heidän tavallaan seuduilla, missä venäläistä vaikutusta ei ole vielä huomattavissa. Ensi aikoina työskentelimme kuitenkin Tymskoessa, jossa minä kaikessa rauhassa saatoin suorittaa vaikeimman sanakirjatyön sekä hankkia pintapuoliset tiedot heidän uskonnollisista tavoistaan, jotka tiedot, oikealla tavalla käytettyinä, muodostavat sen avaimen, jolla heidän luottamuksensa on voitettavissa. Lupasin tietysti olla venäläisille kertomatta mitä sain tietää, samojedit kun ovat hyvin arkoja, koskapa he virallisesti ovat kristittyjä. Pidinkin lupaukseni, ja kun minä sen joskus nimeksi rikoin, ei siitä koitunut minulle erikoista iloa. Muistan erityisesti yhden kerran, jolloin olin selittänyt Narymin lääninrovastille, että samojedit ovat totemismin kannattajia ja siis uskovat ihmisen polveutuvan eläimistä. Muistan miten pappi hyvin ivallisesti vastasi minulle seuraavaan tapaan:

"Ahaa", lausui hän riemuisasti, "siinäpä sen näette. Samojedit uskovat polveutuvansa eläimistä ja darwinismi väittää samaa. Ettekö vihdoin huomaa, miten alhaisella asteella nykyinen tiede on. Samojedit ja tiedemiehet uskovat samaa ja ovat yhtä sokaistuja."

Alunpitäen syntyi myös vaikeuksia Olashkan ja minun välillä. Hänen oli ensiksikin pakko, samoin kuin kaikkien myöhempien kielimestarien, tottua tuollaisissa opinnoissa välttämättömään hiljaiseen kamarielämään. Jollen minä häntä kuin lasta huvitellut valokuvaamisella, fonografillani tai muulla, tuli hänen niin ikävä ja hän kävi niin uniseksi, että minun oli mahdoton jatkaa. Sitäpaitsi tuvassa vallitseva lämpö häntä sanomattomasti vaivasi, ja kun hän ei pitkiin aikoihin ollut saanut syödä raakaa kalaa, tuli hän sairaaksi ja onnettomaksi. Hänen ryyppäämisensä minä lopulta sain niin hyvin järjestetyksi, että hän joka lauantai-iltana hankki itselleen yli sunnuntain kestävänsä humalan. Kun minä maanantaiaamuna olin parilla ryyppyllä sammuttanut hänen polttavan janonsa, oli hän valmis tekemään työtä kaikki viikon päivät. Hän ikävöi metsää ja erämaata ja usein me yhdessä läksimme sinne pyydystämään ansoilla jäniksiä, oravia, kärppiä ja muita otuksia. Sillä tavalla minäkin vähitellen hankin itselleni käytännölliset tiedot siitä tavasta, jolla samojedit metsästävät niin lentävää kuin jalan neljän juoksevata riistaa.

Hullusti oli käydä, kun minun oli pakko häntä vaivata samojedin kieliopin monilla knopeilla. Häntä oli tietenkin mahdoton saada taivuttamaan sanoja ja minun täytyi sopivien esimerkkien avulla saada häneltä haluamani tiedot. Kysymykseeni, miten "sinun hevosesi" kuuluu samojediksi, vastasi hän joko ettei hänellä hevosta ollut tai myöskin "minun hevoseni". Kun minä pyysin häntä sanomaan miten "minun jokeni" kuuluu, vastasi hän äkäisesti, että joki ei ollut minun ja että ainoastaan samojedit saivat siinä kalastaa. Alkuaikoina nuo vastaukset tuntuivat kerrassaan lohduttomilta ja minä käytin hyvin usein puolisen tuntia selittääkseni hänelle mitä tarkoitin. Minun ei kuitenkaan koskaan käynyt niinkuin Castrénin, joka kerran, kun hänen kärsivällisyytensä loppui, viskasi lasillisen vettä höperön kielimestarinsa naamaan. Lohdutin itseäni joskus eräällä kaskulla, jota kerrottiin venäläisestä papista, joka leivän (njäi) asemesta pyysi venäläisten saastaisena pitämää oravaa (njäjä). Ällistyneenä saadessaan mitä todellisuudessa oli pyytänyt, pahensi hän vain asiaa sekoittamalla sanat "man" (minä) ja "manne", jolla on hyvin ruma merkitys.

Tymskoessa oleskelin keskitalvella, joten minulla oli tilaisuus siellä seurata venäläisten joulunviettotapaa. Oman yksityisjouluuni olin jo aikaisemmin kaikessa hiljaisuudessa viettänyt hankkimalla itselleni pienen kuusen, jonka latvaan olin kiinnittänyt yksinäisen kynttilän, mikä sekini loihti esiin tuttuja kotimaan tunnelmia ja kuvia. Venäläisten juhla oli laajempi ja se kohdistui enemmän syömiseen ja juomiseen kuin kirkollisten pyhien uskonnollisen puolen esilletuomiseen. Tymskoessa, niinkuin monesti muuallakin, sain sen vaikutuksen, että venäläiset kaikesta näennäisestä uskonnollisuudestaan huolimatta itse asiassa ovat todellista uskontoa vaille. Tämä seikka tuli kenties selvimmän näkyviin juuri Tymskoessa, jossa, niinkuin olen maininnut, pappi aina oli juovuksissa ja hänen vaimonsa harjoitti samaa ammattia kuin Meretrix ennen muinoin. Nämä joulujuhlat tuntuivat minusta kaikkine maallisine huolineen sangen yksitoikkoisilta ja senvuoksi huvittivat minua paljon enemmän näkemäni monet sangen primitiiviset häät. Juhlallinen toimitus kirkossa, jolloin morsiuspari koristetaan hopeisilla kruunuilla, jotka tavallisesti ovat liian suuret ja painuvat alas korville, sekä pariskunnan vaellus kirkon läpi vahakynttilä toisessa kädessä ja toinen käsi papin kourassa, vaikuttaa sangen omituiselta, joskus juhlalliselta, toisinaan naurettavalta, riippuen asianhaaroista. Häävieraiden kokoonnuttua morsiamen kotiin alkaa suurenmoinen juhla, jossa laulu toisensa jälkeen kajahutetaan ja välillä vuoron perään juodaan viinaa ja syödään mitä erilaisimpia ruokalajeja. Mieliä kohoaa ja laulu, juominen ja tanssi käyvät yhä vilkkaammiksi. Mutta morsiuspari pysyy juhlallisena ja heidän on pakko vain katsella tuota iloa, kunnes aika on kulunut niin myöhäiseen, että he poistuvat häähuoneeseen. Sinne heidät jätetään joksikin aikaa rauhaan, sillä välin kuin vieraat yhä vilkkaammalla mielellä odottavat tapahtumien jatkoa. Jonkun ajan kuluttua astuukin morsian paitasillaan heidän piiriinsä. Hän näyttää kokoontuneille vieraille neitseellisyytensä todistusta ja tarjoilee heille viiniä tarjottimella, jolle kaikkien tulee jättää rahoja vastaanaineiden hyväksi. Joskus voi sattua, että tuo ylen tärkeä hääpaita jätetään muiden huostaan ja silloin marsalkat järjestävät riemuisan ja meluvan kulkueen, joka musiikin

johdolla käy koko kylän näyttämässä vaatekappaletta kaikille, jotka sitä haluavat tarkastaa. Minutkin herätettiin pari kertaa keskellä yötä katsomaan moista vaatetta, joka kuitenkin kuulemma jokseenkin usein on vain marjamehulla värjätty. Jos kaikki on päättynyt onnellisesti, kantavat marsalkat seuraavana päivänä punaisia nauhoja vaatteissaan ja juhlaa jatkuu monta vuorokautta. Jollei, niin juhliminen lopetetaan heti.

Häissä, niinkuin muissakin juhlissa, tarjoillaan ensiksi aina teetä samovaareista — jotka minun määritelmäni mukaan ovat kojeita, joissa vesi kiehuu niin kuumaksi, ettei sitä voi juoda sekä viinaa, joka hyvin tehokkaasti sekoittautuu tuon lämpimän veden kanssa. Sitä odotellessa istutaan pitkin seiniä ja pidetään yllä n.s. siperialaista keskustelua, joksi setripuunsiementen pureksimista sanotaan. Varakkaammissa taloissa tarjotaan vieraille kirjavanlaista ja runsasta voileipäpöytää, johon kuuluu lihaa, jäädyntettyä raakaa kalaa (n.s. stroganinaa), porsasta, kaviaaria, kaikenlaatuisia leivoksia, marjoja, hilloja y.m. Varsinaisena ruokana tarjotaan monilukuisia kalapiirakoita, joista yleisö yhteisillä haarukoilla poimii itselleen rasvaisimmat palaset, sekä n.s. pelmeni — taikinaan keitettyjä ja runsaasti pippuroituja lihapyöryköitä —, jotka tuntuvat kiviltä vatsaan jouduttuaan, mutta silti ovat maukkaita ja etenkin matkoille evääksi varsin sopivia. Kaiken tämän kestityksen jälkeen saavat vieraat taas virvoittaa itseään teellä ja viinalla, joka on kotona poltettua, vahvasti viljalle tuoksuvaa ja niin väkevää, että se melkein jo suussa tahtoo haihtua.

Ahkeraan vieraillemalla kaikkien noiden kauppiaitten ja kalastajien luona, jotka vierailut kuitenkin enimmäkseen aiheutuivat heidän pyhien aikana hankkimistaan puukoniskuista tai muista "akuuttisista" sairauksista, saavutin minä varsin pian huomattavan venäjänkielentaidon. Heidän kielensä on tosin karkeampaa ja ytimekkäämpää kuin kaupungeissa, mutta juuri tuollaisen yksinkertaisemman kielen avulla minä parhaiten tulini toimeen samojedien kanssa. Moskovan-venettä eivät Siperian talonpojat eivätkä alkuasukkaat laisinkaan ymmärtäisi. Samaan aikaan olin oppinut niin paljon samojedia, että tulini toimeen sellaistenkin kanssa, jotka eivät vierasta kieltä ymmärtäneet, ja niin minä päätin muuttaa samojedien luo ruvetakseni elämään heidän tavallaan. Päätökseni aiheutui myös osittain siitä, että Olashkani ei mistään hinnasta enää suostunut tai antanut itseään houkutella asumaan venäläisten ja eritoten isäntäni luona, joka suuruutensa aikoina oli kohdellut samojedeja hyvin tylysti, huolimatta siitä, että isoäitinsä oli ollut heikäläisiä. Se näkyi kyllä selvästi hänen ulkonevista poskipäistään, josta tosiasiaa hänen vaimonsa häntä alati muistutti.

Tymskoessa oleskeluni aikana olivat sikäläiset ryssät minulle kertoneet vallan kamalia juttuja noista ostjakeista, kuten he kaikkialla Narymin piirissä nimittävät samojedeja, ja olin utelias tietämään kuinka paljon tai vähän noissa puheissa oli perää. He väittivät mahdottomaksi asua heidän luonaan, kuvailivat heidän likaisuuttaan ja syöpäläisiään, puhuivat kaikista heidän taudeistaan ja merkillisistä tavoistaan, kertoivat heidän epärehellisyydestään ja petkutuksistaan. Vaikka olinkin eläessäni venäläisten keskuudessa oppinut oivaltamaan miten vähän arvoa kannatti antaa heidän sanoilleen, lähdin kuitenkin matkalle hieman sekavin tuntein. Ero isäntäväestäni oli melkein vaikea, he kun niin ihmeellisellä ystävällisyydellä olivat pitäneet minusta huolta; isäntä nimitti minua pojakseen ja emäntä surkutteli minua, joka lähdin niin epävarmaa tulevaisuutta kohden. Mutta ero ei tullut kovin pitkäaikaiseksi, ja myöhemmin pääsin sangen usein nauttimaan heidän vieraanvaraisuuttansa.

NARYMIN SAMOJEDIT

Voisi otaksua, että nuo 2,500 Narymin piirissä asuvaa samojedia helposti saattaisivat ei ainoastaan elättää itsensä, vaan myös hankkia jonkinmoisen varallisuuden ja sitä seuraavan sivistyksen. Mutta niin ei ole suinkaan laita. Osittain piilee selitys siinä tosiasiaassa, että maaperä enimmäkseen on rämeistä ja soista, sellaista, jossa ei mikään viljelys ole mahdollinen, ja metsät sitäpaitsi suureksi osaksi kulovalkeiden hävittämät. Näistä asioista puhuessaan lausuu Castrén m.m. seuraavaa: "Sellainen on näet Herramme tahto ollut, että poloiseen samojediheimoon kuuluvien kansojen ainoastaan tulee palvella maailman mahtavien päiväläisinä, ja hän on pannut heidät asumaan ja rakentamaan ihmiskunnan kurjimmille takamaille. Tomskilaisilla samojedeilla on kenties vähemmän kuin useimmilla heidän heimolaisillaan valituksen syytä isojakoon nähden, mutta siitä huolimatta on etupäässä suomaa tullut heidän osalleen. Juuri Tomskin samojedien alueilla sijaitsevat nuo kuuluisat Barabintsin suot, joilla ei liene veroisiansa koko maapallolla, niin hyvin suuruutensa kuin inhottavan, myrkyllisen luonteensa puolesta. Näistä soista leviää vuosittain kulkutauteja, jotka erotuksetta ahdistavat sekä ihmisiä että elukoita, hävittävät kaikki karjalaumat ja niinmuodoin todella estävät sekä viljelyksen että hyvinvoinnin lisääntymisen." Ja hän jatkaa: "Niin epäsuotuisan luonnon ympäröiminä ovat Tomskin kuvernementinkin samojedit suurimmalta osaltaan jääneet villoiksi metsämiehiksi, joille kinos on

kotiliettä suloisempi. Jotkut ovat kuitenkin poistuneet metsistä ja ainoa jättäneet suot, mutta heidän elämänsä on vielä samaa laatua kuin sammakon elämä liejussa. Heidän asuntonsaakin ovat, vaikka venäläiseen tapaan sisustetut, haisevia Augiaan-talleja, joissa ihmiset, vasikat, koirat ja kanat erinomaisen hyvin viihtyvät samojen seinien sisäpuolella. Haluaisi tulla vakuutetuksi siitä, että tuo yhteiselämä ainakin olisi elämää viattomuudessa ja vilpittömyydessä, mutta sekin mielikuva häviää, kun usein näkee häpeällisen muodottomia kasvoja, kun huomaa ei ainoastaan miesten, vaan naistenkin makaavan humaltuneina jurtoissaan ja kuulee heidän epäsointuisat nenä-äänensä, jotka kuuluvat pahemmilta kuin tuvassa asuvien elukoiden kirkumiset." Tämän kuvauksen kirjoittamisesta on kulunut 70 vuotta, eivätkä olot sittemmin ole parantuneet — pikemmin päinvastoin. Mutta luonnon antimet eivät nekään ole tulleet runsaammiksi ja mikä on tärkeämpää, sivistyksen irvikuva on levinnyt yhä laajemmalle, hävittäen mitä mahdollisesti on jäljelle jäänyt hyvää ja läheisessä tulevaisuudessa tukahuttaen kaiken, niin hyvän kuin pahan, samojedien kielen ja uskonnon niinkuin heidän yhä vähälukuisemmaksi käyvän heimonsakin.

Mutta ennenkuin lähemmin koskettelen eteläisten samojedien tuskin vältettävän ja läheisen perikadon syitä, koetan kuvata heidän nykyistä elämäänsä, en sen vuoksi, että se olisi ylenmäärin mielenkiintoista tai erikoista, vaan enemmän osoittaakseni, miten he vähitellen itse kaivavat oman hautansa, kuinka he melkein omasta tahdostaan valmistavat tai ovat pakotetut valmistamaan niitä olosuhteita, jotka muodostuvat heidän perikatonsa syiksi.

Niinkuin Castrén monta kertaa on huomauttanut, tulee tarkoin erottaa Obilla asuvat samojedit lisäjoilla asuvista. Ensiksimmäinut ovat miltei kaikki niin venäläistyneet, että käyttävät venäläistä pukua, ovat rakentaneet itselleen venäläismallisia asuntoja sekä alkaneet luopua paimentolaiselämästään. Mutta samalla omituisella vastenmielisyydellä vieraita naapureita kohtaan kuin suomalaiset ja virolaiset ovat hekin rakentaneet majansa kauas venäläisistä kylistä, ja jos joku venäläinen sattuu syystä tai toisesta muuttamaan heidän asuinsijoilleen, siirtyvät he pois, jättävät mieluummin edullisen kalastuspaikan kuin suostuvat elämään muukalaisten kanssa. Tämä seikka selittää meille, että he Tomskinkin läheisyydessä jossain määrin ovat onnistuneet säilyttämään äidinkieltänsä, ja seurauksena on, että heidän kielensä useammin häviää sillä tavalla, että jurtan asukkaat kuolevat sukupuuttoon, kuin siten, että he venäläistyisivät. Mutta venäläisen sivistyksen ja venäläiset tavat he kuitenkin ovat huomattavassa määrässä omaksuneet. Erotus on kuitenkin vielä sangen suuri. Laiskuus ja sitä seuraava köyhyys ovat näille Obin samojedille hyvin ominaiset, eikä ole ihmeellistä, että he esim. omien kestävien ja lämpimien poronnahkavaatteittensa asemesta nykyään pukeutuvat mitä kehnimpiin venäläisiin vaatteisiin, joissa on vaikea kestää Siperian kovaa talvea ja jotka nekin he usein humalapäissään myyvät yltänsä polkuhinnasta saadakseen viinaa. Sitten täytyy armeliaiden ihmisten heitä auttaa. Tuvat ovat ahtaammat, huonommin rakennetut, niistä puuttuu melkein kokonaan sisustus, ja sentakia venäläiset nimittävätkin niitä jurtoiksi. Niissä on tavallisesti vain yksi huone, jossa on yksi ovi ja yksi ikkuna. Ikkuna on rikki ja ovi hatara, ja lisäksi on lattia, niinkuin venäläisilläkin, vain laudoista lyöty ja kylmä. Uunia ei ole, ja lämmitys ja keittäminen tapahtuu mitä alkuperäisimmän peltisen kamiinin avulla. Kun tuli palaa kamiinissa, on huone niin lämmin, että täytyy riisua kaikki vaatteet yltään saadakseen esim. illalla unta. Mutta tulen sammuttua lämpö haihtuu melkein heti ja pakkanen tunkee huoneeseen. Samassa tuvassa olen lämpömittarillani saman vuorokauden kuluessa havainnut +42° C ja -25° C.

Muutamia paimentolaiselämän muistoja on heillä kuitenkin säilynyt. Vaikka heillä enimmäkseen on kiinteät asunnot, niin ei juuri kukaan heistä ole alistunut pitämään hevosia ja lehmä, siis sellaista karjaa, joka pakottaisi heidät ajattelemaan huomispäivää ja riistäisi heiltä vapauden liikkua paikasta toiseen, milloin vain mieli tekee. Melkeinpä he jossain määrin halveksivat ihmisiä, jotka sellaisella tavalla huolehtivat olemassaolostaan. Kernaammin he maksavat isot rahat venäläisille ostaakseen heiltä maitoa tai saadakseen käyttää heidän hevosiaan. Ohimennen on minun mainittava, että siperialaiset lehmät talvisaikaan ani harvoin antavat maitoa — tiedän erään narymilaisen miehen, jolla oli 50 lehmää, mutta joka tammikuussa oli ilman maitoa siitä yksinkertaisesta syystä, että lehmät niinkuin hevosetkin pitkin talvea kuljeksivat kinoksissa ja oleskelevat pakkasessa sekä että niiden ainoana ravintona on eräs karkea heinälaaji. Kesäisin viedään hevoset johonkin saareen laitumelle, koska niitä silloin, teitä kun ei ole, ei tarvita. Heinää on suuret määrät Obin rantaniityillä, jotka keväisin ovat tulvaveden peitossa, mutta syksyllä kasvavat mitä rehevintä ruohoa. Siitä syystä asukkaat voivat koota itselleen rajattomat määrät heinää, ja onkin hyvin ymmärrettävää, että piirissä asuvat venäläiset pitävät paljon karjaa, jollei muun niin ainakin lihan takia.

Näillä seutuvilla metsästyks ei ole erikoisen tuottavaa, metsät kun ovat haaskatut ja venäläiset kun ovat ryhtyneet myrkyllä ja muilla uusmuotisilla tavoilla riistaa hävittämään. Kalastus on vielä tavallaan samojedien hallussa, mutta voidakseen maksaa loppumattomia velkojaan täytyy heidän vuokrata hiekkasärkkänsä kauppiaille, jotka kyllä pitävät huolen siitä, että kaikki ansio pannaan viinaan tai hävitetään muulla yhtä turmiollisella tavalla. Siten syntyy tuo sangen merkillinen asiointi, että samojedit, nuo hiekkasärkkien oikeat ja varsinaiset omistajat, huonon taloudellisen tilansa

parantamiseksi pakotetaan kesän ajaksi ryhtymään venäläisten palvelukseen ja harjoittamaan kalastusta toisen laskuun samoilla paikoilla, missä he oikeutta myöten itse voisivat isäntinä esiintyä. Asiat saattavat edelleen kehittyä niin huonoon suuntaan, että he tämän orjuutensa aikana turhien ostoksien, juopottelun ja muun johdosta voivat joutua sellaisiin monimutkaisiin liikesuhteisiin herrojensa kanssa, että heidän on pakko talveksikin antautua rengeiksi tai palkkalaisiksi. Tästä onkin seurauksena, että samojedi vuosi vuodelta vaipuu yhä syvemmälle, vaikka hän vallan hyvin tietää itselleen tehdyn vääryyttä ja vielä selvemmin tajuaa, että se viina, jota hänelle tarjotaan, yksinomaan tarkoittaa hänen tuhoamistansa ja hänen saattamistansa mitä häpeällisempään riippuvaisuuteen. Ilettävintä mitä olen nähnyt on katsella tuollaista raukkaa, kun hän joskus julmien laskelmien perustalla on ilmaiseksi saanut tulivesikestityksen ja humaltuneena virittää irvistelevien pyöveleittensä edessä ylistyslaulujaan jalolle hyväntekijälleen, joka on hänelle antanut ryyppyjä, elättänyt häntä ja hänen perhettään sekä antanut hänelle lämpimiä vaatteita. "Siinä sen näette", sanoi minulle tuollaisen kohtauksen jälkeen eräs arvossa pidetty kauppias, "siinä näette mitä me teemme noiden koirien ja piru-parkojen takia. Me annamme heille kaikkea mitä voimme ja lainaamme heille mahdollisuuden mukaan, ja kuitenkin he haukkuvat meitä ja yrittävät uskotella ihmisille, että me vain nyljemme ja petkutamme heitä." Varmaa on, että venäläiset täydellä todella uskovat olevansa samojedien jaloja hyväntekijöitä sekä auttavansa heitä nälkäkuolemasta. Jossain määrin totuutta on kyllä siinä väitteessä, että saattaa olla melkein yhdentekevää annetaanko näille samojedille oikeudenmukainen maksu vaiko ainoastaan pieni osa siitä, sillä he kyllä joka tapauksessa hävittävät kaiken minkä saavat. Mutta tuollainen väite ei sittenkään kelpaa puolustukseksi rosvoille ja ryöväreille, jommoisia venäläiset kauppiat todellisuudessa ovat, ei ainoastaan alkuasukkaita, vaan monessa suhteessa myös köyhempiä venäläisiä kohtaan.

Moni samojedi on kuitenkin onnistunut jossain määrin säilyttämään taloudellisen itsenäisyytensä sekä vetäytynyt kauempana oleviin syrjäseutuihin. Moni ansaitsee toimentulonsa valmistamalla haapioita, yhdestä puusta koverrettuja haaparuuhia, joita he itse niinkuin venäläisetkin yleisimmin käyttävät, vaikka jälkimäiset eivät osaa niitä tehdä. Suurella taidolla he veistävät suksia, puisia astioita, valmistavat tuohisia koppia ja kontteja, joita myyvät venäläisille. Välttämättömimmän ravintonsa he hankkivat itselleen kalastamalla puroissa ja järvissä, joiden rikkauksia ei vielä kukaan "eurooppalainen" ole koskenut tai hävittänyt. Syksyllä ja kevättalvella he ansaitsevat suuria summia keräilemällä setripuunpäkinöitä. Niistä maksetaan 1-3 ruplaa puudasta, ja yksin Narymin piiristä niitä viedään vuosittain yli 100,000 ruplan arvosta. Suurin osa niistä lähetetään Uralille ja Etelä-Siperiaan, jossa niitä pureskellaan samalla tavalla kuin Euroopan-Venäjällä auringonkukan siemeniä. Tässä kenties onkin silmäänpistävin erotun eri puolilla Uralia asuvain väestöjen välillä. Venäläiselle näkyy ainainen pureskeleminen olevan yhtä välttämätöntä kuin kumin imeminen amerikkalaiselle. Onkohan se hermostumista vai kasvatuksen puutetta?

Vähäinen osa samojedeja on mitä suurimmalla vaivalla onnistunut omaksuma uuden kulttuurin ja kohoamaan yläpuolelle muita. Ivankinan kylässä he ovat esim. perustaneet oman koulunsa ja lisäksi vielä ensimmäisen Narymin piirissä toimivan osuuskaupan, joka on kehittymäisillään suureksi liikkeeksi. Ovatpa he vielä hankkineet itselleen hevosia ja lehmiä, mutta se taitaa johtua siitä, että niin monella heistä on venäläiset vaimot, jotka kuitenkin ympäristön itsepäisyyden takia ovat kielellisesti samojedilaistuneet. Muuten samojedin kielen taito on perin harvinainen venäläisten keskuudessa. Minun tietääkseni on vain kolme henkilöä, jotka osaavat sitä puhua, ja he ovat oppineet sen lapsuudessaan. Samojedin kieli on näet hyvin vaikeata ja lisäksi sitä halveksitaan siinä määrin, ettei kukaan halua sitä oppia. Mutta ne naiset, jotka sen ovat opetelleet, ovat tehneet sen niin perinpohjaisesti, että ovat oman äidinkieltensä unohtaneet.

Varsinaiset metsäsamojedit, jotka asuvat Obin lisäjoilla, Tymillä, Vasjuganilla (ainoastaan suupuolella, kauempana asuu ostjakkeja), Parabelilla, Ketillä, Tshajalla ja Tshulymilla, ovat yhä edelleen jossain määrin kyyenneet säilyttämään ne elintavat, jotka ovat ominaisia heidän tundroilla asuville heimolaisilleen. Siinä suhteessa he kylläkin ovat muuttuneet, että useimmilla heistä on jo venäläismalliset mökit, joissa he kuitenkin vain harvoin asuvat, mutta siitä huolimatta he vielä tänä päivänä jatkavat levotonta ja harhailevaa eränkävijäelämäänsä. Ensi lumen tultua elo- tai syyskuussa he alottavat valmistuksensa tulevaa metsästyskautta varten. Nartat oli koirien vetämät pienet ja kevyet reet pannaan kuntoon ja uusia suksia valmistetaan, paulat ja satimet tarkastetaan ja turkkeja neulotaan ja paikataan. Sitten sullotaan rekeen eväät, joista enin osa on kuivattua kalaa (pors, piik). Myöskin pienemmät lapset pannaan naisten ja koirien yhteisesti vetämiin rekiin. Miehet ja vanhemmat lapset hiihtävät etunenässä oppaina ja tienraivaajina erämaassa, jossa ei muita ihmisiä koskaan tapaa. Sillä jokaisella perheellä on ikimuistoisista ajoista omat laajat alueensa, jotka Tymillä ja Ket-joella ulottuvat satojen kilometrien päähän seutuihin, missä järvet ja suot ja metsätundra muodostavat viljelykselle mahdottomia alueita. Valtakuntansa keskuksessa on jokaisella samojedilla laudoista ja turpeista rakennettu pyramidinmuotoinen maja, jota hän käyttää pääkortteerinaan ja varastopaikkanaan. Sieltä käsin kulkevat hänen tiensä ja polkunsu eri tahoille, ja lepohekinä sekä yön tullen hän kaivaa itselleen kuopan lumeen, jonne sytyttää pienen tulen lämmittääkseen itseään ja keittääkseen vaatimattoman

ateriansa. Tuollaiselle aikaisemmin sovitulle paikalle kokoontuvat illan lähestyessä kaikki perheen jäsenet. Miehet ovat päivän kuluessa kokeneet loukkunsa ja metsästäneet suurempia otuksia, lapset sekä naiset ovat enimmäkseen jousella ja puisella nuolella ampuneet oravia, joiden liha on heidän tärkeimpänä talviravintonaan. Sen maku onkin erinomaisen hyvä ja turhaan venäläiset sitä halveksivat. Nahka myydään venäläisille 20-30 kopeekan hinnasta ja se on hyvinä vuosina heidän tärkein kauppatavaransa. Yksistään Tym-joella ammutaan oravia vuosittain noin 50,000 kappaletta.

Ennen joulua palaavat jotkut samojedit Tymille ja muille joille myymään saaliinsa ja hankkimaan lisää ruutia ja lyijyä sekä joskus jauhojakin, joita he ovat ruvenneet yhä suuremmassa määrässä käyttämään. Pian he kuitenkin vetäytyvät takaisin metsiinsä, joihin jäävät huhtikuun loppuun, kunnes aurinko ilmestyy autioita seutuja lämmittämään ja kelirikko lähestyy. Niihin aikoihin he kiiruhtavat kotiin valmistautuakseen jäänlähdön jälkeen alkavaa kesäistä kalastusta varten. Obilla samojedit harjoittavat talvikalastusta, mutta Tymillä ei, sillä vesi saa punertavan värin ja kalojen sanotaan suuremmista uomista häviävän. Kesäisin nämä samojedit elävät hiekkasärkillä joen rantamilla. Sinne he pystyttävät kotansa, jotka ovat katetut keittämällä pehmitetyistä tuohista kokoonneulotuilla peitteillä. Usein rakennetaan teltan läheisyyteen savesta uuni leivän paistamista varten. Kalastamista harjoitetaan verkoilla, merroilla, koukuilla, padoilla ja muilla pyydyksillä. Osa saaliista kuivataan, toinen osa suolataan myymistä varten ja osalla he lihoittavat itsensä ihan uskomattomassa määrässä; etenkin pienten lasten vatsat paisuvat niin pulleiksi, että luulisi niiden tuossa paikassa repeävän. Mutta samojedien on kesän aikaan pakko syödä vahvasti kaiken talvella näkemänsä nälän ja kurjan ravinnon jälkeen. Huonommasta kalasta, kuten hauesta ja ahvenesta, he eivät tavallisesti huoli; se ei kelpaa noille rasvan ja raanin ihailijoille. Senpätähden he nauttivatkin erinomaisella mielihyvällä minulla olevaa risiniöljyä, jota he varoituksistani huolimatta joiivat monta lasillista kerrallaan, saamatta siitä minkäänlaisia ruuansulatusvaivoja.

Syksyn tullen he jälleen jättävät kylänsä, jos yleensä voi kyläksi sanoa paikkaa, jossa on yksi ainoa talo, sekä vaeltavat metsiin korjaamaan setripuunkäpyjä ja ampumaan metsoja ja hanhia, joita he jäätyneinä säilyttävät yli talven tehdäkseen niistä silloin tällöin juhlallisemman aterian. Mutta ei kulu montakaan päivää, ennenkuin he uudelleen lähtevät erämaihinsa uusia vaaroja ja kärsimyksiä kohti, uutta taistelua pakkasta ja nälkää vastaan koettelemaan. Jokainen päivä, joka viikko ja kuukausi kuluu sitten hiljaisessa yksitoikkoisuudessa, vaivoissa ja vastuksissa. Ainoa, mikä tarjona elämälle suloa, on vapaa ja riippumaton olemassaolo olosuhteissa, jotka kullekin päivälle antavat surunsa ja joskus harvan ilonsakin. Jälkimäisiä päiviä ei ole montakaan vuodessa, ja silloin sattuu usein käymään niin, että kokonaisen vuodenajan, pitkän talven tai lyhyen kesän, työ ja vaiva häviää kuin tuhka tuuleen, sanalla sanoen joutuu jonkun krouvari-kauppiaan taskuihin. Eikä sellainen mies tyydy vähempään kuin että samojedi putipuhtaaksi kynittyinä palaa takaisin erämaan rauhaan.

Tymillä ja muilla sivujoilla asuvat samojedit ovat kauppiaiden varsinaisia lypsylehmiä, joihin nämä perustavat niin kauppansa kuin olemassaolonsa. Niinkuin yllä on kerrottu, käy nyttemmin sangen vaikeaksi elää Obin samojedien kustannuksella, nämä kun aineellisessa suhteessa ovat vajonneet mitä syvimpään kurjuuteen. Kauempana asuvat omistavat vielä kalavetensä ja metsästysmaansa, ja senvuoksi saattaakin heiltä laskea saavansa suuremmat tulot. Kauppiaat ovat keskenään tarkalleen jakaneet eri perhekunnat, ja kun he keväällä käyvät kauppojansa tekemässä, suuntaavat he matkansa ennakolta määrättyihin paikkoihin. He puhuvatkin, että se ja se samojedi on sen ja sen, ja suhteet lähentelevät, merkillistä kyllä, isännän ja hänen palvelijansa tai oikeammin orjansa välillä vallitsevia. Sillä niin taitavasti ovat venäläiset onnistuneet velkojen ja uhkausten avulla sitomaan nuo raukat itseensä, että nämä eivät yksinkertaisesti uskalla rikkoa sitä kirjoittamatonta lakia, joka määrää kaiken samojedien pyydystämän saaliin mistä hinnasta tahansa luovutettavaksi määrätylle henkilölle. Samalla ovat kauppiaat keskenänsä sopineet, etteivät tunkeudu toistensa toiminta-alueille, ja samojedit tietävät jäävänsä ihan puille paljaille, jos edes yrittävät ryhtyä toisen ryssän kanssa kauppoihin. Kaikki muualta päin tuleva kilpailu on sitäpaitsi ehkäisty, ja tämä selittää miksi samojedien on armotta antauduttava sortajainsa nyljettäviksi, vaikka varsin hyvin tietävät asiain todellisen tilan. Ihan viime aikoina on kuitenkin, etupäässä Tomskista, ilmaantunut vieraita kilpailijoita, jotka tarjoamalla turkiksista parempia hintoja ja myymällä omia tavaroitaan halvemmalla uhkaavat saattaa paikalliset kauppiaat pahaan pulaan. Jotkut näistä ovatkin jo saaneet pahojen töittensä mukaisen rangaistuksen, mutta kaikesta vastoinkäymisestä ja onnettomuudesta syytetään tietenkin samojedeja ja heidän luuloteltua epärehellisyyttään.

Valaistakseni edelleen jossain määrin Narymin samojedien keskuudessa vallitsevia oloja täytyy minun mainita pari sanaa virkamiehistön ja korkean esivallan laadusta. Tuntuu aivan luonnolliselta, että Narymissa, niinkuin Turuhanskissa, jossa on niin paljon työtä ja niin erilaisia tehtäviä suoritettavana, ylin virkamies olisi valittava parhaiden joukosta. Mutta valitettavasti on laita ihan päinvastoin, ja minun siellä oleskeluni aikana on tapahtunut, että pristavin virkaan on valittu henkilöitä, jotka ovat kohonneet tavallisesta maapoliisista ja olleet vailla kaikkea sivistystä, sitä tietomäärää lukuunottamatta, jonka ovat hankkineet jossain pariluokkaisessa kirkollisessa koulussa. Sellaisten henkilöiden huostaan jätetään ei

ainoastaan verojen kanto ja koko poliisivalvonta, vaan myös paikallinen hallinto sekä venäläisten ja samojedien valvonta, jotapaitsi heillä on melkein rajaton valta kaikkiin karkoitettuihin nähden. Tehtävä on niin laajalla alueella mahdoton kenelle tahansa, ja vielä mahdottomammaksi se käy sivistymättömälle ihmiselle. Erittäin vaikeata kuuluu olevan tulla toimeen karkoitettujen kanssa, joista osa tietenkin on sivistynyttä ja miellyttävää väkeä, mutta osa kuuluu ikävään, mitä raaimmassa tietämättömyydessä elävien ihmisten luokkaan, sellaisiin, jotka osoittavat anarkistisia taipumuksiaan ja mielipiteitään mitä sopimattomimmalla ja häiritsevimmällä esiintymisellä. Pristavi määrää heidän olinpaikkansa ja miten heitä on kohdeltava, ja hänen vallassaan on lieventää tai koventaa heidän kohtaloansa. Viimemainitussa suhteessa hänellä on voitettavanaan montakin vaikeutta, sillä hänen alaisensa virkailijat osaavat kyllä pitää huolen siitä, että hänen vikansa ja ansionsa tulevat santarmihallituksessa oikealla tavalla valaistuiksi. Siten sai kerran eräs pristavi, joka oli vuosikautia palvellut virassaan, eräänä kauniina päivänä eropassin ja käskyn vielä samana päivänä muuttaa paikkakunnalta. Pahin vaiva on poliisihoidosta, joka vaatii paljon työtä piirissä, missä joka päivä tapellaan ja missä ollaan totuttu jättämään asiat sikseen lahjomisilla ja oikeutta karttamalla. Olen m.m. itse voinut todeta, että eräs murhayritys, jumala ties mistä syystä, jäi rankaisematta, jopa kokonaan tutkimattakin. Totta on varmaan, että "tsaari on kaukana ja Jumala korkealla". Nykyään lienee toki harvinaista, että pristavi korjaa huostaansa kyläkuntien rahastoja, väittäen rahoja muka väärennetyiksi, — monia muita esimerkkejä mainitsematta.

Vaikeimmat ristiriidat johtuvat kuitenkin siitä, että venäläisillä on omat lakinsa ja samojedeilla niinkään omansa. Alkuasukkaita koskevien asetusten mukaan tulee heillä olla omat tuomioistuimensa, jotka ratkaisevat tavallisia rikosjuttuja, milloin asia koskee vain heitä itseään. Siitä, miten niissä tuomitaan, kerron myöhemmin Tym-joen matkani yhteydessä. Nyt haluan vain mainita pari sanaa sekavuudesta, joka johtuu siitä, että on olemassa eri lakeja ja asetuksia eri kansallisuuksia varten.

Niissä patenteissa, jotka annettiin samojedeille heidän alistuessaan valkoisen tsaarin vallan alle, määrätään heille oikeus hoitaa ja hallita kaikkea sitä kruununmaata, joka kuuluu heidän asuttamaansa alueeseen. On nimenomaan määrätty, että venäläisten ei ole sallittu ilman samojedien lupaa ja suostumusta metsästä tai kalastaa tai asettua asumaan näille alueille. Meidän päiviimme saakka ovatkin venäläiset itse jossain määrin pitäneet näitä oikeuksia arvossa. Maahanmuuttaneiden tulva ei ole ollut suuri, ja nuo oikeudet on aina helposti voinut itselleen hankkia muutamalla viinapullolla tai vastaavalla halvalla rahallisella korvauksella. Mutta viime vuosina on, kuten tunnettua, siirtolaisuus Venäjän sisäosista paisunut niin suureksi, että Obinkin rannoilla olevan maan arvo on noussut ja on näyttäytynyt vaikeaksi saada enää yhtä halvalla niin kaloista ja riistasta kuin metsistä ja niityistä rikkaita alueita. Sensijaan että viranomaiset olisivat ajoissa muuttaneet asetuksia ja lakeja, on tyydytty selittämään ne niin vanhoiksi, ettei niillä muka enää ole mitään arvoa. Uutisasutushallitus (Pereselevtsheskoe Upravlenie) ei katso tarvitsevansa kiinnittää huomiota noihin vanhoihin patentteihin, ja joskus on kuulemma käynyt niinkin, että alkuperäiset asiakirjat on vilpillisellä tavalla riistetty alkuasukkailta. Muutamissa tapauksissa samojedit ovat nostaneet kanteen sellaisia venäläisiä vastaan, jotka luvatta ovat siirtyneet heidän maillensa, ja rauhantuomari on tavallisesti ratkaissut asiat edellisten eduksi. Toisaalta on tapahtunut, että erinäiset virkamiehet omavaltaisesti ovat myyneet samojedien omistamien hiekkasärkkien käyttöoikeuden muille, ja kun samojedit väkivallalla ovat karkoittaneet nuo väärät vuokralaiset, niin ei ole kuulunut mitään valituksia, joka arvattavasti osoittaa millä puolella oikeus on. Tämä "perustuslakitaistelu" kehittyi kuitenkin vähitellen vahvempien eduksi, ja varsin pian täytyy samojedien antaa perään. Ylläolevalla en suinkaan tahdo sanoa oikeudenmukaiseksi, että alkuasukkaat saisivat pitää hallussaan luonnottoman suuria alueita, joita he eivät itsekään käytä, ja siten estää nopeasti edistyvää ja hyödyllistä asutusta. Mutta luulen kaikille olevan eduksi, jos asiat voitaisiin järjestää sillä tavalla, että samojedeillekin kävisi mahdolliseksi jatkaa tähänastisten elinkeinojensa harjoittamista ja entistä elintapaansa. Nykyisten olosuhteiden vallitessa he ovat pakotetut liian aikaiseen luopumaan paimentolaiselämästään ja äkkiä ryhtymään sellaisiin elinkeinoihin, joita he eivät tahdo eivätkä voikaan luonnollisesti harjoittaa. Tuollaiset pakkokeinot edistävät vain sen kansan hävittämistä, joka sittenkin vuosisatoja ja kenties vuosituhansia on asunut Siperian autoimpina ja karuimpina pidettyjä seutuja.

Mutta ei siinä kyllin. On vielä otettava lukuun eräs tärkeä tekijä, nim. papisto ja uskonnonhoito. Narymin samojedit ovat kaikki poikkeuksetta virallisesti oikeauskoisia ja kastettuja. Todellisuudessa heitä järjestänsä yhtä hyvällä syyllä saattaisi sanoa pakanoiksi. Sillä itse asiassa he vielä palvelevat, vaikkakin salaa, esi-isiensä jumalia, ja shamaanit suorittavat papillisia toimituksiaan monin verroin suuremmalla menestyksellä kuin mikään oikeuskoinen pappi. Samojedien on monesta syystä perin vaikea käsittää, että kristinuskon itämaisessä muodossaan on parempi kuin heidän oma pakanallinen palvontansa. Tämä käsitys riippuu ehkä etupäässä puuttuvasta opetuksesta, sillä papisto ei suo itsellensä aikaa eikä sillä ole tilaisuuttakaan selvittää oppejaan samojedeille. Sellaisen opetuksen tulisi välttämättömästi tapahtua alkuasukasten omalla kielellä, mutta sitä kieltä ei kukaan kirkon palvelijoista puhu. Sitäpaitsi kreikkalainen kirkko omaa suuren määrän pyhimyksiä, joiden kuvien edessä venäläinen lukee rukouksensa, joille hän syyttää vahakynttilänsä ja joita hän koristaa kukilla. Samojedi uskoo

näiden kuvien edustavan henkiä tai jumalia, niinkuin moni venäläinenkin uskoo, ja hän luulee rukousten tarkoittavan kuvaa ja kynttiläin olevan uhreja. Mutta hänellä itsellään on suuri määrä jumalain kuvia, joita hän rukoilee ja joille hän uhraa. Tietämättömyydessään hän katsoo voivansa suuremmalla menestyksellä kääntyä veden haltian tai metsän hengen kuin hänelle tuntemattoman pyhän Nikolauksen tai muiden yhtä tuntemattomien pyhimysten puoleen. Eikä hän käsitä minkä tähden kirkkoherra nimittää hänen kuviansa perkeleiksi, mutta venäläisiä jumaliksi, "sillä kaikkihan ne ovat ihmiskädestä lähteneitä", sanoo hän. Kristittyjen kiellot varkautta ja muuta vastaan eivät liikuta häntä paljon, sillä todellinen samojedi ei koskaan ole ajatellut varastamista eikä hän koskaan ole myöskään kieltäytynyt avustamasta köyhiä ja nääntyneitä vertaisiaan noissa melkein kommunistisesti järjestetyissä yhteiskunnissa. Lääkärien puutteessa on taas vaikeata ajatella samojedin tyyneesti odottavan taudin pahenemista tai kuolemaa, ja onkin aivan luonnollista, että hän kääntyy ainoan auttajansa, shamaanin puoleen. Sanotaan uskon tekevän ihmeitä, ja senpätähden sattuukin usein, että noita kykenee todella parantamaan potilaan ihan yksinkertaisesti hänessä herättämällensä luottamuksella — mikä muuten on tavallista oikeidenkin lääkärien praktiikassa. Lopuksi on Siperian venäläinen hänkin taikauskoinen, ja samojedeilla tavataan paljon venäläisiltä lainattuja maagillisia tapoja ja temppuja. Usein harjoittaa venäläinen pappi tointansa niin sanoakseni summakaupalla, siten että hän esim. kerran vuodessa määrättyllä paikalla kirkossa tai kylässä — yksinkertaisesti yhtäaikaa siunaa kaikkien vuoden kuluessa kuolleitten maalliset jäännökset. Ei hän sitä ainakaan toimita kenenkään yksityisen haudalla ja minun tietääkseni hän ei ole edes käynyt alkuasukkaiden hautausmailla. Samoin olen nähnyt hänen heidän keskuudessaan käyttävän kauppiaiden liiketapoja, siten että hän esim. on kieltäytynyt vihkimästä samojedeja vähemmällä kuin 75 ruplalla j.n.e. Tuollaisten olojen vallitessa onkin aivan selvää, että samojedit edelleen kernaammin pitävät kiinni omasta uskonnostaan. Polttamalla ja hävittämällä alkuasukasten temppeleitä ja heidän jumaliansa sekä halveksimalla heidän uskonnollisia tunteitaan papit tietenkin sitäpaitsi synnyttävät katkeruutta ja herättävät mitä syvintä epäluuloa edustamaansa uskontoa kohtaan, jota epäluuloa ei myöhemmin helpolla voida hävittää. Mutta tuo täydellinen ymmärtämyksen puute, mitä muiden uskonnollisiin käsityksiin ja perittyyn vakaumukseen tulee, on juuri sangen kuvaava kristillisten kirkkokuntien esitaistelijoille kaikkialla maailmassa. Muuten he tuskin lähtisivätkään saarnaamaan uskoansa, vaan tyytyisivät siihen, että parhaansa mukaan koettaisivat kylvää korkeamman sivistyksen siemeniä. He näyttävät luulevan, että kansa, henkisesti vahingoittumatta, äkkiä voi luopua parhaastansa ja yhtä äkkiä jättää menneisyytensä hetkellä, jolloin edistyvä sivistys kuitenkin luo ihan tarpeeksi paljon uusia olosuhteita. Pakanalähetys on jossain määrin onnistunut niillä seuduin, mihin samalla on perustettu kouluja, sairaaloita ja muita sentapaisia laitoksia, mutta kun ei mitään sellaista ole Siperiassa saatu aikaan, ei tunnu ihmeelliseltä, että sikäläinen lähetystyö on tehnyt mitä selvimmän vararikon.

Muutamilla Narymin piirin seutuvilla, ylempänä Obilla, tämä uskonnollinen taistelu on siinä määrin ja siinä merkityksessä onnistunut, että niiden seutujen samojedit osittain ovat joutuneet samalle kannalle kuin venäläisten suuri enemmistö. He ovat luopuneet entisestä uskonnostaan, mutta eivät ole jaksaneet hankkia ja omaksua itselleen uutta, ja seuraukset ovat vielä surkuteltavammat. He ovat tulleet uskonnollisesti aivan välinpitämättömiksi eivätkä enää piittaa minkäänlaisesta uskonnosta. Heidän kulttuuritasollaan ainakin tämä on tuntuva puute, eikä saata kyllin surkutella, että he muiden toimesta ovat joutuneet vaille sitä, mikä kuitenkin yksin olisi kyennyt heitä siveellisesti kohottamaan ja pitämään yllä.

Edelläsanotusta selviää, että samojedien on ollut vaikea suoriutua epätasaisesta taistelustaan. Mutta kaikki se, mistä on kerrottu, ei kenties sentään riitä musertamaan ja hävittämään kokonaista kansaa. Palaan sentakia myöhemmin vielä samaan kysymykseen ja esitän muitakin, ehkä ratkaisevampia tekijöitä, jotka vielä selvemmin osoittavat, minkälaiseksi samojedi-parkojen kohtalo on muodostunut ja vastedes muodostuu.

RETKEILYJÄ OBILLA

Pitkien, pimeiden ja kuolleitten talvikuukausien aikana olin hankkinut itselleni sangen kunnioitettavan venäjänkielentaidon sekä päässyt jonkinlaiseen henkiseen yhteyteen tutkimusteni esineen, samojedini Olashkan kanssa. Kun minä lisäksi, olin saanut paperille hyvän määrän enimmäkseen kielitieteellistä laatua olevia muistiinpanoja, päätin lähteä hänen kanssaan pienelle kiertomatkalalle. Tämän päätöksen tein osaksi voidakseni vaihtelulla hieman virkistytää professoria ja osaksi halusta elävään elämään tutustumalla päästä paremmin ymmärtämään tutkimaani kansaa.

Talvi oli tosin kylmimmillään, mutta suuressa reessäni olimme hyvässä turvassa. Turkikset suojelivat

meitä mainiosti pakkaselta, ja jos me pitkällisen kamarissa-oleskelun jälkeen halusimme raitista ilmaa, niin oli siihenkin tilaisuutta; me saimme pitkin matkaa taistella rajuja lumimyrskyjä vastaan ja sangen usein lensimme komeassa kaaressa päistikkää syviin kinoksiin, joita tuuli oli kasannut Ob-joen ruskeita aaltoja kahlehtivaan jäiseen erämaahan.

Suuntasimme kulkumme Obia pitkin Narymiin, ja matkalla viivymme miltei jokaisessa jurtassa ottaaksemme selkoa kielestä ja muista minulle mielenkiintoisista asianhaaroista. Olashkan samojedituttavuuksien ja minun apteekkini ansiosta meidät otettiin kaikkialla vastaan tervetulleina vieraina eikä meitä missään kohdeltu alkuasukkaille niin ominaisella epäluulolla. Olin jo aikoja sitten kielimestarilleni selittänyt n.s. uralilaisen sukulaisuuden ja matkallamme hän aina selosti muille, että minä oikeastaan kuuluiin heihin ja olin samaa heimoa ja että minä siis olin "kum" (ihminen) enkä mikään muukalainen. Ylimalkaan uskottiinkin tätä selitystä; vain poikkeustapauksissa epäili joku skeptikko minulla sittenkin olevan vierasta verta suonissani — valitettavasti yksinomaan vahvan parrankasvuni eikä laisinkaan muun ulkonäköni takia.

Obilla samojedilainen asutus on sangen tiheätä, mutta siitä huolimatta voisivat asukkaat tulla varsin hyvin toimeen, jolleivät venäläiset viime aikoina olisi niin runsain määrin ryhtyneet samoja seutuja kansoittamaan. Venäläiset ovat alkuaan tavallisesti muuttaneet samojedien omiin kyliin, joista jälkimäiset sitten ovat siirtyneet kauemmas välttääkseen joutumista vieraiden kanssa asumaan. Siitä syystä ovat venäläiset saaneet parhaat ja edullisimmat paikat ja samojedien on täytynyt tyytyä huonompiin. Koko tuo alkuasukkaiden karkoittaminen on tapahtunut rauhallisella tavalla ja se olisi itsessään hyvinkin merkillinen, jollei ottaisi huomioon samojedien vastenmielisyyttä elää yhdessä hallitsevan kansan kanssa, mikä vastenmielisyys kenties johtuu aivan luonnollisesta itsensä säilyttämishalusta, pyrkimyksestä mahdollisuuden mukaan suojella kieltänsä, tapojansa ja uskontoansa.

Vaikka köyhyys ja häviö, kurjuus ja kunnottomuus edellämainitusta ja muistakin syistä jo oli kohdannut Obilla asuvia samojedea, hämmästyin minä siitä huolimatta nähdessäni miten suuressa määrässä heidän oli onnistunut säilyttää entistänsä. Sellaisillakin paikkakunnilla, joissa jurtat ovat suurien venäläisten kylien ympäröimiä, yllätti minua se seikka, että niin monet ihmiset, enimmäkseen naiset, eivät ymmärtäneet halkaistua ryssän sanaa. Oma kieltänsä he kaikki taisivat hyvin, mutta jokaisella jurtalla oli oma kielensä ja tämä seikka näkyy olevan melkein vaarallisin kielen säilymisen kannalta. Noiden lukemattomien murteiden tähden ei ostjakki-samojedien kieli muodosta mitään heitä kaikkia yhdistävää kokonaisuutta. Ero on usein niinkin suuri, että toistensa läheisyydessä sijaitsevien jurttain asukkaat eivät ymmärrä toistensa puhetta, ja siitä syystä he usein mukavuuden vuoksi käyttävät keskenänsä venäätä puhekielenä. Kuvaavana esimerkkinä mainitsen Tymskoen samojedit, joilla "jaa" sanana on "a", kun sitä vastoin ylempänä asuvat Kaaziltsisamojedit käyttävät samaa sanaa kielteisessä merkityksessä. Jos näin pienillä alueilla ei voida päästä selvyyteen jaa'sta ja ei'stä, on varsin ymmärrettävää, että kaikkalainen keskustelu käy vaikeaksi, jollei melkein mahdottomaksi.

Näkemäni jurtat muistuttivat yleensä, niinkuin aikaisemmin olen maininnut, venäläisiä taloja; ne olivat vain huonommin rakennettuja ja paljoa pienempiä — enimmäkseen yksihuoneisia mökkejä. Samalla paikalla oli tavallisesti 4-5 taloa, mutta ne eivät koskaan seisoneet riveissä, niinkuin venäläisissä kylissä, vaan olivat aivan mielivaltaisesti sijoitetut, ikäänkuin joku jättiläiskoura olisi ajattelelta viskellyt noita pieniä laatikoita sinne tänne maan päälle. Asuntojen ympäristö oli autiota ja metsä oli kaadettu. Paikotellen seisoi vielä pystyssä joku kelopuu, jonka olemassaolon syistä en pitkiin aikoihin tiennyt mitään. Niitä näkee kaikkialla Narymin piirissä, ja koska ne erikoisen hyvin soveltuisivat polttopuiksi, mutta siitä huolimatta saavat seistä pystyssä, tulini ajatelleeksi, että niillä mahtoi olla joku uskonnollinen merkitys. Vihdoin sain kuulla, että niitä pidetään pyhinä sekä että jurtan suojelushenkien katsotaan niissä asustavan. Senvuoksi onkin niiden kaataminen pyhyden loukkausta.

Näillä "sivistyneillä" seuduilla, joilla venäläisten herruus on jo vakiintunut, ovat samojedit uskonnollisiin kysymyksiin nähden äärettömän arkoja. Heitä ei voi millään mahtikeinolla pakottaa venäläisille ilmaiseemaan tai tunnustamaan edelleen uskovansa omiin jumaliinsa. Kaverini kautta minä kuitenkin pääsin näkemään ja kuulemaan yhtä ja toista, joka täydellisesti toteaa aikaisemman lausuntoni, että nim. samojedit eivät missään ole kunnan kristittyjä, vaan päinvastoin pakanoita. En tosin tavannut oikeita shamaaneja enkä myöskään kotijumalia, sillä jälkimäisiä ei Obilla enää käytetä, mutta sensijaan onnistuin ensi kerran näkemään heidän jumaliensa temppeleitä. Mutta ennenkuin minä jurtan miehiltä sain luvan sellaisen ihmeellisen rakennuksen näkemiseen, vaadittiin minulta monta lupautusta ja monen monta juhlallista vakuutusta siitä, että en ajatellut jumalien koskemista enkä uhreihin kajoamista tai niiden ryöstämistä. Eräänä aamuna sidoin sukset jalkoihini ja lähdin oppaani kanssa matkalle. Tie oli pitkä ja se kulki metsien läpi ja jäätyneiden soiden yli. Se kiemurteli kovasti, ja kysyessäni syytä siihen kertoi samojedi, että tien varrelle oli viritetty loukkuja estämään venäläisiä lähestymästä pyhäkköä. Vaikka venäläiset joskus sattuman kautta saavatkin selville tuollaisen paikan, niin he itse asiassa karttavat niitä. Tullessamme perille näyttäytyi samojedien pelko aivan oikeutetuksi — temppeli oli täynnänsä rikkauksia, ja puhdasta rahaakin oli runsaasti. Jumalien asuntona oli täällä,

niinkuin kaikkialla muuallakin, neljällä korkealla jalalla seisova rakennus, joka suuresti muistutti Obilla tavattavia aittoja. Etupuolella oli vähäinen aukko ja takaseinämällä istui jumala, puusta tehty ihmisenmuotoinen olento, yhdessä puolisonsa kanssa. Kasvot olivat karkeata tekoa ja suurista sinisistä lasihelmistä tehdyt silmät antoivat ukolle sangen naurettavan ulkomuodon. Nuket olivat hienoihin turkiksiin puettut ja ympärillään oli niillä runsaasti tinasta tehtyjä aseita itsensä puolustamiseksi sekä samasta aineesta valmistettuja joutsenia, hanhia, käärmeitä, poroja y.m. elukoita, joiden avulla niiden luultiin hätätilassa voivan paeta ylivoimaista vihollista. Edessään oli niillä pieni peili, jonka avulla ne saattoivat ajoissa huomata takaapäin lähestyvän vihollisen. Oven suulla seisojaksi pieni venäläiseksi poliisiksi puettu mies, joka toisessa kädessään piti puista sapelia ja toisessa heilutti suurta miekkaa. Jumalien huone oli sisustettu koreilla kankailla ja kallisarvoisilla turkiksilla ja kantaisän kuvan edessä oli lattialla kosolta mitä erilaatuisimpia esineitä, m.m. suuri määrä rahoja, joista muutamat olivat parinsadan vuoden vanhoja. Rakennusta ympäröivien pyhien puiden oksissa roikkui vaatekappaleita, eläinten sarvia ja nahkoja ynnä muuta. Tuo niin omituinen, kaukana erämaassa sijaitseva metsikkö ikivanhoine tuuheine puineen teki minuun juhlallisen vaikutuksen ja minä ymmärsin aivan hyvin, että luonnonlapsi paljoa mieluummin saapui tuohon luonnon itsensä luomaan temppeleihin uhraamaan ja rukoilemaan kuin vaelsi johonkin räikeästi koristettuun kirkkoon siellä polvillansa palvelemaan hänelle tuntemattomia ja kerrassaan välinpitämättömiä jumalia. Näiden pyhien paikkojen luo kokoontuu koko heimo kerran vuodessa juuri ennen joulua rukouksilla lepyttämään kantaisänsä ja uhreilla saamaan toivoimuksensa täytetyiksi. Sillä välin käyvät siellä yksityiset usein samassa tarkoituksessa, joskus torjuakseen uhkaavaa vaaraa, toisinaan hankkimassa jotakin hyvää.

Jonkun viikon matkan jälkeen saavuin toistamiseen Narymiin, joka tällä kertaa, oleskeltuani yksinäisemmällä seuduilla, tuntui minusta sangen komealta kaupungilta. En saattanut, valitettavasti kyllä, viipyä siellä päivää enempää, syystä että kielimestarini juomis-halu sai liian runsasta virikettä läheisessä valtion kapakassa. Matkustimme läheisyydessä olevalle jurttalle, jossa minä ensi kerran tutustuin tunguuseihin. Nuo Siperian tyypillisimmät paimentolaiset ovat asumalla kaukana venäläisistä vältäneet samojedien tapaisen venäläistymisen. Heidän arkuutensa vieraita ihmisiä kohtaan ja heidän pelkonsa joutua kosketuksiin toisten, m.m. tarttuvien tauteja potevien kanssa vaikeuttaa suuresti heidän tapaamistansa. Oleskellessani samojedien luona he lähettivät ensin tapansa mukaan silläkin kertaa yksinäisen tunguusin kylään tiedustelemaan mahdollisia sairaita. Miehen palattua leiriin tuoden heille suotuisan vastauksen uskalsivat muutkin tulla jurttalle tavaroitansa myymään. Tarjottuani heille tupakkaa ja heidän ymmärrettyään, että minä en ollut mikään "kasakka", rupesi keskustelu sujumaan. Vaikka he eivät viipyneetkään kylässä kuin muutaman tunnin, ehdin heiltä tiedustella yhtä ja toista. Sain tietää heidän kuuluvan Narymin piirissä elävään, kiinteätä asuinpaikkaa vailla olevaan tunguusiheimoon. Missä vain oli paljon riistaa, sinne he pystyttivät telttansa ja siellä he pyydystivät niin kauan kuin metsästys oli kannattavaa. Sitten he jälleen siirtyivät muualle pitkin omia viitoittamiansa metsäpolkuja. Nuo heidän tiensä, joita ei kukaan muu ihminen tunne, voivat ulottua satoja virstoja asumattomien erämaiden halki ja niitä pitkin he nopeasti siirtyvät paikasta toiseen yhtä monessa päivässä kuin muut kiertoteitse tarvitsevat viikkoja. Heidän tiensä eivät tietenkään ole muuta kuin polkuja, jotka he viitoittavat iskemällä pitkillä keihäillänsä pilkkoja määrätyn välimatkan päässä toisistansa seisoviin puihin.

Samojedikylässä, jossa, ohimennen mainittuna, asuin venettä taitamattoman venäläisen luona, ostin muutamalta vanhalla shamaanilta tinaisen jumalankuvan, erään sukupuuttoon kuolleen heimon kantaisän. Innostuneena onnistuneen kauppani johdosta toin kuvan asuntooni ja näytin sitä usealle samojedille. Huomasin kyllä, että naiset eivät halunneet jumalaa katsella, mutta en tullut asiaa ajatelleeksi, ennenkuin isäntäni kohteliaasti kehotti minua viemään sen yöksi aittaansa. Heidän käsityksensä mukaan eivät naiset nimittäin saaneet oleskella jumalan välittömässä läheisyydessä eivätkä edes samassa talossa, sillä ukkelin katsottiin voivan heitä pahasti vahingoittaa. Itse asiassa olivatkin naiset talosta kaikonneet eivätkä palanneet, ennenkuin olin vienyt pois tuon naisia karkoittavan hengen. Senjälkeen palasi rauha majaan. Olen usein ajatellut miten suurta hyötyä alakynteen joutuneilla samojedilaisilla aviomiehillä saattaisi olla haltuuni joutuneesta jumalasta. Mutta mistään semmoisesta en ole kuullut, ja myyjä itse, vanha shamaani, oli vuosia sitten kadottanut vaimonsa.

Samana iltana sain kuulla mitä omituisimman konsertin. Joukko vanhanpuoleista akkaväkeä kokoontui tupaan vierasta puhuttelemaan ja hänen kanssaan juttelemaan, koska hän näkyi olevan innostunut kuulemaan kertomuksia entisaikojen tavoista ja oloista sekä mielellään katseli vanhoja esineitä. Heillä oli mukanaan useampia luusta valmistettuja huuliharppuja, joihin oli leikattu kieli, mikä puhaltaessa värähteli. Tahti ja sävelkorkeus määrättiin kieleen kiinnitettyllä nauhalla, jota soitettaessa pidettiin kädessä. Ääni oli tosin heikko, mutta useampien yhtäaika puhaltaessa se tuli verrattain voimakkaaksi, ja kun sävelmätkään eivät olleet niin aivan hulluja, syntyi kuulijassa omituinen tunnelma, jota ei suinkaan vähentänyt tuvassa vallitseva hämäryys ja lattialla takkavalkean ääressä istuva samojedilainen kuulijakunta.

Ennen paluutani Tymskoeen pistäydin pikimmältä Vasjugan-joella, joka suupuoleltaan aina sadan virstan pituudelta on ostjakki-samojedien asuttama. Tuo retki oli monessa suhteessa hupaisa, ei vain sentähden, että korkeat kauniit harjanteet halkoivat muuten tasaista maata ja siten aikaansaivat jonkinlaista vaihtelua maisemassa, vaan senkin takia, että olosuhteet niin suuresti poikkesivat Obilla tavallisista. Tuvat olivat paremmin rakennetut ja hyvinvointi paikoittain sangen huomattava. Tapasimpa erään rikkaan vanhuksen, joka kalliista hinnasta oli hankkinut itselleen ranskalaisia ja saksalaisia lauluja soittavan gramofonin. Myyjä oli puijannut ukkoa, mutta hänelle oli yhdentekevää mitä se lauloi, koska hän ei ymmärtänyt yhtään venäjän sanaa. Minä iloitsin saadessani taas pitkästä ajasta kuulla jotakin eurooppalaista.

Eniten olin mielissäni siitä, että kuppa, keuhkotauti ja muut ikävät taudit eivät olleet yhtä laajalti levinneet kuin Obilla. Siellä näkee nimittäin tuhkatieheään muodottomia kasvoja, pieniä kutistuneita lapsia ja kamalasti yskiviä ihmisiä. Usein tarvitaan runsaasti itsensävoittamiskykyä, ennenkuin voi nukkua yhdessä sairaiden kanssa, ja vielä enemmän, jos heidän kanssansa täytyy syödä ja juoda samoista astioista ja laseista. Tavattoman ihmeelliseltä tuntuu jäljestäpäin se, että on vahingoittumatta voinut suoriutua kaikesta tuosta kurjuudesta.

Yli kuukauden matkustamisen jälkeen palasimme Tymskoeen, josta minä piakkoin muutin samojedien luo 20 virstaa alempana Obilla ja aivan lähellä Tym-joen suuta sijaitsevaan Kolgujakiin.

Kolgujak, joka Castrénin aikoina oli pieni pyramidinmuotoisista majoista rakennettu yhteiskunta, on nyttemmin laajentunut ja jakautunut kolmeen eri ryhmään. Ylemmäksi joen oikealle rannalle, jossa kauniit ja tuuheat poppelit muuten niin yksitoikkoista maisemaa kaunistavat, ovat venäläiset rakentaneet itselleen kevättulvalta suojassa olevat talonsa. Alempana viidakoissa sijaitsevat samojedien puoleksi maanalaiset luolat, joissa ei ole muuta lattiaa kuin paljas maa, ei muita huonekaluja kuin pari matalaa penkkiä, ei muuta akkunaa kuin jäämöhkäle, ei uunia vaan ainoastaan n.s. tshuval, s.o. oksista ja savesta valmistettu torvi tai savupiippu, jonka kautta savu kylläkin jossain määrin tunkee ulos, mutta jota pitkin pakkanen vielä tuntuvammassa määrässä painuu sisälle huoneeseen. Talvisin on toisinaan -55° ja silloin ei takkavalkeakaan kykene tuota maanalaista asuntoa lämmittämään. Muut samojedit ovat siirtyneet vielä kauemmaksi alkuperäisiltä asuinsijoiltaan ja muuttaneet eräälle suuren Obin haarajoelle asumaan.

Tällä paikkakunnalla, joka on puolittain kylä ja puolittain jurtta, työskentelin koko kevättalven ja siellä minä odotin kevään lopullista tuloa, joka teki mahdolliseksi matkustamisen Siperian ainoita leveitä ja tasaisia teitä — lukuisia vesistöjä pitkin.

Vastatulleesta, sellaisesta, joka ensikertalaisena tutustuu siperialaiseen talveen, tämä vuodenaika tuntuu pitkältä ja elottomalta, painostavan yksitoikkoiselta ja lohduttoman hiljaiselta. Opiskelin kahta, toinen toistansa vaikeampaa uutta ja vierasta kieltä, olin pakotettu harjoittamaan hiljaista kamarityötä, joka ei tarjonnut minkäänlaista vaihtelua, enkä saanut kuin harvoin tietoja suuresta maailmasta ja tervehdyksiä kotimaasta ja Euroopasta. Senpätähden sattui joskus, että veltostuin ja unohdin uusien ihmisten ja olosuhteiden tarjoaman mielenkiinnon, että tunsin itseni unohdetuksi ja suljetuksi hautaan, jonka aika ja maailman tapahtumat jäljettömästi sivuuttivat. Myöhemmin opin rakastamaan erämaata ja hiljaisuutta ja kahleista vapaata elämää, mutta ensimmäinen talveni siellä oli vaikea sentähden, että minä itse asiassa en elänyt suuren erämaan elämää. Kaikki oli vain puoleksi sitä ja puoleksi tätä. Varsin pian huomasin kuitenkin erehdykseni ja siksi koetinkin myöhemmin mahdollisuuden mukaan välttää sentapaisia olosuhteita.

Miltei koko huhtikuun aikana raivosi lumimyrsky toisensa jälkeen, kinokset kasvoivat yhä mahtavamiksi eikä aurinkoa näkynyt laisinkaan. Talven vallan murtuminen näytti kerrassaan mahdolltomalta. Ajattelin kotoista kevättä ja kotoisia ihmisiä ja vapautuksen kaipuu kasvoi minussa niin voimakkaaksi, että sitä on mahdoton kuvata — mikä ei ole tarpeenkaan. Kuukauden loppupuolella tapahtui vihdoin viimein ihme, siksi sitä melkein saattaa sanoa. Niin äkkiä ilmestyi aurinko näkyviin ja niin nopeasti sulivat kinokset. Muuttolinnut saapuivat samalla etelästäpäin tuoden mukanaan terveiset lämpimämmistä ja onnellisemmista maista. Ne eivät tulleet niinkuin meillä melkein huomaamatta ja yksitellen tai pienemmissä parvissa, vaan ne saapuivat tuhansittain, ja yöt päivät näki loppumattomien hanhi-, joutsen- ja sorsaparvien tulla suhisevan halki kevätkirkkaiden avaruuksien. Monen monta yötä minä lepäilin kostealla hiekkasärkällä nurinkäännetyn veneen alla ja odotin saadakseni ampua niitä. Mutta usein ihailin vain niiden kauneutta, heitin kiväärin selkääni ja palasin tyhjin käsin kotia. En raskinut niiden keväistä iloa häiritä.

Kaikkein ihmeellisin oli Ob. Pitkin talvea olin tarkastellut noita rannattomia jääkenttiä ja ihmetellyt minkälaiseksi vapautus oli muodostuva; ymmärsin mullistuksen tulevan suureksi, mutta minun oli mahdoton kuvitella, miten ja missä muodossa se tapahtuisi. En ole kovin paljoa nähnyt, mutta kuitenkin myrskyjä aavalla merellä ja autioilla tundroilla, ukkosen jyristävän ja vierivän alas Sajaanin-vuorten rinteitä, auringon kiertävän ympäri taivaanrannan tai piiloutuvan kuukausiksi, siis jokseenkin kelvollisia

näytteitä siitä, mitä luonto voi aikaansaada mahtavien ja vaikuttavien näytelmien järjestäjänä. Mutta mitään sen mahtavampaa kaikessa rauhallisessa ja voittamattomassa voimassaan, mitään selvempää ja silmäänpiistävämpää osoitusta luonnonvoimien väkivaltaisuudesta kuin kevättulva ja jäidenlähtö Obissa en ole koskaan nähnyt. Ensiksi kevättulva, todellinen vedenpaisumus, joka heittää ja tunkee vedenpaljoudet uomaan, joka aluksi on muutaman kilometrin levyinen ja sitten nopeasti kohoaa, kasvaa ja paisuu mereksi, jonka toista rantaa ei näe. Tuo jääpeittoisen ja kuivuneen joen muuttuminen peninkulmain laajuiseksi mereksi on sellaista, jota ei mitenkään jaksa mielessään kuvitella, jota tuskin voi uskoakaan, ennenkuin on nähnyt ihmeen tapahtuvan. Keskellä tuota vetten pyörrettä alkaa jäinen peite vähitellen liikkua; se halkeilee hiljalleen ja liikkuu yhä enemmän, kunnes se äkkiä musertuu, jakautuu kappaleiksi ja suunnattomiksi lohkeiksi, joita vesi tunkee toistensa päälle ja jotka muodostavat vuoria, mitkä vastustamattomalla voimalla heittäytyvät eteenpäin aavaa merta kohden. Muutamia päiviä talvi ja kevät taistelevat keskenään, kunnes kevät, niinkuin aina, pääsee voitolle ja uusi ihme tapahtuu. Sillä suuren ottelun jälkeen seuraa ihmeellinen rauha, ja vesi virtaa hiljaisemmin kuin missään purossa, ja yksin vesilinnutkin löytävät Ob-äidin sylistä mitä rauhallisimman tyyssijan.

Heti kun jäät ovat huuhdotut pois ja joki on vapautunut, on koko seutukin muuttunut. Poissa on hiljaisuus ja talvinen horros, poissa pimeys ja yö. Sijalle on tullut elämää ja liikettä. Ihmisiä näkyy ja aluksia kulkee joella. Tuo niin rajattoman kiihkeä ja yhä edelleen runsaasti tuottava kevätkalastus alkaa; vesilintujen pyyntiin ryhdytään täydellä voimalla ja lukemattomat pikku veneet kiitävät ristiin rastiin vesillä. Laiva toisensa jälkeen saapuu ja katoaa tuoden mukanaan tervetulleet terveiset ulkomaailmasta.

Vähän ennen jäiden lähtöä olin ajanut hevosella Tymskoeen ostaakseni leipää ja muita elintarpeita matkaani varten Tym-joelle. Palatessani — yksin, koska arvelin hyvin tuntevani tien — olin menettänyt henkeni. En ollut päässyt kovin pitkälle kylästä, ennenkuin hirvittävä lumimyrsky pimensi koko joen. En saattanut nähdä muuta kuin hevosen takapuolen. Tästä vähäpätöisestä näköalasta huolimatta jatkoin matkaani siinä toivossa, että kuitenkin tavalla tai toisella onnistuisin löytämään jurtan. Tie oli kokonaan hävinnyt, mutta tuulen suunnasta osasin arvata missä oikea ranta sijaitsi ja sitä kohden pyrinkin. Matkaa kesti monta tuntia, ja kuta pitemmälle pääsin, sitä useammin hevonen vaipui kuormineen veteen, josta me pääsimme jälle takaisin yksinomaan kiitos hevosen, joka omin voimin taitavasti osasi kömpiä ylös. Minä puolestani pidin lujasti kiinni reestä, joka ei uponnut, vaan uiskenteli veden pinnalla kuin vene. Vihdoin tuli jännittävin hetki, jää lähti liikkeelle ja minä ymmärsin, ettei minulla tainnut olla kovin paljon aikaa käytettävänäni. Jää uhkasi musertaa meidät. Vaivalloisen työn jälkeen ritiseväin ja paukkuväin jäiden keskellä sain vihdoinkin näkyviini rannikon, jota kohti heti suuntasin kulkuni. Samassa näin kuitenkin, että vesi oli huomattavasti kohonnut sekä että leveä virta erotti minut maasta. Valitsin sentähden ainoan mahdollisen menettelytavan — pitkää miettimisaikaa ei ollut, jäät kun hetki hetkeltä halkeilivat yhä enemmän — ajoin hevosen veteen ja itse jättäydyin reen varaan kuin mihin pelastusveneeseen. Varsin pian pääsi hevonen irtaantumaan ja ui rantaan minun seisossani reessä, joka kellui virtaa alas. Reki vajosi yhä syvemmälle, ja vaikka minä seisoin siinä pystyssä, niin vesi piankin kostutti sekä sääriäni että vatsaani. Silloin minä harppasin veteen ja alotin uimaretken, joka oli sekä kylmä että rasittava. Olin onneksi talvisaikaan silloin tällöin harjoitellut ja karaisut itseäni kylpemällä avannoissa — joita yrityksiä Tymskoeen niin mies- kuin naispuolinenkin väestö mitä suurimmalla uteliaisuudella oli seurannut — ja sentakia suoriuduin verrattain hyvin, vaikka jääkappaleet pahasti tekivät kiusaa rantaan pyrkiessäni. Vihdoin viimein pääsin kuitenkin sinne, otin kiinni vapisevan hevosen sekä jatkoin matkaani kylään, jossa tuloni herätti jonkinmoista iloa, ei vain sentakia, että he saivat nähdä minut elävänä, vaan luultavasti enemmän senvuoksi, että hevonenkin oli mukana. Samana päivänä, hiukan aikaisemmin, oli kaksi kuormaa uponnut jokeen ja jäänyt sille tielleen. Kylän asukkaat olivat lähettäneet miehiä minua etsimään, mutta pelastumisestani heillä ei kuulemma ollut paljonkaan toivoa.

Ennen tätä jäänmurtomatkaa olin järjestänyt asiani niin, että minulle kävisi mahdolliseksi heti vesien auettua jatkaa matkaani eteenpäin omalla veneellä. Tymskoeen kauppiat olivat tosin ystävällisesti tarjonneet minulle paikkaa eräässä veneessään, mutta arvelin opinnoilleni olevan edullisempaa olla muista kokonaan riippumatta. Ostin sentähden eräältä samojedilta peltisellä kajuutalla varustetun veneen, joka oli niin kevyt, että tarvittaessa kykenin omin neuvoin sitä soutamaan. Mutta kun tiesin Tymin keväällä vuolaaksi ja aikomuksenani oli matkustaa vähintään 600 virstaa vastavirtaa jokea pitkin, katsoin parhaaksi hankkia itselleni kelvollisen ja opintojani varten soveliaan miehistön. Ensimmäiseksi miehekseni tuli vanha kielimestarini ja toiseksi hänen serkkunsa Mikishka, joka kyllä oli hyvin aulis kaikkeen, mutta myöhemmin osoittautui potevan keuhkotautia ja sentakia enimmäkseen makaili selällään veneessä yskien ja änkyttäen eikä voinut olla suureksikaan hyödyksi. Kolmantena kuului sakkiin eräs ostjakki, laajalti tunnetun vahilaisen shamaanin poika. Venäläisten varoituksista huolimatta olin ottanut palvelukseeni yksinomaan alkuasukkaita, osittain herättääkseni suurempaa luottamusta joen varrella ja osittain oppiakseni paremmin samojedin kieltä. Matkan varrella osoittautui kyllä, että venäläiset erinäisissä suhteissa olivat osuneet oikeaan, mutta toisaalta olin hyvin tyytyväinen, koska siten todellakin opin kieltä käytännöllisesti paljoa paremmin ja nopeammin kuin talvisaikana.

TYM-JOELLA

Kun veneeni oli saatettu täyteen kuntoon ja miehistöni tarkastettu ja hyväksytty, eväät sullottu kajuuttaan ja kaikki muut asiat järjestetty, tuli edellä kuvaamani vedenpaisumus. Kaikki iloitsivat siitä, että joet olivat tulleet purjehduskelpoisiksi, minä miltei yksinomaan tulevan matkani vuoksi, mutta miehistöni toisistakin syistä. Kokemattomuudessani olin antanut heille osan palkasta etukäteen ruokatarpeiden ostamista varten. En ollut ottanut lukuun, että kevät laivoineen toisi mukanaan viinaakin. Sen sain kokea vasta lähtöpäivänä. Alkutaipaleella meillä ei ollut muuta tekemistä kuin antaa veneemme ajelehtia myötävirtaa ja -tuulta pitkin Obia päästäksemme Tymjin suulle. Minä seisoin perää pitämässä ja olin mielestäni aikamoinen kapteeni sivuuttaessamme kevätuulessa ja hyvällä vauhdilla niemen toisensa jälkeen. Mieheni näyttivät aluksi aivan tavallisilta ja olivat täynnä intoa. Mutta yhä useammin he ryömivät alas kajuuttaan ja sieltä he joka kerta palasivat yhä iloisemmalla tuulella. Kun minä vihdoinkin oivalsin heidän käyntiensä tarkoituksen, ei asia ollut enää autettavissa. Vähän matkan päässä kylästä olivat kaikki mieheni tukkihupalassa. He olivat nauttineet 90-prosenttista alkoholia, joka on niin tehokasta, että jo muutamat harvat ryyppy saavat miehen kellistymään. Tästä heidän kolttosestaan huolimatta päätin omin voimin yrittää jatkaa matkaani, jollei muualle niin ainakin Tymjoen suulle. Kaksi miehistäni oli nukahtanut kajuutan katolle ja kolmas torkkui sisäpuolella. Rauhallinen hetki seurasi. Mutta yhtäkkiä menetti toinen katolla-olijoista tasapainonsa ja luisui veteen, jossa heti paikalla heräsi ja alkoi pitää pahaa mölinää. Sangen kovakouraisesti minä vedin hänet ylös ja soimasin häntä ankarin sanoin heidän sopimattomasta käytöksestään. Pian valui vesi hänen silmistään ja nähdessäni hänen värisevän vilusta tuli minun häntä sääli. Päätin ohjata veneeni rantaan ja sytyttää tulen, jotta hän saisi lämmitellä. Mutta tuskin olin saanut nuotion palamaan, ennenkuin ostjakki vuorostaan heräsi, toikkaroi maihin ja kaatua tupsahti selälleen tuleen. Hän ei heti huomannut tilaansa enkä minäkään ehtinyt saada häntä kyllin nopeasti pois kaikkein kuumimmasta paikasta, jonkatähden hän poltti housunsa ja paitansa. Hänen selkäänsä oli täynnä palohaavoja, ja sinä päivänä, niinkuin koko matkankin aikana, oli minulla paljon vaivaa hänen vammojensa hoidosta. Näiden tuli- ja vesikokeiden jälkeen oli mahdotonta jatkaa sinä päivänä matkaa, ja sitäpaitsi oli humala niin voimakas, että kaikki kolme ennen pitkää vaipuivat uneen, josta en potkuilla enkä vedellä saanut heitä heräämään. Illan tullen vaelsin takaisin kylään, jossa venäläiset minua pilkkasivat, kun itsepäisesti tahdoin matkustaa samojedien kanssa. Ennenkuin seuraavana aamuna olin ehtinyt takaisin taistelutantereelle, olivat merimieheni jo ennättäneet hankkia uuden humalan ja sekin päivä kului odotuksessa. Vasta kolmantena päivänä, kaikkien heidän varastojensa loputtua, pääsimme jatkamaan matkaa, minä äkäisenä ja vihasta tiuskuen, he noloina ja surkeassa kohmelossa. Seurauksena heidän renttuilemisestaan ei ollut ainoastaan kahden päivän viivytys, vaan sekin, että he eivät olleet hankkineet itselleen minkäänlaisia eväitä. Minun oli tietenkin pakko antaa heille omaa ruokaani, ja tuloksena oli, että me kaikki pian olimme ilman leipää, jota ehtimiseen oli täytynyt syödä, syystä että alkutaipaleella saimme ammutuksi sangen vähän riistaa. Vasta päästyämme Tym-jokea ympäröiviin suuriin erämaihin onnistui meidän ampua yltäkylän ja silloin me söimme joka päivä hanhia ja muita yhtä maukkaita lintuja.

Tym-joki (samoj. khaazel-khyy = ahven-joki) on Obin lisäjoki, jonka lähteet sijaitsevat yli 1,000 virstan päässä suusta kaukana Jeniseiskin kuvernementissa. Se ei ole leveä, mutta keväällä on rantojen välinen etäisyys varmaankin monta sataa metriä ja sitäpaitsi ovat sitä ympäröivät suot siihen aikaan nekin veden vallassa. Ainoastaan kapeat, setripuita kasvavat harjut kohoavat veden yläpuolelle, mutta kaikki muu on tulvan peittämää. Rannikot ovat enimmäkseen matalat, ja varsinaista vesirajaa osoittavat ruskeat pajupensaat eivät luo maisemalle mitään kauneuden leimaa. Mutta ken on tottunut kaikkialla luonnossa löytämään kauneutta, kykenee myöskin näillä suomilla näkemään jotakin puoleensavetävää ja runollista. Hän havaitsee valkoisten koivunrunkojen eriskummaisesti kiemuroiden kauniisti kuvastuvan joen mustaan, levotonna eteenpäin virtaavaan veteen. Hän käsittää kauniiksi tuuheiden setripuiden keväisen vihreyden ja hän saattaa nauttia sen erämaan hiljaisuudesta, jossa päivä on yötä rauhallisempi. Sillä yön tultua heräävät soiden sammakot ja kurnuttavat tahdissa aamuun asti tahi kunnes karhu, joka sääskien ankarasti ahdistamana kyhjäyttää korviaan myöten vedessä, ihmisäänen tapaisella huudollaan pelottaa ne vaikenemaan.

Keväällä Tym-joki on vuolas, ja meillä oli täysi työ pyrkiessämme sauvomalla ylöspäin. Sää oli mitä ihanin ja pitkin matkaa aurinko ja sääsket suosivat meitä yllinkyllin. Tavallisissa olosuhteissa eivät 80 virstan päivämatkat kuulu harvinaisuuksiin, mutta miehiäni vaivasi mitä suurin laiskuus, niin kauan kuin oli kysymys ylöspäin yrittämisestä eikä alaspäin laskeutumisesta. He olivat syystä kyllä sitä mieltä, että minulla ei ollut samaa kiirettä kuin kauppiailta, jotka keskenään kilpailivat ensimmäisenä markkinoille joutumisesta. Päivämatkamme olivatkin vain 40-50 virstan pituiset ja me saatoimme suoda itsellemme tiheään lomahetkiä juodaksemme tiiliteetämme, jota samojedit kykenevät särpimään rajattomat määrät. Kielimestarini oli jo Kolgujukissa hämmästyttänyt minua tyhjentämällä joka aamu puolitoista tavallisen kokoista samovaaria, ja tällä matkallamme huomasin samojedien voivan, kun ruokaa vain riitti, syödä ja juoda hirvittävät määrät kalaa ja lintua, lientä ja teetä. Sillä välin he ottivat

tuolloin tällöin pienen lepo hetken, kun aurinko paahtoi kuumimmillaan. Tuontuostakin pysähdyimme lintujakin ampumaan. Siten me hyvin verkalleen rähmimme eteenpäin ja vasta kahdentenatoista päivänä saavuimme markkinapaikalle nimeltä Napaas-eed, jossa meidät tullessamme otettiin vastaan korviavihlovalla tervehdyslaukauksella rannalle kokoontuneen "laivaston" puolelta. Me vastasimme parhaamme mukaan omilla kivääreillämme, minä uusmallisilla neuvoillani ja miehistö vanhoilla piilukkopyssyillä, joiden piiput he melkein puoleksi täyttivät ruudilla. Ampuessa muut aina juoksivat kajuuttaan suojellakseen itseään sangen mahdolliselta räjähdykseltä. Mutta ampumarjoituksemme päättyivät onnellisesti ja pimeään tullen kiinnitimme veneemme rantaan viimeisenä pitkässä rivissä sekä tapasimme ensi kerran pitkästä aikaa ihmisiä, kaikki joella asuvat olivat näet jättäneet asuntonsa matkustaakseen markkinoille. Koko matkan varrella olimmekin onnistuneet löytämään vain yhden ainoan perheen.

Tuo liikkuva leiri, jossa koirat — samojedeilla on näet aina koirat mukanaan — pitkissä riveissä paaluihin sidottuina haukkuivat yötä päivää, jossa juopuneet hoipertelivat toisesta veden päällä kelluvasta puodista toiseen, jossa ilma oli täynnänsä kuivatun kalan ja monen vielä paljoa haisevemmän aineen tuoksuja, ei ollut mielenkiintoa vailla. Täällä viivyin viikon tehdäkseen kauempana asuvien ja harvoin Obille saapuvien samojedien tuttavuutta sekä katsellakseni monenlaista minulle outoa ja tunteamatonta, jota seuraavassa koetan kaikessa lyhykäisyydessä kuvata.

Viipyi muutamia päiviä, ennenkuin kaikki olivat kokoontuneet. Kauppiaat olivat saapuneet ensimmäisinä ja sitten tulivat samojediperheet toinen toisensa jälkeen, jokainen omassa veneessään, vaimoineen, lapsineen, koirineen ja melkein kaikkine irtaimistoineen. Veneet olivat lastatut kalalla ja turkiksilla, jotka oli vaihdettava muuhun tavarahan. Jokaisen veneen otti rannalla vastaan se venäläinen, joka piti itseänsä perheen isäntänä ja tämän epäiltävän oikeutensa mukaisesti katsoi voivansa ilman muuta ottaa takavarikkoon suurimman osan tavaroista. Mitä samojedilta ei otettu, oli sellaista, jonka hän oli piilottanut voidakseen sillä ostaa viinaa ja maksaa veronsa. Kaikki kauppiaat tiesivät noista salatuista aarteista, mutta kun he keskenään olivat sopineet yhtäläisistä hinnoista estääkseen hävittävää tai epäedullista kilpailua, oli heidän pakko viinalla innostuttaa alkuasukkaita kaupantekoon. Ja se kauppias, joka eniten ja parhaiten tarjoi sitä tavaraa, korjasi myös tavallisesti suurimman voiton. Mutta saattoi kulua päiväkausia, ennenkuin ostojen katsottiin voivan kypsyä. Sillä välin kulkivat samojedit veneestä veneeseen ja antoivat jokaisen kauppiaan vuoron perään kestittä itseään tuolla jumalallisella juomalla. Jokainen kajuutta oli sisustettu puodiksi ja kaikki, minkä katsottiin voivan houkutella, riippui ja makasi levitettyinä seinillä ja pöydillä. Koreat huivit, väärennetyt, lasipalasilta koristetut kultasormukset, uusmuotiset ja kelvottomat paperossinsyöttäjät, kamalan huonot karamellit, ihmeelliset pyhimyskuvat, vanhat pyssyt ja kaikenmoiset muut esineet vetivät huomion puoleensa. Jos rahassa maksettiin, oli kaikki tavattoman kallista, mutta turkiksilla saattoi hankkia itselleen tavaraa näennäisesti halvemmalla.

Rannalla surisi kuin mehiläispesässä ja kaikkien ainoana harrastuksena oli ansaita mahdollisimman paljon. Kauppiaat juoksivat ja häärivät minkä jaksoivat, punnitsivat ja harkitsivat, arvioivat ja laskivat, samojedit yrittivät turhaan korottaa hintojaan, ja kaikille oli ominaista iankaikkinen tinkiminen, kaupanhieronta, puhuminen ja lörpöttely. Pappikin kierteli markkinapaikkaa, kastoja ja luki sielumessuja ja vaati toimituksistaan yhtä kohtuutonta maksua. Illaksi touhu ja kaupankäynti lakkasi, mutta silloin alkoi juominen ja korttipeli, joita jatkettiin aamuun asti. Selvimät miehet ansaitsivat paraiten ja juopuneet kadottivat kaiken omaisuutensa ja enemmänkin. Venäläiset yrittivät kuitenkin jossain määrin karttaa samojedien liikaa nylkemistä. Heitähän ei saanut aivan tyhjin käsin päästää kotia, sillä siinä tapauksessa he eivät voisi tulevina vuosina hankkia mitään tavaraa markkinoilla myytäväksi.

Markkinain aikana samojediruhtinas kantoa veroa, joka rahassa laskettuna nousi suunnilleen 10 ruplaan henkeä kohti. Toiset maksoivat sen turkiksissa, toiset käteisessä rahassa, mutta toiset eivät olisi sitä laisinkaan voineet suorittaa, jolleivät kauppiaat olisi tarvittavaa määrää etukäteen lainanneet. Muutamat eivät kyenneet maksamaan yhtään mitään ja senvuoksi täytyi heidän asiansa tulla ratkaistuksi samojedilaisen tuomioistuimen edessä. Kaikilla veroa maksavilla täysikasvuuisilla miehillä oli oikeus olla läsnä, ja pian he kokoontuivatkin erään ison puun luo. Ruhtinaan saavuttua istuutuivat kaikki puoliympyrään maahan, ruhtinas keskellä ja hänen edessään laatikko, jossa oli papereita ja heimon suuri sinetti. Ensiksi kysyttiin syylliseltä miksi hän ei ollut maksanut veroaan. Jollei katsottu hänellä olevan minkäänlaisia päteviä syitä, ottivat miehet lakit päästään ja heittivät ne maahan merkiksi siitä, että pitivät häntä syyllisenä ja rangaistavana. Heti sellaisen tuomion langettua otettiin siten tuomittu kiinni, paita ja housut revittiin häneltä pois ja hänet asetettiin vatsalleen maahan rangaistustaan kärsimään. Mitä hirvein mellakka syntyi, kun tuomiota ryhdyttiin toimeenpanemaan. Erikoisilla tätä tilaisuutta varten valmistetuilla raipoilla alettiin uhria kurittaa. Lyömistä jatkettiin, kunnes uhri oli vannonut maksavansa veronsa ja luvannut tehdä parannuksen. Mutta ennenkuin sellainen lupaus oli saatu, olivat samojedit usein ehtineet ruoskia miehen ihan verille ja riekaleiksi ja hänen vaimonsa oli tullut kuin hulluksi miehen hätähuudoista ja tunkeutunut paikalle yrittäen haukkumasanoilla ja lyönneillä, puremalla ja repimällä ajaa koko seurakunnan pakosalle. Sellainenkin

yritys oli rangaistava, ja nainen sai alistua samaan kohteluun, sillä erotuksella vain, että häntä ei riisuttu alastomaksi, mutta vaatteet kasteltiin vedellä, jotta lyönnit paremmin tuntuisivat.

Raipparangaistus on ainoa, jota samojedit käyttävät, mutta jos joku heistä esim. humalassa on tappanut toisen tai muuten tehnyt jonkun suuremman rikoksen, saattaa rangaistus siitä huolimatta olla aivan tarpeeksi kauhistuttava. On näet usein tapahtunut, että rikoksenteekijä on kerrassaan ruoskittu tai kolhittu kuoliaaksi, heikontunut kun hän on saattanut olla aikaisemmasta hurjasta takaa-ajosta erämaissa, mistä hän yksinomaan nälän pakottamana on palannut ihmisten ilmoille. Nuo kamalat murhenäytelmät ovat onneksi sangen harvinaisia. Näin kerran sellaisen alkuvalmistukset, ja vaikutelmani siitä olivat sentapaiset, että minä en niitä koskaan unohda. Kun on ollut kysymys murhasta tai taposta, ovat venäläiset viranomaiset viime aikoina ottaneet asian käsiteltäväkseen ja silloin on syyllinen tavallisesti tuomittu elinkautiseen vankeuteen. Se merkitsee kuolemanrangaistusta paimentolaiselle, sillä hän ei jaksakaan linnassa-oloa kestää, vaan kuolee ennen pitkää. En sentakia tiedä sanoa kumpi noista rangaistuksista lopulta on inhimillisempi, molemmat ovat kauheita.

Mutta vieläkin julmempia kohtauksia saattaa sattua noilla ulkonaisesti niin iloisilla markkinapaikoilla. En tarkoita niitä murhenäytelmiä, joissa edesvastuuttomat ja sydämättömät kauppiaat johdattavat alkuasukkaat taloudelliseen perikatoon, enkä myöskään tarkoita sitä elämää, jota juopuneet miehet ja naiset pitävät hoippuessaan huutaen ja kirkuen paikasta toiseen. Tarkoitan niitä tilaisuuksia, joiden pitäisi luonnon järjestyksen mukaan voida muodostua ihmiselämän kauneimmiksi ja parhaiksi hetkiksi, nimittäin hääjuhlia. Mutta valitettavasti niitä ei saada näissä erämaissa vietetyksi siihen tapaan kuin sivistyneempien ihmisten keskuudessa. Asianlaita on kerrassaan toinen. Samojedien keskuudessa, niinkuin useimmilla alkuperäisillä kansoilla, ei näet naista pidetä miehen vertaisena, vaan ainoastaan tarpeellisenä ja hyödyllisenä työvoimana ja sitäpaitsi miehen omaisuutena samalla tavalla kuin poroa tai koiraa. Naista ei samojedi koskaan saa vaimokseen rakkauden voimalla, niinkuin meillä useimmiten tapahtuu, vaan yksinomaan ostamalla. Kysymättä naisen mielipidettä hän ostaa hänet yksinkertaisesti omistajalta, siis isältä tai äidiltä, ja työllä ei juuri koskaan ole asian suhteen mitään sanomista. Sama tapa vallitsee yhä vieläkin m.m. Jeniseiskin kuvernementin venäläisten talonpoikain keskuudessa, eikä senvuoksi ole ihmeteltävää, että se tavataan paljoa alhaisemmalla asteella elävillä samojedeilla. Tytön hinta vaihtelee ja on suorastaan riippuvainen oravien runsaudesta. Kuta enemmän niitä on metsässä, sitä kalliimmaksi tulee morsian, ja hyvinä vuosina vaimon hinta voi kohota 500 oravannahkaan sekä muutamaan litraan viinaa kaupanpäälliseksi. Huonoina vuosina saattaa tapahtua, että tytön hankintaan tarvitaan vain 200 nahkaa, kenties vielä vähemmänkin. Se mikä saattaa asian niin monimutkaiseksi ja tuskalliseksi on, että Tymin samojedeilla vallitsee naisten puute, toisin sanoen että heillä on enemmän miehiä kuin naisia, joten siis vaimon hankkiminen käy hankalaksi, poikamiessäätyä kun ei laisinkaan ole. Tästä aiheutuu, että samojedit yhä enemmän ovat tulleet pakotetuiksi myymään tyttärensä aivan nuorina. 12-13 vuoden vanhat lapset ovat kysytyä kauppatavaraa, joka voidaan koska tahansa myydä. Sellaisia häitä on ilkeä nähdä, ja kerrassaan järkyttävää on kuulla nuorten morsianten sydäntäsärkeviä hätähuutoja, kun heidät väkivallalla laahataan pois omaistensa joukosta ja väkivallalla pakotetaan aloittamaan avioelämää, johon he eivät ole kypsyneet ja joka johtaa siihen, että he ainakin ruumiillisesti joutuvat aivan turmioon. Sivistyneissä yhteiskunnissa tapahtuu kenties paljoa järkyttävämpiä asioita, mutta tuntuu siltä kuin ihminen ei samassa määrässä loukkaantuisi siitä rietaudesta, mikä tapahtuu olosuhteissa, joissa ihmiset kuitenkin käsittävät ja oivaltavat mitä tehdään ja ymmärtävät asiain nurinkurisuuden. Mutta neitseellisen erämaan ympäröimänä on kuin tuntisi paljon voimakkaammin ja kauhistuisi paljon syvemmin kaikkea luonnotonta ja luonnonvastaista. Sivistyksen vankiloissa rikos luonnonlakeja vastaan tuntuu vähemmän törkeältä, siellä kun luonnottomuus jossain määrin painaa leimansa kaikkeen.

Samojedilaiset häät ovat muuten mahdollisimman yksinkertaisia juhlia. Kun sulhanen on maksanut sovittun hinnan, voidaan sanoa kaikki varsinaiset juhlamenot suoritetuiksi. Mutta hyvin usein, kuten erikoisesti markkinoilla, muodostuvat häät suuriksi kemuiksi, joiden ohjelmaan kuuluu, samalla tavalla kuin meilläkin, etupäässä syöminen ja juominen. Erotus on vain kvalitatiivinen. Kestitys on jokseenkin samanlaista kuin venäläisillä, sillä erotuksella vain, että kala ja kalatuotteet, kuten mäti ja raani, ovat pääasiallisena ruokana. Juomana käytetään viinaa ja teetä, joita vuorotellen juodaan ja jotka nopeasti vaikuttavat monella tavalla vapauttavasti. Juhlan loppupuolella osa vieraista nukkuu, mutta toiset ryhtyvät riitaan ja rähinään, joka saattaa päättyä tappeluun ja muuhun välttämättömään pahaan.

Markkinain jälkeen kauppiaat lähtivät Tymskoeen ja minä jäin yksin jäljelle voidakseni mahdollisimman kauan seurustella joen lähteillä asuvien samojedien kanssa. Näinä päivinä sain mitä selvimpiä todistuksia sille aikaisemmalle arvelulleni, että joella asuvat samojedit kielellisessä suhteessa hyvin huomattavasti ovat eronneet toisistaan. Väestö on harvaa ja jurtat ovat miltei säännöllisesti toista sataa virstaa toisistansa. Senvuoksi onkin luonnollista, että eri perhekunnat eivät paljoakaan seurustele keskenään. Siitä taas johtuu, että melkein jokaisella perheellä on oma murteensa ja oma erikoinen sanavarastonsa. Ei saata oikeastaan puhua toisistaan eroavista murteista, sillä varsinaisia rajoja ei ole, mutta kieli on niin erilaista ja niin vaihtelevaa, se muodostuu siinä määrin yksilölliseksi, että melkein on

pakko tutkia jokaisen eri henkilön kieltä. Mutta se on mahdottomuus ja sentähden on pakko rajoittaa tutkimusalaansa. Yleistäminen on niinkään vaikeaa ja senvuoksi täytyy aina muistaa tästä asiasta johtuvat puutteellisuudet. Tuntien nämä tosiseikat jää kysymyksenalaiseksi, miten suurta hyötyä erikoisen tarkasta ja täsmällisestä transskriptionista saattaa tieteelle olla.

Napaasissa oleskeluni jälkeen tein pieniä veneretkiä eri tahoille. Kävin m.m. tervehtimässä ainoata joella asuvaa venäläistä, n.s. starovjeriä l. vanhauskolaista, joka perheensä kanssa oli muuttanut erämaahan saadakseen olla rauhassa viranomaisilta ja päästäkseen suorittamasta asevelvollisuuttaan. Hän oli rakentanut itselleen pienen talon ja oli rikastumassa alkuasukkaiden kanssa harjoittamallaan kaupalla. Jokea pitkin kulkevien venäläisten kanssa hän ei halunnut olla missään tekemisissä eivätkä hekään hänestä välittäneet. Hänhän ei ollut oikeuskoinen, hänellä oli pyhimyskuvien asemesta rautainen risti seinällä eikä hän sitäpaitsi uskonut kirkon oppeihin. Hän ei juonut viinaa eikä tupakoinut, jota kaikkea hänen uskontonsa kielsi häntä tekemästä. Hän ei myöskään saanut syödä toisten ihmisten kanssa eikä edes käyttää samoja astioita. Kaiken sellaisen hän katsoi synniksi. Mutta pahan myyminen ja kaupittelemine muille ei ollut syntiä. Me ostimme häneltä esim. tupakkaa, mutta meidän oli marssittava pihalle sitä polttamaan. Hänen olisi muussa tapauksessa ollut pakko hyvin hankalilla toimituksilla karkoittaa saastaiset tupakansavut talostaan.

Paluuni Tymiltä tapahtui paljoa nopeammin kuin matkani sinne. Virta oli edelleen vuolas eikä meidän tarvinnut tehdä muuta kuin antaa veneen omin neuvoin soljua eteenpäin. Kullakin oli omat vahtivuoronsa ja niin me saatoimme kulkea yötä päivää. Jurttain kohdalla pysähdyimme, sillä nyttemmin olivat asukkaat palanneet kotia ja me saatoimme tutustua alkavaan kesäelämäään. Useimmat olivat kylläkin rakentaneet itselleen kunnolliset mökit, mutta siitä huolimatta he kaikki asuivat vedestä kohoaville hiekkasärkille pystytetyissä tuohisissa kodissa.

Kevät oli vastikään muuttunut takatalveksi, lumi oli tehnyt maiseman valkoiseksi ja karkoittanut sääsket, tuon Siperian pahimman vitsauksen, joka tekee muuten niin lyhyen ja ihanan kesän sietämättömäksi helvetiksi. Matkallani pohjoista kohti olin ensi kerran päässyt tutustumaan niihin ja tajuamaan niiden suuren merkityksen. Olin aikaisemmin tullut tuntemaan Lapin hyttyset ja arvellut, etteivät ne mahda Siperiassa olla sen pahempia. Kuvittelin voivani pitää ne loitolla pikiöljyn ja muiden samantapaisten, ulkonäköä turmelevien keinojen avulla. Aluksi en välittänyt ryhtyä varokeinoihin, mutta lopulta oli minunkin alistuttava toimimaan niinkuin kaikki muut. Täytyi, niinkuin raamatussa sanotaan, pukeutua säkkiin ja tuhkaan. Voidakseen nukkua, syödä, juoda tai toimittaa kaikkein luonnollisimmat tarpeensa oli pakko vetäytyä ohuesta kankaasta tehtyyn verhoon, joka pingotettiin sopivaan paikkaan, jollei tehnyt mieli hakea suojaa leiritulen savusta. Voidakseni yleensä oleskella ulkona vapaassa luonnossa täytyi minun pitää verkkoa pääni päällä ja kintaita käsissä. Jos kävi välttämättömäksi soutaa, niin tuommoisista suojeluvälineistä aiheutuva kuumuus tuli liian rasittavaksi ja silloin sytytettiin ämpäriin vartavasten kootut lahonneet puut palamaan, niin että savu ja tuhka tuprusivat yli koko aluksen. Sääsket ja melkein yhtä lukuisasti vesillä lentävät paarmat pysyivät kylläkin loitompana, mutta tuhkasta tulimme kovin likaisiksi ja rasittuneista silmistä valui alati vettä. Samaa menettelyä käytetään tuohikodissa, jonkatähden joskus oli aivan mahdotonta sellaisessa ympäristössä tehdä mitään muistiinpanoja. Luonnollisena seurauksena ainaisesta oleskelusta savupilvissä olivat vetiset, vuotavat ja punaiset silmät sekä viheliäinen mieliala. Minä saatoin kuitenkin joskus ottaa virkistävän kylvyn joen viileissä aalloissa, mutta samojedit, jotka näkyvät karttavan vettä enemmän kuin mitään muuta, kävivät päivä päivältä yhä kurjemman näköisiksi.

Hauskaa vaihtelua tarjoutui lähellä Napaasia tavatessani Tymin samojedien ylimmäisen papin nimeltä Kotshijaader. Hän kuului harvoin nykyään elossa oleviin n.s. suuriin shamaaneihin ja hänen hoidettavanaan oli seitsenkasvoisen ylijumalan kuuluisa temppele. Harvoin olen tavannut herttaisempaa ja kunnollisempaa alkuasukasta kuin tuo samojedipiispa oli. Oleskellessani hänen luonaan huomasin miten hän oli kokonaan vailla shamaanien niin tavallista humbugia, eikä hän papillisissa toimituksissaankaan käyttänyt niitä monia taikatemppuja, joilla muut koettavat läsnäoleviin vaikuttaa. Hän käsitteli noitarumpua ihmeteltävällä vakavuudella, ja vaikuttavalla hartaudella hän luki rukouksensa isien jumalille. Häneltä sain kaikki täydelliseen shamaaninpukuun kuuluvat esineet, jotka hän luovutti minulle varsin mielellään, koska ne muka olivat käyneet tarkoitukseensa kelpaamattomiksi, niitä kun oli käytetty parantamaan sairasta, joka kuitenkin rukouksista ja uhreista huolimatta oli kuollut. Niiden joukossa oli mielenkiintoinen lakki, johon oli kiinnitetty raudasta tehty risti. Hämmästyneenä kyselin häneltä syytä miksi semmoinen esine oli kiinnitetty tuohon pyhään päähineeseen. Hän vastasi minulle sen tapahtuneen halusta pettää kristittyjen jumalaa näinä huonoina aikoina. Kantamalla ristiä lakissaan hän arveli kristittyjen jumalan luulevan, että hänkin kuului hänen laumaansa, ja siitä syytä jättävän hänet rauhaan.

Tässä yhteydessä minun on mainittava, että useimmat näillä seuduilla elävät ja toimivat shamaanit kuuluvat vähemmän arvossapidettyjen joukkoon. He eivät luota erikoisen paljon sanan ja rukouksen voimaan, vaan koettavat etupäässä pelotuksilla karkoittaa esim. sairauden henget ihmisestä ja sitäpaitsi he vaativat toimituksistaan kohtuuttoman korkeata maksua. Muistan erityisesti erään vanhan

ukon, joka aina kerskaili mahdolliaan ja kehui olevansa hyvin tuttavallisissa suhteissa henkimaailman kanssa. Hän oli kerran puijannut minulta 10 ruplaa ja siitä syystä minä odotin sopivaa hetkeä kostaakseni hänelle ja samalla kohottaakseni omaa mainettani alkuasukasten keskuudessa. Eräänä aamuna minulle kerrottiin, että hän illalla aikoi antaa pienen näytännön, ja samassa minäkin päätin toimia. Kutsuin hänet luokseni ja varoitin häntä illalla manaamasta henkiänsä — minun kotijumalani muka saapuvat tilaisuuteen ja tekevät hänelle pahaa. Hän luuli minun laskevan leikkiä. Tarjosin hänelle viinaa, johon olin kaatanut voimakkaan annoksen cascara sagradaa — risiiniöljyhän ei nähin tepsinyt — ja uskottelin hänelle sen olevan konjakkia, jota sekoitus muuten värin puolesta muistuttikin. Pahaa aavistamatta hän joi hyvällä halulla petolliset ryyppyini. Kokoontuessamme illalla hänen noitumistansa kuuntelemaan odotin jännittyneenä mitä siitä tulisi. Ukko alotti kaikessa rauhassa ja ennätti soitella ja veisata aika kauan, ennenkuin cascara ehti päästä vaikuttamaan. Vihdoin viimein hänen luontonsa ei sallinut enempää, hän lakkasi äkkiä laulamasta ja riensi ulos kodasta. Vähän ajan kuluttua hän palasi, mutta ei kestänyt kauan, ennenkuin hän jälleen syöksyi ulos. Tällä kertaa hän viipyi kauan poissa ja palatessaan hän tunnusti olevansa kykenemätön jatkamaan. Voittoani oli suuri ja miehen kunnioitus minua kohtaan vielä suurempi.

Vaikka suurshamaani Kotshijaader osoitti sangen hyvin ymmärtävänsä opintojani ja niiden tarkoitusta, näytti kuitenkin käyvän mahdottomaksi saada hänet valokuvatuksi täysissä tamineissa, shamaanin virkapukuun puettuna. Ensiksikin oli hänestä päivänselvä asia, että koneeni sisälsi pahoja henkiä, jotka mahdollisesti voisivat häntä vahingoittaa, ja sitäpaitsi hän pelkäsi tulla ikuistetuksi eikä tahtonut, että venäläiset näkisivät hänen kuvansa. Viimein hän kuitenkin suostui toimitukseen sillä ehdolla, että hän itse saisi kuvan. Hän luuli näet, että kone ottaisi vain yhden ainoan sellaisen. Sillä tavalla kumpikin meistä tuli tyydytetyksi, enkä minä katsonut olevan syytä korjata hänen väärinkäsitystään.

Tymillä toimitin erinäisiä varsinaisen alani ulkopuolella olevia tutkimuksia. Niihin kuului m.m. joukko antropologisia mittauksia. Näiden suorittamista varten olin osittain pakotettu käyttämään viekkautta. Usein sain potilaani alistumaan noihin epämiellyttäviin tungettelevaisuuksiin ainoastaan huomauttamalla heille, että sellaiset mittaukset olivat aivan välttämättömät heidän sairautensa selvillesaamista varten. Tymillä muistan erikoisesti huvittaneeni monta samojedia kertomalla, että minä mittausteni avulla saatoin päättää, olivatko he oikeita samojedejä vaiko jotakin muuta. Oli yleisesti tunnettu asia, että eräällä samojedilla oli tunguusi epävirallisena isänään, ja minä käytin m.m. tätäkin tietoa hyväkseni yleisen riemun vallitessa mittauksillani todetakseni varsinaisen isän kansallisuuden. Tämä todistus metodini luotettavuudesta vaikutti tuntuvasti asian hyväksi ja suuri joukko ihmisiä ilmoittautui heti paikalla tutkittavakseni.

Mutta Tymillä, niinkuin lukemattomilla muilla paikkakunnilla, kävi aivan mahdottomaksi saada samojedejä — miespuolisia nimittäin — riisuutumaan mittauksia tai valokuvaamista varten. Lupasin rahoja, tarjoilin heille viinaa, mutta ei mikään näyttänyt tepsivän. Heillä oli kaikilla mitä selvin vastenmielisyys alastomuutta kohtaan, ja tästä ennakkoluulosta he eivät edes sairastuessaan voineet vapautua. Sangen usein kävi luonani kuppaa tai muita tauteja sairastavia alkuasukkaita, mutta kun minun ei koskaan sallittu edes nähdä sairaita ruumiinosia, oli minun aivan mahdoton heitä millään tavalla auttaa — jota muuten tuskin olisin voinut sittenkään tehdä, vaikka olisin saanut heitä tarkastaa. Tuo heidän kainoutensa on yhteydessä erinäisten maagillisten uskomusten kanssa, joiden mukaan onnettomuus saattaa kohdata sitä, joka sattuu näyttämään alastoman ruumiinsa muille. Jos samojedi siten on joutunut vaaran alaiseksi, on hänen pakko pahoiksi luulotelluista silmäyksistä johtuvan onnettomuuden torjumiseksi antaa lahja sille henkilölle, joka on hänet nähnyt. Kerran tästä asiasta puhuessani on minun mainittava, ettei miestenkään keskuudessa ole sallittu avoimesti toimittaa luonnollisia tarpeitaan, vaan jokaisen täytyy sellaista tarkoitusta varten hakea itselleen pensaan tai muun esineen tarjoamaa suojaa. Tämä on varsin helppoa metsissä, mutta avonaisella tundralla se kuuluu vaikeimpiin tehtäviin, ja onkin vastustamattoman koomillista nähdä miehen äkkiä erottautuvan muusta karavaanista ja hurjaa kyytiä suksillaan kiitävän kauas, kilometrinkin matkan, niin yksinkertaisen asian takia. Tohtori Pälsin mukaan näyttää mongoleilla vallitsevan aivan päinvastainen käsitys, he kun täydellä syyllä arvelevat että "naturalia non sunt turpia".

Castrén mainitsee matkakertomuksissaan samojedien mailta monin paikoin kuulleen puhuttavan vanhojen linnoitusten raunioista ja erikoisesti n.s. tshuudien haudoista, joita hän ei kuitenkaan nähnyt eikä siis myöskään päässyt tutkimaan. Mainitsin jo aikaisemmin, että Tymin rannat siellä täällä ovat korkeiden harjanteiden halkomia, niinkin korkeiden, ettei keväisen vedenpaisumuksenkaan mutainen vesi niitä kykene peittämään. Näillä harjanteilla ja niiden rinteillä minä tapasin retkeilylläni huomattavan määrän varmaankin suurta mielenkiintoa herättäviä muinaismuistoja. Useimmat niistä olivat seuraavanlaisia: Raunioita ympäröi suuren ja laajan kaaren tapaan syvä vallihauta, jonka sisäpuolella kohosi paikoittain muutaman metrin korkuinen muuri. Muurin sisäpuoleinen alue oli jaettu suurempiin ja pienempiin, valleilla toisistaan erotettuihin ruutuihin. Nämä neliöt — sivujen pituus vaihteli 3:n ja 6:n metrin välillä — olivat varmaankin linnoituksen sisäpuolella sijainneiden rakennusten,

asuntojen jäännöksiä. Luultavaa on, että ne olivat olleet samaa mallia kuin ne Ket-joella noin 50 vuotta sitten käytännöstä pois joutuneet rakennukset, jotka olivat puoleksi maanalaiset, muotonsa puolesta pyramidintapaiset, seinät puusta tehdyt ja katossa aukko, mistä savu pääsi ulos ja valo sisään. Mutta kaikki puiset osat olivat jo aikoja sitten lahonneet ja jäljellä oli ainoastaan hiekasta ja mullasta tehdyt vallitukset, joista löysin suuren määrän saviastiain palasia ja poltettuja luita. Samojedit eivät tiedä kertoa mitään näistä linnoituksetapaisista rakennuksista, ja muutenkin niissä kasvavat ikivanhat puut todistavat, että ne ovat monen vuosisadan ikäisiä. Ne ovat nähtävästi rakennetut siihen aikaan, jolloin venäläiset eivät vielä olleet saapuneet Siperiaan ja jolloin maassa vallitsi bellum omnium contra omnes. Eri heimot taistelivat silloin metsästysalueittensa säilyttämisen ja laajentamisen puolesta, sotivat tunguuseja, ostjakkeja ja tataareja vastaan. Jokaisella heimolla oli silloin niinkuin nykyäänkin oma, usein vierasta alkuperää oleva ruhtinaansa, maader. Hänen johdollaan käytiin sotaa, ja joskus saattoivat useimmat heimot yhtyä taistelemaan yhteistä vihollista vastaan. Viimeisen kerran tehtiin sellainen sotaretki v. 1602, jolloin Narymin samojedit yrittivät nousta kapinaan karkoittaakseen äsken maahan saapuneet kasakat. Venäläisen valloituksen ajoilta ovat luultavasti peräisin ne maanalaisilla käytävillä varustetut asunnot, joita tapasin etupäässä Tym-joen suupuolella ja sen ympäristössä. Noissa käytävissä samojedit piilivät venäläisten tullessa, ja vieraille veronkantajille kävi alkuasukasten löytäminen senvuoksi usein hyvinkin vaikeaksi. Linnoitettujen paikkojen lähistössä tapaa usein hautakumpuja, jotka varmaankin ovat samanikäisiä kuin linnat. Niissä lepäävät nähtävästi onnetoman samojedikansan uljaat Ilkat, jotka ovat kaatuneet taistelussa itsenäisyytensä ja vapautensa puolesta. Nekin sisältävät saviastiain palasia, mutta muuten en niistä löytänyt mitään sellaista, jonka nojalla kävisi mahdolliseksi tarkemmin määrittellä niiden ikää. Siellä täällä on kyllä kivikauden aseita, mutta niillä ei luultavasti ole mitään yhteyttä hautojen kanssa. Noita kiviaseita samojedit käyttävät amuletteina salamaa vastaan, sillä niitä arvellaan ukonnuoliksi, jotka taivaallisen alkuperänsä takia ovat sopivia suojelemaan ylimaailmallista tulta vastaan. Se käsitys on nimittäin hyvin yleinen, että henget salaman kautta koettavat päästä ihmisissä asuviin pahoihin henkiin käsiksi. Niiden luullaan usein piilevän vaatteissa, ja senvuoksi ei ole tavatonta, että samojedit ukkosen lähestyessä kiireesti riisuvat ruumistaan peittävät ryysyt sekä poistuvat niistä loitommalle odottamaan rajuilman taukoamista. Itse he silloin ovat turvassa, koska salama etupäässä iskee juuri vaatteisiin. — Kannattaisi varmastikin tarkemmin tutkia noita kiinteitä muinaisjäännöksiä, joskin niiden kaivaminen kohtaisi paljon vaikeuksia. Suuruutensa vuoksi ne vaativat runsaasti aikaa ja sitäpaitsi tulee kaivausten suorittamista varten tarpeellisten työmiesten hankinta siksi kaukaisille seuduille huomattavan vaikeaksi. Olisin mielelläni ryhtynyt pienempiä kaivauksia toimittamaan, mutta olin kerrassaan ilman apua. Samojedini eivät olisi mistään hinnasta halunneet tai uskaltaneet panna henkeänsä alttiiksi moisessa yrityksessä. He uskoivat kivenkovaan, että sitä, joka meni häiritsemään vanhojen urhojen vuosisatoja kestänyttä unta heidän asunnoissaan tai haudoissaan, kohtasi varma kuolema. He kertoivat minulle lukuisia juttuja miehistä, jotka siitä syystä muka olivat menettäneet henkensä. Senpätähden sainkin tyytyä vain siellä täällä maata kaivelemaan, samojedien pelokkaina katsellessa työtäni. Vaikka kaivausteni tuloksena ei ollutkaan juuri "en metmask ifrån Orienten", niin rajoittui se itse asiassa muutamiiin saviastiain palasiin. Saavuttuani Obille sairastuin pilkkukuumeentapaiseen tautiin, jonka samojedit katsoivat näistä yrityksistä koituneeksi rangaistukseksi, vaikka minä tosin elävänä siitä selviydyin.

Kaikkien näiden erilaatuisten tutkimusten jälkeen katsoin olevani pakotettu jatkamaan matkaani, niin mielelläni kuin olisinkin jäänyt noihin minulle niin rakkaiksi tulleihin erämaihin. Paluumatka sujui nopeammin kuin olin ajatellut, sillä virta oli vielä vuolas. Miehistö oli kuitenkin kerrassaan kehnossa kunnossa. Toisen samojedin keuhkotauti oli pahentunut ulkoilmassa, ja miesparka ei enää jaksanut tehdä mitään työtä, makasi vain selällään yskien ja sylkien yötä päivää. Ostjakki, jonka jalommat osat olivat lähtöpäivänä pahasti palaneet, ei ollut paljontaan vammoistaan välittänyt, ja hänen palorakkonsa olivat ennen aikojaan menneet rikki. Hän ei saattanut istua muuta kuin kyljellään, ja koska siinä asennossa lienee vaikea soutaa, olin pakotettu vapauttamaan hänet kaikesta paitsi ruuanvalmistushommista. Kahden me siis Olashkan kanssa saimme ohjata uivaa sairashuonettamme aina Obille asti. Sinne saavuttua toimitimme samat menot kuin lähtiessä. Pienessä lahdelmassa, jossa Obin valkoinen vesi sekoittuu Tym-joen mustiin laineihin, uhrasimme muutamia kuparirahoja veden hengelle, ötkel loos'ille, jonka arvellaan asuvan siellä. Ja samojedit huuhtoivat päänsä pyhällä vaalealla Obin vedellä. Sillä tavalla he aina tervehtivät tuloansa suurelle joelle, jota he nimittävät "äidiksi" ja runollisesti "sieluksi" l. "hengeksi". Ja todella tuskin onkaan olemassa sopivampaa nimeä joelle, joka sen tavoin tekee näillä seuduilla elämisen mahdolliseksi.

Tymskoeen saavuimme kesäkuussa. Olin tuskin ehtinyt jättää jäähyväiset miehistölleni, ennenkuin Barabintsin aroilta tuleva, näitä seutuja niin usein ahdistava kuumetauti pakotti minutkin pitkään toimettomuuteen.

Oleskeluni näillä seuduilla lopetin tällä kertaa heinäkuussa, jolloin lähdin retkeilylle Tobolskin kuvernementin rajalle kaivaakseni Veskov Jar nimisestä harjasta mammutin luita. Maaperän kovanlaisen ja kiinteän laadun sekä puuttuvan ajan takia löysin kuitenkin vain harvoja suurempia luita. Mutta vakaumukseni on, että mainitussa harjussa on haudattuna lukematon joukko suuria luurankoja,

jotka epäilemättä joskus tulevaisuudessa kaivetaan esiin.

KRASNOJARSKISSA JA KET-JOELLA

Jossain määrin toivuttuani sairauteni jälkeen lähdin höyrylaivassa Tomskia kohti. Kielimestarini Olashka, joka pitkin talvea ja kevättä oli elänyt yhdessä kanssani, sai luvan seurata minua Narymiin. Olin ajatellut viedä hänet mukanani kotimaahan voidakseni siellä jatkaa opintojani. Mutta hyvin tuntien hänen juomapänsä halusin sitä ennen ottaa hänet pienelle koematkalle saadakseni selville, kävisikö se ollenkaan mahdolliseksi. Laivassa erosimme hetkeksi toisistamme, minä kiiruhdin ruokasaliin saadakseni ensi kerran melkein vuoteen syödä eurooppalaista ruokaa kunnollisessa valkoliinaisessa pöydässä veitsellä ja kahvelilla puhtailta lautasilta. Aterioituani menin kävelemään kannelle, josta minun kuitenkin hyvin pian oli pakko rientää takaisin ruokasaliin siellä syntyneen hirveän mellakan takia. Keskellä huonetta seisoi kielimestarini tarjoilijan kanssa riitelemässä. Varoituksistani huolimatta hän ei ollut voinut; hillitä itseään, vaan oli juonut itsensä aikamoiseen humalaan. Juomasta reipastuneena hän oli astunut ruokasaliin syödäkseen herrojen tapaan, tilannut itselleen ruokaa ja viinaa, mutta saatuaan tilauksensa eteensä pöydälle oli hän huomannut olevansa kylläinen. Sentähden oli häntä huvittanut tarttua pöydän jaloista kiinni ja heittää se kaikkineen kumoon vain saadakseen nähdä koko komeuden menevän pirstoiksi. Astuessani huoneeseen hän ojensi raivostuneelle tarjoilijalle hyvin armollisesti jäljellä olevat rahansa ja hoiperteli sitten pois nukkumaan. Tullessamme Narymin satamaan, jos näet hiekkasärkistä voi sellaista nimitystä käyttää, oli hän jälleen juovuksissa ja potkaistiin armotta rannalle, jossa hän sitten nukkui vuorokauden. Seuraavana päivänä jatkoin matkaani ja jätin hänet omin neuvoin palaamaan kotiansa vakuutettuna siitä, että minun kävisi mahdottomaksi kuljettaa moista veikkoa Eurooppaan saakka.

Tomskiin saavuin muutamia vuorokausia myöhemmin jätettyäni veneeni ja koirani Ket-joen suulla sijaitsevaan Togurin kirkonkylään. Tähän vuodenaikaan oli kaupunki kuuma ja tomuinen, enkä minä olisi lainkaan halunnut sinne tulla. Vielä vaikeammalta tuntui minusta matkata itää kohti, olisin niin mielelläni lähtenyt päinvastaiseen suuntaan. Mutta minun täytyi pikimmältä pistäytyä Krasnojarskissa hankkiakseni itselleni kuvernööriltä Turuhanskin-matkaa varten tarpeelliset paperit. Senjälkeen oli aikomukseni palata Ketille voidakseni erämaiden kautta pyrkiä suoraa päätä Jenisein suulle, jossa aioin ottaa selkoa siellä asuvista samojedeista.

Rautateitse kestää matka Tomskista Krasnojarskiin vuorokauden ja Siperiassa sitä pidetään pikkuasiana. Etäisyydet ovat nimittäin niin suuret, että sellainen matka siellä katsotaan jokseenkin samanvertaiseksi kuin yhden tunnin retki Euroopassa. Mutta vaikka se olikin verrattain lyhyt, huomasin kuitenkin ilokseni suuren ja huomattavan eron maisemassa. Minulta pääsi sanomattoman helpotuksen huokaus saadessani jättää nuo iankaikkiset suot ja päästessäni maahan, jossa oli korkeita kukkuloita ja vuoria. Koko Narymin piirissä on melkein mahdotonta löytää ainoatakaan kiveä, siellä ei ole muuta kuin hiekkaa ja savea. Täällä kaikki oli töyrykästä ja maisema lumoavan kaunista. Kaikkialla oli yllinkyllin sekä muotoja että värejä. Näköala itse Krasnojarskista oli joka taholle mahtavan komea. Pehmeitä kukkuloita ja kulmikkaita vuoria kaikkialla, edelliset loistavan punaisia (hiekkakivi on siellä punaista, ja siitä kaupunki juuri on saanut nimensä), jälkimäiset mustia ja valkeita. Jenisei, jonka vesi virtaa eteenpäin 12 kilometrin nopeudella tunnissa, oli vuolas ja sitä reunustivat korkeat rannikot. Se muodostuikin mitä suurimmaksi vastakohdaksi Obille, jonka vesi virtaa hiljaisesti ja verkalleen ja jonka rannikot ovat niin matalat. Jättämäni seutu oli köyhää, mutta täällä maa oli hedelmällistä ja rikkasta, ja lisäksi vuoret sisälsivät uinuvia rikkauksia — metalleja ja jalokiviä. Kaupunki oli pienempi ja vieläkin rumempi kuin Tomsk, mutta en usko monenkaan Siperian kaupungin omaavan niin suuria tulevaisuuden mahdollisuuksia ja sijaitsevan niin kauniilla paikalla.

Kaupungissa sain tilaisuuden tutustua museoon, joka luultavasti on rikkain ja mieltäkiinnittävin koko Siperiassa. Tapasin myös joukon henkilöitä, jotka ystävällisyydellään ja vieraanvaraisuudellaan saattoivat minut ihan pulaan. Ensimmäisen oleskeluni ajalta Krasnojarskissa muistelen erikoisesti ystävääni Ivan Ivanovitsh Berdnikovia, uutisasutushallituksen virkamiestä, joka uupumattomalla harrastuksella ajoi asioitani ja avusti minua sekä neuvoilla että tiedonannoilla, joilla oli sitä suurempi arvo, kun hän itse oli vuosikausia oleskellut tunguusien keskuudessa ja sinä aikana saavuttanut laajat tiedot ja suuren kokemuksen.

Kuvernöörinvirastossakin minua kohdeltiin erinomaisella ystävällisyydellä, vaikka minulla aluksi oli pieni kohtaaminen nyttemmin joku aika sitten kuolleen kuvernöörin kanssa. Pääsin hänen puheilleen eräänä aamuna ja esiteltyäni itseni ja pyydettyäni tarpeellisia suosituskirjeitä näytin hänelle Pietarin Tiedeakatemialta ja muilta samantapaisilta laitoksilta saamani paperit. Kuvernööri tarkasteli niitä,

mutta kohautti vain olkapäitänensä ja arveli, että tiede ei merkinnyt niin paljon, että hänen muka sellaista tarkoitusta varten olisi pitänyt antaa mitään erikoisia suosituksia. Kun näillä papereillani ei näkynyt olevan mitään vaikutusta häneen, muistutin minä häntä eräästä Stolypinin kirjelmästä, jossa minua viranomaisille suositeltiin.

"Mikä Stolypin se sitten on?" kysyi hän minulta jokseenkin tylästi.

"Hän oli sisäasiainministerinä, Teidän ylhäisyytenne", vastasin minä hämmästyneenä.

"No mutta miten Herran nimessä hän on saattanut sellaisen paperin kirjoittaa? Hänhän on kuollut." (S. ammuttiin, niinkuin tunnettua, vuotta aikaisemmin Kieivissä.)

"Hän kirjoitti sen varmaankin vielä eläessään", vastasin minä, hävyttömästi kyllä, mutta olin toisaalta hieman ärtynyt hänen kysymystensä johdosta.

Kuvernööri näytti tyytymättömältä, hänen sihteerinsä purskahti nauruun ja minä jäin odottamaan sanojeni seurauksia. Jokseenkin armollisen hyvästijätön jälkeen poistuini palatakseni seuraavana päivänä, jolloin minulle toimitettiin kaikki tarpeelliset paperit. — Syynä siihen, että kuvernööri hieman yliolkaisesti kohteli tiedettä ja sen harjoittajia, oli se, että muuan Rytshkov niminen mies vähän aikaisemmin oli matkustellut ympäri lääniä kokoilemassa kansatieteellisiä esineitä ja matkoillaan mitä häpeämättömimmällä tavalla petkuttanut niin viranomaisia kuin muitakin. Sitäpaitsi kuvernööri luuli minun juuri äskettäin saapuneen Siperiaan eikä senvuoksi kenties oikein käsittänyt tuota myöhästynyttä Stolypinin kirjettä, minkä johdosta hän arvatenkin tuli tehneeksi nuo näennäisesti niin typerät kysymykset. Muuten hän oli kylläkin miellyttävä ja avusti minua tavalla jos toisellakin.

Berdnikovilta, joka tunsii Sajaanin-vuorten seudut, olin saanut tietää kahdesta kielellisessä suhteessa tuntemattomasta, Kanskin piirin eteläisissä aarniometsissä asuvasta heimosta. Sain hänet oppaakseni ja yhdessä me sitten teimme pikamatkan arojen poikki Sajaanin rinteille saadaksemme selville noiden heimojen kansallisuuden. Toivoin niiden olevan kamasseja, s.o. sen samojedikansan jäännöksiä, jonka Castrén oli löytänyt ja jonka Radloff noin 50 vuotta sitten oli kertonut kuolleen sukupuuttoon tai tataarilaistuneen. Ensimmäinen ryhmä näyttäytyikin tataarilaistuneeksi, mutta kauempana sijaitsevassa kyläkunnassa huomasin ilokseni, että kamassit elivät ja että muutamat vanhemmat ihmiset vielä heidän kieltänsäkin puhuivat. Tulen myöhemmin toisen Siperian-matkani yhteydessä kertomaan enemmän tästä heimosta enkä senvuoksi tässä sitä sen enempiä koskettele, vaan siirryn puhumaan vaiheistani ja seikkailuistani Ket-joen varrella.

* * * * *

Paroni Aminoffin ja hänen seuraajansa herra Popovin ystävällisellä välityksellä sain Tomskiin palattuani tilaisuuden elokuussa valtion omistamalla laivalla jatkaa matkaani Ketille. Laivan nimenä oli Tshulym ja se teki silloin juuri viimeisen matkansa n.s. Ob-Jeniseiskin kanavalle vieden jauhoja siellä asuvia työmiehiä ja paikallista väestöä varten. Laivan kapteenina oli tyyppillinen Ob-joen laivuri, joka sydämensä pohjasta halveksi engelskantaitoista ja valtamerillä purjehtinutta perämiestä. Hän oli muuten hyvin ystävällinen ja avulias kuten myös ainoa kanssamatkustajani, isä Makarij Pokrovskij, joka yli 30 vuotta oli palvellut sielunpaimenena Maksimkin Jarin kylässä Ketin varrella. Kylä sijaitsi 600 virstaa joen suulta ja posti saapui sinne oikeastaan vain kerran vuodessa. Ukko oli vanha ja raihmainen, hän oli nuoruudessaan viettänyt iloista elämää, ja nyt hänen kätensä vapisivat niin, että hän tuskin kykeni syömään omin neuvoin. Tässä seurassa matkustin Toguriin, jossa veneeni otettiin laivan perään.

Minulla oli aikaa varsin vähän, jos mieli ennen talven tuloa ehtiä joen lähteille, ja sitäpaitsi tiesin Ketin alijuoksun varrella asuvan etupäässä venäläisiä. Siitä syystä jatkoin matkaa laivalla Maksimkin Jarin läheisyyteen. Tässä kylässä asustin muutamia päiviä pestatakseni miehistön veneitäni varten sekä osittain erityisten tutkimusten, mutta myös papin takia. Vastalauseistani huolimatta hän näet pakotti minut asumaan luonaan, ja sittemmin kävi hyvin hankalaksi vapautua hänen vieraanvaraisuudestaan. Ymmärsin kyllä, että hän halusi pidättää minua luonaan, koska hänellä koko kylässä ei ollut muuta seuraa kuin nuori vaaleatukkainen lukkari, joka ei koskaan puhunut mitään, mutta kuitenkin luuli olevansa suuri naisten lumooja. Hänen luonaan ennenmainitut hiiret rakensivat pesänsä nahkasiin housuihini ja hänen luonaan tulini oikein kourantuntuvasti huomaamaan mitä vanhasiperialainen vieraanvaraisuus merkitsee. Ensiksikin sain melkein viikon asua hänen luonaan ja sitäpaitsi hän varusti minut lähtiessäni niin runsailla eväillä, että jollei olisi sattunut yhtä ja toista matkan varrella, niin minulla vielä parin kuukauden päästä olisi ollut hänen antimiansa jäljellä. Minä totean mielelläni ja kiitollisuudella, että minne olenkaan tullut ja miten olenkaan ollut puettuna, ryysyihin tai parempiin vaatteihin, ei tuota vieraanvaraisuutta ole koskaan puuttunut. Niin pappien kuin talonpoikien, köyhien kalastajien ja rikkaitten kauppiaitten luona on minua aina samalla ystävällisyydellä kohdeltu. Kaiken tämän perusteella olen vakuutettu siitä, että Siperiassa ei koskaan tarvitsisi kärsiä nälkää tai vilua, vaikka kulkisi talosta taloon ilman kopeekkaa taskussa ja vaikka sattuisi elämään satakin vuotta.

Kylässä ja sen lähistöllä asui useita samojedeja, mutta useimmat olivat paraikaa metsissä setripuunkäpyjä kokoilemassa ja senvuoksi kävi minulle vaikeaksi hankkia itselleni sopivia miehiä. Pitkällisten tiedustelujen jälkeen sain vihdoinkin kaksi suostumaan seuraamaan minua yli 700 virstan pituiselle matkalleni. Toinen oli kylän alapuolella sijaitsevasta Metashkina nimisestä jurtasta kotoisin ja Ketin samojedien entisen ylimmäisen papin poika. Toinen, vanhanpuoleinen mies ja lukuisan lapsilauman isä, oli läpeensä merkillinen ilmiö. Pienenä oli Tomskin piispa Makarij toimittanut hänet Barnaulin hengelliseen seminaariin, jotta hän siellä olisi valmistautunut samojedilähetysaarnajaksi. Kymmenen vuotta hän oli siellä istunut kuin lintu häkissä ja opetellut yhtä ja toista. Mutta kun aika oli täytetty ja hänen oli lähdettävä kirkon apostolina kansansa keskuuteen, silloin vasta hänen samojedilainen luontonsa tuli ilmi. Hän jätti kirkon ja viran ja muutti takaisin erämaahan ryhtyäkseen elämään samalla tavalla kuin kansansa muutkin jäsenet. Siitä oli monta vuotta kulunut ja hän oli unohtanut melkein kaiken oppinsa. Nytemmin hän oli muiden kaltainen, sitä lukuunottamatta, että hän osasi kirjoittaa ja lukea sekä silloin tällöin lauloi palasia venäläisestä messusta, ei herjatakseen, vaan siksi, että se hänestä oli kaunista.

Näiden kahden teologin seurassa — toinen heistä oli melkein shamaani ja toinen melkein pappi — lähdin samoilemaan jokea pitkin Ob-Jeniseiskin kanavan suulle. Tie ei ollut erikoisen pitkä, mutta siitä huolimatta olen harvoin kokenut sen murheellisempaa.

Tomskissa olin vielä ollut vähän väsyksissä sairauteni jälkeen ja kuumuus ja tomu olivat nekin lisänneet huonoa tuultani. Varemmin olin kuvitellut, että sivistyneiden ihmisten tapaaminen ja suuressa yhteiskunnassa eläminen tulisi hyvinkin hauskaksi. Mutta useimmat ystäväistäni olivat poissa, ja miten olikaan, tunsin itseni oudoksi ja neuvottomaksi vieraassa kaupungissa. Tunsin olevani kuin alati lainehtivassa ihmiseressä, jonka elämä ja liikkeet koettivat vetää minutkin lohduttoman yksitoikkoiseen pyörteeseensä. En ollut koskaan yksin, vaan aina ihmisten ympäröimänä, mutta en ystävien ja tuttujen, vaan välinpitämättömien muukalaisten. Jonkinlainen koti-ikävä tarttui minuun. Senvuoksi toivoinkin melkein heti jälleen pääseväni pois. Kaipasin erämaata, seutuja, missä ääretön metsä ulottuu joka taholle, missä mustat joet juoksevat hiljaisten maisemien halki, missä ihmisiä on yhtä harvassa kuin tähtiä heinäkuun öisellä taivaalla. Siellähän minä olin tuntenut luonnon olevan kuin pyhäkön yksinäisyydessäni ja siellä olin innolla ja riemulla tarkannut elämää, joka aina oli kovaa taistelua olemassaolon puolesta. Olin tuntenut itseni paremmaksi ja vahvemmaksi huomattessani voittoisan elämän kaikkialla riemuitsevan olemassaolon ilosta. Vaikka ympärillä olikin tyhjää ja hiljaista, en koskaan tuntenut olevani yksin, ja minä nautin täysin määrin suruttomasta elämästä.

Olin sentähden hyvin tyytyväinen päästessäni jälleen elämään ulkoilmaelämää. Siinä suhteessa sain kyllä tarpeekseni, sillä melkein kokonaiseen vuoteen en nähnyt kuin silloin tällöin kunnollisen talon, ja taivas muodostui asuntoni tavallisimmaksi katoksi.

Tulevaisuus ei siis missään suhteessa tuottanut minulle huolia. Ne johtuivat aivan muusta, nimittäin rokkotaudin tuottamasta tuhosta samojedien keskuudessa. Ensimmäinen tapaamamme jurtta oli taudin vallassa; koko perhe makasi siellä sairaana. Toisessa oli elossa yksi ainoa ennen niin lukuisan perheen jäsen, ja seuraavassa tuohikodassa virui sekaisin kuolleita ja kuolemaisillaan olevia, jälkimäiset niin voimattomina, etteivät itse kyenneet hankkimaan itselleen ravintoa, ja minun täytyi sen tähden jättää heille leipävarastoni. Sellaista oli pitkin matkaa; toisissa jurtoissa ihmiset liikkuivat sangen reippaasti, vaikka kasvot olivatkin mustan kuoren peittäminä, toisissa taas makasivat kuin horrostilassa odottaen kuolemaa — vapauttajaa. Heitä oli kuollut joukoittain ja yhä useammat saivat vaelttaa samaa tietä. Sillä lääkäreitä ei ollut eikä ole koskaan ollut näillä seutuvilla, lääkkeitä oli mahdoton hankkia eikä rokotus tullut kysymykseen. Oli kamalaa katsella tuota kurjuutta ja vielä kamalammalta tuntui se, ettei voinut heitä millään tavalla auttaa. Ensimmäisen ateriani heidän keskuudessaan sain vain suurilla vaikeuksilla niellyksi, mutta vähitellen totuin siihen ja luotin rokotuksen voimaan. Syöminen yhteisistä astioista olisi kyllä muuten minullekin tartunnan tuonut Pahinta oli, ettei samojedeilla näkynyt olevan aavistustakaan taudin tarttuvaisuudesta. Terveet ja sairaut liikkuivat ja oleskelivat huoletta toistensa parissa. Tästä seikasta johtuikin, että tauti näinkin harvaan asutuilla seuduilla oli nopeasti levinnyt ja että muutamia kuukausia myöhemmin ei todennäköisesti ollut montakaan tervettä jäljellä. Tinguusit käsittävät asian paremmin, koskapa näkyvät rokkoa pelkäävän enemmän kuin pahinta ruttoa. Heitä oli kyllä elletty paikkakunnalla monta perhekuntaa, mutta he olivat jo varemmin paenneet syyttäen tapansa mukaan metsän takanansa palamaan. Ja suojellakseen itseään vieläkin varmemmin olivat he poroineen kaikkineen vaeltaneet pihlajasta tehtyjen porttien läpi, koska he, niinkuin monet muut kansat, pitävät tätä puulajia erikoisesti puhdistavana.

Kuusi päivää kesti matka kanavan suulle. Olisihan se voinut nopeamminkin sujua, sillä hiekkasärkät olivat tähän vuodenaikaan kuivina ja venettä hinattiin eteenpäin nuorasta pitkin rantaa. Mutta osaksi me viivyimme verrattain kauan sairaiden luona ja osaksi täytyi meidän taistella pakkasta ja lunta vastaan. Olin itse asiassa aikonut viipyä vieläkin kauemmin kootakseni satuja ja lauluja, mutta ei kukaan sillä haavaa uskaltanut niitä kertoa, pelosta että Jumala heitä siitä vielä kovemmin rankaisisi. Kielellisessä suhteessa he eivät myöskään olleet erikoisen mielenkiintoisia; heidän puhumansa murre

oli samaa kuin Maksimkin-Jarissa, ja sen tutkimista varten minulla olikin jo toinen miehistäni kielimestarina.

Kanava, jonne saavuimme, ei ole vielääkään valmis, mutta tarkoitus on, että se kerran maailmassa saattaisi välittää liikennettä Obin ja Jenisein valtaviiden vesireittien välillä. Se on kaivettu Kasin ja Ketin välille ja on noin 100 km:n pituinen. Tätä nykyä sitä eivät voi käyttää muut kuin pienet alukset ja veneet, sillä muutamat sulut ovat kovin ahtaat, vaikka toiset ovat hyvinkin suuret. Puuttuvien rahojen takia ei tätä paroni Aminoffin suunnittelemaa suurisuuntaista yritystä ole vielä voitu toteuttaa. Nyttemmin on kuitenkin myönnetty lisävaroja, ja sinne saapuessani toimittivat insinöörit mittauksia ja tutkimuksia kanavan laajentamista varten.

Hankittuani enemmän ruokavaroja ja saatuani uuden merimiehen, silmäpuolen shamaanin, ennenmainitun kristityn teologin sijalle, joka oli jo kyllästynyt retkeen, jatkoin taas matkaani. Syksy oli tullut ja ilma oli kylmä ja kuulakan kirkas. Lunta ei satanut ollenkaan ja tämä helpotti matkaamme tuntuvasti. Liikkuminen jäätyneillä hiekkasärkillä oli vähemmän työlästä, ja vaikeuksista hankimme itsellemme ravintoa yllinkyllin. Suuret hanhet kulkivat jäykistyneinä pakkasessa rantoja pitkin ja me ammuimme niitä mielinmäärin. Teeret ja metsot kävelivät hiekkasärkillä syömässä ruuansulatusta edistäviä pikkukiviä ja niitäkin me pyydystelimme suuret määrät.

Tomskin puolella rajaa on muutamia jurttoja, joissa asuu rikkaita ja hyvinvoipia samojedeja. Nämä olivat säästyneet rokolta ja olivat aniharvoin olleet kosketuksissa venäläisten kanssa. He olivat yhtä terveitä kuin alkuperäisen pilaantumattomia, ja minä oleskelin heidän luonaan pari päivää katsellakseni heidän syyshommiaan ja kirjoittaakseni heiltä muistiin muutamia sankarilauluja, joita he osasivat paljon. Aanga nimisen jurtan läheisyydessä oli runsaasti samanlaisia muinaisjäännöksiä kuin Tymillä. Sain kuulla lukuisia kertomuksia entisaikoina eläneistä urhoista, jotka olivat asuneet näillä seuduilla. Jurtan läheisyydessä sijaitseva ihana järvi oli heidän kertomustensa mukaan syntynyt siten, että suuri Altep kaani muka oli juuri sillä paikalla taistellut. Korkeiden harjujen ja kukkuloiden luultiin saaneen alkunsa kaatuneiden sankarien ruumiista, ja pienet purot olivat syntyneet miekaniskuista. Kaksi kumpua edusti kivettyneitä satumaisia laivoja j.n.e. Kaikella oli sanalla sanoen oma historiansa, ja koko luonto esiintyi saduissa ja lauluissa elävänä. Kaikki tämä primitiivisyys, jossa ei havainnut vieraan kulttuurin kosketusta, oli pysyttänyt samojedit paremmalla ja alkuperäisemmällä asteella, ja he olivat paremmin kuin Obilla asuvat veljensä säilyttäneet omat tapansa ja menonsa ja omaperäisen sivistyksensä. He olivat tosin rakentaneet itselleen venäläismalliset tuvat, mutta kaikki he poikkeuksetta asuivat mökin ulkopuolelle pystytetyssä kodassa. Hyvinvointi oli huomattava, ja monen kerrottiin omistavan useampia tuhansia ruplia kultarahoja, jotka oli kätkeyty metsässä olevaan piilopaikkaan. Paremmin he eivät osanneet käyttää rikkauksiaan, ja kävi selvästi ilmi, että he olivat kohtaloonsa tyytyväiset.

Lähellä kuvernementinrajaa ja vähän matkaa rannasta tapasimme venäläisen uutisasukkaan vastavalmistuneen tuvan. Mieheni, joita silloin oli kolme ja jotka tiesivät, että sieltä sai ostaa viinaa — minulla ei ollut siitä aavistustakaan —, läksivät sinne tuttuansa tervehtimään. Minä jäin rannalle odottamaan nukahtaakseni tasaisella hiekkasärkillä ja keittääkseni itselleni päivälliseksi äsken ammutun sorsan. Mutta vaikka minä söinkin runsaasti ja nukuin kauan, ei miehiäni sittenkään näkynyt. Kärsivällisyyteni oli loppumaisillaan ja minä aioin pahaa aavistaen lähteä heitä etsimään, kun ryssä tulikin vastaan ja monen mutkan perästä selitti minulle, että kaikki mieheni makasivat humalassa hänen luonaan. Me lähdimme taloon ja sinne saapuessamme samojedit hoiperrellen tulivat minua vastaan lepyttääksensä vihaani. Yksi yritti syleillä minua, mutta lensi sensijaan vatsalleen maahan, toinen halusi välttämättä suudella kättäni ja pyytää anteeksi ja kolmas puhui pötyä ja vannoi heidän olevan valmiit soutamaan vaikka läpi koko yön. Olin nähnyt samantapaista ennenkin enkä senvuoksi saattanut sillä hetkellä muuta tehdä kuin nauraa ja antaa heidän humalansa haihtua. Mutta ennenkuin poistuin, kestitsivät pelästyneet venäläiset minua kunnollisella illallisella. Aamulla varhain palasin mökille herättääkseni mieheni ja viedäkseni heidät pois, ennenkuin he ehtivät juoda lisää. Nolostuneilta samojedeilta sain silloin kuulla yön suuresta tapahtumasta. Eräs heistä, Metashkinan shamaanin poika, oli yöllä humalassa ollessaan ehtinyt mennä kihloihin ja hankkinut vanhempien siunauksen. Kun asianomaiset sitäpaitsi tavallaan olivat menneet naimisiin, pyysivät he minua laatimaan asiasta virallisen paperin. Ei heillä eikä liioin minullakaan ollut aavistusta, miten sellainen sopimus oli kirjoitettava, mutta minä laadin kuitenkin kirjelmän, jossa sanottiin, että samojedi se ja se oli mennyt naimisiin sen ja sen tytön kanssa, minkä kaiken minä allekirjoituksellani ja sinetilläni todistin. Luettuani heille paperin sisällyksen ja heidän ilmoitettuaan siihen tyytyvänsä lopetettiin nämä meidän järjestämämme "vihkiäiset" muutamalla ryyppyllä ja lukemattomilla asianomaisten ja morsiamen vanhempien vuodattamilla kyynelillä. Pian senjälkeen me jatkoimme matkaamme, ja vaikka minulla ei ole tarkempia tietoja tämän vahvistamani avioliiton kestäväisyydestä, on minulla täysi syy uskoa, että tällä ensimmäisellä ja viimeisellä papillisella toimituksellani on pysyväiset seuraukset. Ketillä vallitsee näet suuri naisten puute, ja sentähden siellä on helpompi päästä vaimostaan irti kuin hankkia itselleen uusi.

Mutta ennenkuin me lopullisesti erosimme venäläisestä uutisasukkaasta, oli seuramme veneessä lisääntynyt yhdellä matkustajalla. Olin näet venäläiseltä ostanut hänen pyytämänsä elävän ketun. Se asetettiin suureen laatikkoon katolle, jossa sen oli hyvä olla, kunnes sekin kävi viinaan käsiksi tavalla, josta kerron myöhemmin.

Kirkkaana ja kauniina syyspäivänä auringon vielä lämpimästi paistaessa ja sääskien viimeistä kertaa meitä kiusatessa jätimme Tomskin kuvernementin tasaisine seutuineen ja vetisine, äärettömine soineen sekä saavuimme satumaiseen Jeniseiskin maahan, joka on niin luonnonihana, niin rikas kullasta ja jalokivistä, rikas kansoista ja häviävistä heimoista ja kielistä. Olimme tuskin sivuuttaneet rajan, kun rannikot jo kohosivat korkeammiksi ja metsät muuttuivat yhä komeammiksi ja syvemmiksi. Siellä täällä tapasi kiviä ja monin paikoin oli malmia ja kivihiiltä. Samojedit erosivat huomattavasti rajan toisella puolella asuvista. Heidän kielensä oli m.m. erinäisissä suhteissa niin toisenlaista, että sitä saattaa sanoa aivan eri murteeksi. Se kuuluu tosin samaan ryhmään kuin muutkin samalla joella puhutut, mutta sillä on aivan määrätty erikoisuutensa ja sen sanavarasto on paljoa rikkaampi kuin muiden, vaikka siinä kylläkin on tavallista enemmän tataarilaisia lainoja.

Etupäässä tietenkin kieli veti huomioni puoleensa, mutta monessa muussakin suhteessa totesin eroavaisuuksia näiden ja muualla Ketillä asuvien samojedien välillä. Asuen paljoa enemmän erillään venäläisistä kuin muut ovat he huomattavasti alkuperäisemmällä kannalla. Vain harvat ovat olleet niin tuhlaavaisia, että ovat rakentaneet itselleen venäläismalliset mökit; useimmat asuvat pyramidinmuotoisissa, laudoista kyhätyissä hökkeleissä tai pyöreissä, teräväpäisissä tuohikodissa. Talvisin he enimmäkseen asustavat kaukaisissa erämaissa, missä he tunguusilaiseen tapaan yksin taistelevat kontiota vastaan, jonka tappavat paljaalla keihäällä, ampuma-aseita käyttämättä. — Syksy oli jo ehtinyt pitkälle, ja joella tapasimme haapion toisensa jälkeen matkalla kaukaisia metsästysmaita kohti. Sellaisessa veneessä on tottumattoman mahdoton istua menemättä nurin, mutta näkemissämme istui kokonaisia perhekuuntia koirineen ja rekineen, muonavaroineen, tuohiteltoineen ja muine tarpeineen. Niissä melominen on meikäläisille yhtä vaikeata kuin polkupyörällä ajaminen samojedeille. Mutta nopeasti niillä tottunut pääsee eteenpäin. Ihastuksella katselin miten alkuasukas seisten ohjasi melalla alustaan vuolaassa virrassa tai pyssyllään pudotti lennosta linnun.

Ainoastaan harvat heistä omistavat poroja, ja useimmat tyytyvät käyttämään ajojuhtina koiria. Villipeuroja pyydystämällä saavat he kuitenkin tarpeeksi nahkoja voidakseen talvisin pukeutua lämpimiin turkkeihin. Kesäisin ne enimmäkseen käyttävät tataarilaismallisia vaatteita ja miehillä on tavallisesti pitkät, verasta tehdyt tataarilaiset kauhtanat ja suippopäiset lakit. Pitkäaikainen tataarilainen vaikutus on muillakin aloilla huomattavissa. Paikkakunnan samojedit ovat harvinaisen kauniita, heillä on roomalaiset nenät ja soikeat kasvot. Kaikki tämä johtuu todennäköisesti jostakin onnellisesta tataarilaisen ja samojedilaisen veren sekoituksesta, sillä muuten ei saattaisi selittää tuollaisten harvinaisten ominaisuuksien esiintymistä kansalla, joka, tosin kenties aiheettomasti, on tullut kuuluisaksi rumuudestaan.

Ilma kävi päivä päivältä viileämmäksi, ja yhä useammin heräsimme aarniometsissä siitä, että yöllä satanut lumi alkoi sulaa kastellen meidät ihoa myöten. Olin arvellut saavani matkan varrella hankituksi itselleni tarpeelliset turkit ja muut lämpimät vaatteet ja siitä syystä olin lähtenyt Tomskista puettuna vain sarkapukuuni. Mutta olin pahasti erehtynyt, ja kylmän vuodenajan lähestyessä ei kukaan ollut halunnut edes suuresta rahastakaan myydä minulle turkkia. Matkustaminen joella alkoi tuntua aika kylmältä tässä ohuessa puvussa, eikä yölläkään ollut juuri lämmin nukkua havuista tehdyllä vuoteella, jossa peitteenä tavallisesti oli vain lumi tai räntä. Samojedeillani oli kyllä lämmin ja hyvä olla, sillä he nukkuivat poronahasta tehdyissä makuusäkeissä, joissa oli niin kuuma, että alastomana kovimmassakin pakkasessa saattoi niissä viettää yönsä mitä rauhallisimmalla tavalla. Mutta minä, ikävä kyllä, en niihin mahtunut, koska kaikki olivat tehdyt yhtä henkilöä varten. Aviovuode, s.o. yhteinen makuusäkki miestä ja vaimoa varten, oli jätetty kotia. Talvella sain joskus ryömiä sellaiseen ja kokemuksesta saatan sanoa, että harvoin olen nukkunut niin lämpimässä paikassa, jos kohta samalla tavallista enemmän olen kärsinyt siirtyvistä syöpäläisistä, jotka näkyvät voivan nopeasti asuttaa autiot ihmisruumiit. Opittuani muutaman viikon aikana hyvin kestämään pakkasta sain lopulta hankituksi lyhyen turkin, joka suojeli ainakin kaikkein arimpia ruumiinosiani.

Olimme jo saapuneet verrattain pitkälle Jeniseiskin kuvernementtiin, ennenkuin kuulimme mitään näillä mailla metsästävistä tunguuseista. He olivat kaikki lähteneet rokkoa pakoon ja heitä kävi verrattain hankalaksi löytää. Mutta eräänä kauniina päivänä näimme joen rannalla oudon näköisiä kalanpyydyksiä ja ymmärsimme tunguusien asuvan jossain läheisyydessä. Pitkän etsimisen jälkeen löysimme heidän keihättensä merkkejä puissa. Ei ollut vaikea seurata jälkiä metsässä. Mutta polku oli vaivalloinen ja kapea, toisinaan täytyi tunkea tiheän pensaikon lävitse ja toisinaan oli pakko kulkea kaatuneita puita pitkin soiden ja pienten jokien yli. Kaikesta saattoi päättää, että tunguusit olivat valinneet itselleen mahdollisimman vaikeapääsyisen leiripaikan saadakseen olla rauhassa syrjäisiltä. Heidän olikin pakko olla varoillaan, sillä samojedit pyrkivät hätyyttelemään heitä poltettujen metsien ja omavaltaisen metsästyksen takia.

Muutaman kilometrin vaelluksen jälkeen kuulimme koirien haukuntaa ja porojen mylvinää. Leiri oli huomannut tulomme ja me pysähdyimme antaaksemme myrskyn asettua. Pyssyt otettiin esille niillä uhataksemme koiria ja mahdollisesti ihmisiäkin ja yksi miehistä lähetettiin tiedustelemaan. Hetkisen kuluttua tuli luoksemme muutamia aseettomia tunguuseja, jotka lähestyivät meitä mitä suurimmalla kunnioituksella ja nöyryydellä. He kumartelivat ja yrittivät suudella ojennettua kättäni. Ihmeissäni tämän risaista ja sangen vähän loisteliasta persoonaani kohdanneen kunnioituksen johdosta tiedustelin heiltä keneksi he minua oikeastaan luulivat. He vastasivat mieheni kertoneen, että minä olin valkoisen ruhtinaan (tsaarin) poika, joka vierailin näissä erämaissa katsomassa miten alkuasukkaat elivät. Samojedi oli tekaissut tämän jutun valmistukseksi meille hienon vastaanoton, mutta nyt hän sensijaan sai aimo selkäsaunan tunguuseilta, jotka siten rankaisivat häntä tuosta majesteettirikoksesta.

Selvitetyämme tämän väärinkäsityksen ja tehtyämme tarkalleen selkoa rauhallisista aikomuksistaamme päästettiin meidät leiriin, jossa koirat sillä välin oli otettu kiinni, jotteivät ne pääsisi meitä ahdistamaan. Meidät kutsuttiin päämiehen kotoon, jossa meille tarjottiin teestä ja poronmaidosta sekä kalanrasvassa paistetusta poronlihasta kokoonpantu juhla-ateria. Kun olimme polttaneet pari piipullista ja päässeet vähän tuttavallisemmalle kannalle toistemme kanssa, lähdimme lähemmin tarkastamaan leiriä, joka niin monessa suhteessa poikkesi samojedien asuinsijoista. Tunguusit asuivat poronahalla peitetyissä teltoissa, jotka varmaankin ovat paljoa lämpimämmät kuin tuohesta tehdyt. Kodat seisoivat kaukana toisistaan; niiden välisellä alalla olivat heidän sangen suuret porolaumansa. Elukat seisoivat pitkissä riveissä puihin sidottuina. Keskellä päivää ne päästetään laitumelle valkosammalta kasvavaan metsään. Illan tullen ne otetaan kiinni koirien avulla, jotka ajavat ne yhteen eivätkä päästä niitä hajoamaan. Narttoja eli rekiä ei laisinkaan näkynyt, sillä tunguusit ratsastavat aina porojen selässä ja matkoilla tavaratkin säilytetään porojen selässä riippuviin pusseihin ja tuohisiin kontteihin. Siten he saattavat hyvin nopeasti liikkua erämaassa. Eniten tunguusit kuitenkin pukunsa puolesta eroavat samojedeista. Turkit ja takit ovat hienosta poronahasta tehdyt ja jalkineina he käyttävät matalia säämiskästä tehtyjä kenkiä, jotka pannaan kiinni pitkillä pauloilla. Housut ovat aivan lyhyet ja nekin samanlaisesta nahasta valmistetut. Olkapäillä riippuu helmillä koristeltuja nauhoja, joihin on kiinnitetty kauniisti kirjailtuja pusseja. Hiukset, jotka ovat mustat ja pitkät, ovat pään kohdalla kiinnitetyt komealla ja värikkäällä soljella. Yritin ostaa muutamia tuollaisia miehuuden merkkejä, mutta epäonnistuin täydellisesti, koska ne katsotaan henkilöön kuuluviksi ja senvuoksi mahdottomiksi myydä. Vanhemmat miehet ja naiset olivat tatuoituja, ja poskia koristivat poronsarvien kuvat y.m. piirrookset.

Vierailtuamme heidän luonaan muutaman tunnin verran lähdimme jälleen veneemme luo. Kolme isännistä seurasi meitä osaksi katsellakseen alustani ja osaksi kuunnellakseen toissilmäistä shamaania, jonka he vanhastaan tunsivat. Metsä oli jo käynyt pimeäksi ja tie oli vaikeasti löydettävissä. Mutta me valaisimme polkuamme suurilla tunguusilaiseen tapaan valmistetuilla soihtuilla, jotka paloivat kirkkaasti ja suurella liekillä, kun niitä vain tarpeeksi heilutti. Ihmeelliseltä mahtoi tuo seitsenmiehinen kulkue näyttää vaeltaessamme peräkkäin mustassa korvessa, kaikilla leimuavat soihtut käsissä.

Joelle tultuamme nousimme omaan veneeseemme ja tunguusit istuutuivat omaansa, joka oli tehty yhdestä ainoasta puunkuoresta ja näkyi lipuvan eteenpäin tavattoman keveästi. Soudimme vähän kauempana olevan metsän luo, jossa sytytimme suuren tulen ja keitimme päivän saaliin. Syötyämme itsemme kylläisiksi, tupakoituamme ja juteltuamme yhtä ja toista otti silmäpuoli noita esille shamaanin pukunsa alottaaksensa seurustelun henkien kanssa. Merkillinen oli tosiaankin nuotio viereen leiriytynyt seurueemme. Ympärillämme oli hiljaista ja pilkkopimeää. Puoleksi palanut nuotio valaisi heikosti taivastavoittelevia jättiläispuita ja miesten omituisia kasvoja. Kaamealta tuntui katsella toissilmäisen shamaanin kasvojen ilmeitä, laulun yhä kiihtyessä, ja kamalaa oli kuulla öisen metsän kaiullaan vastaavan hänen kummallisiin, kauaskantaviin lauluihinsa ja rummun kumeraan pärinään. Sellaista tuskin milloinkaan unohtaa.

Vähitellen saapui hiljaisuus meidänkin seuraamme; samojedit ja minä valmistimme vuoteemme ja ryhdyimme nukkumaan, mutta ohuesti puettut tunguusit kyyristyivät tulen ääreen ja aikoivat siinä torkkuen odottaa päivän tuloa.

Minä nukahdin ja toivoin saavani rauhassa levätä aamuun asti. Toisin kuitenkin kävi. Keskellä yötä heräsin aivan harvinaiseen hälinään ja ehdittyäni hieroa unen silmistäni näin hämmästykseni miehet mitä kovimmassa humalassa ja vilkkaassa keskustelussa. Tuskin olin ehtinyt saada tietää ohimatkustaneen venäläisen kauppiaan myyneen heille viinaa (pullo oli maksanut 10 ruplaa), ennenkuin heidän pakinansa jo oli muuttunut toraksi ja tappeluksi. Juovuspäissä oli heimojen välinen viha herännyt heissä, ja pian oli käynnissä tuima käsikähmä. Samojedeilla oli ylivoima puolellaan, he kun tarttuivat kiinni mustaihoisten pitkiin letteihin ja vetivät kumoon toisen toisensa jälkeen. Tunguuseista asema näytti vakavalta, he turvautuivat sääriin kiinnitettyihin puukkoihinsa, joilla ryhtyivät samojedeja tiukasti ahdistamaan. Pari meikäläisistä miehistä sai verisiä haavoja ja he aikoivat jo käyttää samoja aseita, mutta sillä hetkellä minäkin ryhdyin toimimaan. Kun he eivät välittäneet sanoista eikä varoituksista, otin esille kiväärin ja ammuin pari laukausta ilmaan, josta oli seurauksena, että arvoisat vieraamme suin päin pötkivät metsään. Mieheni saivat kumminkin kiinni yhden tunguusin ja antoivat

hänelle niin tuntuvan selkäsauan, että hänen oli vaikea paikaltaan liikkua. Kun taistelutanner oli puhdistettu vihollisista, luulin puolestani asian selvitettyksi, mutta niin ei ollut laita. Samojedit rupesivat tyhjentämään tunguusien jälkeensä jättämiä pulloja, ja loppu muodostui alkua paljon pahemmaksi. He alottivat tappelun keskenään ja minun oli jälleen pakko ryhtyä hillitsemään heidän tunteitaan. Selvänä miehenä kävi minulle verrattain helpoksi voittaa nuo kolme humalaista. Pahimman riitapukarin sidoin lujasti käsistä ja jaloista ja heitin veneen pohjalle. Muut seurasivat vapaaehtoisesti. Sitten ryhdyin nopeasti soutamaan venettä eteenpäin, jotta äkäiset tunguusit eivät niin helposti saavuttaisi meitä, jos heidän kenties tekisi mieli kostaa. Pitkälle emme kuitenkaan ehtineet, sillä erään mieheni päähän pälkähti ajatus, että hänen välttämättä piti mennä uimaan virkistääkseen ruumistansa. Hän syöksyi jokeen ja minä perässä. Laahattuani hänet lähellä olevalle hiekkasärkälle oli minun pakko jättää hänet sinne makaamaan, yksin kun en jaksanut häntä kuljettaa takaisin veneeseen. Pian hän vaipui rauhalliseen uneen, vaikka vaatteensa olivat pakkasessa jäätyneet. Jotta veneeni ei tarttuisi jäihin keskellä erämaata, täytyi minun jatkaa matkaa ja siitä syystä jätin hänen viereensä rannalle kattilan, ruokaa, tulitikkuja, kiväärin y.m. sekä soudin eteenpäin. Loppuosan päivää suoriuduinkin jokseenkin hyvin omin neuvoin, sillä ilma oli sangen suotuisa.

Mutta vielä tapahtui yksi onnettomuus. Tappelujen aikana olin ottanut miehiltä pullon viinaa, jonka olin piilottanut varmaan paikkaan, nimittäin siihen laatikkoon, jossa kettuni asui. Nyt oli joko pullo kaatunut ja itsestään mennyt rikki tai oli kettu sen särkenyt, pääasia vain oli, että sen sisältö oli valunut laatikkoon. Kettu oli kaikesta päättäen sekin viinaan menevä, se oli langennut ja juonut spriini. Sillä kun minä illalla avasin laatikon, oli kettu kuollut ja viina hävinnyt.

Seuraavana aamuna saapui hiekkasärkälle jätetty mies leiriimme. Hän oli kurjan ja menehtyneen näköinen, mutta saatiin jälleen eloon voimakkaalla annoksella bismut salisyyliä. Molemmat muut, shamaani ja Metashkinan mies, olivat aamulla hyvässä kunnossa, mutta juotunsa kuumaa teetä he humaltuivat toistamiseen ruumiiseen jääneestä alkoholista, joka tällä merkillisellä tavalla tuli kaksi kertaa palvelleeksi samaa tarkoitusta. Se kuulostaa omituiselta, mutta tosiasia on, että he sinäkin päivänä olivat melkein yhtä hutikassa kuin edellisenä, vaikka eivät olleet maistaneet tippaakaan sitä pirullista juomaa, jota myydään 90 % alkoholin nimellä. Tämäkin päivä oli siis puoleksi pilalla ja matkani vielä enemmän lykkäätynyt.

* * * * *

Ylläsanotusta selviää, että retkeni Ketillä monien seikkailujen ja mieltäkiinnittävien opintojen takia oli kovasti pidentynyt. Syyskuu oli lopullaan, rannikoilla lumi kävi yhä runsaammaksi ja joessa jää levisi nopeasti keskiuomaa kohti. Muutamien uusien seikkailujen jälkeen, joihin m.m. kuului, että me pari päivää olimme melkein kaikkea ruokaa vailla, saavuimme venäläiseen Monastyrskaja nimiseen kylään. Vaikka paperini olivat mitä parhaimmassa kunnossa ja vaikka minulla oli oikeus vaatia asukkailta apua veneeni nopeampaa kuljettamista varten, en mitään sellaista saanut. Olin tullut, soutaen samojedien kanssa, tehnyt työtä ja vetänyt venettäni samalla tavalla kuin hekin, ulkomuotoni ei ollut erikoisen siisti eikä tunguusilaisturkkini mikään suositus. Minua luultiin ihan yleisesti samojediksi, eikä minulla ollut mitään mahdollisuutta saada oikeuksiani tunnustetuiksi. Ostettuani suurella vaivalla pari leipää ja palasen lihaa lähdimme tiehemme tästä niin vieraanvarattomasta paikasta, samojedit tyytyväisinä hankkimamme ruuan johdosta ja minä synkällä tuulella, tottumaton kun olin siihen, että minua pidettiin tavallisena samojedina ja kohdeltiin sen mukaan. Monen vaivan jälkeen saavuimme Vorosheikaan, joka sijaitsee parin päivämatkan päässä edellisestä paikasta. Tullessamme kylään joki jäätyi umpeen ja meidän oli mahdoton jatkaa matkaamme vesitse. Veneeni, joka kesän aikana oli ollut minulle hauskana olinpaikkana, vedettiin rannalle.

Aikomukseni oli jatkaa matkaa 50 km:n päässä olevaan Makovskoen kylään, jossa minun vielä jonkun aikaa piti tutkia samojedejani. Ryhdyin siis hommiin saadakseni tavarani kuljetetuiksi hevosella sinne. Menin kylänvanhimman luo vaatimaan paperieni nojalla minulle tulevat kolme hevosta. Mies ei ollut lukutaitoinen ja kieltäytyi auttamasta minua, kun ei ymmärtänyt kirjoitusten sisällystä ja sitäpaitsi oli varmasti vakuutettu, että minä olin samojedi ja petkuttaja. Tätä hänen uskoansa vahvisti niin pukuni kuin sekin, että puhuin samojedia seuralaisteni kanssa, mikä tietenkään ei olisi ollut venäläiselle mahdollista. Mutta minä en heittänyt niin vähällä, ja seurauksena hirveistä uhkauksistani oli, että kylän koko miespuolinen väestö kutsuttiin koolle asiaa pohtimaan. Tämän korkean radin edessä minä luin kuvernööriltä saamani paperit ja selitin matkani tarkoituksen. Esiintymiseni jälkeen syntyi myrskyinen keskustelu, ja kaikki vastustivat pyyntöäni. He ilmoittivat suoraan epäilevänsä papereitani vääräksi ja käskivät minua lähtemään sieltä miten vain itse halusin. Tällä kertaa en suuttunut, sillä huomasi itsekkin, että heidän oli mahdoton käsittää minua muuksi kuin samojediksi. Ei mikään Venäjän virkamies esiinny ilman virkapukua, ja minulla ei ollut lakissa, takissa tai housuissa yhtään kruunun nappiakaan. Samojedit olivat toisinaan matkan varrella kysyneet kansallisuuttani ja sanoneet minua "ihmiseksi" (kum), jolla nimellä he vain omiaan kunnioittavat, mutta minä olin luullut sitä jonkinlaiseksi imarteluksi. Nyt vasta oivalsin asian oikean laidan.

Rahalla sain vihdoin hankituksi kaksi hevosta tavaroitani viemään, ja niinpä lähdettiin samoilemaan halki lumisten metsien, joissa ei ollut teitä eikä ihmisasuntoja. Lunta oli kosolta, mutta se oli pehmoista ja jauhomaista eikä senvuoksi kantanut hiihtäjää. Meidän täytyi hitaasti kahlata eteenpäin, ja hevosten oli vieläkin vaikeampi. Matkaa kesti kaksi päivää, ja yön me vietimme vanhassa metsästysmajassa, jossa olimme tukehtua savuun, kun lumi oli tukkinut katossa olevan savutorven. Mustina neekereinä astuimme aamulla valkoiseen lumeen lähteäksemme viimeiselle taipaleelle.

Kauniilla rinteellä Ketin läheisyydessä sijaitsevaan kylään saavuimme illan tullen. Ajoimme heti keskellä kylää olevaan kestikievariin. Vastaanottoni muodostui kylmäksi sen johdosta, että samojedikoirani Säägo (Musti), joka ensi kertaa eläissään näki kanoja, puraisi monelta pään poikki, ennenkuin ehdin ottaa sen kiinni. Koira parka oli vähällä menettää henkensä, ja vasta viime tingassa minä sain aikaan rauhan ja sovinnon sekä ystävällisemmän vastaanoton lupaamalla maksaa määrätyn korvauksen jokaisesta päättömästä ruumiista.

Matkassani olevat kaksi samojedikielimestaria muuttivat asumaan kylässä olevien tuttujensa luo ja minä asetuin kievariin. Pari kolme viikkoa asuin sitten saman katon alla ja samassa huoneessa Barminin perheen kanssa.

Oleskelustani kylässä on minulla melkein yksinomaan hauskoja muistoja. Työni sujui hyvin, samojedit istuivat vuoron perään luonani ja ainoastaan vuorotellen he saivat luvan juhlia ja juoda. Isäntäväkeni kanssa tulin hyviin suhteisiin selvitettyämme pienen väärinkäsityksen, joka johtui siitä, että he ensin luulivat minun vuokranneen huoneeni ilman ruokaa. Kun näet minulle toisena päivänä yhä edelleen tarjoiltiin vain teetä, selitin heille maksavani myöskin ravinnosta. Autettuani akka Barminia synnyttämään pienen tytön ja saatuani papin suostumuksella ja huolimatta siitä, että olin vääräuskoinen luterilainen, olla kummina, muuttui hyväntahtoisuus ystävyydeksi. Vielä parikin vuotta vierailuni jälkeen olen saanut heiltä kirjeitä, jotka alkavat: "Terve, rakas kummi!"

Lääkkeittenikin avulla voitin monta ystävää, ja kun en maksusta huolinut, sain sensijaan usein lahjaksi kiitollisilta potilailta munia, voita, kalaa ja lintua. Vorosheikasta saapui kuitenkin ikäviä sanomia. Veneeni oli ollut suuressa vaarassa, siellä olivat aikoneet sen myydä, ja lähettini oli vasta viime tingassa saanut homman estetyksi. Tästä ja parista muusta samanlaisesta tapauksesta huomasin niiden henkilöiden olleen oikeassa, jotka olivat väittäneet Jeniseiskin kuvernementin talonpojan suuresti eroavan tomskilaisesta virkaveljestään. Jälkimäisessä kuvernementissa sellaista ei koskaan tapahdu, eikä koskaan ole tarvis huolehtia tavaroistaan. Mutta uusi kuvernementti näkyi tässä, niinkuin niin monessa muussa suhteessa, huomattavasti eroavan edellisestä.

KETIN SAMOJEDIEN USKONTO

Ket-joen samojedilla ei ole paljonkaan tämän maailman tavaraa. Mutta hänen elämänsä on sittenkin rikas ja suuri ja kaunis, sillä hänen olemassaolonsa ei ole yksinomaan maalliseen sidottu. Hän osaa yhä vieläkin lauluissaan ja saduissaan runoilla itselleen mielikuvituksen maailman, jossa hän elää yhtä elävää elämää kuin konsanaan maan päällä. Samoin kuin lapsi kykenee kuvittelemaan kullanhohtavaksi niin menneen ajan kuin tulevaisuudenkin, samalla tavalla kuin kansa, jolla on suuri menneisyys, uneksii kunniakasta tulevaisuutta, samoin samojedikin isiltä perittyjen, loistavasta entisyydestä kertovien satujen ja tarujen avulla ja nykyisestä alennustilastaan huolimatta rakentaa itselleen muinaisuutta vastaavan tulevaisuuden. Ja ajan pauhaavista pyörteistä huolimatta yhdistäen menneisyyden tulevaisuuteen on hän myös nykyiseen tilaansa tyytyväinen ja onnellinen. Juuri tämän johdosta hän pyrkiikin mahdollisuuden mukaan säilyttämään kaikkea menneisyyteen kuuluvaa. Siinä suhteessa hän on myös paremmin onnistunut kuin Obilla asuvat heimolaisensa. Hänellä on jäljellä uskonsa, vanhat jumalansa ja pappi-noitansa, ja hänen seurustelunsa metsän ja veden ja ilman henkien kanssa on yhtä tuttavallista kuin meidän kanssakäymisemme hyvien ystäviemme kanssa.

Ylisen Ketin aluetta saattaa täydellä syyllä sanoa shamaanien luvatuksi maaksi. Jokaisella jurtalla on oma ihmisten ja henkien keskeinen välittäjänsä, ja melkein jokaisessa kodassa kuulee iltaisin noitarummun kumeata pärinää ja shamaanin kaameata laulua. Joka päivä olikin minulla tilaisuus kuulla tuota niin tuttua soittoa, ja jokaisessa uudessa paikassa yrittivät shamaanit voittaa toinen toisensa näytöksen pituudella ja yhä taidokkaammalla noitumisella ja rummun käyttämisellä.

Tämän matkani kauneimmat muistot palautuvat noihin ihmeellisiin iltoihin, jolloin aarniometsien hämärässä sain ottaa osaa tuollaisiin pakanallisiin jumalanpalveluksiin. Muistan erikoisen elävästi erään sellaisen tilaisuuden. Meitä istui muutamia miehiä jokeen ulkonevalla niemekkeellä. Ilta oli

hiljainen, nuotio melkein sammunut, ja suurina mahtavina varjoina kohosivat aarniometsän ikivanhojen setripuiden rungot kirkasta tähtitaivasta kohti. Lumi peitti pehmeänä maan ja koko luonto näytti nukkuvan erämaan unta. Miehet olivat pitkälti kertoneet vanhoja satujaan edesmenneistä urhoista, ja noita oli jutellut niin taivaan kuin manalan henkien kanssa. Olin unohtanut koko itsessäni jäljellä olevan kulttuuri-ihmisen, en ollut ajatellut kristinuskoa enkä muita oppeja, olin päinvastoin lapsellisen ihailun valtaamana täydellisesti vaipunut näkemääni ja kuulemaani. Tunsin itseni yhtäkkiä lapseksi ja kuvittelin niinkuin lapsuudessa kaikilla esineillä olevan nielun, veden ja ilman mystillisten ja näkymättömien, selittämättömällä tavalla maailmaa johtavien ja ihmisten kohtaloja määräävien olentojen kansoittamaksi. Erämaan koskemattomuudessa ja sen äärettömässä hiljaisuudessa jouduin kaiken lujaan uskoon vevän satumaisen mystillisyyden ja uskonnollisesti selvittämättömän vangiksi. Muutamien tämätapaisten tilaisuuksien jälkeen tulin kyllä paatuneeksi enkä jaksanut enää niissä tunteitani samassa määrässä tuhlata, mutta minulla on vielä tänä päivänä kuulemastani ja näkemästani jäljellä syvempi ymmärtämys siitä, miten nuo erämaan lapset ajattelevat ja miten he tuntevat. Heidän uskontonsa on minulle käynyt eläväksi, ja arvelen tuollaisen ymmärtämyksen ja tiedon monella tavalla olevan hyödyksi. Ilman sitä on tuskin mahdollista pohjia myöten tutkia mitään asiaa, olkoonpa sitten kysymys mistä elävän elämän alasta tahansa.

Paitsi tätä ensimmäistä erämaassa noitumista muistan vielä erikoisen hyvin toisen samanlaisen tilaisuuden. Olimme istuneet kauan kuuntelemassa lauluja ja noidan keskusteluja henkien kanssa. Aioimme jo valmistaa vuoteemme, kun vanha ja kuuluisa Marga niminen tietäjä astui esille ja kertoi seuraavaa heidän keskuudessaan olevalle muukalaiselle. Tyynellä, rauhallisella tavallaan hän kuvaili isoisänsä, joka monia vuosikymmeniä sitten kerran keväällä oli metsistä kutsuttu kaukana olevaan Makovskoen kylään venäläisten luo. Sinne oli saapunut kookas mies, varmaankin ennen niillä mailla hallinneiden maadurien, sankarien, sukua, joka hänkin väitti olevansa heidän heimonsa lapsia. Kylässä olivat he sitten istuneet yhdessä noin kuukauden päivät ja vieras oli, niinkuin minä, kysellyt sanoja, tiedustellut satuja. Joka ilta hän oli, työn loputtua, mustasta laukustaan ottanut esille viinapullon ja siitä kaatanut ukolle pari kolme ryyppyä. Tämän oli hänen isoisänsä kertonut, ja vanhus kysyi minulta, tunsinko mahdollisesti tuon miehen. Sanoin kuulleen hänestä, sillä ymmärsin hänen tarkoittaneen M.A. Castrénia, suurta tutkijaamme. Lisäsin kuuluvani samaan heimoon. Ukko mietti silloin ja kysyi vihdoin, eikö se aika pian koittane, jolloin kaikki heimot yhdeksi yhtyvät, eikö se aika joskus tulle, jolloin omat miehet saavat vapaasti ja rauhassa hallita erämaan metsiä ja Obin laajoja maita. Ja minä vastasin, säälien ukon kauniita tuulentupia, että kerran se aika kyllä tulee.

Virallisesti kaikki Ketin samojedit ovat kristityitä ja melkein kaikki tavalla tai toisella kastetut, s.o. papin itsensä tai hänen kaukaa tulevien sanojensa kautta. Mutta Korgel-kyyn (Karhujoki = Ket) asukkaat ovat siitä huolimatta todellisuudessa yhtä suuria pakanoita kuin heidän esi-isänsä, ja Fröding laulaa aivan oikein "att samojederna ha ben till gudar" (että samojedeilla on luusta tehdyt jumalat).

Samojedit uskovat poikkeuksetta korkeimpaan maan ja taivaan luojaan hallitsevaan ja koko maailmaa johtavaan jumalaan. Mutta heidän teologiansa ei ole hänestä kyennyt luomaan persoonallista olentoa, ja hän itse niinkuin hänen asuntonsakin on sijoitettu kaukaiseen taivaaseen, jossa hän viettää kokonaan eristettyä elämää. Useimmiten hän ei ole muuta kuin abstraktinen käsite, joka melkein sulautuu taivaan käsitteeseen ja on samaa merkitsevä kuin se, niin ettei oikein saa selville kumpi näistä käsitteistä on alkuperäinen. Hän on niin tuntematon ja hän elää niin kaukana, että on turha hänen puoleensa rukouksilla kääntyä tai häntä uhreilla lepyttää, ja ainoastaan poikkeustapauksissa shamaani häneltä neuvoa kysyy. Hänestä niinkuin taivaastakin samojedeilla on sangen hämärä käsitys, jotavastoin heillä luonnonkansoille hyvin ominaisella tavalla on mitä tarkimmat tiedot manalasta ja siellä asuvista hengistä.

Mutta vaikkakin samojedit ainoastaan vaistomaisesti tuntevat maailman korkeimman jumaluusolennon hallitsemaksi, on heillä erittäin konkreettinen käsitys kaikesta mikä heitä luonnossa ympäröi. He uskovat jokaisella esineellä olevan hengen ja he tietävät tämän hengen vapautuvan vasta sitten, kun esine hävitetään, samalla tavalla kuin ihmisen henki vapautuu kuolemassa.

Samojedien henget tahi toisin sanoen jumalat voidaan jakaa seuraaviin luokkiin: kaikkialla ja paikasta riippumatta oleviin, esi-isiä edustaviin, puhtaasti paikallisiin ja niihin, joita tavallisesti sanotaan kotijumaliksi.

Tärkeimmät ensiksimainituista ovat metsän ja veden henget. Edellistä pidetään yleensä hyvänsuopana ja ihmisiä kohtaan ystävällisenä, mutta jälkimäinen on ilkeämielinen ja sitä pelätäänkin siitä syystä suuresti. Metsän henki, Paargä, joka usein tavataan ihmisenmuotoisena puuhun veistettynä, hallitsee kaikkea riistaa ja määrää ihmisten saaman osuuden. Hän tyytyy verrattain vähäisiin uhreihin; usein ei muu ole tarpeen kuin hänen suunsa voitelemine rasvalla tai hänen kestitsemisensä viinalla, mutta toisinaan hän näkyy vaativan taidokkaasti taottuja nuolia ja parhaita jousia. — Veden haltia, jota ei koskaan kuvata, on ahne ja saita sekä aina valmis tarttumaan saaliiseen, jollei hänelle riittävästi uhrata. Hän saattaa kieltää ja estää ihmisiä saamasta kaloja, hän kykenee myös lähettämään tauteja

heitä vaivaamaan ja hänellä on valta vetää heidät luokseen syvyyteen. Hän on myös liitossa manalan henkien kanssa, vaikka hän tosin siellä näyttölee vain palvelijan vähäpätöistä osaa. Sentakia on pakko syksyin kevään uhrata hänelle runsaasti kalaa, s.o. usein vain puusta tehtyjä kalankuvia, ja matkalle lähtiessä tai sellaiselta palattua kuuluu jokaisen velvollisuuksiin lahjoittaa hänelle rahaa ja muuta omaisuutta. Jos ihminen sairastuu ja taudin syitä selvittävää shamaania ei ole saatavissa, ei ole muuta neuvoa kuin uhrata veden hengelle ripustamalla kankaita ja vaatteita rannalla kasvaviin pensaihin hänen käytettäväkseen. Sillä tavalla minun kielimestarini Tym-joella parani taudistaan, vaikka hän sitä ennen kauan ja turhaan oli yrittänyt mitä erilaisimpia lääkkeitä. Veden haltia saattaa kuitenkin kaikesta huolimatta esiintyä tylynä ja pahansuopana, ja silloin häntä joskus voi tulella kurittaa. Hänen arvellaan asuvan syvissä järvissä ja yksinäisissä lahdissa ja niiden läheisyyteen sytytetään silloin tuli, josta palavia kekäleitä heitetään veteen. Useasta hänen henkilökohtaisesti uhkaamastaan ihmisestä kerrotaan, että he ovat pelastuneet joutumasta paljaiksi ryöstetyiksi yksinomaan häntä kärventämällä tai uhkaamalla häntä tulella, jota hän ei millään muotoa voi sietää.

Samaan kaikkialla läsnäolevien ja toimivien henkien ryhmään kuuluu sellaisiakin, jotka kykenevät ahdistamaan ihmisiä taudeilla ja monenlaisilla onnettomuuksilla. Lännempänä ne tavallisesti ovat kuvatut ihmisenkaltaisiksi, mutta Ketillä ne ovat melkein persoonattomia, ja niiden katsotaan olevan niin läheisissä kosketuksissa manalan henkien kanssa, että niille tavallisesti yhtäkaa uhrataan. Monin paikoin eletään siinä uskossa, että elämä ja kuolema, taudit ja terveys ovat suoranaisesti riippuvaiset maan alla asuvista hengistä, jotka mielensä mukaan voivat katkaista ihmisen elämänlangan. Ainoastaan muinaisuudessa eläneillä sankareilla oli kyky hankkia itselleen pitennettyä maallista elämää, ei uhreilla ja lupauksilla, vaan väkivallalla ja viekkauksella.

Tärkein kaikista samojedien uskonnollisessa elämässä esiintyvistä ja suurimmalla ratkaisuvallalla varustetuista jumaluusolennoista on epäilemättä Kuödar-gup eli heimon kantaisä. Hänessä samojedit näkevät varsinaisen korkeimman jumalansa ja hän se oikeastaan rajattomalla vallalla hallitsee maailmaa, hänellä kun on taivaallisen jumalan täydet valtuudet. Hän on tosin siinä merkityksessä paikallistettu, että jokainen heimo palvelee vain omaa kantaisäänsä, mutta henkisen päällikkyytensä nojalla hän omaa kokonaan johtavan aseman heimon uskonnollisessa elämässä. Lisäksi kaikki tuollaiset henget ovat jonkinlaisessa uskonnollis-genealogisessa yhteydessä toistensa kanssa, ja tästä johtuu, että kukin heistä omalla paikkakunnallaan edustaa heidän yhdistynyttä valtaansa. Siten he muodostavat kollektiivisen käsitteen, joka on painanut syvän leimansa samojedien uskontoon. Tymillä tämä henki tavataan mitä erilaisimmilla tavoilla kuvattuna, mutta Ket-joella ei ole kuvia, vaan siellä palvotaan henkeä sinänsä ja samalla sitä eläinlajia, johon hän kuuluu. Merkillisintä on näet, että häntä aina pidetään eläimenä, vaikkakin hänellä katsotaan olevan inhimilliset ominaisuudet. Ylisellä Ketillä hän on karhu, ja siitä syystä heimo nimittää itseänsä karhun heimoksi, koska he kerran luulevat polveutuvansa sellaisesta eläimestä. Tässä yhteydessä en halua kosketella sitä, millaiseksi he ajattelevat itse sukupuuta; mainitsen vain sen tosiasian, että Ketin samojedit vielä tänäkin päivänä ovat täysin vakuutetut siitä, että ihminen voi muuttua eläimeksi ja päinvastoin. Hyppimällä aivan erikoisella tavalla kaatuneitten puitten yli ja samalla toistamalla määrättyjä maagillisia lauseita voi vaikeudetta muuttua esim. karhuksi. Samoin saattaa varsin helposti tapahtua, että uroslinnun syönyt tyttö tulee raskaaksi ja ihmislapsen asemesta synnyttää linnun. Tuontapaisten syvälle juurtuneiden käsitysten takia ei heistä tunnu ollenkaan ihmeelliseltä, että ihmiset itse asiassa voisivat polveutua eläimellisistä esi-isistä. Erikoisen helppo on kuvitella karhun omaavan inhimillisiä ominaisuuksia; kuuleehan sen usein metsässä huutavan aivan kuin ihminen. Tuollaiset uskomukset eivät tietenkään riitä selittämään totemismin syntyä, mutta joka tapauksessa ne antavat meille käsityksen siitä, miten ja mitä teitä se on saattanut syntyä ja saavuttaa niin laajan leviämisen.

Samojedit kunnioittavat totem-eläimiä aivan erikoisella tavalla. Vaikka ne olisivat kuinka vahingollisia ja verenhimoisia, ei niitä koskaan tapeta, ja muuallakin ollessa varotaan syömästä niiden lihaa. Heidän keskuudessaan sellaista pidetään jokseenkin samanveroisena kuin kannibalismia meillä, ja heidän uskonsa mukaisesti se todella olisikin samaa kuin oman lihansa ja verensä syöminen.

Samaan heimoon kuuluvat henkilöt eivät oikeastaan saa mennä keskenään naimisiin, mutta nyttemmin tätä kieltä ei enää noudateta entisellä ankaruudella. On katsottu soveliaammaksi yleensä kieltää avioliittojen solmiminen läheisten sukulaisten kesken, enkä ole koskaan siellä kuullut edes serkuksien naimisista.

Totemistinen kantaisä on, niinkuin yllä olen maininnut, samojedilaisista jumalista etevin. Hänen arvellaan sekä voivan tuottaa heimolle rikkautta ja onnea että myös kykenevän järjestämään jokapäiväiseen elämään kuuluvat asiat. Hän saattaa tehdä miehen hyväksi, ja hän voi lahjoittaa hedelmättömälle naiselle lapsia, hän siunaa työn ja sulostuttaa elämän. Hänelle uhraa koko heimo vuosittain palautuvissa juhlatilaisuuksissa, ja hänelle mies antaa aseita, pyydyksiä ja rahoja, vaimo neuloja, lankaa ja vaatekappaleita.

Olen aikaisemmin maininnut siitä, että samojedi uskoo hengen piilevän kaikissa luonnon kappaleissa.

Näin on erittäinkin kummallisen muotonsa puolesta huomiota herättävien kivien laita. Eräälläkin miehellä tapasin kerran ihmisjalkaa muistuttavan kiven, jota säilytettiin mitä suurimmalla huolella siinä mielessä, että se saattoi suojella pahoja henkiä vastaan. Usein löytää myös sellaisia palvonnan esineenä olevia kiviä, joissa hyvällä mielikuvituksella saattaa nähdä kasvojenpiirteitä, s.o. silmiä, nenää ja suuta vastaavia kuoppia ja kohopaikkoja. Sivulla 128 oleva kuva esittää sellaista vaateetettua kiveä, jonka huomasi suuressa arvossa pidetyksi hengeksi Ket-joella. Sillä oli oma temppelinsä ja sille oli uhrattu paljon rahoja. Valokuvaamista varten siirsin tuon pyyl-paja (= kiviakka) nimisen kiven ulkoilmaan. Mutta jotta se ei tämän johdosta vihastuisi, oli minun uhrattava sille 20 kopeekkaa, jonka uhrini se ilmeisesti katsoi otolliseksi, koska minua matkan varrella ei kohdannut mikään onnettomuus. — Usein uskotaan tuollaisten kivien voivan siirtyä paikasta toiseen, ja erikoisesti Ketillä olen nähnyt suuren määrän noita vaeltelevia ja levottomia jumalia. Niitä palvotaan mahtavina henkinä ja niille uhrataan usein, vaikka ei ollakaan selvillä niiden tuottamasta hyvästä tai niiden todellisesta vallasta. Syynä ihmisten niille osoittamaan kunnioitukseen on usein juuri tuo niissä piilevä salaperäisyys ja selittämättömyys.

Kaikilla läntisillä ja pohjoisilla ostjakki-samojedeilla on lukuisia kotijumalia, mutta idempänä yksinomaan shamaanit omistavat niitä. Samalla henkilöllä saattaa joskus olla kokonaista 15 eri henkiolentoja edustavaa puunukkea. Toiset niistä ovat kotijumalia siinä merkityksessä, että ne pääasiallisesti turvaavat kotiliettä ja perheen jäseniä. Toisten erikoisena tehtävänä on torjua pahoja henkiä, etenkin sairauksia tuottavia. Valkoiset henget lahjoittavat onnea ja siunausta, ja niihin kuuluvat kaikki erilaiset metsästysjumalat. N.s. mustat suojelevat kaikelta pahalta, ja "mustiksi" niitä nimitetään, ei tummemman värin tai puvun takia, vaan yksinomaan senvuoksi, että ne olemalla itse pahoja kykenevät paremmin kuin muut karkoittamaan yhtä pahoja ja ilkeämielisiä henkiä. Samojedienkin keskuudessa on vallalla se perin yleinen käsitys, että paha on ainoastaan pahalla parannettavissa. Kotijumalat asuvat tavallisesti suuressa tuohisessa kopassa, jossa myös heidän vaatteensa ja muu omaisuutensa säilytetään. Heidän tamineihinsa kuuluu pieniä lyijystä tehtyjä aseita ja eläimiä ja heidän runsaaseen vaatevarastoonsa suuri määrä pukuja. Vaatteitten paljous johtuu siitä, että jumalien vähintään kerran vuodessa täytyy saada uudet puvut. Nämä tehdään turkiksista ja kangastilkuista ja kiedotaan aivan erikoisella tavalla jumalien ympäri. Alastomina nuo nuket koomillisuudellaan herättävät vastustamatonta naurua. Vaatteita ei saa ommella, kaikki on sidottava ja solmittava, ja pukemista ei voi toimittaa muu kuin virgo tahi shamaani.

Samojedi ei ole koskaan kyennyt virittämään laulujansa luonnon ylistykseksi, ja saattaisi melkein luulla hänen jääneen kokonaan sen vaikutuksen alaiseksi joutumatta. Uskonto on ainoa, joka osoittaa hänen itse asiassa olevan luonnon kanssa kosketuksessa. Sillä uskollaan hän todella on näyttänyt meille, miten läheisesti hän katsoo olevansa ympäröivään elämään yhdistetty. Kukilla ja eläimillä on samantapainen sielu kuin hänellä itsellään, ja jälkimäisiin hän luulee olevansa suoranaisissa sukulaisuussuhteissa. Sen kauniimpaa luonnonkäsitystä ei tietääkseni itse asiassa voi ajatellakaan. Ja vaikka hänen luonnolle omistamansa kunnioitus ei pukeudu koreihin sanoihin, perustuu se kokonaisuudessaan syvään ymmärtämykseen kaiken elollisen yhteenkuuluvaisuudesta.

Kaikki samojedit uskovat ihmisellä olevan erikoisen hengen ja sielunkin. Henki edustaa elämää ja sielu on persoonallisen minän keskustana. Elämästä kuoleman jälkeen heillä on mitä erilaisimpia käsityksiä. Tässä yhteydessä muistutan eräästä perin tärkeästä seikasta, joka usein on jäänyt kokonaan huomaamatta ja samalla selittää miksi tutkijat useinkin ovat johtuneet niin erilaisiin ja vääriin tuloksiin tutkiessansa alkuperäisten luonnonkansojen uskonnollisia käsitystapoja. Ei ole tahdottu muistaa, että luonnonlasten keskuudessa on olemassa tämän kysymyksen niinkuin yleensä kaikkien uskonnollisten asiain suhteen erilaisia ja erittäin persoonallista leimaa kantavia katsantotapoja. Yksityisen henkilön puheiden nojalla on kerrassaan mahdoton muodostaa itselleen oikeata kuvaa kokonaisen kansan uskonnosta, yhtä vähän kuin sen saattaa tehdä kielenkään perusteella. Ja juuri uskonnollisissa kysymyksissä on persoonallisen käsityksen vaikutus tavattoman suuri ja useimmiten liian vähäiseksi arvioitu. Tämä koskee eritoten alkuperäisellä kannalla olevia ihmisiä, joiden rehevä mielikuvitus millä hetkellä tahansa on valmis jatkamaan ja täydentämään köyhintäkin aihetta.

Ylläoleva huomautus koskee erikoisesti juuri käsityksiä kuolemanjälkeisestä olämästä. Mitä seikkaperäisimmän ja tarkimman, elämää kuoleman valtakunnassa koskevan tuntemuksen rinnalla saattaa tavata mitä suurinta tietämättömyyttä. Tämän väitteeni valaisemiseksi esitän ensiksikin mitä Castrénilla on kerrottavana eräästä Togurin kylässä (Narymin piirissä) tapaamastansa miehestä. "Omalla tavallansa hän oli myös kielimies, sillä hän osasi auttavasti neljää niistä seitsemästäkymmenestä kielestä, jotka hänen tietojensa mukaan maailmassa tavataan", sanoo Castrén. "Kun minä kerrankin kysyin tältä 'korkeasti oppineelta teebalaiselta' miten hän luuli ihmiselle käyvän kuoleman jälkeen, vastasi hän jyrkin sanoin: 'niinkuin koiran — maata missä makaa ja mädäntyä missä mätänee'. Kysymykseen, eikö sielu hänen käsityksensä mukaan jatkanut olemassaoloansa maallisen elämän jälkeen, vastasi hän: 'mene ja katso, niin tiedät.'" Omasta kokemuksestani saatan kertoa ihan vastakkaisesta tapauksesta. Jouduin kerran puhumaan manalasta

erään Tym-joella asuvan miehen kanssa. Odotin häneltä vastaukseksi kysymykseeni, minkälaiseksi hän kuvitteli tuota paikkaa, korkeintaan yleisiä sanoja haudantakaisen elämän laadusta. Mutta hänpä hämmästytti minua sensijaan vastaamalla: "Kuinka minä en sitä paikkaa tuntisi, olenhan itse siellä käynyt." Senjälkeen hän kertoi minulle seuraavan, joka m.m. todistaa miten suureksi tekijäksi mielikuvitus saattaa muodostua alkuperäisillä ihmisillä. "Olin kauan maannut sairaana", kertoi hän, "ja kuumeus [kuume] oli minua pahasti ahdistanut. Vihdoin henkeni jätti ruumiin ja lähti lentoon. Tulin seuduille, missä en koskaan ennen ole ollut, ja kuta pitemmälle jouduin, sitä synkemmäksi muuttui ympäristö. Tunkeuduin yli suuren meren, ihmeellisten metsien halki ja korkeiden vuorien ylitse. Viimein minun onnistui päästä korkealle harjanteelle, josta näin mustan joen. Joki oli täynnänsä ihmisiä, jotka pyrkivät mustasta vedestä pois. Toiset vaipuivat yhä syvemmälle liejuun ja sätkyttelivät turhaan pääsemättä minnekään. Toiset kiipesivät pitkin vuoren liukkaita seinämiä ylöspäin, kunnes heidän veriset kätensä antoivat perään ja he putosivat alas. Keskellä jokea kohosi taivaankorkuinen tanko ja sitä pitkin toiset kiipesivät. Suuret linnut lentelivät tangon ympärillä ja säikyttivät ihmisiä hellittämään otteensa. Toiset kulkivat pitkin jokea, eivät koettaneet paeta, vaan kalastivat ja elivät hyvin hiekkasärkillä. Joen yläpuolella olevissa metsissä muutamat metsästäivät ja elivät aivan samalla tavalla kuin maan päällä. Jotkut olivat siellä perheineen, mutta toiset odottivat vielä vaimonsa ja lastensa tuloa. Katsottuani kaikkea ja vaellettuani kauemmaksi minä nukahdin. Herätessäni olin palannut takaisin ihmisten ilmoille, ja aurinko oli paraikaa nousemassa. Heräsin sen säteistä ja tunsin itseni samalla aivan terveeksi. Vasta noustuani seisomaan huomasi olleeni kuolleena, sillä äitini oli pukeutunut minut hienoihin vaatteihin, siirtänyt minut ulkoilmaan ja peittänyt ruumiini tuohisella matolla, niinkuin on tapana tehdä vainajille. Äitini kertoi minulle perästäpäin, että olin kuollut iltapäivällä ja herännyt jälleen eloon auringon noustessa." Samojedi, joka oli ollut pahasti sairaana, oli kuumehoureissaan nähnyt kaiken kertomansa. Kun häntä ympäröivät ihmiset niinkuin hän itsekin olivat uskoneet hänen olleen jonkun aikaa kuolleena, ei ole kummasteltava, että hän tunsu itsensä täysin vakuutetuksi manalanmatkastaan.

Shamaanit uskovat yleensä, että henki ei heti kuoleman jälkeen jätä ruumista, vaan että se vielä jonkun aikaa asustaa, jollei itse ruumiissa, niin ainakin sen läheisyydessä. Myöhemmin henki lähtee vaeltamaan ja joskus se saattaa tehdä paljonkin vahinkoa, jollei sopivilla uhreilla voida sen vihaa lepyttää. Mahtavien, aikoja sitten kuolleitten shamaanien henget kykenevät vuosikausien kuluessa ihmisiä hätyyttämään ja tuhoamaan. Eräs kuuluisa Tasin noita m.m. lähetti kerran henkensä toisen shamaanin luo, jonka se tappoi. Mutta jälkimäisen henki hätyytti vuotta myöhemmin edellistä ja tunkeutui hänen vatsaansa aiheuttaen kuolemantaudin. Ihmisen sielua (samoj. kuei) ei koskaan tarvitse pelätä. Kuoleman jälkeen se poistuu ja joutuu vähitellen manalaan, missä se jatkaa olemassaoloa, joka suuresti muistuttaa maallista elämää. Siitä syystä onkin pidettävä huolta, että se siellä joutuu mahdollisimman siedettäviin oloihin. Ruumis varustetaankin kaikella, mistä arvellaan sille kuolemanjälkeisessä elämässä olevan hyötyä. Sille pannaan mukaan vaatteita, aseita ja ruokatarpeita eikä viinaakaan unohdeta. Voipi näet manalassakin olla tarpeen ottaa naukku silloin tällöin, koska samojedien manala on jokseenkin yhtä kylmä kuin kristittyjen helvetti on lämmin. Kaikki haudalle asetetut esineet — haudat ovat enimmäkseen maanpäällisiä — rikotaan tai katkotaan, jotta niissä olevat henget saattaisivat vapautua ja seurata isäntää hänen pitkälle matkalleen. Jotkut samojedit ovat sitä mieltä, että sielu oikeastaan jakautuu kahteen osaan, joista toinen vaeltaa Obin suun alapuolella sijaitsevaan manalaan ja toinen pyrkii ylös kantaisän luo, joka yhdessä taivaan jumalan kanssa ratkaisee, onko se ansainnut paremman elämän. Jos niin ei ole laita, yhtyy se edelliseen osaan ja jää manalaan. Jos se katsotaan hyväksi, niin se saa elää ylhäällä avaruuksissa, mutta ei yksikään samojedi osaa kuvata minkälaiseksi elämä siellä muodostuu, koskapa ei kukaan heistä ole voinut kuvitella taivaan suloutta. Tämä johtuu siitä, että luonnonkansat yleensä hyvin tarkkaan ja yksityisseikkoja myöten tuntevat manalan, mutta eivät osoita erikoista mielenkiintoa taivasta kohtaan. Tämä tosiasia taas saa selityksensä, kun muistetaan, että he eivät ole luoneet itselleen varsinaista helvettiä ja että heidän manalansa oikeastaan on paikka, jossa katsotaan ihmisten voivan elää jokseenkin yhtä hyvin kuin maan päällä. Siitä syystä ei taivas suoraan sanoen olekaan niin erikoisen tarpeen vaatima. Jumalattomuus ja pahat teot saavat usein rangaistuksensa maan päällä, ja nämä onnettomuuksien muodossa tulevat rangaistukset lähetetään ihmisille kaikkivaltiasten jumalien taholta.

Manalaa, joka sijaitsee Obin suun alapuolella, hallitsee "seitsemän maan napanuoranleikkaaja-akka" niminen jumaluusolento. Hän määrää millä hetkellä ihminen syntyy ja hänen vallassaan on ratkaista, milloin on kuoltava. Mutta tämä hänen ratkaisunsa ei ole mielivaltaisen, ja toiset jumalat saattavat siihen huomattavalla tavalla vaikuttaa. Hänen palvelijanaan toimii veden haltia, joka kuitenkin useimmiten vain panee toimeen hänen käskynsä.

Paitsi henkeä ja sielua on ihmisellä vielä "töös" niminen henki, joka hänen eläessään ei kuitenkaan asusta itse ruumiissa, vaan sen ulkopuolella. Se seuraa ihmistä varjon tavoin, ja tämän merkillisen hengen läsnäolon johdosta esim. noita kykenee saamaan selville ihmisen tulon. Kuoleman jälkeen tämä henki häviää palaamatta koskaan enää takaisin.

Venäläisiltä samojedit mahdollisesti ovat lainanneet käsityksensä ruumiista, jotka osaavat yön pimeydessä vapaasti vaeltaa ja vahingoittaa sekä syödä eläviä ihmisiä. Sellaisia ruumiita nimitetään venäjältä lainatulla "jeretnik" sanalla ja niiden aiheuttama pelko on sangen suuri. On olemassa erikoinen ryhmä satuja, joka käsittelee sellaisten ruumiiden ja elävien ihmisten välisiä taisteluja. Pimeässä jeretnikien valta on melkein rajaton, mutta päivänvalossa ne ovat ihan voimattomia. Niiden vaarattomaksi tekemistä varten on käytännössä seuraava tapa. Valmistetaan haapapuusta vankka, toisesta päästä terävä keppi, jolla vainajan ruumis lujasti kiinnitetään maahan siten, että mainitulla kepillä lävistetään vatsa ja katkaistaan selkäranka. Sellaisen käsittelyn jälkeen ei ruumis voi enää liikkua ja kaikkalainen pelko sen suhteen on turha.

Ostjakki-samojedien käsitys kuolemanjälkeisestä elämästä on jotenkin yksinkertainen ja kuoleman saavuttua ei taikuudelle anneta paljon arvoa. He eivät jurakkien tavalla usko mihinkään sielunvaellukseen, jonka mukaan sielu elää manalassa yhtä kauan kuin maan päällä, sillä erotuksella vain, että se ensin mainitussa paikassa vuosi vuodelta nuorenee, kunnes vihdoinkin syntyy uudestaan jonakin pienenä lapsena. Heidän vainajainpelkonsa ei sekään ole erittäin suuri. Siperian venäläiset talonpojat sitävastoin ovat täynnänsä taikauskoista ruumiinkauhua, ja minä olen kuullut kokonaisuudesta kyläkunnasta, joka peläten eräällä pihalla äkkiä kuollutta ihmistä kokonaisen yön valvoi yhdessä hyvin valaistussa huoneessa vain sentakia, ettei kukaan uskaltanut siirtää vainajaa muualle. Tunguusit kuljettavat ruumiinsa kaukasiin paikkoihin, jonne ne haudataan ja josta saattajat poistuvat neljää eri ilmansuuntiin kulkevaa tietä pitkin, jotta ruumiissa oleva henki ei pääsisi heitä takaa-ajamaan. Sama pelko vallitsee ainakin erinäisten ostjakkien keskuudessa, siitä päättäen että minä ylisen Vah-joen varrella huomasi tavaksi antaa vainajan kaimoille uudet nimet. Vainajan nimen mainitseminen saattaa näet tuottaa pahaa samalla tavalla kuin ostjakki-samojedeilla totem-eläimen nimen lausuminen, mikä onkin ankarasti kielletty. Ainoa toimenpide, johon samojedit kuolemantapauksen sattua ryhtyvät, on kodan muuttaminen toisaalle. Mutta se tapahtuu myös synnytyksen jälkeen siitä syystä, että paikka katsotaan saastaiseksi ja vaaralliseksi. Missä samojedit omistavat venäläismallisista poikkeavia asuntoja, noudatetaan samaa tapaa ja rakennus jätetään muutamaksi vuodeksi autioksi. Mutta se ei tapahdu suinkaan yksinomaan vainajanpelosta.

Samojedit uskovat, kuten olen maininnut, silmien voivan vahingoittaa tavalla tai toisella. He uskovat m.m., että vainajakin katseellaan saattaa tappaa eläviä ihmisiä. Silmäys riittää aiheuttamaan kuoleman, ja siitä syystä onkin pakko hyvin tarkkaan suojella itseään sellaista mahdollisuutta vastaan. Vainajan silmäluomet suljetaankin aina, mutta tämä toimenpide ei ole riittävä; on pakko sulkea silmät vieläkin mekaanisemmalla ja tehokkaammalla tavalla. Tavallisesti ne peitetään kuparirahoilla, mutta rahojen puutteessa käytetään kiviä tai muita läpikuultamattomia esineitä. Olen nähnyt kristittyjen pappienkin siunaamia samojediruumiita, joilla on ollut raha silmien peitteenä ja leipäpala kainaloissa. Muut esineet asetetaan tavallisesti haudan viereen.

Kääntyessäni mahdollisimman lyhyesti puhumaan palvonnasta ja sen yhteydessä olevista seikoista täytyy minun ensiksi mainita pari sanaa siitä mielenkiintoa herättävästä henkilöstä, jota jokapäiväisessä puheessa sanotaan shamaaniksi ja joka tosiaankin on samojedille yhtä välttämätön hengellisissä asioissa kuin lääkärinä ja neuvonantajana kaikissa elämän vaiheissa. Oikea shamaani, sellainen, joka todellisen jumalallisen kutsumuksen nojalla on tullut ihmisten ja henkimaailman välittäjäksi, on aina mies. On tosin olemassa miehiä ja naisia, jotka elinkeinona harjoittavat ennustamista ja yksityistaiioilla auttavat sairaita, mutta he ovat enimmäkseen keinottelijoita ja heidän on mahdoton kohota edellisten korkealle tasolle tai saavuttaa todellisen noidan arvoa. Shamaani nauttii kanssaihmistensä keskuudessa suurta kunnioitusta, ja mikäli olen saattanut heitä arvostella, ovat he ylimalkaan lahjakkaampia kuin muut. Lisäksi he omaavat suuren runollisen kyvyn ja mielikuvituksen, joka houkuttelee heidät uskovaisten hartautta lisäävään, mutta uskottomille usein hyvin hupaisaan sanatulvaan.

On verrattain yleistä, että shamaanin arvo periytyy isältä pojalle, ja Ketillä olen tavannut noidan, joka suoraan alenevassa polvessa oli puheenaolevan viran seitsemäs haltija. On helposti ymmärrettävää, että sellaiset hengellisen palvonnan edustajat, jotka polvesta polveen ovat perineet esi-isänsä tiedot, heidän tapansa ja menonsa, hyvin luotettavasti kykenevät niitä selittämään ja esittämään. Kun noidat lisäksi välittömästi tai välillisesti saavat oppia vanhemmilta shamaaneilta, on aivan luonnollista, että palvonta samojedeilla on paraiten kyennyt säilyttämään alkuperäisyytensä. Usko asiaan ja toiseen saattaa vaihdella, mutta tapa, jolla jumalia rukoillaan, ja uhrijuhlat eivät juuri vaihtele laisinkaan.

Shamaani on ihmisten ja henkimaailman välittäjänä. Hän ottaa selville jumalien tahdon ja hieroo heidän kanssaan kauppaa elämästä ja kuolemasta, onnesta ja onnettomuudesta. Kaiken tämän hän saa selville joko käymällä itse henkien asuinsijoilla tai kutsumalla jonkun heistä luokseen. Tuonnempana kerron niistä keinoista, joiden avulla noita pääsee yhteyteen tavallisilta ihmisiltä salatun henkimaailman kanssa. Sitä ennen minun on puhuttava hänen tamineistaan.

Puku on tavallisesti valmistettu mustasta tai tummasta kankaasta eikä se Ketillä juuri koskaan ole koristettu, mutta muualla se on usein täynnä kirjavia kuvioita, metallista tehtyjä jumalankuvia, siipiä,

aseita, lintuja, kaloja, käärmeitä ja muita kuvia. Jaloissa ja käsissä hänellä on erikoiset jalkineet ja kintaat ja päässä hänellä on totem-eläimen tunnusmerkeillä koristettu lakki. Siihen on sitäpaitsi kiinnitetty pitkiä, voimaa ja valtaa edustavia nauhoja, joita länsimaissa vastaavat sotilaiden ja korkeiden herrain päähineissä tavattavat töyhdyt ja surkastuneet sarvet. Lakin rinnalla on rumpu hänen tärkein välikappaleensa, jonka avulla hän asettuu jumalien kanssa yhteyteen. Se on tavallisesti poronahasta tehty; kehys ei ole koskaan aivan pyöreä, ja laidoissa on sitäpaitsi kohoamia. Poronahkaan on usein piirretty erilaisia kuvia, jotka useimmiten esittävät maata ja manalaa henkineen, ja rummun takapuoleen on kiinnitetty kulkusia, nauhoja sekä metallista tehtyjä kuvia noita palvelevista henkiolennoista. Rumpua pidetään tavallisesti vasemmassa kädessä, ja oikeassa on n.s. lusikka, jolla rumpua lyödään. Lusikan tai kauhan ulkopuoli on nahalla peitetty, mutta sisäpuoli on paljas ja piirustuksilla koristettu. Varren katsotaan olevan maallista alkuperää, mutta pesä on taivaallista. Shamaanilla saattaa vielä toisinaan olla raudasta taottu ja kulkusilla varustettu sauva tai muu kalistin, ja sitä ravistamalla hän voi sopivalla hetkellä lisätä muutenkin suurta melua.

Noituminen tapahtuu aina illalla pimeän tullen ja sitä saattaa jatkua läpi yön. Sellaiseen toimitukseen ryhdyttäessä shamaani kutsuu luokseen apulaisensa, joka ottaa esille rummun ja hitaasti lämmittää sitä tulen edessä, jotta nahka pingottuisi mahdollisimman tiukka. Ketillä shamaani itse ei valmistaudu millään erikoisella tavalla, mutta toisin paikoin tapahtuu usein, että hän päästäkseen välttämättömään huumaustilaan syö jonkun määrän kärpässieniä. Näiden sienien sisältämä myrky on sangen voimakasta, ja omasta kokemuksestani voin sanoa, että se vaikuttaa hyvin päihdyttävästä. Alkuasukkaat käyttävät sitä joskus muutenkin voidakseen alkoholin puutteessa hankkia itselleen pienen humalan. Noitumisen aikana täytyy shamaanin tuntea itsensä aivan terveeksi, sillä sairaana hän ei saata mitellä voimiaan henkien kanssa. Satunnainen sairaus tekee lopun sellaisesta noitumisesta aivan samalla tavalla kuin koiran tai muun saastaisen läsnäolo. Kun näytöntö alkaa, annetaan tulen sammua kodassa, noita valmistaa itselleen sopivan paikan jurtan takaosaan vastapäätä ovea, asettuu istumaan erikoiselle poronahalle, ja kuulijat ryhmittyvät hänen ympärillensä. Täydellisen, jännittyneen hiljaisuuden vallitessa hän tarttuu seisten tulen edessä rumpuun, istuu jälle, painuu rumpua vasten ja ryhtyy äänekkäillä haukotuksilla osoittamaan vaipuvansa uneen ja jättävänsä tämän maailman. Samalla hän panee lakin päähänsä ja tarpeeksi haukoteltuaan nukahtaa hetkiseksi. Herätessään hän on kuin kokonaan muuttunut, hänen liikkeensä tuntuvat itsetiedottomilta, hän on kuin horrostilassa, hän ei kiinnitä huomiota ympäristöönsä, ja hänen äänensä on kerrassaan toinen. Aluksi hän lyöpi rumpua ihan hiljaa ja hyräilee sanattomia sävelmiä tahi sovittaa lauluunsa kuulijalle tuntemattoman kielen sanoja. Hän kuiskailee, niin että rumpu kumajaa, hän viheltää, haukottelee ja ähkyi. On kuin kuulisi erilaisten eläinten juoksevan rummun kylkiä pitkin ja niiden äänet kaikuvat joka taholla. Tällä tavalla hän kutsuu luokseen kaikki avustajansa, ilman ja manalan henget ja eläimet. Vähitellen rummutus yhä kiihtyy käyden tahdikkaaksi, ja shamaani ryhtyy laulamaan lauluansa. Ehdittyään esittää parisen säettä hän odottaa, kunnes kuulijat ovat ne toistaneet. Tätä kuorolaulua johtaa apulainen, joka toimii seurakunnan lukkarina. Laulu ja rummutus käyvät vähitellen yhä hurjemmiksi ja kovemmiksi, ja läsnäolevien kiihtymys ja jännitys kohoaa pitkin matkaa, ei ainoastaan noidan sanojen johdosta, vaan kenties yhtä paljon siitä, että he koko ajan itse ottavat toimitukseen osaa. Tämän noitumisensa ensimmäisen jakson aikana shamaani kuvailee matkaansa henkien asunnoille, kertoo vaivalloisesta tiestä, vaaroista, jotka kohtaavat häntä erämaiden, palavien metsien, myrskyisten merten, taistelevien soturien, viekkauuden ja väijytysten, myrkytettyjen vesien, sairaudenpirujen y.m. loppumattomien vastusten muodossa. Voitettuaan kaikki nämä tuhannet erilaiset vaarat hän vihdoin saapuu tarkoittamansa hengen luo. Silloin äkkiä kaikki soitto ja laulu lakkaa ja muutaman hetken vallitsee äänetön hiljaisuus. Mutta pian nousee jälleen melu, shamaani on kuin hulluna, hänen ruumiinsa nytkähtelee kouristuksentapaisesti, hänen silmänsä pullistuvat ulos kuopistaan ja hänen ääntänsä on kamala kuulla. Hän ei laula enää, vaan hän näyttää ikäänkuin mitä suurimmalla vaivalla puristavan itsestään sanan toisensa jälkeen. Hän puhuu hengen kanssa, hieroo sen kanssa kauppoja, uhkaa ja rukoilee, pelottaa ja antaa myöten. Jos he pääsevät asiasta yksimielisyyteen, neuvottelevat he sitten uhrin laadusta ja suuruudesta. Kun on kysymys ihmishengistä, menee shamaani omalla hengellään takuuseen siitä, että uhri todella tulee suoritetuksi. Mutta ennenkuin hän ollenkaan pääsee puhuttelemaan manalan henkiä, täytyy hänen näyttää olevansa panssaroitu kaikkea vastaan ja osoittaa voivansa uhmata kuolemaa. Mitä kamalimman tanssin kestäessä hän ottaa vuoron perään kaikkien läsnäolevien veitset käteensä ja viiltää niillä rintaansa ja olkapäitään. Hän leikkaa itseensä syvät haavat, mutta hänen täytyy tehdä se niin taitavasti, ettei veri ala juosta.

Henkien kanssa keskusteltua suoritetaan paluumatka, joka kuvataan samalla tavalla kuin lähtö ja jota läsnäolijat myöskin säestävät. Mutta melu ja laulu hiljenevät, kuta enemmän noita lähestyy kotia, ja hänen hurja tanssinsa käy yhä hillitymmäksi. Hänen palattuaan kotaan syntyy hiljaisuus, ja vähän ajan kuluttua shamaani toistaa läsnäoleville mitä henki on sanonut ja mitä se on vaatinut. Jos asia sillä on suoritettu, ei noidalla ole muuta jäljellä kuin palata maan päälle. Hän lähettää pois auttajahenkensä ja ryhtyy kulkemaan toisen läsnäolijain luota toisen luo heittäen jokaisen eteen lusikkansa, jonka on pudottava lattialle sisäpuoli ylöspäin. Kun hän vihdoin on kaikkien edessä käynyt, katsotaan hänen lausuntonsa todenperäisyys vahvistetuksi. Silloin hän alottaa lopputanssinsa, jonka tarkoituksena on

palauttaa hänen henkensä maalliseen majaan. Omituisesti hypellen ja rukoillen n.s. vapautusrukousta hän riisuutuu ja asettaa kaikki pyhään pukuun kuuluvat esineet pyhälle porontaljalle. Senjälkeen hän puhdistaa itsensä hehkuvilla hiilillä ja palavilla kekäleillä. Kun henki on palaamaisillaan ja hänen ruumiinsa muuttuu maalliseen asuunsa, juo hän muutamia kupillisia vettä, anoo viimeisen kerran päästä vapaaksi ja kaatuu maahan. Näytös on lopussa, henki on palannut ruumiiseen ja noita vaipuu uneen, jota saattaa kestää monta tuntia.

Ylläoleva on aivan lyhyt kuvaus tavallisesta ja säännöllisestä noitumisesta. Jos muukalaisia, venäläisiä sattuu olemaan läsnä, ei shamaani koskaan pane lakkia päähänsä ja koko näytös muodostuu pilaksi, jonka oikean arvon samojedit hyvin käsittävät. Noitumisesta tulee silloin alkuasukkaille vain huvitilaisuus, jonka tarkoituksena on uskotella venäläisille, että noissa menoissa ei ole mitään vakavampaa sisällystä. Tällä tavoin he omien sanojensa mukaan ovat petkuttaneet monia herkkäuskoisia tutkimusmatkailijoita.

Kun on kysymys jostain lievemmästä taudista tai vähemmän tärkeästä asiasta, saattaa noita suoriutua ilman tuota vaivalloista toimitusta. Vähäpätöisiä sairaudenhenkiä voi ajaa tiehensä säikäyttämällä ja tämä tapahtuu niin, että shamaani itse asiassa säikäyttää potilasta. Sentapaiset parannuskeinot ovat tavallisia, ja yleistä on, että usko heidän keskuudessaan saa aikaan yhtä suuria ihmeitä kuin meilläkin. Pelkällä sanan voimalla parantavat shamaanit ovat hyvin harvinaisia. Joskus sitä tapaa käytetään verenvuodon asettamisessa, mutta silloin tavallisesti shamaani samalla painaa hyvin taitavasti verisuonia ja siis sillä keinoin parantaa pahan.

Lieviä taudinkohtauksia parantaa jokainen samojedi itse, ja tämä koskee erittäinkin vatsatauteja. Ähkyä lievennetään seuraavalla hausalla tavalla. Potilas asettuu selälleen makaamaan ja paljastaa vatsansa. Joku muu henkilö ottaa hiilen ja piirtää sillä sairaalle kohdalle kolme henkien kasvoja kuvaavaa naamaa. Vähän ajan kuluttua nämä ovat karkoittaneet vatsassa olevat sukulaisensa ja potilas paranee heti senjälkeen. Samojedien yksityislääkkeitä koskeva luku olisi huvittava ja laaja, mutta tässä yhteydessä en kuitenkaan saata siihen puuttua.

Olen jo aikaisemmin maininnut pari sanaa samojedien uhreista, mutta täydellisyyden vuoksi lisään vielä muutamia yksityiskohtia. Edelläsanotusta selviää, että he usein uhraavat jumalilleen erilaisia esineitä ja järjestävät pienempiä yksityisiä uhrilaisuuksia, mutta suurimmat ja tärkeimmät uhrin tapahtumat aina shamaanin välityksellä. Vuosittain palautuviin, kantaisän hengelle tarkoitettuihin uhreihin ottaa osaa koko heimon miespuolinen väestö, mutta pappi kuitenkin johtaa itse toimitusta. Hän teurastaa uhrieläimen ja hän lausuu rukoukset, jotka tavallisesti ovat lyhyet ja aivan yksinkertaiset. Noita pyytää kantaisää varjelemaan oman heimonsa lapsia, suomaan heille pitkän iän, vapauttamaan heidät taudeista, hän anoo heille metsä- ja kalaonnea, lapsia sekä menestystä kaikissa heidän yrityksissään. Rukouksen kestäessä tuodaan esiin uhrin, jumalalle tarkoitettut osat pannaan erikseen ja muut keitetään vartavasten mukaan tuoduissa astioissa. Shamaani ottaa vuoron perään jokaisesta kattilasta paraimman palasen, jonka heittää pyhään tuleen. Senjälkeen ryhdytään uhriateriaa syömään, mutta se ei ole erikoisen vakava toimitus eikä sitä myöskään paina mikään liiallinen uskonnollinen hartaus. Ollaan päinvastoin iloisia ja käydään hyvällä halulla käsiksi asian aineelliseen puoleen, täysin vakuutettuina siitä, että rukoukset tulevat kuulluiksi.

Aivan toiseen luokkaan kuuluvat n.s. verettömät ja enimmäkseen pohjoisessa tavattavat uhrin. Siellä ei tapeta jumalille uhrattua poroa, vaan tyydytään leikkaamaan sen selkään jumalien kasvoja ja muita yhtä ihmeellisiltä näyttäviä kuvioita. Tuollaisen toimituksen jälkeen pidetään eläintä pyhänä; sitä ei saa teurastaa eikä käyttää, ja kunnan ihmisten ei sovi syödä sen lihaa. Usein valjastetaan pyhät porot jumalien kuvia sisältävien rekien eteen, ja arvokkaat vieraat joutuvat joskus saman kunnianosoituksen esineiksi. Itse uhri on tavallisia paljon monimutkaisempi, ja potilaan täytyy alistua sangen merkillisen käsittelyn alaiseksi. Noita alottaa usein toimituksensa rukoilemalla henkien armeliaisuutta. Hän kysyy heiltä ensin, miksi he ylimalkaan ovat huolineet lähettää ihmishengen alas maan päälle, jos se niin pian taas kutsutaan takaisin. Hän tiedustelee, onko ihan välttämätöntä, että juuri kysymyksenalainen ihminen temmataan pois, kun maailman seitsemän heimon (kaikkien ihmisten) keskuudessa kuitenkin on niin monta paljon syntisempää ja huonompaa sekä huomattavasti vanhempaa. Noita muuttaa sitten itsensä ihmishenkiä eli elämän varjoja maan päältä tempaavaksi satulinnuksi, lentelee sairaan ympärillä, ryömiä hänen jalkojensa välitse, koskettelee häntä siivillään (kaavullaan) ja jättää hänet vihdoin rauhaan.

Tässä yhteydessä haluan varmana vakaumuksenani lausua, että vaikka asiasta onkin paljon puhuttu ja kirjoitettu ihmisuhrien esiintyminen samojedien keskuudessa on taru, jota on mahdoton uskoa. On kuitenkin hyvin luultavaa, että vielä joku aika sitten heidän luonaan on tapahtunut sellaista, joka on saattanut antaa näennäistä tukea tälle otaksumalle sekä arvelulle heidän ihmisyönnistään. On näet todettu, että vanhemmat ihmiset joskus ovat syöneet erinäisiä kuolleitten lasten ruumiinosia. Tämä on kuitenkin tapahtunut vain siksi, että nuo henkilöt sillä ovat luulleet voivansa hankkia itselleen lapsissa olleita ominaisuuksia, kuten nuorekkuutta y.m. Samalla tavallahan entisaikoina syötiin kaatuneitten

vihollisten sydämet ja aivot, mutta nyttemmin ei ketään tapeta hyvien ominaisuuksien hankkimiseksi. Tyydytään, ja ainoastaan poikkeustapauksissa, samalla tavalla anastamaan samanlaisia hyödyllisiä ominaisuuksia tautien tappamilta tai muulla tavoin kuolleilta lapsilta.

Ennenkuin siirryn puhumaan matkoistani kokonaan erilaisilla seuduilla ja eriävissä olosuhteissa, en malta olla puhumatta eräästä osasta näiden samojedien kansanrunoutta, joka on mitä läheisimmässä yhteydessä heidän uskontonsa ja menneisyyttä ja tulevaisuutta sekä maallista ja taivaallista elämää koskevien käsitystensä kanssa.

Samojedien sadut ja laulut ovat enimmältä osaltaan vierailta kansoilta lainattua tavaraa. Niin on laita useimpien sankarilaulujen ja saman mallin mukaan sepitettyjen satujen. Heidän oma runollinen tuotantonsa on köyhää ja se käsittää enimmäkseen viinan vaikutuksesta syntyneitä tilapäislauluja, jotka joko päättyvät kiitokseen jonkun osoittaman hyvyuden johdosta tai räikein värein kuvaavat oman minän tai perheen ja heimon onnettomuuksia ja kurjaa tilaa. M.A. Castrén ei tavannut mitään muuta eikä hän ylimalkaan uskonut samojedien luoneen mitään suuremmanarvoista.

Ket-joen rantoja rajoittavissa erämaissa selvisi minulle, että samojedit sittenkin olivat kyenneet itsenäisesti luomaan korkeammalle tähtäävää runoutta sekä että he todellisuudessa omistivat säilyttämisen arvoisia runoteoksia. Löysin näet sängen omituisen proosa-epoksen, joka alkuperäisellä mutta silti liikuttavalla tavalla kuvaa heidän sisimpiä ajatuksiaan ja osoittaa heidän tuntevan paljoa enemmän kuin mitä he antavat muukalaisten aavistaa.

Eepoksen sankarina on mies nimeltä Iitje. Häntä pidetään kansansa ensimmäisenä ja samalla hän on heidän kantaisänsä, josta kaikki muut tavalla tai toisella polveutuvat. Hänen elämänsä tehtävänä on taistella mahtavaa, pohjoisessa asuvaa ihmissyöjää Pyynegussea sekä kaikkia muukalaisia, etupäässä Kristusta ja tämän jälkeläisiä vastaan. Aivan nuorena hän joutuu orvoksi Pyynegussen tähden, joka tappaa ja syö koko hänen sukunsa. Hänen itsensä onnistuu paeta kauas metsiin, missä hän varttuu ja kasvaa suureksi erään vanhan akan luona. Akka yrittää salata häneltä kaikki hänen lapsuutensa tapahtumat, mutta kaikesta varovaisuudesta huolimatta poika joutuu ennen pitkää tekemisiin noidutun järven rannalla asuvan ja sokean ukon hahmossa elävän ihmissyöjän kanssa. Kun Iitje sitten kerran huvikseen anastaa kalaa ukon veneestä, saa hän kasvatusäidiltään kuulla kenen kanssa on joutunut tekemisiin. Mutta silloin varoitus on liian myöhäinen ja ukon henget lähestyvät viedäkseen Iitjen pois. Ne ottavat mukaansa pojan, akan, koiran ja kodan ja kaiken tämän ihmissyöjä nielaisee. Mutta nuorukainen on ottanut matkaan veitsensä ja sillä hän leikkaa reiän jättiläisen mahaan, tappaa hänet ja pelastaa heidät kaikki. Tämänlaatuiseksi kuvataan Iitjen ensimmäinen taistelu mahtavaa miestä vastaan. Jättiläinen oli tosin tapettavissa, mutta ilmestyi aina elävien joukkoon takaisin entistä mahtavampana ja hirvittävämpänä.

Nuoruutensa aikoina Iitjelle tapahtui ihmeellinen seikkailu toisensa jälkeen. Kauneimmista ja merkillisimmistä tapauksista mainittakoon ainoastaan seuraava. Erään merihirviön, yhdellä suurella sarvella varustetun kalan, ja Pyyne nimisen jättiläislinnun taistellessa keskenään oli jälkimäinen menettänyt kyntensä, jotka olivat tarttuneet kiinni kalan selkään. Tämän onnettomuuden takia oli lintu, joka muuten oli niin suuri ja väkevä, että nieli kivimöhkäleitä ja kokonaisia puita, tullut voimattomaksi ja kurjaksi. Se pyysi Iitjeä avukseen ja hän suostui ilolla vaikeaan tehtävään. Kala asui kaukana suurten merten takana ja sen löytäminen kysyi paljon vaivaa. Mutta Iitje keksi neuvon; hän valmisti itselleen kanteleentapaisen soittimen, jolla ryhtyi soittamaan kaikkien eläinten kielillä, niin että ne järjestään ymmärsivät häntä. Hänen kävi kuin Orfeuksen; taivaan, maan ja veden eläimet kokoontuivat häntä kuuntelemaan. Viimeisenä saapui myös jättiläiskala, joka soiton hurmaamana lepäsi liikkumaton veden pinnalla. Yhä soittaen kulki Iitje sen selkään ja lähti liikkeelle sen kanssa. Linnun kynnet olivat vielä sen selässä, ja kala tunsu itsensä hyvin tyytyväiseksi, kun Iitje otti kynnet pois. Merihirviö lahjoitti Iitjelle palkinnoksi kauniin tyttärensä, ja lintu, joka sai takaisin voimansa, tuli hänen uskolliseksi auttajakseen.

Taistelu jättiläistä vastaan muodostui pitkällisemmäksi ja valkeammaksi. Moneen kertaan Iitje tappoi hirviön, mutta elämä palasi yhtä säännöllisesti tuohon elottomaan ruumiiseen. Vihdoin heidän välillään sukeutui kiivas taistelu metsänhaltian, Paargän, kauniista tyttärestä. Ilkeällä viekkaudella jättiläinen ryösti tytön itselleen, mutta Iitje, joka valepukuun puettuna palveli kansansa hävittäjän luona, voitti lopulta taistelun. Hän tappoi jättiläisen ja tehdäkseen elämän palaamisen ruumiiseen mahdottomaksi hän hinasi sen suurelle roviolle, jossa se poltettiin. Mutta vielä keskellä tulta löivät mahtavat leukaluut toisiaan vasten ja kuului uhkauksia, ettei kaikki vielä ollut menetetty. Ja niinpä kävikin, että kun tuuli hajoi jättiläisen tuhkan eri suunnille, niin tästä mustasta tuhkasta syntyy joka kesä miljardeihin nouseva sääskiparvi, joka yhtä suurella himolla kuin ihmissyöjä alati imee ihmisten verta.

Tämän lopullisen voiton jälkeen Iitje nai metsänhaltian tyttären, ja tästä avioliitosta syntyi m.m. se karhu, jota kunnioitetaan Ket-joen samojedien kantaisänä. Näiden tapahtumien jälkeen eli samojedikansa onnellista ja taisteluista vapaata elämää. Iitje hallitsi heitä ja torjui kaikki vaarat ja

naapurien puolelta uhkaavat hyökkäykset.

Sitten eräänä kauniina päivänä piru ilmestyi Iitjen luo ja pyysi saada ruokaa ja juomaa. Mutta Iitje antoi hänelle kiviä, ja piru vaelsi Kristuksen luo. Paholaisen ja Kristuksen välillä syntyi lämmin ystävyys, sillä jälkimäinen ravitsi pirua ihmisten verellä. Kostaakseen samojedeille saapui Kristus, pirun ystävä ja kaikkien venäläisten isä, kansoineen Siperiaan. Pahat voimat pääsivät voitolle, samojedikansat hajaantuivat eri ilmansuunnille ja muukalaiset tulivat maan herroiksi. Siihen aikaan Iitje vaelsi pois kansansa luota ja valmisti itselleen asunnon suurten merien taakse. Siellä hän nukkuu vielä tänäkin päivänä, mutta kun aika tulee, palaa hän jälleen, sanovat samojedit, ja silloin hän kokoo lapsensa yhdeksi kansaksi ja ajaa pois muukalaiset Siperiasta, vapauttaa maan ja tekee ihmiset vapaiksi. Tämän samojedit uskovat täydellä todella ja varmasti, sillä Iitje on itse lähtiessään sanonut Kristukselle: "Tämä päivä on sinun, ja minä poistun, mutta huomispäivä tulee, minun päiväni tulee vielä, ja silloin minä palaan, kokoon heimoni ja karkoitan muukalaiset maasta." Kaihoisia sanoja kansan huuilta, jota itse asiassa huomispäivä ei ole löytävä elävien joukosta.

Tästä samojedien laajasta eepoksesta en ole voinut esittää muuta kuin ääriiviivat. Mutta lukija luultavasti niistäkin huomaa, että tämä heidän luomansa sankarirunoelma on arvokas lisä heidän omintakeisen sivistyksensä tuntemista varten. Merkillistä vain on, että tuollainen vaeltava kansa, tuollainen kurjissa olosuhteissa elävä heimo on saattanut luoda niinkin yhtenäisen, tavallista satua korkeammalle tähtäävän teoksen. Jos sitäpaitsi tämän kirjoittajan tavalla on elänyt heidän keskuudessaan ja nähnyt heidän lämmöllä laulavan sankarinsa mainetöistä, kuullut heidän hiljaisella kaiholla kertovan alennuksen ajoista ja alakuloisina, mutta palavalla innostuksella kysyvän vapauttajansa tuloa, silloin käsittää, että tässä sadussa kuvaavasti lausutaan mitä he ajattelevat, tuntevat ja mistä he uneksivat. Mutta samalla ei saata olla huomaamatta, miten heitä paljoa suuremmat heimot ja paljoa sivistyneemmät kansat omaksi onnettomuudekseen eivät ole kyenneet yhtä selvästi tuntemaan ja ajattelemaan, eivät ole jaksaneet tai uskaltaneet yhtä rohkeasti uneksia ja sen mukaan toimia.

JENISEITÄ PITKIN

Talvi tuntui tulevan aito siperialainen. Lokakuun alkupuolella se jo näytti hampaitaan ja monena päivänä oli alle -40°. Poroja oli vaikea hankkia lähimailta ja siitä syystä matka erämaan halki kävi mahdottomaksi. Minun täytyi alistua hevoskyydillä ajamaan Jeniseiskin kaupunkiin, josta sitten saatoin jokea pitkin jatkaa matkaa pohjoisia Turuhanskin maita kohti. Makovskoesta oli kaupunkiin vain 100 virstaa, joka matka kesti kolmisen päivää.

Jeniseiskiinkin tulin ajaen eräänä iltana. Kokoelmiani varten oli minulla kaksi rekeä, toista ohjasi ukko Barmin ja toisen päällä minä loikoilin täysissä tunguusilaisissa tamineissa. Aioin mennä kaupungin ainoaan hotelliin, pieneen, muutamia huoneita käsittävään puutaloon. Olimme juuri ehtineet seisautua portin edustalle, kun suureen turkkiin puettu mies astui eteemme ja karjui minulle:

"Kuka sinä olet?"

"Kuka sinä sitten olet?" kysyin minä, koska hämärässä en saattanut nähdä mikä tuo mies oli. Nyt vasta hän oikein raivostui kuullessaan minun häntä sinuttelevan, niinkuin hän äsken minua. Hän kiroili ja huusi ja tahtoi heti paikalla nähdä passini. Huomautin hänelle, että minä en näytä sitä kenellekään kadulla, ja marssin huoneeseen, jonne hänkin perässäni pyrki. Suuttuneena tuollaisen sopimattoman esiintymisen johdosta kysäisin häneltä, oliko hän dvornikka (talonmies) tai mahdollisesti poliisi. Hän avasi turkkinsa ja osoitti kiiltäviä nappejaan, mutta ei sittenkään vastannut kysymykseeni, vaan vaati yhä edelleen passiani. Päästäkseni hänestä rauhaan näytin hänelle vihdoinkin passini ja muut paperini, jonka jälkeen hän hävisi. Myöhemmin hän poliisilaitoksella syytti minua virkamiehen solvaamisesta ja muusta, mutta kun talon isäntä ja eräs saksalainen kauppatuomari olivat todistaneet aivan päinvastaista, niin siitä ei tehty mitään juttua. Seuraavana aamuna kävin valittamassa asiasta ispravnikan luona, joka myönsi minun menetelleen oikein ja antoi miehelle, joka toimi pristavina, ankan varoituksen. Mutta hän selitti asian niin, että pristavi oli luullut minua tunguusiksi tai karanneeksi karkoitetuksi ja sen mukaan kohdellut minua.

Jeniseiskin kaupunki sijaitsee korkeiden kukkulain suojassa Jenisei-virran rannalla. Se on verrattain suuri ja on aikoinaan ollut vielä suurempi, jonka vuoksi se vaikuttaa hieman kuolleelta. Noin 75-100 vuotta sitten se kuulemma oli hyvinkin eloisa. Silloin sen kautta vuosittain kulki vähintään 100,000 kullankaivajaa, ja kaivosten ja huuhtomojen onnelliset omistajat viettivät siellä komeata ja yllälistä

elämää. Niiltä ujoilla ovat nuo suuret, kiviset, palatsimaiset talot, jotka nyttemmin ovat rappeutuneet ja kaikkea virkaa vailla. Samalta loistokaudelta ovat syntisten kullankaivajien sielujensa pelastamiseksi rakennuttamat lukemattomat valkoiset ja kultakupoliset kirkot. Kaupunki tekee mielestäni hyvin vanhanaikuisen vaikutuksen, jota lisäävät vaillinainen katuvalaistus ja järjestyksenvalvojat, jotka öiseen aikaan kulkevat pitkin katuja kalistellen jänisräikän tapaista kojetta.

Kaupungissa sijaitsee laajahko, herra Kytmanovin perustama museo, jossa aioin harjoittaa tutkimuksia. Mutta sitä ei lämmitetä talvisaikaan ollenkaan ja pakkasen takia minun oli mahdoton siellä istua ja tehdä työtä. Mutta käynnilläni tutustuin perustajan poikaan, joka erittäin ystävällisesti näytteli minulle kaupunkia ja harvinaisen kauniilla hevosillaan kyyditsi minua paikasta toiseen. Sitäpaitsi hän avusti minua neuvoillaan ja täydensi matkatarpeitani lahjoittamalla minulle yhtä ja toista. Samalla ystävällisyydellä kohteli minua pormestari, jonka luona pari kertaa kävin. Minun oli vain hieman vaikea esiintyä heidän seurassaan, sillä "kulttuurikerrokseni" olin jättänyt Tomskiin ja minun täytyi kaiken aikaa komeilla tunguusilaisissa ryysyissäni.

Joki oli vähän sitä ennen jäänyt ja tie pohjoista kohti oli valmis. Hyvillä hevosilla ajoin nopeasti eteenpäin. Turuhanskin piirin rajalle on talvisaikaan 400 virstaa, ja tämä osa matkasta sujui verrattain hyvin. Pakkasta oli vain noin 30° ja jää oli tasaista. Viikon kuluttua olin perillä.

Pitkin joen rantoja asuu enimmäkseen venäläisiä, ja asukkaat ovat sangen varakkaita. Jartsevskoessa tapasin ensimmäiset alkuasukkaat, pienen määrän noita omituisia Jenisei-ostjakkeja, joiden alkuperästä oppineet riitelevät. Matkani varrella näin heitä usein ja mikäli minä heihin tutustuin ja sen nojalla saatan asioita arvostella, luulen Castrénin osuneen oikeaan arvellessaan heidän kuuluvan indokiinalaiseen kieliryhmään. Toisessa yhteydessä puhun heistä enemmän.

Vorogovoon saavuin eräänä yönä taisteltuani jäisellä joella monta tuntia tuollaista hyvin tavallista, mutta silti hirveätä lumimyrskyä vastaan. Kylä ei ole suuren suuri, mutta sillä on kauppakeskuksena kuitenkin tärkeä merkityksensä. Siellä on sähkölennätinlaitos ja monta puotia, joista saattaa ostaa yhtä ja toista, mitä etäämpänä on mahdoton itselleen hankkia. Se on tavallaan sivistyksen viimeinen etuvartija, sillä sen toisella puolella alkaa pimeyden valtakunta, karkoitettujen ja kurjien ihmisten maa.

Tähän kylään on sijoitettu santarmijoukko, jonka tulee valvoa, ettei viinaa kuljeteta pohjoiseen päin, koska Turuhanskin piiri on virallisesti raitis. Heidän tulee pitää silmällä, ettei kukaan karkoitetuista pääse rajan yli pakenemaan eikä asiattomia piiriin tunkeutumaan. Heidän päällikkönsä kävi minunkin luonani. Hän oli äärettömän kohtelias. Hän kysyi minne olin menossa ja mitä aioin siellä toimittaa. Hän kuuli minun läpikäyneen yliopistoksi sanotun laitoksen ja kysyi senjälkeen, olinko mahdollisesti luku- ja kirjoitustaitoinen. Vaatimattomasti vastattuani, että minä osasin sekä lukea että kirjoittaa, hän merkitsi nimekseni kirjaansa Magistr Filosofovitsh Donner, jota erehdystä en raskinnut korjata. Erosimme mitä parhaina ystävinä.

Vorogovossa hankin itselleni pitkäjalaksisen kapean reen eli nartan, jommoista täytyi huonojen teiden takia käyttää. Senjälkeen matkustin Turuhanskia kohti, jonka nimi jo siperialaisestakin kuulostaa kamalalta. Tie oli suunnilleen 800 virstan pituinen ja kulki enimmäkseen jokea pitkin, jonka rannoilla venäläisten kurjat kylät ja talot ja alkuasukasten tuohikodat sijaitsivat monen peninkulman etäisyydellä toisistaan. Joki on usein kilometrien levyinen, ja oikeanpuoliset rannat ovat korkeat ja metsäiset. Ne kohoavat yhä mahtavampina kaukaista itää kohti ja muodostavat suuria vuoria, joiden mustan selän takana piilevät kultakaivokset ja kaikki niihin kuuluva kurjuus. Tästä maasta, Turuhanskin piiristä, joka on alaltaan viisi kertaa niin suuri kuin Suomi, ovat kuvat niin kirjavat, vaikutelmat niin erilaiset, että minun käy mahdottomaksi muutamalla rivillä edes ääri viivoja piirtää. Tyydyn lyhyihin reunamuistutuksiin.

Ken silmät auki matkustaa näiden seutujen kautta, ei saata olla hämmästyttävä sitä elämän moninaisuutta, minkä tapaa noilla karuilla mailla. Näkee tunguuseja, jotka täällä ovat niin rikkaita ja hienoja, että syövät vain valkoista leipää, eivät polta mahorkkaa eivätkä juo konjakkia huonompaa juomaa. Tapaa kurjia ostjakkeja, jotka pitkin vuotta asuvat huonoissa tuohimajoissa, tai pyöreitä ja hauskoja samojedjeja, jotka poroineen kiitävät erämaiden halki ja tundroilla herrastelevat. Savuavan lampun himmeän valon opastamana saattaa astua jonkun kurjan karkoitettun yksinkertaiseen asuntoon tai myöskin mennä juhlimaan maan herrojen, alkuasukkaita riistävien rikkaiden kauppiaitten luo. Jokaisessa kylässä ja jokaisessa talossa tapaa uusien, mitä erilaisimpia kieliä ja murteita puhuvien kansojen ja heimojen edustajia. Venäläisetkin puhuvat omaa erikoista murrettaan, joka joskus on hauskaa, kun esim. lotka (= vene) äännetään niinkuin votka (= viina). Tällä matkalla tekemäni hätäiset muistiinpanot saattaisivat melkein johtaa minut uskomaan, että Baabelin torni aikoinaan sijaitsi Turuhanskissa.

Matkani pohjoista kohti edistyi hyvin hitaasti. Jeniseillä ei ole mitään varsinaisia kyytihevosia, mutta asukkaat kyyditsevät matkustajia vuoron perään. Tullessani keskellä yötä johonkin kylään ei kukaan tiennyt kenen tehtäväksi kyyditseminen viimeksi oli jäänyt. Oli usein tarpeen herättää kaikki talot

tämän tiedon hankkimista varten. Ja kun oikea mies vihdoinkin oli löytynyt, kesti kauan, ennenkuin hän oli matkavalmiina. Ensiksi oli herätettävä vaimo, jonka tuli panna samovaari kuntoon, miehen täytyi juoda teetä, ennenkuin lähti hevosta etsimään. Jos kylä oli hyvin pieni, täytyi tyytyä yhteen ainoaan hevoseen, ja troika syntyi siten, että hevosen kummallekin puolelle valjastettiin koira. Tällainen kolmivaljakko ei kuitenkaan ollut juuri muita huonompi, sillä koirat vetivät kuormaa yhtä hyvin kuin nääntynyt ja rasittunut hevonen. Ehtiäkseni nopeammin perille ajoin yötä päivää. Pian muodostui nartassa torkkuminen tavallisemmaksi kuin mökeissä nukkuminen, ja se olikin eduksi, sillä kärsivällisyys on tarpeen tuommoisella satojen ja tuhansien virstojen taipaleella. Jollei jaksanut koko aikaa ihaila pohjoisella taivaalla loistavaa Otavaa, kävi nukkuminen ainoaksi ajanviettokeinoiksi, sillä tunnint rymivät yhtä hitaasti eteenpäin kuin nartta, joka ainoastaan mitä suurimmalla vaivalla tunkeutui metrinpaksuisessa lumessa korkeiksi vuoriksi kasaantuneiden jäämöhkäleiden välitse. Kun sattui pyry, ei nähnyt kerrassaan mitään, ja usein me eksyimme Jenisein jäällä. Onneksi hevoset vain harvoin erehtyivät suuntaamaan kulkunsa joessa oleviin sulapaikkoihin, joissa mahdollisimman kylmä kylpy odotti muutenkin sangen viluisia matkamiehiä. Väliin oli 50° pakkasta ja tuuli viilsi kasvoja kuin veitsellä. Täytyi olla kovin varoillaan, jottei pakkasen pääsisi yllättämään ja häpeällisesti riistämään saaliikseen hajuelimen näkyvintä päätä. Neljän peninkulman matka kesti usein 8-9 tuntia, ja siinä ajassa ehti jo hyvin tuntea kylmää ja paleltua. Mutta edellisenä talvena olin karaissut itseäni sekä avannoissa kylpemällä että saunan jälkeen kierimällä lumessa ja sen vuoksi saatoin tämän niinkuin vieläkin kovemman pakkasen kestää.

Tullessani Podkamennaja-Tunguskaan oli päivä jo melkein yhtä pimeä kuin yö, ja auringosta ei näkynyt muuta kuin silloin tällöin taivaalla punainen kajastus, joka samalla kertaa edusti sekä aamu-että iltaruskoa. Tässä kylässä tapasin Pietarista Siperiaan karkoitettun suomalaisen, Anders Hämäläisen, jota tiesin kysyä kievarin seinille liimattujen Työmieslehden numerojen johdosta. Muuan asianajaja Klimin rouvineen kuului samoin siellä karkoitettujen keskuudessa tehtyihin hauskoihin tuttavuuksiin. Joen toisella rannalla oli muutamia tuohikotia, joissa myöskin kävin. Asukkaat olivat Jartsevskoen murteesta kokonaan eroavaa kieltä puhuvia Jenisei-ostjakkeja. He asuivat hyvin kurjissa oloissa, heillä ei ollut porojakaan, ja kun metsästys syksyllä ei ollut onnistunut ja setripuunkävyt eivät olleet kypsyneet, oli vaikea käsittää miten he aikoivat suoriutua talvesta. Tullessani heidän luokseen oli ilo kuitenkin ylimmillään, sillä iso kontio oli kaadettu ja lihaa riitti heille muutamaksi päiväksi. Paraikaa ostjakit uhrasivat jumalilleen. Valitettavasti en osannut heidän kieltänsä juuri nimeksikään, mutta sen verran kuitenkin ymmärsin, että he, samalla kun uhreilla kunnioittivat metsänjumalaa, pahasti pilkkasivat karhu-vainajan henkeä. Kodan takaseinällä olivat karhun kuono, silmät ja sydän. Uhritoimituksen päätyttyä otettiin kuono siinä riippuvine päänahkoineen ja asetettiin lähimmän miehen päähän. Mies alkoi karjua ja herjata karhua ja sen henkeä. Sitten hän heitti kuonon tuleen, josta seuraava mies sen sieppasi ja pani päähänsä sekä jäljitteli vuoroonsa karhua. Vasta kun kaikki miehet olivat ottaneet osaa tähän menoon, ryhdyttiin juhlimaan. Sitä tavallisesti kestää kolmisen päivää.

Jenisei-ostjakit eivät huomattavasti eroa Narymin piirissä asuvista ostjakki-samojedeista. Kieli on tosin aivan erilaista ja ulkomuoto on kenties mongolilaisempi. Puvussa on m.m. eroa siinä, että maalitsa on koristettu kaulaan, hartioille ja liepeisiin neulotuilla kirjavilla nauhoilla. Erinäiset työkalut ovat toisenlaiset ja heiltä puuttuu kokonaan tuohiastioita; kaikki laatikot ja kopat ovat sensijaan puusta tehdyt.

Seuraava suurempi kylä oli Ylinen Inbatsk, jossa tapasin suuren määrän karkoitettuja. Eräs heistä, joka toimi paikkakunnalla olevan ilmatieteellisen aseman päällikkönä, kertoi minulle siitä hirvittävästä, v. 1907 tapahtuneesta ryöstöretkestä, joka väestön keskuudessa aiheutti mitä kiihkeimmän vihan kaikkia karkoitettuja kohtaan. Kerron muutamalla sanalla tästä tapahtumasta osoittaakseni minkälaisiin tekoihin lopen rääkätyt ja toivottomat ihmiset saattavat ryhtyä. Siihen aikaan asui piirissä noin 1,200 karkoitettua. Muutamat olivat kohtaloonsa verrattain tyytyväiset, mutta toisten mielestä oli heitä liian kovasti kohdeltu. Parikymmentä miespoloista, joista useimmat eivät olleet rosvoja ja ryöväreitä parempia, muodosti joukon; he hankkivat itselleen aseita ja tulivat Vorogovoon, jossa surmasivat kaksi poliisia. Päästyään kerran liikkeelle ja hyvälle alulle he päättivät lähteä kostamaan mahdollisimman monelle, ja niin he vaelsivat kylästä kylään, murhaten mutta myös ryöstäen ja polttaen kauppiaitten puoteja ja tavaroita. He saapuivat Turuhanskiin, tappoivat pristavin apulaisen ja erään kauppiaan sekä ryöstivät kaiken minkä vain käsiinsä saivat. Karkoitettujen puolustukseksi on mainittava, että vain aniharva heistä liittyi tähän julmaan joukkueeseen; useimmat päinvastoin ryhtyivät tekemään kaiken voitavansa suojellakseen itseään ja muita noilta villiintyneiltä ihmisiltä. Vihdoinkin viimein saapui sana tapahtumasta Jeniseiskiinkin ja sotilasjoukkue lähetettiin Turuhanskiin. Piiri julistettiin sotatilaan ja v.t. kenraalikuvernööri nimitettiin. Mutta roistot olivat paenneet tundroille ja heidän vangitsemisestaan aiheutui paljon vaivaa. Osa heistä ammuttiin, mutta kahdeksan kappaletta saatiin hengissä kiinni. Kapinoitsijain järjestämät murhat näkyvät olleen kauhistuttavan julmia ja hirveitä, mutta vankien kuljetus Krasnojarskiin veti niille kuitenkin hyvin vertoja. Sotilaat ja asukkaat olivat miltei suunniltaan vihasta näitä onnettomia kohtaan ja edelliset sitäpaitsi uuvuksissa pitkien, lumessa tapahtuneitten marssien jälkeen. Mitä kovimmassa pakkasessa täytyi vankien jalkaisiin ilman turkkeja ja kädet selän

taakse sidottuina kulkea toista tuhatta virstaa. Sormet ja varpaat paleltuivat ja putoilivat matkalla pois. Jos joku heistä sattui kaatumaan, niin häntä pistimellä armottomasti rääkättiin. Määräpaikalle saavuttua neljä miestä tuomittiin hirtettäväksi ja loput tuohon niin kamalaksi tunnettuun pakkotyöhön. Pahinta oli, että monet viattomatkin vangittiin ja samanlaisissa olosuhteissa vietiin Jeniseiskiin, jossa heidän viattomuutensa vasta tuli ilmi. Joka tapauksessa on aivan luonnollista, että paikallinen väestö sellaista tapahtumien johdosta yhä edelleen tuntee vaikeasti salattavaa vihaa karkoitettuja kohtaan. Ja yhtä selvää on, ettei onnettomien karkoitettujen kohtaloa noissa pimeyden maissa suinkaan lievennä se seikka, että he joka taholla tuntevat olevansa omien maanmiestensä vihan ja inhon ympäröiminä. He ovat kaikki todella surkuteltavassa asemassa.

Inbatskissa tapasin ensi kertaa läänin herran, Turuhanskin pristavin, maan jumalan ja kuvernöörin, joksi asukkaat häntä sanovat. Hän oli kookas, kaukaasialaista alkuperää oleva käyränenäinen ja karskin näköinen mies. Itse hän oli hyvin vaatimaton ja tunnusti avoimesti olevansa verrattain oppimaton sekä ainoastaan vähässä määrässä ehtineensä tutustua piiriinsä. Koko hänen aikansa meni karkoitettujen valvontaan, eikä hän mitenkään ehtinyt työskennellä väestön hyväksi. Etelän aurinkoisilta seuduilta hän oli tullut suoraan pimeään Pohjolaan, ja oli aivan selvää, ettei hän yhden vuoden aikana ollut ehtinyt oloihin perehtyä. Avoimesti hän kuvaili viranomaisten vaikeata taistelua tietämättömyyttä ja raakuutta, kauppiaitten laitonta viinanmyyntiä ja kaikkia pahoja aineksia vastaan, jotka olivat voittaneet laajalti alaa sen johdosta, että maa vuosisatojen kuluessa oli ollut venäläisen yhteiskunnan huonoimpien voimien häätöpaikkana. Tavallisuudesta poikkeava ilmiö hän epäilemättä oli, ankaruutta ja oikeutta hän koetti juurruttaa oman, kenties vähän rajoitetun mittakaavansa mukaan, ja raittiudesta hän piti kiinni siten, että itse ei maistanut mitään alkoholia. Vaikeuksia hänellä siinä suhteessa oli paljon. Sen havaitsin m.m. Monastyrskoessa, jossa vähän ennen tuloani kasakat olivat varastaneet takavarikoitua viinaa pristavin omasta kansliasta. Hänen edeltäjänsä oli niinkään harrastanut raittiutta, mutta hänestä kerrottiin, että hän kielletyn viinan asemesta osti ja joi suuret määrät eau de Colognea ja muita hajuvesiä.

Olen jo aikaisemmin maininnut, että kulunut vuosi Jeniseillä oli ollut hyvin huono. Kalastus ei ollut tuottanut paljon mitään ja metsänriista oli melkein hävinnyt. Marjojen ja setripuunkäpyjen puute oli aiheuttanut ruton oravien keskuudessa, ja vielä joulukuussa nälkäiset karhut liikkuivat metsissä ja kylissä ryöstäen lehmiä ja hevosia ja tappaen ihmisiä. Minuakin eräs laiha kontio oli Ket-joella metsässä ahdistanut ja olin töin tuskin pelastunut joutumasta takaapäin hyökkäävän pedon kynsiin. Asukkaat eivät voineet ostaa tarvitsemiaan tavaroita ja kauppiaat eivät saattaneet heille myöskään antaa mitään velaksi, kun eivät itsekkään saaneet mitään Jeniseiskissä ja Krasnojarskissa toimivilta yhtiöiltä. Jauhojen hinnat olivat kovasti kohonneet, puudasta maksettiin 2-3 ruplaa, ja Vorogovosta pohjoisempana oli melkein mahdotonta saada ostetuksi itselleen leipää. Monessa venäläisessä kylässä oli nälkä tullut jokapäiväiseksi vieraaksi. Pristavia ahdistivat lukuisat avunpyytäjät. Mutta kruunun makasiinit olivat tyhjä ja talvinen kuljetus oli matkan pituuden takia mahdoton. Hän ei mahtanut asialle kerrassaan mitään. Joskus hän kuitenkin vastasi heille lyhyesti ja päättäväisesti: "Teillä on hyvinä vuosina ollut varaa juopotteluun, mutta ette koskaan ole ajatelleet huonoja. Senvuoksi teidän nyt on pakko nähdä nälkää. Muu ei auta." Ne olivat kovia sanoja, mutta aivan tosia, sillä vaikka hätä silloin olikin suuri, olivat kaikki kuitenkin aikaisemmin eläneet kuin viimeistä päivää.

Kuta pitemmälle pääsin, sitä kylmemmäksi ja kolkommaksi kävi ilma, ja päivä muuttui mustaksi yöksi. Taival oli tavattoman yksitoikkoinen ja vain harvoin tapasi kunnollisia asuntoja. Siellä täällä näki kuitenkin alkuasukasten kustannuksella rikastuneitten kauppiaitten komeita taloja. Olin toivonut matkalla tapaavani noita ensinmainittuja voidakseni heidän keskuudessaan ryhtyä alustaviin tutkimuksiin. Mutta onni ei minua suosinut; useimmat olivat vähää ennen tuloani ehtineet painua takaisin tundroille.

Joulukuun alkupuolella saavuin tavanmukaisessa pyryilmassa pohjoisimpaan sivistystä edustavaan kolkkaan, Monastyrskoen kylään, joka on muinoin niin kuuluisan ja pahamaineisen Turuhanskin perillinen. Kivinen kirkko ja kymmenkunta jää- tai lasi-akkunaista puutaloa, siinä kaikki, mikä on jäljellä muinaisesta loistosta. Asukkaita ei ole paljoa ja useimmat ovat virkamiehiä. Ensi sijalla on pristavi, johon lukija jo on tutustunut. Hänen leiriinsä — sillä tälläkään paikkakunnalla eivät kaikki elä sovussa — kuuluu hänen apulaisensa ja kirjuri, joka on mahtava mies ja suuri isänmaanystävä. Hän on taistellut venäläis-japanilaisessa sodassa suuriruhtinain seurassa ja saanut neljä Yrjönristiä urhoollisuudestaan. Vartioväkeen kuuluu kasakoita, jotka eivät osaa ratsastaa ja harvoin ovat nähneetkään hevosen. Toiseen leiriin kuuluvat tuomari perheineen sekä muutamat kauppiaat, niiden joukossa eräs Riian saksalainen, jonka luona siellä ollessani asuin. Papistoa edustaa Turuhanskin lääninrovasti, joka on hauska kansanmies. Hänen poikansa elää samojedien tapaista elämää tundralla. Vanhan luostarin asukkaihin kuuluu neljä vanhaa munkkia, joiden veroisia ei luultavasti tapaa Venäjällä eikä muuallakaan maailmassa, sekä lähetyssaarnaaja, joka kastaa enemmän pakanoita kuin mitä alkuasukkaita yhteensä on.

Palattuani Dudinkasta saatoin joulupyhien aikana pari päivää seurustella tämän omituisen

seurakunnan kanssa. Niin ihmeelliseltä kuin asia tuntuukin, näytti minusta virkamiespiiri kaikkein miellyttävimmältä. Ei tietenkään sen tavan tähden, millä he kohtelivat noita onnettomia karkoitettuja tai muita asukkaita, vaan verrattain suuren rehellisyytensä takia. Ei ole ihmeteltävää, jos sellaisen ruhtinaskunnan johdossa 30 ruplan kuukausipalkalla oleva mies yrittää hankkia itselleen sivutuloja. Ennen muinoin oli tämä yleistä ja sitä välttämättömämpää, koska pristavin täytyi luovuttaa osa palkastaan häntä ylempänä oleville virkamiehille. Samojedeilta vaadittiin vuosittain suuret määrät turkiksia, jotka muka annettiin valkoiselle tsaarille valmistettavaa turkkia varten. Ja alkuasukkaat käsittivät varsin hyvin, että siihen tarvittiin tavallista enemmän nahkoja, sillä pristavi oli kertonut heille, että tsaari oli yhtä suuri tai suurempi kuin Turuhanskin kirkko. Nytemmin tämä järjestelmä on melkein kokonaan hävinnyt ja pristavin täytyy tyytyä elämään yksinomaan palkallansa. Tätä on pidettävä hyvinkin kunnioitettavana, koska hän helposti saattaisi hankkia itselleen melkein välttämättömiä lisätuloja.

Munkit ottavat tehtävänsä jotenkin keveältä kannalta. Kesäisin he viljelevät perunoita, jotka halla syksyllä vie. Pitkän talven he vartioivat kirkossa lepäävän pyhän Vasilijn luita. Tämä pyhä mies eli 200 vuotta sitten hävitetyssä Mangasejan kaupungissa, jossa hänet myös murhattiin. Myöhemmin eräs munkki löysi hänen muuttumattoman ruumiinsa keskellä talvea viheriöitsevältä niityltä. Ruumis vietiin luostarin kirkkoon, jossa se ajoittain aikaansaa jonkun ihmeen. Vähän ennen tuloani oli se kävellyt kirkossa ja sytyttänyt kaikki siellä olevat vahakynttilät. Niin ainakin munkit minulle juttelivat. Parastaikaa tutkittiin noita ihmeitä siinä mielessä, että synodi havaitsisi vainajan pyhäksi ja julistaisi hänet viralliseksi pyhimykseksi. Yksityisesti melkein kaikki piirin venäläiset häntä jo sellaisena palvelivat.

Joulupäivinä näin noiden munkkien vaeltavan talosta taloon siunaamassa pyhäinkuvia. Jokaisessa talossa heille annettiin paitsi rahoja myös ruokaa ja viinaryyppyjä, ja siitä oli seurauksena, että he iltapäivällä jo olivat unohtaneet kaiken hurskautensa ja hyvin epäselvässä tilassa toimittivat tehtävänsä enemmän ihmisten huviksi kuin Jumalan ja kirkon kunniaksi. Lähetyssaarnaaja oli kerrassaan toisenlainen. Hän ei ollut yhtä typerä kuin muut, vaan paljoa viekkaampi ja ovelampi. Hän oli tosin koko ikänsä ahkerasti kastanut pakanoita ja haudannut kristityitä, mutta asian taloudellinen puoli oli hänestä sittenkin kaikkein tärkein. Minulle kerrottiin monelta eri taholta piirteitä hänen toiminnastaan, jotka osoittavat, että hän ei ollenkaan pystynyt tehtävänsä. Hieromalla alkuasukkaiden kanssa alati kauppaa kastamisesta ja muista kirkollisista toimituksista oli hän antanut heille mahdollisimman huonon käsityksen kristillisestä kirkosta, ja kristinuskoon kääntyminen muuttui heidän käsityksessään yksinkertaiseksi liiketoimitukseksi. Naalin nahalla kävi varman paikan ostaminen taivaanvaltakunnassa mahdolliseksi, mutta kun pääsy samojedilaiseen manalaan oli maksuton ja kun "helvetin tulen pelkoa ei saata sytyttää jäiden keskellä", niinkuin Jack London sanoo, oli enemmän kuin luonnollista, että he tyytyivät vaatimattomampaan ja halvempaan asuntoon haudantakaisessa elämässä. Tasin matkalla pääsin omin silmin näkemään millä tavalla hän kohteli alkuasukkaita. Näiden on pakko käskyn saatuaan lähteä ennakolta määrätyille paikoille kuljettamaan viranomaisia tundrojen halki. Lähetyssaarnaaja oli aikonut matkustaa Tasille, ja alkuasukkaat olivat saaneet siitä sanan. Yli kuukauden päivät täytyi heidän toimettona istua karulla tundralla odottamassa hänen tuloaan. Pakkanen oli kovimmillaan ja ruokakin alkoi loppua. Saapuessani heidän luokseen tiesin kertoa, että lähetyssaarnaaja ei tulekaan; hän oli löytänyt parempia metsästysmaita ja halaistulla sanallakaan asiasta ilmoittamatta matkustanut aivan toisaalle. Korvausta heille ei annettu, mutta pienet ruokavarastoni he halukkaasti söivät ja ne loppuivat varsin pian, koska minun oli mahdoton estää nälkäisiä ja nääntyneitä ihmisiä syömästä itseään kylläisiksi, niin kauan kuin minulla jotakin oli. Kuvaamani mies on useasti saanut vastaanottaa kiitoksia ja virallisia palkintoja pakanoita kohtaan osoittamastaan huolenpidosta. Ei saata olla toivomatta, että alkuasukkaat tulevaisuudessa säästysisivät tuollaisilta vääriltä profeetoilta. Persoonallisesti hän oli sängen ystävällinen minua kohtaan, ja muutamat hänen antamansa tiedot eivät olleet ihan arvoa vailla.

Pahimmat olivat sittenkin kauppiaat, tai oikeammin useimmat heistä. He ymmärtävät miten ihmisiä on nyljettävä, jokainen omalla tavallaan. Samojedien ja tunguusien täytyy tavallisesta viinapullosta maksaa 20 ruplaa, ja kaikenmoinen romu ja roska käy erinomaisesti kaupaksi. Nytemmin he eivät kuitenkaan näy enää voivan käyttää niitä tapoja, joita vielä joku aika sitten eräs myöhemmin murhattu kuuluisa alkuasukkaiden rääkkääjä ihan julkisesti käytti. Väkivallalla hän anasti itselleen minkä vain käsiinsä sai ja maksoi itse määräämiensä hintojen mukaan. Jos joku oli hänelle velkaa eikä kyennyt sitä suorittamaan, turvautui hän pahoinpitelyyn, ja pari kertaa tapahtui, että hän puhkaisi onnettoman uhrinsa silmät, niinkuin hän joskus myös teki itsensä syypääksi murhaan. Tämä mies oli koko piirin kauhuna, eikä kukaan ollut varma hengestään, niin kauan kuin hän tundralla eli. Viime vuosien aikana tavat ovat jonkun verran muuttuneet ja menettäneet raakuuttaan, mutta oikeastaan ei taida olla kovin suurta eroa murhan ja viinaan-hukuttamisen välillä.

Monastyrskoessa tapasin m.m. suuren määrän maan itäisistä osista kotoisin olevia n.s. olympialaisia tunguuseja, jotka monessa suhteessa eroavat eteläisistä sukulaisistaan. Castrén kuvaa heitä seuraavalla

hyvin sattuvalla tavalla: "Tunguusit ovat hienoa, siistiä ja siroa kansaa; heitä voisi syystä sanoa Siperian aateliksi. He pyrkivät kaikin tavoin sievistämään ja silittämään ulkoasuansa, ovat verrattain puhtaita ja siistejä, hoitavat ja harjaavat leikkaamatonta tukkaansa, tatuoivat kasvonsa ja koristavat ruumiinsa eriskummaisesti kirjailuilla puvuilla. He rakastavat tanssia ja ritarillisia ruumiinharjoituksia sekä omaavat notkeutta ja joustavuutta, joka edullisella tavalla poikkeaa samojedien ja ostjakkien hitaasta ja raskaasta olemuksesta. On vain vahinko, että tunguusin leveät poskipäät, litteä nenä ja mongolilaiset kasvojenpiirteet tekevät niin vähän miellyttävän vaikutuksen eurooppalaiseen katsojaan. Luonteeltaan on tunguusi, minusta, näyttänyt vieikkaammalta ja juonikkaammalta kuin sekä ostjakki että samojedi." Tähän kuvaukseen haluan omasta puolestani vain lisätä huomanneeni näiden tunguusien kielenkin monessa suhteessa eroavan ennen kuulemastani. Luulen heidän muita paremmin voineen estää kieleensä tunkeutumasta kaikkia niitä lainasanoja ja kielellisiä rikkaruohoja, joita eteläisissä murteissa niin runsaasti tavataan. Hyvin mielenkiintoista oli todeta heilläkin vallitsevan totemismin, joka siis, vastoin aikaisempia oletuksia, näyttää olevan aavistamattoman laajalle levinnyt. Castrénilla on kyllä siihen suuntaan käyviä viittauksia, mutta minun tietääkseni ei kukaan tähän asti ole esittänyt tämääntapaisia huomioita. Jos tämä uskontomuoto tavataan myös Jakutskin piirissä asuvien alkuasukasten keskuudessa, niin se tavalla tai toisella on levinnyt Uralilta aina Behringin-salmelle ja Pohjois-Amerikkaan, ja silloin tästä tosiasiaista kenties muodostuisi yksi mahdollinen ja uusi lähtökohta arktisen kulttuurin ja sen alkuperän tutkimiselle ja selvittämiseksi. Tunguuseilla kuuluu heidän omien sanojensa mukaan olevan erikoisia puusta tehtyjä pilareita, joissa ihmisen polveutuminen totem-eläimestä on kokonaan kuvattuna.

Muista alkuasukkaista en nähnyt kuin harvoja Bajihan heimoon kuuluvia ostjakki-samojedeja, joista minulla oli paljon iloa, koska huomasin heidän täysin ymmärtävän samojedilaista puhettani sekä tuntevan paljon vanhoja satuja ja lauluja, m.m. tarinan Iitjestä, jota hekin palvelevat kansansa suurena sankarina.

Monastyrskoessa sain vastaanottaa postini, jota en ollut nähnyt sitten elokuun loppupuolen. Näin kyllä osan siitä Jeniseiskissä, mutta kun se oli osoitettu Turuhanskiin, niin minä en saanut sitä, vaan oli minun sen takia vielä matkustaminen toista tuhatta virstaa. Olin kyllä aikaisemmin ollut pahoillani tuon muodollisuuden takia, mutta nyt olin vain kiitollinen siitä, että ylimalkaan olin sen saanut.

Ennen suurta retkeäni Tasille ja Obille suoritin vielä nopean matkan Turuhanskista yli 600 virstaa pohjoisempaan sijaitsevaan Dudinkaan. Tämä 1,200 virstan taipale antoi minulle terveellisen käsityksen siitä, mitä myöhemmin oli tuleva. Jos varoitukset olisivat minuun tepsineet, olisin epäilemättä palannut samaa tietä takaisin. Sain hyvin selvästi kokea siperialaisen talven tuimaa suloutta. Jätin verrattain lämpimän (-15° C) huoneeni saksalaisen kauppiaan luona ja läksin poroilla pyrkimään pohjoista kohti 55 asteen pakkasessa ja heikon mutta polttavan pohjoistuulen puhaltaessa. Sairaalloinen Castrén suoritti saman matkan n.s. balokissa, s.o. poronahoilla peitetystä korkeasta ja pitkässä reessä, josta matkustamistavasta hän mainitsee seuraavaa: "Minut pakattiin n.s. balokiin, joka ulkomuotonsa puolesta muistutti pitkulaista laatikkoa. Vastenmielisyys tulla ruumiin tavalla kuljetetuksi ahtaassa hämärässä kirstussa pani minut asettumaan kyytimiehen rekeen; mutta tämän huimapäisyyden sain pian sovittaa paleltuneilla jaloilla, sormilla ja kasvojen osilla. Kun tämä onnettomuus seuraavassa talvileirissä keksittiin, katsoin sopivaksi palata vankilaani, johon suljettuna makasin loppuosan päivästä." Rikkaiden kauppiaiden ajoneuvot ovat oikeiden huoneiden tapaisia, niissä on sekä kamiini että sänky ja usein pöytä ja pari tuoliakin. Tämänlaisia rekiä varten tarvitaan 10-12 poroa ja niissä saattaa asua tundralla aivan samalla tavalla kuin kotosalla. Näin ollen onkin luonnollista, että kauppiaat usein matkustavat tasaiselle tundralle, mutta eivät koskaan käy suurissa metsissä, joissa tuollaista balokia on mahdoton kuljettaa. Minä puolestani kääriydyin samojedilaiseen säkkiturkkiin ja istuuduin tavalliselle nartalle, josta minulla oli vapaa näköala. Usein minua paleli kovasti ja joskus voim sangen pahoin, mutta jonkun ajan kuluttua matkustaminen tuntui minusta hauskalta, koska olin vapaudessa ja raittiissa ilmassa, vaikka se muuten oli epämukavaa ja vaivalloista. Luulen pakkasen kovemmin tuntuvan suljetussa balokissa kuin avoimessa reessä, jossa aina saattaa lämmitellä itseään ajamalla ja pitämällä kurissa huimaa vauhtia eteenpäin kiitäviä poroja. Yksistään istuminenkin tuottaa melkolailta vaivaa, ja kun koko aika on pakko kaikin voimin ponnistella paikkansa säilyttämiseksi, niin pysyy aivan itsestään lämpimänä. Minulle kerrottiin eräästä venäläisestä, joka ensi kertaa sellaista narttaa käyttäessään ei pysynyt siinä, vaan joka lopuksi täytyi köyttää vahvasti kiinni rekeen. Ylpeilin sentakia siitä, että minä ylimalkaan pysyin paikoillani enkä luisunut pois.

Dudinkaan saavuimme neljän vuorokauden kuluttua. Matka oli suoritettu hyvin nopeasti, siihen nähden että pakkas oli ollut siksi kova ja lunta niin paljon sekä että porojen hankkiminen jokaisella asemalla oli tuottanut paljon vaikeuksia. Jo Karasinan luona muuttuu maisema hyvinkin autioksi, kukkulat ja rannikot ovat metsättömät ja tundra leviää lohduttoman yksitoikkoisena ja kylmänä joka ilmansuunnalle. Dudinkan luona se on kaikkein autioin ja komein. Kun koko ympäristö on täydelleen kuollutta, kun aurinkoa ei näy koko pitkään päivään ja kaikki näyttää niin kylmän kolkolta, silloin tuntuu tavallista suloisemmalta joutua ystävällisten ihmisten luo ja päästä nauttimaan heidän

vieraanvaraisuuttaan. Matkan varrella olivat venäläiset yleensä olleet tylyjä ja vastenmielisiä, mutta Dudinkassa oli laita kerrassaan päinvastoin. Olimme matkustaneet yötä päivää enkä minä ollut saattanut ollenkaan nukkua ja senvuoksi olinkin perille tullessani tavallista väsyneempi. Saavuin kylään jouluaattona, mutta olin liiaksi rasittunut jaksakseni juhlaa laisinkaan ajatella. Menin asumaan erään Popov nimisen kauppiaan luo, joka oli tyytyväinen saadessaan tavata suuresta maailmasta tulleen ihmisen. Heti tuloni jälkeen minua aito siperialaiseen tapaan kestettiin runsailla ruuilla, ja isännän gramofoni soitti m.m. Ave Marian. Senjälkeen minä uupuneena heittäydyin hänen kamarinsa lattialle nukkumaan, ja niin oli toinen Siperiassa viettämäni jouluilta melkein huomaamatta hiipinyt ohitseni.

Dudinkan pienessä yhteiskunnassa vallitsee hiljaisuus. Aurinko ei paista päivällä ja silloin pimeys on suurempi kuin yöllä, sillä öiseen aikaan kuu ja tähdet loistavat, mutta päivällä ei mikään taivaantuli. Mökeissä lamput ja takkavalkeat palavat kautta vuorokauden, ja ihmiset eivät siellä saata erottaa päivää yöstä. Ulkona on autiota ja kylmää. Tundralla ei näe ainoatakaan puuta. Lumiaavikkojen välillä Jenisei nukkuu suunnattoman raskaan jääpeitteen alla ja luonto on kuollut. Kun myrsky ulvoo ja lumi tuulen ajamana tupruaa suurina pilvinä eikä ympärillä näy muuta kuin pimeää yötä, silloin tämä maanosa tuntuu hyvin vähässä määrässä soveltuvan ihmisten asuinpaikaksi.

Silloin tällöin ilmestyy poroillaan ajavia alkuasukkaita pimeyden ja tundran mailta. He eroavat tosin huomattavasti toisistaan, mutta kaikki kantavat sittenkin samaa villiä erämaan leimaa. He ovat pohjoisimman idän ihmeellisiä miehiä, sydänmaiden lapsia, jotka ovat voittaneet taistelussa olemassaolon puolesta ja tietävät elämisen taidon mailla, missä tuskin inhimillinen elämä on mahdollista.

Heitä saapuu joukkue toisensa jälkeen; mutta ikäänkuin lämpimässä tuvassa sulamisen pelosta he siellä vain pistäytyvät, hetkisen kuluttua jälleen kiiruhtaakseen pois pakkaseen ja lumeen. Ensiksi näin muutamia kesäisin joen rannoilla kalastelevia ja talvisin tundralla eläviä Jenisei-samojedeja. Sitten tuli komeihin, naalinnahalla koristettuihin säkkiturkkeihin puettuja Avam-samojedeja. Päähineessä heillä oli ketunhäntä ja jaloissa aivan pyöreät poronahkasaappaat. Jalkineittensa takia heitä sanotaan kaviollisiksi miehiksi. He ovat järjestänsä pakanoita sekä asuvat kaukana Jäämeren rannoilla edustaen Aasian pohjoisinta kansaa. Heillä on mukanaan komeita turkiksia, jotka he varovaisesti vetävät maali-toistaan esille, samalla kun neuvottelevat ja tiedustelevat hintoja. Jakuutit, dolgaanit ja tunguusit, jotka hekin saapuvat Dudinkaan kauppoja tekemään, ovat paljoa komeammin puetut. Saappaat, turkit ja päähineet ovat aistikkaasti eri värisillä lasihelmillä kirjaillut, ja kallisarvoisessa vyössä riippuu kauniita veitsiä ja mammutinluusta tehtyjä piippuja. Tärkeimpänä kauppatavarana ovat turkikset ja valtavat mammutinluut, joita on kaikkialla tundralla ja joita sieltä poroilla kuljetetaan Dudinkaan.

Monta päivää oleskelin siellä tutkiakseni noita erilaisia heimoja ja hankkiakseni heiltä vastaisia matkojani varten tarpeellisia tietoja. Harvoin olen kokenut niin merkillisiä tunnelmia enkä koskaan ole tavannut niin suuria vastakohtia kuin ovat luonnossa ilmenevä kuolema ja kylässä vallitseva kuumeentapainen elämä, etelän ihmiset, sivistyksen etuvartijat, ja pohjoiset, pakanuutta ja alkuperäistä elämää edustavat miehet.

Dudinkasta läksin jurakkien seurassa. He veivät minut poroillaan seuraavalle asemalle. Ilma oli kirkas, ja lähtiessäni etelään päin näin koiravaljakon vetämän reen kiitävän pohjoista kohti, Tolstoi Nosiin. Pakkanen ja pimeys kuitenkin lisääntyivät pian, ilma tuntui saaneen siivet, ja hirvittävä lumimyrsky rupesi raivoamaan. Pimeydessä ei saattanut nähdä kerrassaan mitään ja täytyi antaa porojen omin päin etsiä tietänsä. Mutta niitä oli pakko pitkin matkaa sauvoilla hoputtaa, sillä ne laskeutuivat lumeen eivätkä tahtoneet mennä askeltakaan edemmä. Lähimpään venäläiseen mökkiin oli vain jokunen kilometri, mutta meidän oli vaikea löytää sinne. Usein me eksyimme ja yhtä usein jäimme kiinni paikallemme pääsemättä liikahtamaankaan. Minä olisin mielelläni etsinyt turvaa jonkun kukkulan takaa ja jäänyt odottamaan myrskyn taukoamista, mutta samojedien mielestä oli parasta jatkaa. Kymmenen tunnin matkan jälkeen ja yksinomaan kiitos heidän erinomaisen paikallistuntemuksensa onnistui meidän vihdoinkin löytää etsimämme hökkelit. Sinne saavuimme kuitenkin mitä kurjimmassa kunnossa. Matkakumppanini, pristavin apulainen, joka oli ajanut umpireessä, oli kylmästä kangistunut, ja minä, joka olin ajanut avoimella nartalla, tulin perille paleltunein käsin ja jaloin. Minulla ei ollut muuta neuvoa kuin mennä kylmään aittaan, riisua kintaat ja saappaat sekä asettua lumella täytettyyn saaviin, jossa ihmiset ryhtyivät minua hieromaan, kunnes käteni ja jalkani jälleen tulivat punaisiksi ja kunnes minun täytyi ruveta kivusta huutamaan. Kaikkien sulattua ja syötyämme muutamia palasia pakkasessa jäätynyttä konjakkiamme toivuimme yön kuluessa oikein hyvin.

Paluumatkalla kuljimme paljoa hitaammin ja minä pysähdyin usein tekemään muistiinpanoja alkuasukasten luona. Täälläkin tapasi miltei kaikkialla kärsimystä ja kurjuutta. Asukkaat olivat leipää vailla ja jotkut ilman muutakin ravintoa. Niin venäläisten kuin alkuasukastenkin keskuudessa raivosivat erilaiset taudit; edelliset potivat usein keripukkia ja jälkimäiset monenmoisia kuumetauteja.

Uuden vuoden tuloa juhlin istuen nahkoihin käärittynä kolmen nopean poron vetämässä reessä. Ajatukseni liikkuivat vielä suorittamattomalla taipaleella ja minä mietin kuinka nopeaan jälleen pääsisin palaamaan minulle tuttuun ihmiskuntaan.

Monastyrskoeen saavuin jouluaattona juuri ajoissa nähdäkseni tämän vuoden henkevimmän juhlan materialistisia valmistuksia. Kaikki ihmiset hääräilivät, puhdistivat, siivosivat, keittivät ja leipoivat eikä kenelläkään ollut aikaa ajatella aurinkoa, joka sinä päivänä ensi kertaa pitkiin aikoihin näyttäytyi vaaleanpunaisella, mutta kirkkaalla ja lisää pakkasta ennustavalla taivaalla.

Joulupäivän vietto oli samanlainen kuin muissakin venäläisissä pääkaupungeissa ja kaikki valtion ja kirkon edustajat kävivät toisiansa tervehtimässä. Joka paikassa oli ruualla runsaasti katettu pöytä ja kaikkialla oli viina ensi sijalla, vaikka maassa virallisesti vallitsee kieltolaki. Minua ilahutti eniten saksalaisen kauppiaan pöydällä loistava joulukuusi. Kauppias koetti näet edelleen pitää kiinni siitä, minkä jo aikoja sitten oli jättänyt. Ja lisäksi hän luki minulle ääneen saksalaisesta raamatustaan muiden laulaessa "Herra armahda" ja polvillaan lattialla hartaasti ristinmerkkejä tehdessä kullalla koristettujen pyhimyskuvien edessä.

Kesken tätä suurenmoista juhlimista jätin hyvästit kaikille uusille ystävilleni ja kiitin heitä vieraanvaraisuudestaan sekä matkustin 54 asteen pakkasessa vanhaan Turuhanskiin, jossa samojedit poroilleen odottivat viedäkseen minut suuren tundran ihmeelliseen maailmaan.

JENISEILTÄ TASILLE

Tammikuun alkupäivinä v. 1913 seisoin eräänä iltana Turuhanskin kirkkoherran talon edustalla valvomassa kapineitteni pakkausta samojedilaisille nartoille. Toiselle, jossa oli korkeat reunat, asetettiin fonografini ja muut kojeeni ja toinen täytettiin jäätyneillä kaloilla ja kuivilla korpuilla — eväillä yhden kuukauden ajaksi. Turuhan-heimon ruhtinas oli itse tullut saapuville seuratakseni minua alkutaipaleella ja valvoakseen että pääsisin onnellisesti jatkamaan matkaani tundrojen halki Tasille. Tullessaan oli hän varmaankin uteliaana mietiskellyt kuka se korkea herra mahtoi olla, joka oli saanut sielläpäin niin harvinaisen valtakirjan vaatia kaikilta piirin ruhtinailta riittävästi poroja matkojaan varten. Suuresti häntä ihmetytti, että muukalainen aikoi matkustaa heidän omalla tavallaan avonaisessa reessä, että hän osasi ajaa poroja ja keskellä tiukinta talvea ja ilman seuralaisia aikoi pyrkiä tundralle ja erämaihin, joissa ei kukaan sitä ennen ollut matkustanut. Vielä enemmän hän hämmästyi kuullessaan miehen puhuvan samojedia ja esiintyvän samojedilaisessa puvussa, maalitsassa ja säkkiturkissa. Kaikesta tästä huolimatta hän yritteli neuvoa minua luopumaan vaikeasta matkastani. Pristavi ja kirkkoherra olivat koettaneet samaa mutta ei kukaan heistä voinut itsepäisyyttäni voittaa. Näin ollen he vain lupasivat lähettää retkikunnan minua etsimään, jollen ennen kesää ilmestyisi ihmisten ilmoille.

Kun kaikki valmistukset olivat päättyneet, tavarat nartoille köytetyt ja porot valjaissa, kaksi kunkin reen edessä, lähdimme matkalle jättäen taaksemme sivistyksen päätepisteen, vanhan rappeutuneen Turuhanskin. Ilta oli tullut ja kuta enemmän yö lähestyi, sitä kirkkaammaksi seestyi taivas. Muistan tuon lähdön kuin eilisen päivän. Nautin sanomattomasti siitä, että vihdoinkin pääsin syventymään seutuihin, joita sivistys ei vielä milloinkaan ollut koskettanut, joiden maaperää ei yksikään kulttuuri-ihminen ollut polkenut. Nautin ajaessani poroillani erämaan sydämeen, jossa elämä seuraa tavallisuudesta poikkeavia latuja. Vähäpätöinen metsä ja vaivaiset puut katosivat pian ja eteeni avautui ääretön lumen peittämä valkoinen tasanko. Taivas, joka äsken oli ollut yhtä autio ja kylmä, kirkastui, revontulet säihkyivät mahtavina kaarina yli äärettömän avaruuden ja taivas oli liekkien vallassa. Ihmeelliseltä tuntui poroilla ajaminen laajalla tundralla, hiljaisuuden valtakunnassa, leimuavan taivaan alla. Minusta tuntui, kuin olisin lentänyt pois todellisuudesta ja tunkeutunut syvälle satujen ihmeelliseen maailmaan.

Matkani Tasille kesti viikkokauden, vaikka tie ei ollut kuin noin 500 kilometrin pituinen. Mutta porot, joiden oli täytynyt seistä tundralla yli kuukauden ja odotella lähetyssaarnaajaa, joka ei koskaan tullut, eivät olleet saaneet riittävästi ravintoa ja olivat sentähden heikontuneet. Sitäpaitsi meitä usein ahdistivat raivoisat lumimyrskyt, jotka avoimella tundralla ovat monin verroin kauheammat kuin Jeniseillä tai metsissä. Kerran, kun minulla oli tunguuseja oppaina, eksyimme kokonaan ja ilmojen kirkastuttua meillä oli aika työ lähtöpaikan löytämisessä. Toisen kerran, lähestyessämme Tasia, hyökkäsi myrsky niin vastustamattomalla raivolla kimppuumme, että meidän oli pakko laskea porot irti etsimään lumesta suojaa. Itse vetäydyimme nurinkäännettyjen narttojen suojaan. Turkit vedettiin jalkojen ja käsien yli, pää oli painettava rintaa vasten ja istuen jalat ristissä allamme odotimme myrskyn taukoamista. Puita meillä ei ollut tulen sytyttämistä varten, ruokakin oli loppunut, ja sellaisessa

kurjassa ja sangen epämurkavassa tilassa oli meidän pakko antaa vuorokauden kaikkien tuntien hitaasti kulua, ennenkuin matkan jatkamisesta saattoi olla puhettakaan. Oli mahdotonta vähääkään ojennella itseään, sillä silloin olisi pakkasessa hitaasti mutta varmasti paleltunut, ja nukkumista ei voinut ajatellakaan, koska sama kohtalo siinäkin tapauksessa uhkasi väsymyttä matkamiestä. Yllämainittu tapa oli ainoa mahdollinen, ja minä seurasinkin mielelläni alkuasukasten esimerkkiä hyvin ymmärtäen, että he muita paremmin tiesivät mitä sellaisessa tilanteessa oli tehtävä. Myöhemmin olen kuullut kerrottavan monista venäläisistä, jotka voittamattoman väsymyksen ahdistamina eivät ole jaksaneet tai huolineet koko vuorokautta istua liikkumattomina odottamassa paremman sään tuloa. He ovat alkuasukasten varoituksista huolimatta heittäytyneet lumeen nukkumaan ja paleltuneet kuoliaaksi ihania unia nähden. Tällä kertaa, niinkuin useasti myöhemminkin, tunsin kovaa kiusausta. Olisi ollut niin suloista antaa tunnottomien jäsenten tuskatta puutua hervottomiksi, enkä ole ennen milloinkaan tuntenut niin vastustamatonta halua saada ummistaa silmäni ja nukahtaa melkein välinpitämättömänä siitä, heräisinkö enää koskaan. Sensijaan oli minun yhä vain istuminen ja sain tyytyä tuontuostakin sytyttämään mahorkalla täytetyn piippuni sekä lumella kostuttamaan kuivia huuliani. Tämä ensimmäinen tundralla näkemäni suurempi lumimyrsky taukosi vuorokauden kuluttua, ja taivaan kirkastuttua me hetimiten jatkoimme matkaamme. Se sujui kuitenkin kovin hitaasti; lunta oli kasaantunut niin runsaasti kaikkialle, että meidän oli pakko kinoksissa kahlaamalla etsiä tietämme viimeisen edelliselle lepopaikalle ennen Tasia.

Täällä oli eräs Kudosei-joen samojedi rakentanut itselleen oksista ja risuista tehdyn siistin majan keskelle pientä lehtikuusimetsikköä. Tässä hökkelissä oli Tasin ruhtinas tehnyt kaiken voitavansa ottaakseen minut vastaan sopivalla tavalla. Suloinen takkavalkea loimotti keskellä "huonetta" ja äskenkaadetun poron vastikään paistettu liha levitti jumalallisia tuoksuja nälkäisiä matkamiehiä vastaan. Olin toivonut pääseväni viettämään hupaista hetkeä tässä erinomaisessa ympäristössä, mutta en ollut huomannut ottaa lukuun ruhtinasta ja hänen ylhäistä tuultansa. Myrskyn takia olimme pahasti myöhästyneet, ja hän oli saanut odottaa kauan aikaa poroineen, jotka hän oli tuonut mukanaan omassa persoonassaan kyyditäkseen niillä minut joelle. Viivytyksestä hän syytti kyytimies-parkoja, jotka päinvastoin olivat odottaneet kiitosta siitä tavasta, jolla olivat myrskystä suoriutuneet. Senvuoksi he joutuivatkin ihan hämilleen ja ällistyivät kovasti siitä hirvittävästä haukkumasanon tulvasta, jolla ruhtinas kaikessa majesteetissaan otti heidät vastaan. En ole koskaan kuullut kenenkään ruhtinaan niin pahasti sättävän alamaisiaan, enkä ole eläissänini nähnyt niin voimakkaita korvapuusteja, jommoisia hän heidän poskilleen läimäytteli. Heitä olisi hänen käskystään armottomasti piiskattu, jollen minä olisi astunut esiin ja haukkunut hänen ruhtinaallista korkeuttaan jotenkin yhtä pontevilla voimasanoilla kuin hän heitä.

Tammikuun 13 p:nä saavuin n.s. Tasin kirkolle. Kaatumaisillaan oleva temppeli seisoo yksinäisessä loistossaan tundralla joen rannalla, joka täällä on parin kilometrin levyinen. Lähimailla ei asu pappia eikä ainoatakaan kristittyä sielua, ja kirkkoa valvoo samojedilainen kirkonvartija, joka on seudun suurin noita eikä arvatenkaan pidä siitä paljonkaan huolta. Sen vieressä on ainoastaan kurja puinen hökkel, jota tänne eksyneet matkustajat tavallisesti käyttävät suojanaan. Verrattain lähellä tätä paikkaa sijaitsi muinoin Mangasejan kaupunki. Sen olivat perustaneet Jermak Timofejevitchin kasakat ja kauppiat, jotka tätä tietä pitkin pyrkivät Jeniseille ja halusivat tänne perustaa tukikohdan uudelle vallalleen. Näillä siihen aikaan turkiseläimistä niin rikkaille mailla kaupunki kasvoi nopeasti sangen huomattavaksi kauppakeskukseksi. Mutta samojedit eivät olleet vielä siihen aikaan alistuneet ja v. 1662 hyökkäsivät jurakit kaupunkiin sekä hävittivät sen täydellisesti. Asukkaat muuttivat Turuhanskiin ja Jeniseiskiin ja niiltä ajoilta asti ovat samojedit yksin hallinneet Tasilla. Kauppa etsi itsellensä uudet tiet suuria jokia pitkin, ja nyttemmin eivät muut kuin alkuasukkaat liiku Obdorskin ja Turuhanskin välisillä tundroilla. Mangasejan kaupungista ei ole kerrassaan mitään jäljellä ja Tasin vanha kirkko seisoo yksin pystyssä muistuttamassa ihmisille, että maa kuitenkin on valloitettu ja laskettu valkoisen tsaarin valtikan alle. Joen suupuolella asuu kaksi venäläistä kauppiasta, mutta jokivarrella ei ole muita kuin samojedeja.

Joki, joka on pohjoisen Siperian suurimpia ja kalarikkaimpia, laskee Tasin lahteen Jäämereen. Paikoittain se on muutaman kilometrin levyinen ja sillä on monia lisäjokia, jotka saavat alkunsa niistä lukuisista ja osittain hyvin suurista tundrajärvistä, joita ei kukaan ihminen ole vielä käynyt katsomassa. Rannikot ovat enimmäkseen paljaat, ja ainoastaan joen yläjuoksun varrella kasvaa harvaa metsää. Kirkon luona ei näy muuta kuin tundraa, mutta siellä täällä kasvaa polttopuiksi kelpaavia vaivaiskoivuja. Koko jokialue on ostjakki-samojedien asuttama; heitä on vain suunnilleen 500, vaikka he puhuvatkin viittä eri murretta. Suulla asuu muutamia jurakkiperheitä ja ympäristössä kiertelee tunguuseja ja ostjakkeja, jotka elävät ainaisessa riidassa maan varsinaisten herrojen kanssa.

Kaikki Tas-joen ostjakki-samojedit ovat poronhoidolla ja kalastuksella eläviä paimentolaisia. Nyttemmin useimmat heistä ovat köyhiä ja elävät kurjissa oloissa. Kalastus ei ole erikoisen kannattavaa, venäläiset kalastusyhtiöt kun kesäisin viime vuosien aikana vastoin kaikkia asetuksia ovat tykkänään sulkeneet joen suun, joten kalojen on mahdoton päästä läpi. Niitä kuoleekin joukoittain, ja enimmäkseen pyydytyistä ovat pahasti vahingoittuneita. Obin oloihin verrattuna on kalastus kylläkin

erinomaista, mutta huonojen kulkuneuvojen takia käy kuljetus hankalaksi. Lisäksi on ankara rutto riehunut porojen keskuudessa ja niitä on kuollut kymmeniä tuhansia. Ja ilman poroja ei saata tundralla liikkua eikä myöskään siellä elää siedettävää elämää. Senvuoksi vallitsee Tasilla nykyään sanomaton kurjuus, josta myöhemmin kerron.

Poronhoidon takia on samojedien pakko pitkin vuotta muutella paikasta toiseen etsiäkseen jäkälää laumoillensa. Tundra on suuri ja ravintoa riitti hyvin kaikille heidän poroilleen, vaikka heillä saattoikin olla satoja, jopa tuhansia eläimiä käsittäviä laumoja. Heidän harjoittamansa poronhoito eroaa monessa suhteessa toisilla kansoilla tavattavasta, eniten kenties siinä, että he aina itse paimentavat porojaan, jotavastoin jurakit ja tunguusit mielellään sen toimittavat koirien avulla. Talvisaikaan poroja käytetään vetojuhtina, ja kun ne päästetään laitumelle, eivät ne koskaan hajaannu kovin pitkälle. Syvä lumi ja jalkaan sidottu kapula estävät niitä etäälle poistumasta. Kun niitä tarvitaan, ottavat miehet ne kiinni. Keveästi hiihtäen leveillä suksillaan he ensin kiertävät ne ja ajavat ne kokoon, jonka jälkeen he vangitsevat ne pitkillä suopungeillaan, joita he käyttävät tavattomalla taidolla. Kylmimpänä vuodenaikana, jolloin samojedit eivät kernaasti ole matkoilla eivätkä poistu kodastaan muuten kuin puiden tai ruuan hankkimista varten, saavat porotkin levähtää rasittavien syysmatkojen jälkeen. Mutta silloinkin on hyvin helppo pitää laumaa koossa, koska porot eivät halua omin päin lähteä autiolle tundralle. Kesäiseen aikaan tunguusit pitävät vaatimensa eli naarasporonsa sidottuina, voidakseen niitä lypsää, tai ajavat koko laumansa Jenisein itäpuolella sijaitseville viileille vuorille, missä sääsket eivät niitä vallan pahasti ahdistaa. Samojedit, jotka eivät näytä panevan maidolle sanottavaa arvoa, antavat porojensa vapaasti käydä laitumella sen joen läheisyydessä, jossa he itse harjoittavat kesäkalastustansa. Porot, jotka eivät jaksa sietää armottomia sääskiparvia, kokoontuvat rannoille, jonne niitä varten syytetään tulia hyttysten karkoittamiseksi. Ne ovat sitäpaitsi oppineet mielihyvällä syömään kalaa ja kulkevat usein rantoja pitkin etsimässä semmoisia pikkukaloja, joista samojedit eivät välitä. Keskisellä Tasilla ei ole mitään varsinaisia metsiä ja senvuoksi ei tarvitsekaan varoa karhua, joka etelämpänä ahkeraan vaanii poroja. Sentähden ei lauman paimentaminen ole myöskään yhtä välttämätöntä kuin joen lähteillä ja Vahin ostjakkien mailla.

Syksyllä tapetaan kaikki tarkoitukseen sopivat elukat. Jotta nahkaa ei vahingoitettaisi, käytetään silmukkaa, joka pannaan eläimen kaulaan ja josta voimakkaasti vedetään. Jos lähistössä sattuu olemaan puita, vedetään nuora jonkun oksan ylitse ja silloin poro-parka kaikkien sääntöjen mukaan hirtetään. Senjälkeen avataan valtimot ja veri kootaan tuohiastiaan, koska sitä kaikkialla käytetään; se juodaan joko heti lämpimänä tai siitä keitetään eräänlaista lientä. Sitten eläin nyljetään ja paloitellaan luiden mukaan, joita ei koskaan särjetä. Sydän leikataan ensiksi ruumiista irti ja tarjotaan raakana ja lämpimänä, verestä höyryävänä arvoisille vieraille. Usein olen saanut sellaisen lahjaksi, mutta yhtä usein olen jalomielisesti muillekin jakanut herkkua. Muutamat samojedit eivät sitä syö, mutta tämä johtuu siitä, että he jonkun sairauden aikana ovat antaneet hengille uhrilupauksen olla koskaan sydämiä syömättä. Tässä uskossa piilee kenties hämärä aavistus siitä, että sydän jollain tavalla edustaa elonperustetta. Paloiteltua lihaa saattaa jääntyneenä säilyttää yli koko talven, mutta tavallisesti se leikataan kuutionmuotoisiksi kappaleiksi, jotka kuivataan tai savustetaan. Raakaa poronlihaa nautitaan herkkuna. Kieltä ei koskaan syödä, sitä kun pidetään saastaisena, koska poroilla on tapana mielihyvällä nuoleksia virtsaa, missä vaan sitä löytävät. Poronvuota, josta valmistetaan enimmäkseen vaatteet, pingotetaan päiväksi tai pariiksi kodan seinälle, jossa sitä tällä tavalla savustetaan. Pyhien porojen lihaa ja nahkaa ei käytetä koskaan. Ne uhrataan jumalille tai lahjoitetaan köyhille.

Samojedit, jotka aina ajavat kahdella tai useammalla porolla, ohjaavat valjakkoa vasemman poron avulla. Siihen ovat muut rautaketjulla yhdistetyt. Vasen poro on tavallisesti hyvin opetettu ja tottelee ajajansa pienintäkin merkkiä, jotavastoin muut saattavat olla melkein minkälaisia tahansa, koska niiden kuitenkin täytyy seurata vasenta. Varsinainen ajoporo on useimmiten salvettu. Salvaminen tapahtuu siten, että joku miehistä hampaillaan puraisee pois kivekset; vain harvoin ne poistetaan veitsellä. Silat ovat hyvin alkuperäiset, mutta eivät aina yhtä yksinkertaiset, vaan päinvastoin usein koristetut kirjavilla nauhoilla, ja niihin kuuluvat luupalat ovat kauniisti veistettyä mammutinluuta. Rinnan ja vatsan ympärille on kiinnitetty nahkaremmat, jotka kannattavat ja tukevat vetohihnaa, mikä puolestaan kulkee vatsan alitse ja takajalkojen välitse sekä nartan etusyrjään kiinnitettyjen puisten renkaiden läpi. Jotta ei reen jalaksia yhdistävä poikkipuu pääsisi lyömään vasten porojen koipia, on niiden pakko juosta hyvin tasaisesti, ja jos toinen niistä yrittäisi virkaansa laiminlyödä, niin poikkipuu heti estää sellaisen yrityksen. Puuttuvien aisojen takia on ajajan pakko mäissä jalallaan jarruttaa tai astua pois reestä ja vasemmalla kädellä ohjaten tarttua oikealla kiinni rekeen. Ei ole varsin helppo asia ajaa samojedilaista valjakkoa, kun ei ole kuin yksi ohjas, joka kulkee vasemman poron kylkeä pitkin ja on sen päähän kiinnitetty. Vasemmalle ohjaaminen on yksinkertaista, silloin on kovasti vedettävä ohjaksesta, mutta oikealle kääntyminen käy paljoa vaikeammaksi. Totutetun poron saa menemään mille suunnalle tahansa, mutta opettamaton poro ei käänny siitä, että heittää ohjaksen toiselle puolelle selkää osoittamaan minne sen on mentävä. Sellaisissa tapauksissa täytyy turvautua kapineeseen, jonka nimi on naaraapoo ja jota oikeastaan käytetään vain poroja jouduttamaan. Se on 4-6 metrin pituinen kevyt mutta tukeva seiväs, jonka toisessa päässä on pyöreä luunappula. Tätä seivästä pidetään tavallisesti

oikeassa kädessä ja sillä lyödään poron selkään, jos halutaan vauhtia lisätä. Kun on tekemisissä laiskojen tai väsyneiden porojen kanssa tai milloin on ajettava syvien kinosten läpi, täytyy täydellä voimalla sysiä seipäällä vetojuhtaa takapuoleen. Jos on poikettava oikealle, niin täytyy samalla seipäällä lyödä vasemmanpuolista poroa niin kauan päähän, kunnes se kääntyy oikealle tolalle. Metsissä käytetään seivästä estämään narttaa liitämästä ja puskemasta puita vasten sillä tavoin, että se painetaan puun ja jalaksen ylimmän reunan välille. Tiheissä metsissä ja viidakoissa, missä ei ole laisinkaan teitä, kysytään suurta taituruutta, jos mieli estää seivästä tarttumasta puiden väliin ja katkeamasta. Jos se menee poikki, ei ole helppo jatkaa matkaa ja vaikea on hankkia itselleen uutta, joka samalla olisi kevyt ja taipuvainen, mutta kuitenkin tukeva ja niin pitkä, että sitä voi kädessä helposti viiputtaa.

Tavallinen samojedilainen nartta on koivusta tehty paitsi jalaksia, jotka ovat kuusesta. Jalakset, jotka ovat noin 10 senttimetrin levyiset, ovat etupuolelta hyvin ylöspäin taivutetut. Niihin on kiinnitetty neljät noin 60-80 senttimetrin korkuiset, istuinlautaa kannattavat kaplaat. Istuinlauta on tasainen ja ilman reunoja, sillä nartalla ei kuljeteta mitään tavaroita ja miehet istuvat niissä joko molemmat jalat ristissä allaan taikka siten, että vasen sääri roikkuu sivulla. Naisia, lapsia sekä tavaroita varten tarkoitettut reet ovat pitemmät ja varustetut selkänöjällä tai täydellisillä laidoilla. Jos niissä lisäksi on kansi, niinkuin on laita niiden rekien, joissa kuljetetaan kuivaa kalaa tai muita ruokatarpeita, niin ne ulkomuotonsa puolesta lähinnä muistuttavat kömpelötekoista ruumisarkkia. Rekien kokoonpanossa ei koskaan käytetä liimaa eikä rautanauvoja; pienet puupalikat vastaavat niitä, ja ainoastaan puukon avulla samojedit valmistavat nuo erinomaisen kevyet ja sirot rekensä.

Ostjakki-samojedit tuntevat hyvin omat poronsa ja osan naapurienkin karjasta. Ei missään käytetä merkkejä elukoiden korvissa tai sarvissa. Se onkin tarpeetonta noilla harvaan asutuilla seuduilla, missä laumat harvoin sekaantuvat ja missä varkaudet ovat niin perin harvinaisia. Mutta jos varkaus on tehty ja varas löydetty, ei siellä käytetä muuta rangaistusta kuin että omistaja saa syyllisen laumasta valita itselleen parhaan elukan. — Poro, joka vielä muutamia vuosia sitten oli yleisen hyvinvoinnin tuottajana, ei nyttemmin, ruton raivottua, enää ole yhtä tavallinen. Parempiosaisilla on kyllä edelleenkin monta sataa eläintä ja samojedi-miljonääreillä on niitä tuhansittain, mutta köyhillä on vain 5-20 poroa ja kovinta kokeneilla ei ainoatakaan. Poron hinta vaihtelee iän ja kelvollisuuden mukaan 5:stä 20:een ruplaan puhtaassa rahassa, ja kelpo vaimon voi hankkia itselleen 10:llä elukalla. Kuulin että ruhtinaan nuori tytär oli saatavana 20:n vetojuhdan hinnasta.

Tasilla on useimmilla samojedeilla risuista ja oksista tehdyt hökkelit, joissa he oleskelevat kylmimmän sään vallitessa. Majat sijaitsevat tavallisesti jonkun pienen puron suulla, jossa kasvaa polttoaineesi kelpaavia koivupensaita. Kirkon tienoilla tapaa siellä täällä tundralla pieniä mänty- ja lehtikuusimetsikköjä, joissa monet kylmimpään aikaan asustavat. Muun osan talvea samojedi viettää perheineen ja karjalaumoineen tundralla, jossa hän satimilla pyydystää naaleja ja ampuu villipeuroja pyssy-rämällä tahi jousella ja nuolella. Silloin hän asuu poronahasta tehdyssä kodassa tai lumeen kaivamassaan kuopassa. Ne polttopuut, jotka hän tarvitsee sulattamaan lunta vedeksi, hän kuljettaa mukanaan. Muuten hän syö ruokansa, sekä lihan että kalan, raakana ja jäätyneenä, milloin keittopuita puuttuu. Kesän aikana hän useimmiten leiriytyy jonkun joen, tavallisesti Tasin, varrelle, jossa hän, sulkemalla jonkun pienemmän puron, mukavalla tavalla hankkii itselleen yllinkyllin kalaa. Suurempia veneitä ei ole koko Tasilla, ja kaikki alkuasukkaat käyttävät yhdestä rungosta koverrettuja ruuhia, jotka tehdään joen etelämpää tuomista puista.

Tas-joen alue on maapallomme kylmimpiä, ja siksi on aivan luonnollista, että siellä tarjoutuva ravinto laadultaan on mitä yksitoikkoisinta. Poronlihaa saa kylläkin ja kesäiseen aikaan voi pyydystää runsaasti vesilintuja ja kaloja. Mutta muuta ei juuri olekaan. Samojedit ovat tottumattomat leipään, ja jauhot ovat harvinaisia Tasilla. Sokeria ja suolaa tapaa yhtä vähän, ja ainoat korkeamman kulttuurin tuotteet ovat tupakka ja tiilitee. Tavallisinta on näin ollen, että alkuasukkaat vuoden umpeen elävät lihalla ja kalalla. Oleskellessani heidän luonaan ei heillä ollut mitään muuta, ja hätä oli niin suuri, että mahorkka ja teekin puuttuivat. Ainoana kasvisruokana, jota he marjoja lukuunottamatta käyttävät, ovat eräällä sivujoella kasvavan kasvin paksut ja valkoiset juuret, joista he keittävät itselleen puuroa. Mutta jollei heillä olekaan monia ravintoaineita valittavana, ovat he sensijaan kehittäneet ruuanvalmistustaitonsa sangen korkealle, ja heidän ruokalajinsa ovat sangen omaperäisiä, vaikka ne eivät juuri ole meikäläisen maun mukaisia.

Ensi sijalla ovat kaikki ne liharuuat, jotka syödään ilman minkäänlaisia valmistuksia. Kesällä he aikaa tuhlaamatta pistävät poskeensa vastapyydystetyn kalan, ja yhtä suurella innolla ja nopeudella he syövät vastikään tapetun poron lihaa tai juuri ammuttua lintua. Pakkasessa heistä on hyvin maukasta leikata kovaksi jäänyt kala pitkiä lastuiksi, jotka syödessä ikäänkuin sulavat suussa. Jäätynyt liha on heidän niinkuin minunkin mielestäni oikein hyvää. Kalaa valmistetaan monella eri tavalla. Kesällä se useimmiten keitetään. Talvitarpeita varten sitä säilytetään kahdella eri tavalla. Osittain ripustetaan kokonaiset kalat seipäisiin auringossa kuivamaan, jolloin niitä samalla tavoin savustetaan. Enimmäkseen ne kuitenkin kuivattuaan survotaan jonkinlaiseksi jauhoksi, jota säilytetään kalannahasta

valmistetuissa pusseissa ja jota käytetään ruuan särpimenä jokseenkin samalla tavalla kuin meillä leipää. Samojedit sanovatkin usein tuota kalajauhoa (pors) leiväksi. Sampea heillä on runsaasti, ja sitä syödään eniten tuoreena. Kaviaarin annetaan syksyllä jäätyä ja myöhemmin talvella keitetään lientä kaviaarimöhkäleistä, jotka pannaan kiehuvaan veteen. Se on hyvin tavallinen ruokalaji Tasilla, mutta meillä sellainen ateria varmaankin tulisi maksamaan monta sataa markkaa. Jos samojedit vain saisivat halvalla ostaa suolaa, niin he varmaankin voisivat hankkia itselleen hyvät tulot. Kalanrasva on heidän paraita herkkujaan ja sitä tarjotaan aina vieraille teen keralla. Se korvaa meillä käytetyn sokerin ja onkin varmaan paljoo välttämättömämpää seuduilla, missä ruumis enimmäkseen saa taistella pakkasta vastaan. Siitä johtui kenties myöskin, että minä aina hyvin mielelläni sitä tarjottaessa söin. Jotta minua ei katsottaisi miksikään samojedien Hagdahliksi, siirryn nyt puhumaan muista asioista. Lisään vain käsitykseni monen kuukauden kokemuksen nojalla olevan sen, että yleensä on verrattain helppo tottua elämään ilman leipää. Ilman sokeria voi niinikään tulla toimeen, mutta suolatta eläminen on perin tukalaa. Ruoka ei maistu millekään, ja jos tupakkakin puuttuisi, niin minä en ainakaan mielelläni eläisi suolatta. Olisi melkein pakko tehdä samoin kuin porot.

Mainitsen vielä pari sanaa asiasta, jota en tähän asti ole kosketellut, nimittäin tundran asukkaiden pukimista. Kaikki vaatteet ovat niin tehdyt, että ne paraiten kykenevät suojelemaan ruumista kovalta pakkaselta, joka voi laskea alle 60° C. Alusvaatteet, joilla ei ole mitään sanottavaa virkaa, tehdään nyttemmin tavallisesti venäläisiltä ostetusta kankaasta. Ennen käytettiin yleisesti kalannahkaa, joka huolellisesti valmistettuna tulee pehmeäksi ja notkeaksi. Se on kestävä ja tiivistä, mutta siitä valmistetut paidat ja housut ovat sangen kömpelöitä ja rumia, vaikka eipä se paljon haittaa, kun niitä ei juuri koskaan näe. Naiset käyttävät alusvaatteitansa varten poronahkaa. Tavallisen puvun päällä käytetään turkkia, jossa on karvat sisäänpäin käännettyt. Sitä sanotaan maalitsaksi, ja sen päällä on tavallisesti irtonainen ja komeavärinen, kankaasta valmistettu kaapu. Naisilla on maalitsan asemesta lyhyt, edestä avoin poronahkaturkki. Lämpimämmällä säällä on sentapainen turkki aivan riittävä. Päässä niin miehillä kuin naisillakin on huivi. Naisten hiukset kiinnitetään huivin alle, mutta miesten, jotka ovat melkein yhtä pitkät, lainehtivat vapaina hartioilla. Kovemmalla pakkasella on miehillä vielä yllään eräs "sak" niminen säkkiturkki, jossa karvat ovat ulospäin käännettyt ja johon sekä päähine että kintaat ovat ommellut kiinni. Selkäpuoli on koristettu loistavilla punaisilla nauhoilla ja kasvoja ympäröivät osat ovat reunustetut naalinnahalla. Vaikka pakkanen olisi kuinka kova tahansa, niin kasvot, s.o. silmät, nenä ja suu, pidetään aina paljaina, koska muussa tapauksessa hengityksestä aiheutuva kosteus helposti turmelisi turkin koko etuosan. Tästä johtuu, että nenä ja posket pahasti paleltuvat ja talven kuluessa peittyvät mustalla kuorella, joka irtautuu vasta keväällä jättäen jälkeensä kasvoihin sangen hauskoja valkoisia täpliä, jotka naurettavalla tavalla loistavat muuten niin ruskeanlikaisessa ihossa. Naiset käyttävät pitkiä, edestä avoimia turkkeja, jotka nähtävästi ovat syntyneet sen johdosta, että täysikasvuisten naisten on matkoilla usein pakko ruokkia lapsiansa. Kaikki pohjoiset samojedit käyttävät kaksinkertaisia poronahkasaappaita. Sisemmässä parissa on usein sarkakankaasta tehdyt varret; pehmeihin heiniin hyvin kääritty jalka puristetaan lujasti saappaaseen. Näiden saappaiden ympärille kääritään vähän karkeampia heiniä ja lopuksi vedetään jalkoihin ulkosaappaat, jotka jurttaan tullessa riisutaan jaloista ja siis tavallaan ovat jonkinlaiset tundrakalossit. Saappaat sidotaan nauhoilla kiinni jalkoihin ja varsien alasluisuminen estetään hihnoilla, jotka kiinnitetään maalitsan alla olevaan vyöhön. Maalitsan päällä pidetään toista, komeasti kirjailtua vyötä, jossa riippuvat veitsi, tulukset, tupakkavehkeet ja monet muut esineet.

Olen aikaisemmin maininnut, että samojedeilla on naapureina jurakkeja, tunguuseja ja ostjakkeja. Lisäksi ovat joen latvoilla ja Jeloguilla asuvat Jenisei-osljakitkin heidän kanssaan kosketuksissa. Itse ovat he alkuaan tulleet Tasille Tymiltä ja Vahilta, jotenka he siis tätä nykyä elävät sangen eristettyinä muista sukulaisistaan. Mutta koska juuri samojedien kieli Obin ja Jenisein välisellä alueella on pääkielenä, ei ole ihmeteltävää, että heidän on näinkin vieraassa ympäristössä onnistunut säilyttää kansallisuutensa. Mutta he ovat kuitenkin täällä oleskellessaan kadottaneet paljon muuta, ja niinpä saattaa esim. mainita, että heidän uskontonsa on muodostunut kirjavaksi sekoitukseksi kaikesta siitä, mitä he itse ja heitä ympäröivät kansat ovat sillä alalla voineet luoda. Tapasin vain harvoja totemismin jälkiä, ja heidän satunsa ja laulunsa ovat suurimmaksi osaksi lainaa jurakeilta ja näiden auringonpalvonnasta. Olen siellä oleskellessani tavannut miehen, jonka äiti oli tunguusi, isä ostjakki ja vaimo Jenisei-ostjakki ja joka kotikielenään käytti ostjakki-samojedia, vaikka hän muitakin kieliä osasi. Sentapaiset ylen kansainväliset, melkeinpä yleismaailmalliset suhteet selittävät, miksi samojedit, niin vähäisessä määrässä ovat säilyttäneet henkistä perintöänsä. Heidän Tasilla edustamansa kulttuuri ei olekaan enää niin paljon samojedilaista kuin yleis-arktista.

Minua ilahutti suuresti nähdessäni ja todetessani miten nuo samojedit, jotka olivat olleet mahdollisimman vähäisissä kosketuksissa venäläisen kulttuurin kanssa, olivat menestyneet paljoo paremmin kuin heidän etelässä asuvat veljensä. He eivät ole missään suhteissa kauppiaihin, ja senvuoksi onkin heidän taloutensa, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, tyydyttävällä kannalla. He ovat tavallisesti hyvinvoipia ja velattomia ja heillä on suuret mahdollisuudet toipua tuhoisien rutto- ja katovuosien jälkeen. Ruumiillisesti he ovat terveitä, ja lasten lukumäärä joka kodassa takaa heille suvun

jatkumismahdollisuuden. Taudit ovat harvinaisia, ja kuppaa tai keuhkotautia en tavannut lainkaan. Tosin siellä minun oleskeluni aikana raivosi ikävänlainen vatsatauti, mutta se ei vaatinut muita uhreja kuin muutamia poroja, jotka uhrattiin hengille.

Kymmenpäiväinen oleskeluni Tasilla ja sen ympäristössä kävi erittäin kurjaksi. Lähtiessään oli ruhtinas jättänyt minulle kielimestariksi Pan nimisen poikansa, joka näyttäytyi erittäin sopivaksi tarkoitukseen. Muistiinpanoni lisääntyivät nopeasti, vaikka olikin vaikea kirjoittaa niin kovassa pakkasessa. Muutaman minuutin kirjoitettuani täytyi minun aina lämmitellä käsiäni, mutta sekin kävi vaikeaksi, kun puita oli vain vähäsen ja tuli sentähden liian pieni. En ollut vielä ehtinyt ostaa itselleni omia poroja, ja kun muutkin samojedit olivat lähteneet pois, jäimme sinne kahdenkesken suksinemme. Lähimailla ei ollut metsää minkäänkokoista, ja meidän oli pakko joka päivä hiihtää muutamia kilometrejä kokoilemaan vaivaiskoivun oksia, joita kasvoi siellä täällä rannikoilla. Näistä oksista teimme tulen, jonka täytyi palaa majassamme pitkin päivää, sillä muuten en olisi voinut työskennellä emmekä olisi voineet tulla toimeen, siksi tiukka oli pakkasen. Jotta lukija käsittäisi mitä minä kovalla pakkasella tarkoitan, esitän seuraavassa kirkon luona tekemäni lämpömittarihavainnot. Ne ovat tavallisesti tehdyt iltapäivällä.

Tammikuun 16 p:nä -48,5°, -50,5° C. " 17 " -51,5° C " 18 " -49,5°, -50°, -53° C. " 19 " -54,5° C. " 20 " -44° C. " 21 " -48° C. " 22-23 " olin muualla " 24 " -50° C. " 25 " -53°, -55° C. " 26 " -56°, -57° C.

Öisin sattui joskus, että pakkasta oli 60° C ja enemmän. Onneksi oli yleensä sangen tyven; vain kerran puhalsi kova tuuli, vaikka lämpömittari osoitti alle -50°.

Moni, joka ei ole kokenut erikoisen kovaa pakkasta, tuumii kenties miltä 60 asteen kylmyys tuntunee. Minun kokemukseni on, että 40-49 asteen pakkasen tuntuu kylläkin kylmältä, mutta ei sentään tuota kovinkaan paljon haittaa, jollei tuule. Mutta jos lämpö alenee -50 asteeseen ja vieläkin alemma, tapahtuu suuri muutos. Pakkanen vaikuttaa silloin samalla tavalla kuin kova kuumuus; se polttaa kuin tuli ja koko ajan tuntee ikäänkuin seisovansa suuren takkavalkean paahteessa. Hengitys käy vaikeaksi, ja jos sattuu vetämään ilmaa suun kautta sisään, niin tuntuu kuin se tarttuisi kurkkuun kiinni. On mahdotonta hengittää muuten kuin nenän kautta ja silloinkin saattaa vetää keuhkoihinsa vain vähän ilmaa kerrallaan. Lyhyt ja taaja hengittäminen käy välttämättömäksi ja se vaikuttaa ajan pitkään hyvin hermostuttavasti. Jos on pakko hetkeksikään paljastaa joku ruumiinosa, on jotensakin varmaa, että se muutaman sekunnin kuluttua käy valkoiseksi ja kankeaksi sekä tarvitsee erityistä parantelua ja hoitoa.

Näin ollen saattaa jokainen arvata miten hauskalta tuntui istua melkein yksinään tundralla ilman polttopuita ja erotettuna muiden ihmisten yhteydestä. Tilamme uhkasi käydä aivan sietämättömäksi, kun ainoa ruokamme, jäätynyt kala, alkoi loppua. Mutta hädän ollessa suurimmillaan palasi ruhtinas takaisin lukuisain porojen kanssa ja minä saatoin suunnitella lähtöä tästä niin epäinhimillisen autiosta paikasta.

ASUMATTOMIEN TUNDRAIN HALKI OBILLE

Eräänä päivänä tammikuun loppupuolella lähdimme Tasin kirkolta eteenpäin. Iltapuolella saavuinme erään shamaanin luo, joka vieraiden kunniaksi ja huviksi ryhtyi noitumaan. Rumpu pingotettiin lämmittämällä tulen edessä, ja neljä tuntia kesti kamala näytös. Noita kävi tapaamassa kuoleman henkeä, lattar-luuzi'a, ja pistämällä veitsen toisensa jälkeen paljastettuun rintaansa hän kuvaannollisesti uhmaili kuolemaa. Kodan hämärässä teki hänen esityksensä minuun järkyttävän vaikutuksen. Se ei ollut heikkohermoisia varten. Shamaani oli mitä suurimman kiihtymyksen tilassa. Hänen mimiikkansa oli kauhea ja hänen laulunsa paremmin ulvontaa kuin muuta. Toisella kädellään hän kiivaasti ja hurjasti pärisytti rumpuansa ja toisella otti vastaan veitset, joilla viilteli rintaansa. Lopuksi hän aivan uuvuksissa kaatui paikalleen, jolloin hänen apulaisensa hehkuvilla hiilillä ja kylmällä vedellä puhdistivat häntä ja vapauttivat hänet hengistä, jotka yhä edelleen ahdistivat hänen ruumistansa.

Saman kuun 29 p:nä jatkoimme matkaamme shamaanin kodalta ja ajoimme suoraan etelää kohti Tasin länsipuolella olevia tundroja pitkin. Karavaani oli sangen suuri, meillä oli kahdeksan narttaa ja joukko poroja. Kuljettuamme koko päivän kadottivat samojedit tien ja me eksyimme kokonaan, ilta kun oli pimeä ja taivas mennyt pilveen. Yö saapui ja meidän oli pakko etsiä itsellemme leiripaikka. Löysimme vihdoin matalan, muutamia mäntyjä ja koivuja kasvavan kunnaan. Pysähdyimme, päästimme porot irti ja sytytimme tulen. Pakkanen ja tuuli yltyivät, ja niitä vastaan meillä oli suojana vain vähäpätöinen nuotio ja jääkylmän tuulen puolella matala, oksista ja lumesta tehty valli. Syötyämme

kuivattua kalaa levitimme poronvuotia lumelle ja asetuimme niille nukkumaan aivan vieretysten pysyäksemme lämpiminä. Pakkasta oli 60° ja se esti minua saamasta unta pitkään aikaan. Aamulla herättyäni aioin nousta. Jalat tuntuivat omituisilta ja minä kaaduin kumoon. Olin palelluttanut ne. Hieromiset ja hyppimiset eivät tepsineet ja tulta en uskaltanut lähestyä. Jalkani pysyivät valkoisina ja tunnottomina polvia myöten, enkä minä saattanut laisinkaan kävellä. Samojedit ottivat poromme kiinni ja me lähdimme eteenpäin siinä toivossa, että mahdollisesti löytäisimme kodan, jossa voisimme itseämme lämmitellä. Ilma oli hiukan leudonnut, pakkasta oli enää vain 50°, mutta sittenkään en voinut olla mietiskelemättä silloista tilaani. Jollemme löytäisi mitään ihmisasuntoa tai telttaa, niin jalkani olisivat mennyttä ja matkan jatkaminen kävisi mahdottomaksi. Onneksi huomasimme pian suksenladun ja hetkistä myöhemmin saavuimme erään samojedin luo, jonka kodassa hetimiten ryhdyttiin vakavasti jalkojani hoitamaan. Muistan erikoisesti vanhan eukon, joka väsymättömän innokkaasti hieroi niitä lumella. Myöhemminkin tämä muija piti niistä huolta ja hän valmisti erinomaisella tavalla saappasiini tarvittavat heinät. Hän antoi minulle sittemmin luvan sanoa häntä äidiksi. Muutaman tunnin ahkeran työn jälkeen alkoi veri sääriissäni kiertyä ja minä saatoin silloin pitää niitä pelastettuina. Mutta ne tulivat niin aroiksi ja paisuivat siinä määrin, että minun oli pakko jäädä vuorokaudeksi majaan. Paranemista edisti erinomaisesti kalanrasva, jolla niitä tuontuostakin voideltiin.

31 p:nä jätimme Oora nimisen samojedin jurtan. Pakkasta oli 51°, mutta ilma oli tyyni ja miellyttävä. Maisema oli vaihtelevampaa kuin ennen, tundra ei ollut yhtä tasaista, ja siellä täällä näkyi tien varrella pieniä järviä. Me kuljimme hyvin hitaasti eteenpäin, sillä lunta oli kinostunut runsaasti joka paikkaan. Meillä oli paljon vaivaa poroistamme, jotka toisinaan kirmasivat eteenpäin kuin hullut, mutta toisinaan eivät tahtoneet paikaltaan hievahtaa. Illalla tulimme erään miehen luo, joka kestitsi meitä jäätyneellä hauella ja kapakalalla.

Helmikuun 1 p:nä kiiruhdimme mahdollisimman pian pois kodasta, jossa oli paljon sairaita ja jossa 12-vuotiaatkin tekivät luonnolliset tarpeensa lattialle ja ilma oli pirullisen löyhkän saastuttama. Ei ollut erikoisen hupaisaa syödä sellaisessa ympäristössä. Päivällä saavuimme kodalle, jossa vallitsi nälkä. Lapset pureskelivat nahkapalasia ja täysikasvuiset istuivat ääneti mitään tekemättä ottaen vastaan kohtalonsa aito aasialaisten fatalistien tapaan. Me jätimme heille mitä meillä oli, siinä toivossa että vielä samana päivänä tapaisimme parempiosaisia ihmisiä. Yhtäkaikki en voinut olla heitä haukkumatta, hyvin tietäen että he, niinkuin muutkin, kesällä olisivat saattaneet pyydystää itselleen riittävästi kalaa. Mutta he olivat silloin vain syöneet itsensä kylläisiksi ollenkaan ajattelematta tulevaa talvea. He luottavat siihen, että jokainen vuodenaika tuo mukanaan tavanmukaisen määrän saalista, ja milloin niin ei käy, ovat he nälkään kuolemaisillaan. Tasin asukkaat ovat onneksi hyvin avulialta ja jokainen antaa mitä hänellä on. Siinä suhteessa heidän on parempi olla kuin on laita meikäläisissä sivistyneissä yhteiskunnissa, joissa, häpeä sanoa, ihmisiä usein kuolee nälkään. Illalla saavuimme kristityn, Petra nimisen samojedin luo. Hän kuului olevan rikas, mutta oli silti niin saita, että me vasta pitkillä puheilla saimme häneltä mitä nälkämme tyydykkeeksi tarvitsimme, niin että saatoimme kylläisinä ajaa jurtalle, jossa silloisen kielimestarini isä asui.

Täältä olisi ollut varsin helppo matkustaa maantieteilijöille tuntemattoman, suuren (noin 60 km:n pituisen) tundrajärven, Luuzel-tuun luo, jonne olisi ollut vain kahden päivän matka. Sieltä olisin päässyt tunkeutumaan samojedeille tuttuja teitä pitkin Surgutiin ja Obille. Mutta koska halusin tutustua paremmin Tasin alkuasukkaihin ja toivoin voivani päästä yliselle Obille, en tällä kertaa halunnut sitä tietä käyttää. Sitäpaitsi olivat jo kaikki ostjakki-samojedit ja rikas jurakki Pakkalla sieltä poistuneet.

Helmikuun 2 p:nä jatkoimme taasen matkaamme. Oli yhä edelleen pakkasta enemmän kuin 50 astetta, ja poromme olivat kovasti kärsineet lumen paljoudesta ja ankarasta kylmyydestä. Sinä päivänä emme pitkälle ehtineet, mutta leiriytyessämme tapasimme verrattain suuren metsikön, jossa oli runsaasti jäkälää ja polttopuita. Sytyttämämme suuren nuotion ääressä emme kuitenkaan lämmenneet, ja tuntuva pakkanen pakotti meidät pitkin yötä pitämään huolta käsistämme ja jaloistamme, jotka tuontuostakin uhkasivat paleltua. Nukkumista ei ehtinyt ajatellakaan. Syötyämme aamulla kaikessa kiireessä muutamia raakoja lihapalasia ryhdyimme kokoilemaan eri tahoille hajaantuneita porojamme. Me olimme väsyneet ja kohmetuksissa, ja siitä syystä tuo homma veikin monta tuntia. Pakkasen polttamalla käsillä oli näet vaikea heittää suopunkia ja se lensi useasti vääriin. Koko sen päivän vaelsimme suurta tundraa, joka ulottuu länteenpäin niin kauas kuin silmä kantaa. Illalla jouduimme suomaille, missä sytytimme tulen ja lepäsimme hetken. Naiset jäivät sinne tavaroiden kera yötä viettämään, mutta me miehet jatkoimme matkaa ehtiäksemme perille vielä samana yönä. Pakkanen kävi yhä kovemmaksi ja sietämättömämmäksi, tuuli kiihtyi kiihtymistään, kasvomme, kätemme ja jalkamme paleltuivat tunnottomiksi. Vihdoin löysimme tien, jonka meitä vastassa olleet ihmiset olivat tehneet. Se oli tosin vain ojan tapainen ja pyry oli sen melkein peittänyt, mutta se helpotti kuitenkin porojen työtä, ja niin me hitaasti mutta varmasti kuljimme eteenpäin. Kylmyys vaivasi meitä yhä enemmän, toisinaan katkesi joku hihna, toisinaan ohjas, ja lopuksi rupesivat poromme kaatuilemaan, jolloin meidän oli vaikea pakottaa niitä jälleen nousemaan. Vihdoin viimein saavuimme kodalle, ja puolitunnottomana minä hoipersin sisään. Jos matkaa olisi kestänyt muutamia tunteja lisää, olisin auttamattomasti

palelluttanut käteni ja jalkani. Päiväkirjassani on tältä päivältä pitkä valitusvirsi vaikeuksien johdosta, ja mietinpä moneen kertaan, miten matka päättynee, jos sää pysyy yhtä kylmänä kuin jo yli kuukauden ajan. Ikävimmältä tuntui epätietoisuus siitä, minkälaiseksi tie Obille oli muodostuva. Vastaavat paikat kartoissa ovat valkoiset, eikä ainoakaan samojedi voinut sen tarkempia tietoja antaa.

5 p:nä sain vanhukselta hyvässä lihassa olevia poroja, joilla me karautimme eteenpäin minulle sitä ennen tuntemattomalla vauhdilla. Porot tuntuivat melkein lentävän, ja paljon ajettulla tiellä nartatkin luistivat tasaisesti ja hauskasti. Parin tunnin kuluttua saavuimme erään tunguusin luo, missä meille tarjottiin herkkua, jota ei kukaan meistä ollut pitkiin aikoihin nähnyt. Tunguusi, joka ohimennen mainittuna oli hirvittäväällä tavalla tatuoitu, oli äsken Jeloguin kautta palannut Jeniseiltä tuoden mukanaan jauhosäkin. Hän tarjoili meille leipää, joka maistui erinomaisen hyvältä, vaikka olikin valmistettu tšakalaisen reseptin mukaan. Se oli näet leivottu siten, että jauhot oli pantu astiaan, kalalientä kaadettu joukkoon ja seos sotkettu taikinaksi. Taikina ei tietenkään ollut päässyt nousemaan, hiivaa kun ei koskaan käytetä, vaan se oli sinänsä pistetty hehkuvien hielten alle, jossa sitä noin puolisen tuntia oli kypsennetty. Leivän jäähtyttyä pestiin hiekka ja tuhka siitä pois, ja kun siihen vihdoin pääsi käsiksi, maistui se kalaliemeen kastetulta taikinalta. Keskusteltuamme hetkisen ilmasta ja muusta sekä kerrottuamme pari metsästysjuttua, ikäänkuin ahneutemme peittämiseksi, nousimme jatkamaan matkaamme.

Pari päivää kiidimme aivan uskomattomalla nopeudella uusilla poroillamme yli tundrojen. Hyvillä ajoporoilla tuntui voivan ajaa kuinka kauas ja minne tahansa laajalla lumikentällä, eikä mikään enää näyttänyt mahdottomalta, kun sää oli muuttunut hieman leudommaksi ja kun oli ystävällisten ihmisten luona saanut syödä itsensä oikein kylläiseksi. Pari ihanaa päivää matkattuamme jäisten ja lumisten erämaiden halki saavuimme sitten Pokkelkyy nimiselle paikalle.

Jotta lukija heti käsittäisi mikä merkitys tällä paikalla oli, johon niin monen erilaisen seikkailun jälkeen olimme päässeet, kiiruhdan kertomaan, että Pokkelkyytä hyvällä syyllä käy sanominen koko Tasin alueen pääkaupungiksi. Se on kaikkien joella asuvien samojedien kokouspaikkana, ja talvisin suurin osa heistä saapuu sinne poroineen maksamaan veronsa ruhtinaalle. Tämä tärkeä paikka ei kuitenkaan muistuta mitään siihen verrattavaa kaupunkia tai kylää, sillä se on näöltään ylen vaatimaton eikä erikoisemmin pistä silmään. Ainoa minkä siellä huomaa ja mikä sen erottaa muusta erämaasta, on heimon kokoushuone, s.o. puoleksi maanalainen hökkeli, jossa on hirsistä tehdyt seinät, jäälevystä valmistettu akkuna la savesta ja risuista kyhätty savutorvi, jonka alapuolella on kivinen tulisija. Mutta kaikesta huolimatta on tämä verrattain vaatimaton asunto paras ja ainoa laatuaan Tasilla ja siihen mahtuu vähintään 30 henkeä.

Uusi ruhtinas oli minua vastassa tässä samojedilaisessa palatsissa, ja kun huhu ensimmäisen "valkoihoisen" tulosta jo oli levinnyt lähimpään ympäristöön, oli koko joukko muitakin tullut saapuville. Ruhtinas oli tullut sinne tiedustelemaan suunnitelmiani ja aikeitani ja muut olivat siellä pelkästä uteliaisuudesta tai parannuksen haussa. Minua ympäröi pian kokoelma mitä erilaisimpia ihmisiä. Siellä oli melkein kaikkien lisäjokien ostjakki-samojedeja, tunguuseja itäisiltä tundroilta ja Vah-joen latvojen ostjakkeja. Tupa oli aina täynnä ihmisiä ja muun osan lattiata pitivät hallussaan enemmän tai vähemmän äkäiset koirat, jotka vanhan tavan mukaan aina murisivat jonkun lähestyessä isäntää, mikä ahtauden takia melkein koko ajan oli välttämätöntä. Monet perheet asettuivat sinne asumaan ja siitä johtui alinomainen melu ja hälinä. Lapset ja koirat säestivät toisiansa yöt päivät, eivätkä aikuisetkaan olleet tottuneet puhumaan erikoisen hiljaa. Joka yö siellä nukkui kolmattakymmentä henkeä vierekkäin ja melkein päällekkäin, ja heidän yhdistyneet hajunsa eivät oikein jaksaneet nousta savutorvesta ulos. Syöpäläiset ryömivät ruumiista toiseen ja lisääntyivät päivä päivältä. Ruuanhaju ja tupakansavu tekivät ilman sakeaksi, ja vaikka aurinko silloin jo paistoi parisen minuuttia keskellä päivää, oli tupa pimeä, sinne kun ei mikään valonsäde päässyt tunkeutumaan tukevan jääakkunan kautta. Tulesta ja ihmisistä huolimatta oli hökkelissä kylmä, ja öisin siellä oli sama lämpötila kuin ulkona; sisällä oli vain siitä pahempi, että jäätynyt lattia usein suli vedeksi, jota lumi ei ulkoilmassa toki koskaan tehnyt. Tässä ympäristössä minä viikon ajan harjoitin kirjallisia töitä.

Aivan luonnollista oli, ettei minulta kuitenkaan riittänyt paljonkaan aikaa omia opintojani varten. Yhtämittaa oli runsaasti muuta hommaa. Enin osa päivästä kului sairaiden hoitoon. Vatsatauti, josta ennen olen maininnut, riehui paraikaa paikkakunnalla. Kaikki majassa asuvat ihmiset potivat sitä, mikä olikin vallan luonnollista, kun he kaikki käyttivät samoja astioita ja söivät yhdessä. Minäkin olin toisinaan pahoin sairaana. Enimmät kyllä käyttivät minun lääkkeitäni, mutta vanhat ihmiset sekoittivat ruutia veteen ja joivat sekasotkua mielihyvällä ja siinä uskossa, että se keino muka tehosi. Minäkin maistoin tuota lääkettä, mutta se vaikutti yhtä vähän kuin se ruokalusikallinen hienonnettua lasia, jonka eräät venäläiset kerran samaa tarkoitusta varten kaikessa viattomuudessaan antoivat minun niellä. Lapamato oli tavallisimpia vieraita heidän vatsaissaan ja minä osoitin taitavuuttani karkoittamalla nuo hirviöt. Heidän tyytyväisyyttänsä ja ihmettelyään osoitti minulle annettu nimitys "lapamadonhengen herra". Ensimmäistä sentapaista parannusta seurattiin mitä suurimmalla jännityksellä, ja kun paha henki minun edeltäkäsini määräämänäni aikana teki lähtöään potilas-parasta, syntyi heidän keskuudessaan

kuvaamaton riemu. Pahin tapaus oli eräs raskas nainen, joka päiväkausia oli istunut ja odottanut vapautustaan. Potilaan luo oli aikaisemmin kutsuttu kaksi shamaania, ja useita poroja oli uhrattu, mutta itsepitäinen henki ei antanut perään. Tämänkin tapauksen minä selvitin verrattain hyvin, ja sen jälkeen saavutin päivä päivältä yhä suurempaa luottamusta.

Kun minä täten asetuin heidän käytettäväkseen ja iltaisin vuorottelin heidän omien shamaaniensa kanssa heidän menneisyyttään ja jumaliensa koskevien satujen kertomisessa, syntyi heissä itsestään se ajatus, että minä tosiaankin kuuluin heidän heimoonsa. Senpä takia saatoinkin herättämättä epäluuloa ja ilman pitkiä selityksiä kysellä heiltä heidän uskontoaan ja kieltään y.m. koskevia asioita, joita halusin tietää. Ei kukaan heistä osannut venättä, ja sen vuoksi olisi matkan teko ollut kerrassaan mahdoton ilman samojedin kielen taitoa. Olin senvuoksi hyvilläni siitä, että Tym-joen murre niin suuresti muistutti heidän puhumaansa kieltä, ja vaikka minun alussa oli hieman vaikea sovittaa puhettani tämän uuden murteen mukaan, totuin kuitenkin pian eroavaisuuksiin ja Pokkelkyyssä puhuin jo vapaasti ja sujuvasti heidän kieltänsä.

Tähänastinen matkani näissä erämaissa oli ollut sangen vaivalloinen. Ei ollut tämäkään paikka erikoisen hauska ja jatko muodostui vieläkin kurjemmaksi. Mutta niin vaikeaa kuin se olikin, en koskaan katunut päätöstäni ryhtyä elämään heidän omaa elämäänsä heidän omalla tavallaan. Olin puettu kuin he, söin niinkuin he, jaoin omista ruokavaroistani muille kuten he. Minulla oli omat ajoporoni, joista pidin huolta, minä ammuin lintuja ja muuta riistaa, matkustin ja elin täydellisesti heidän tavallaan, puhuin heidän kieltänsä ja he pitivät minua vertaisenaan. Tällä vaivalloisella elämällä voitin sen, että opin perinpohjin ymmärtämään ja tuntemaan heidät sekä heidän olonsa, käsitystapansa, uskontonsa ja kielensä. Työskentelemällä kielimestarin kanssa voi kyllä päästä sangen pitkälle, mutta minun käsitykseni on, ettei sillä keinoin koskaan opi puhumaan kieltä, että se ei sillä tavoin koskaan muodostu eläväksi tiedoksi sekä että siten on mahdoton saavuttaa sitä tutkimusesineensä ymmärtämistä, mikä kuitenkin on aivan välttämätön. Ei siten myöskään koskaan opi käsittämään elävän elämän kaikkia hienoimpia vivahduksia eikä uhraamaan kaikkea innostustaan ja rakkauttaan tutkittavillensa, jollei heitä tutki kuin vertaisiaan. Jos on etsittävä heissä piilevää ihmistä niin hyvässä kuin pahassa, on välttämättömästi pakko antautua elämään heidän omaa elämäänsä. Ja mikä voisikaan oikeastaan olla mielenkiintoisempaa ja viehättävämpää kuin syventyminen tuohon niin vaihtelevaan ja äärettömän monivivahteiseen tutkimusalaan. Sillä tarjoaahan jokainen ihminen aina jotakin uutta, ja länsimaalaiselle on suurenmoisen mieltäkiinnittävää saada syventyä alkuperäisen luonnonihmisen sielunelämään. Mutta siihenkin vaaditaan ainakin yhtä paljon rakkautta kuin mihin muuhun tehtävään tahansa. Näkyvät tulokset eivät kenties muodostu vallan suurenmoisiksi ja erikoisiksi, mutta saavutetut tiedot ovat elävät ja todellisuutta vastaavat. Tähän suuntaan käyvien käsitysten vallassa olen koko Siperiassa oleskeluni aikana työskennellyt, ja vaikken suinkaan luule saaneeni enemmän aikaan kuin muut, olen kuitenkin tuntenut tyydytystä sen johdosta, että aina olen voinut mitä lämpimimmällä harrastuksella työskennellä tehtäväni toteuttamiseksi.

En laisinkaan jouduttanut lähtöäni Pokkelkyyn luota. Nautin saadessani istua neli- tai viisiseinäisessä majassa, jossa minulla oli kattokin pääni päällä. Pakkanen oli vielä tuntuva, ja minä odotin leudompaa säätä. Huolimatta haukkuvista koirista, torailevista akoista, kirkuvista lapsista ja kuorsaavista laiskureista onnistui minun kuitenkin silloin tällöin kuulla joku uusi ja harvinainen sana tai joku mieltäkiinnittävä satu. Vasta nälän saapuessa monipäisen seurakunnan vieraaksi, ja kun minunkin varastoni olivat aivan loppumaisillaan, ryhdyin järjestämään lähtöäni isolle tundralle.

Suoraan Narymiin en voinut päästä, tie oli ummessa, syystä ettei kukaan ollut sitä matkaa tehnyt. Jeniseille en halunnut palata, ja niinpä minulla ei ollut muuta neuvoa kuin lähteä Vahin suunnalle. Tosin ei kukaan samojedeista ollut siellä vuosikausiin käynyt, mutta siitä huolimatta saattoi koettaa onneansa. Ei kenelläkään ollut aavistusta siitä, miten kauan matka tulisi kestämään. Toiset luulivat 10 päivän riittävän, mutta useimmat arvioivat sen kestävän kauemmin; kaikki kuitenkin olivat varmat siitä, että minä ennen kevättä ehtisin perille. Yksin en saattanut matkalle lähteä ja senvuoksi oli minun tarvis saada saattajia. Mutta oli vaikea hankkia kyytiä sellaista tavatonta hollia varten ja toinen toisensa jälkeen kieltäytyi kunniasta. Pitkien ja aasialaiseen tapaan hitaiden neuvottelujen jälkeen pääsimme vihdoin sellaiseen tulokseen, että Miiki niminen samojedi ja samojedilaistunut tunguusi nimeltä Gusaul lähtivät minua saattamaan Vahille. Vaikka minulla oli oikeus vaatia vapaa kyyti ja tarvittava määrä poroja, lupasin heille tietenkin kohtuullisen korvauksen.

Helmikuun 14 p:nä jätin Pokkelkyyn sekä lähdin Gusaulin asunnolle, jossa sain tutustua muuhun matkaseurueeseen. Tunguusi kuului Jeloguin heimoon ja toimi siellä veronkantajana. Hän oli puhelias ja hauska, solakka mutta ruma ja muuten oman heimonsa tyypillinen edustaja. Hänen vaimonsa oli samojeditar ja heillä oli kolme pientä poikaa, jotka otettiin mukaan. Samojedi ei puhunut paljoa, oli hiljainen ja juro, mutta hänen vaimonsa Matti, joka oli Vah-joen ostjakkeja, oli iloinen ja reipas ja hänellä oli rintalapsi matkassa. Tässä seurassa tulin viettäneeksi muutamia viikkoja.

Karavaaniimme, joka seuraavana aamuna lähti liikkeelle, kuului 11 rekeä: kolme kaloja ja muita

ruokatarpeita varten, yksi täynnä minun tavaroitani ja kokoelmiani, viisi seuralaisiani ja heidän perheitänsä varten, yksi kotaa ja yksi minua varten. Yhteensä 22 ajoporoa, joukko vasikoita, jotka matkan varrella syötiin, sekä yksi koira.

Jo ensimmäisenä päivänä jätimme Tasin ja suuntasimme kulkumme suurten tundrojen halki suoraan etelää kohti. Ennen pitkää tapasimme yksinäisen mies-paran, joka oli nähnyt meidät kaukaa ja kiiruhtanut luoksemme pyytämään ruokaa. Tavaton pakkaneen oli niiltä seuduin ajanut pois kaikki linnut, jänikset ja ketut, eikä mies ollut pariin päivään löytänyt mitään, jolla olisi voinut nälkäänsä tyydyttää. Hänen käyntinsä luonamme aiheutti tuntevan loven varastoihimme, mikä näytti huonolta tulevaisuuden enteeltä. Seuraavana päivänä minä sairastuin tuskalliseen vatsatautiin, jota kesti muutamia päiviä ja joka heikensi minua melkoloilla. Onneksi ei näinä päivinä ollut pakkasta kuin 35° ja lumen runsaudesta huolimatta kuljimme nopeasti eteenpäin. Pystytettyämme kaksi kertaa kotamme saavuimme näiden seutujen viimeiselle ihmisasunnolle. Tulimme uuden ruhtinaan veljen, Jäägo nimisen pienikasvuisen miehen luo.

Jäägo, joka oli sangen varakas mies, tunsu tai arveli tuntevansa Vahin tien paremmin kuin kukaan muu. Hän oli matkustanut sinne nuorena ollessaan ja muisti tundraa sangen hyvin. Pitkän neuvottelun jälkeen päätimme kehoittaa häntä tulemaan mukaan. Hänellä oli hyvät porot ja paljon ruokaa, ja asialle olisi siis vain hyödyksi, jos hän suostuisi ehdotukseemme. 40 ruplasta hän sanoikin olevansa taipuvainen lähtemään mukaamme, ja kun olimme juoneet teetä ja polttaneet pari piipullista hänen kodassaan, ryhtyi hän matkaansa valmistelemaan.

Lähtiessämme seuraavana päivänä eteenpäin oli karavaanimme paisunut suurenlaiseksi. Meillä oli 16 narttaa ja 32 valjaissa olevaa poroa, kaksi kotaa, muonat ja muut tamineet, ja seuraamme kuului seitsemän pientä lasta, kolme naista ja neljä miestä sekä muutamia koiria. Pitkä kulkueemme näytti oikein suurenmoiselta tundralla raivatessamme itsellemme tietä tuntemattomilla poluilla syvän lumen läpi. Kaunista oli katsella rekien pitkää jonoa, kun se kiemurteli eteenpäin valkoisten kukkulain ja auringossa loistavien kinosten läpi neitseellisessä erämaassa, jossa ei huomaa mitään ihmisten jälkiä ja jossa ainoastaan naalien kapeat polut muistuttavat siitä, ettei aivan kaikki ympärillämme ole kuollutta.

Jokapäiväinen elämämme järjestyy suunnilleen seuraavasti: Aamuisin tavallisesti vasta silloin kun aurinko on jo ehtinyt kohota korkealle, sillä samojedit mielellään nukkuvat pitkään — naiset nousevat ja sytyttävät tulen kodassa. Kun he ovat saaneet kattilan tulelle ja ryhtyneet sulattamaan lunta vedeksi, niin muutkin alkavat liikkua. Miehet ensi työkseen panevat tupakan, jotta oikein pääsisivät hereille. Syöpäläiset muistuvat mieleen ja sekä mahdollisia että mahdottomia paikkoja ruvetaan raappimaan. Sitten ryhdytään peseytymään. Vettä on vähän ja sentakia on pakko käyttää sitä seuraavalla tavalla. Otetaan suuhun niin paljon vettä kuin siihen mahtuu ja sillä huuhdellaan hampaat ja kurkku. Sitten se ruiskutetaan käsille, josta se saa jatkaa matkaansa kasvoille. Suullisella vettä pestään siis peräkkäin hampaat, kädet ja kasvot ja aina samassa järjestyksessä. On hupaista nähdä äitien sieppaavan pienokaisensa vasempaan kainaloonsa ja sitten taitavasti ruiskuttavan suustaan vettä kirkuvien tenavain kasvoille. Samojedilaisessa kodassa on kuitenkin melkein turha peseytyä, sillä viiden minuutin kuluttua on melkein yhtä mustana ja nokisena kuin ennenkin. On kumminkin kunnioitettavaa, että he sittenkin panevat niin suurta arvoa tähän ennen jokaista ateriana uusiintuvaan toimitukseen. Euroopassa ei aina saata kerskailla yhtä suuresta puhtaudesta. Pyyhkeinä käytetään mitä siistimpiä liinoja, nimittäin tuoreita ja pehmeitä, suloisesti tuoksuvia koivunlastuja, joita naiset joka ilta valmistavat nimenomaan tätä tarkoitusta varten hankituista puista.

Näiden valmistusten jälkeen on jo teekin ehtinyt kiehua ja pienestä laudanpätkästä tehty pöytä otetaan esiin ja sille asetetaan jäätyneet kalat ja muu ruoka. Aterian jälkeen, joku muuton kestää kauan, koska samojedit usein juovat noin 10-15 kuppia teetä, riisutaan saappaat, jotka kuivataan ja tarkastetaan. Mahdollisimman lähellä tulta ne vedetään jälleen jalkoihin, joiden ympärille sitä ennen on tietysti kääritty noita pehmeitä ja lämmittäviä heiniä. Sukkia ei käytetä koskaan, sillä ne eivät ime itseensä kosteutta ja niissä on paleltumisen vaara aina tarjolla.

Nyt on miespuolisten perheenjäsenten aika työntyä töilleen. Sidomme sukset jalkoihimme, tartumme suopunkiin ja riennämme ulos poroja kiinniottamaan. Nyt vasta syntyykin leirissä elämää ja liikettä. Juostaan vauhkojen eläinten kanssa kilpaa, huudetaan ja nauretaan, vihelletään ja kiroillaan. Vähitellen saadaan porot yhteen ja sitten ne vangitaan toinen toisensa jälkeen. Kun niitä on paljon, kestää työtä kauan, ja pahimmassakin pakkasessa aina tästä hommasta lämpiää. Sillä välin naiset panevat kokoon vähäisen kaluston ja hajoittavat kodan sekä sijoittavat tavarat nartoille. Kun porot on valjastettu ja pienet lapsetkin asetettu rekiin ja peitetty lämpimillä nahkasilla, lähtee karavaani liikkeelle. Ensimmäinen neuvotellaan matkan suunnasta ja usein siinä syntyy kiivas väittely, kun minä karttani perusteella vaadin heitä lähtemään ihan toisaalle kuin he itse tahtovat. Mutta vähitellen minä huomaan, että heidän mielipiteensä on oikea ja minun karttani väärässä.

Karavaani järjestäytyy verkalleen, naiset lapsineen ja muonarekineen jäävät jäljemmäksi ja me neljä

miestä asetumme etunenään koko jonoa johtamaan. Miehillä on aina parhaat nartat ja porot, reessä ei ole muuta kuin ajaja itse sekä suopunki, sukset, kirves ja pyssy. Meidän tehtävänämme on ajaa muiden edellä raivaamassa kevyillä ajoneuvoillamme tietä takanamme liikkuvalla raskaalla kuormastolle. Lumi on syvää ja kuohkeata, ja usein porot vaipuvat siihen kaulaa myöten. Silloin täytyy ajajan nousta suksille ja ahkeraan sohimalla porojaan seipäällä pakottaa ne hyppimään kinosten läpi. Muut seuraavat hiljaa perässä ajaen meidän aukaisemaamme uraa pitkin. Ainoastaan lumimyrskyssä on pakko pysytellä lähekkäin, jotta ei kukaan eksyisi teille tietymättömille. Odottaessamme muita istumme usein tupakoiden, keskustelemme ja tutkimme suuntaa tai seuraamme jonkun ketun jälkiä. Joskus paimentolaisen terävä silmä keksii mustan pilkun kaukana olevassa kääpiöpuussa, ja kiiruhtaessamme paikalle saamme usein ammutuksi oravan tai linnun. Ihmeteltävältä tuntui minusta heidän taitonsa osata jonkun taittuneen oksan perusteella päättää missä ihmisiä ennen oli liikkunut. Mutta noita merkkejä oli hyvin harvassa ja me saatoimme taivaltaa kilometrejä ja peninkulmia niitä laisinkaan näkemättä. Joka tapauksessa nämä tällaiset rastit ovat ainoat osviitat tundralla, ja jokainen karavaani pitää huolta niiden kartuttamisesta. Kaikki näkemämme pensaat tulivat merkityiksi; yksi ainoa voimakas seipäänlyönti karisti pensaiden jäätyneet oksat lumeen.

Kun aurinko rupeaa punertamaan tai muut merkit osoittavat illan tuloa, etsimme itsellemme jonkun sopivan kummun, jossa kasvaa jäkälää ja jossa on riittävästi polttopuita. Odottaessamme muita haemme kotaa varten otollisen paikan. Leveillä suksillamme luomme lumen pois, kunnes maa tulee näkyviin. Sen päälle levitetään mahdollisuuden sattuessa havupuiden oksia. Toiset pitävät huolta poroista ja nartoista, toiset etsivät ja hakkaavat polttopuita. Tavallisesti muut silloin ehtivät perille ja heidän saavuttuaan pystytetään ensiksi kodan tukipuut, jotka suurella taidolla asetetaan vastakkain. Niiden ympärille levitetään poronahasta tai tuohesta tehdyt peitteet ja lähelle savureikää joitakin vanhoja säkkejä. Kodan valmistuttua kiiruhtavat naiset sytyttämään pienen tulen ja me muut luomme enemmän lunta kodan ulkoseinien ympärille paremmaksi turvaksi pakkasta vastaan. Sitten kannetaan kaikki nahkaset ja padat ja kattilat ja ruuat ja lapset sisään ja lattialle levitetään taljat, joita käytetään sekä istuimina että vuoteina.

Teetä odotellessa syödään tavallisesti päivän saalis. Jos se on lintu, niin se vain kynitään ja perataan. Kun on nälkä eikä ole saatu ruokaa koko pitkän päivän kuluessa, niin veriset ja raa'at lihapalaset oikein ahmimalla syödään. Mutta vain harvoin meidän onnistuu jotakin ampua ja siksi meidän on pakko teurastaa poro toisensa jälkeen ja kalavarastomme hupenee päivä päivältä. Kylmän ruuan perästä ryhdytään tavanmukaiseen tee-orgiaan. Se ei aina maistu juuri hyvälle, mutta se on tulikuumaa, mikä meille on pääasia. Tiilitee ilman sokeria ei ole vallan mautonta, mutta kun sitäkään ei ole paljoa varastossa, täytyy samaa sotkua keittää moneen kertaan rasvaisessa kattilassa, ja silloin se tavallisesti saa kitkerän maun.

Hämärässä ja pimeässä, kun revontulet palavat tai kuu ja tähdet pilkistävät kattoaukosta sisään ja suuri hiljaisuus vallitsee tundralla, istumme siellä kauan tupakoimassa ja juttelemassa. Pyssyjä puhdistetaan, tamineita paikataan, naiset neulovat ja valmistavat sillä välin lankaa porojen jänteistä punomalla niitä suussa ja sormien välissä. Silloin tällöin minä etsin naisten suosiota lahjoittamalla heille meikäläisiä neuloja hyvinvarustetusta ompelulaukustani. Kiitokseksi annetaan minulle aviomiehen oikeudet. Saan näet ennen maatapanoani laskea pääni heidän syliinsä ja antaa heidän puhdistaa tukastani suurimmat ja näkyväisimmät täit. Vähän ajan kuluessa he löytävät monta sataa kappaletta, joista lihavimmat otetaan talteen ja suurella nautinnolla syödään samalla tavalla kuin makeisia meillä. Mutta vaatteissa asuvia verenhimoisia syöpäläisiä on mahdoton saada kiinni, pakkasen takia kun ei koskaan saata riisuutua, eikä siis ole muuta neuvoa kuin raappia itsensä verille, kunnes väsyä ja tottuu. Silkkiset alusvaatteet tai sublimaatti eivät näyttäneet kärsimyksiä lieventävän, enkä myöskään luota venäläisten sotilaiden käyttämiin rinnalla pidettäviin villatilkkuihin, jotka muka ovat tarkoitettut syöteiksi noita itikoita varten.

Vasta myöhään illalla annamme tulen sammua ja vetäydymme nahkasten turviin. Jokainen perhe kokoontuu omaan nurkkaansa, mies ja vaimo asettuvat vierekkäin ja pienemmät lapset heidän väliinsä, suurimmat syrjille. Siellä he lepäävät melkein yhdessä kasassa kokonaan nahkojen peittäminä. Mielestäni he siinä maatessaan muistuttavat yhtä hyvin villejä eläimiä kuin ihmisiä. Arvelen näet eläinten jokseenkin samalla tavalla kyyristyvän yhteen etsiessään turvaa pakkaselta. Minun täytyy maata yksin ja sentähden minun on paljoa kylmempi. Pakkanen, joka tulen sammuttua tunkee kotaan, sekä syöpäläiset ahdistavat minua pahasti ja häiritsevät usein untani. Se johtuu varmaan vain tottumattomuudesta, sillä samojedit ja tunguosit kuorsailevat voimakkaasti ja rauhallisesti koko pitkän yön.

Aamulla ankara pakkasen herättää jokaisen, ja pian naiset sytyttävät tulen, joka nopeasti lämmittää kodan. Tosin siellä ei koskaan ole lämpöasteita, mutta sittenkin on huomattava ero ulkona vallitsevan ja kodassa olevan pakkasen välillä. Niin alkaa uusi päivä vaivoineen ja raskuineen, mutta myös iloineen. Niihin kuuluu kulkeminen ja vaeltaminen taivasalla, metsissä ja tundroilla ja eläminen luonnon helmassa yhdessä erämaan herttaisten ihmisten kanssa. Täällä metsien ja tundrojen autioilla mailla

tunsin usein ikäänkuin palanneeni takaisin lapsuuteeni onnellisimpiin aikoihin.

Helmikuun 20 p:nä jatkoimme matkaamme Jäägon kesäasunnolta tundrojen halki. Päivällä kaatui eräs poroistamme, joka jo kauan vain töin tuskin oli jaksanut seurata muita. Metsälintuja oli kosolta ja me ammuimme niitä runsaasti.

21 p:nä oli meillä monta vaikeutta voitettavana, sillä lunta oli harvinaisen runsaasti. Porot kulkivat vatsaa myöten kinoksissa, ja meidän täytyi suksilla raivata itsellemme tietä vetäen poroja perässämme.

Maisema on samanlaista kuin ennen; matkamies ei näe muuta kuin autioita tundroja, kuivuneita puita, pieniä vaivaiskoivuja ja pajupensaita. Se on ennestään tuttua eikä herätä enää minkäänlaista mielenkiintoa. Tundrat ja suot eivät luo mitään hymyileviä idyllejä. Karut ja tasaiset aavikot eivät koskaan tule sen kauniimmiksi, ja ympäristö on yhtä yksitoikkoista kuin jokapäiväinen elämämme.

22 p:nä annamme porojemme levähtää kauniissa, jäkälää runsaasti kasvavassa metsikössä. Yritän ryhtyä kirjallisiin hommiin, mutta kodan savusta silmiäni särkee sanomattomasti, enkä saata juuri ollenkaan kirjoittaa. Mietin itsekseni, saattaneeko pelkkä savu tehdä ihmisen sokeaksi.

23 p:nä maisema on vähemmän yksitoikkoista eikä maaperä ole niin tasaista kuin ennen. Pitkät harjanteet ulottuvat pohjoisesta kauas etelää kohti. Siellä täällä seisoo raunioiden tapaisia kuolleita metsiä. Kulovalkea on seutua hävittänyt, kaikki on palanut paljaaksi, ei mitään kasva tuhotun tilalle, ja suot ja tundrat tunkevat etelään päin.

Näillä seuduilla samojedit joskus metsästävät oravia. Mutta Vah-joen ostjakit tunkeutuvat yhä useammin samoille paikkakunnille. Kun he sattuvat vastakkain, ampuvat he toisiansa, ja joskus syntyy hyvinkin verisiä kahakoita, joissa vahvempi voittaa ja heikompi ajetaan pois tai surmataaan. Taistelu tapahtuu hiljaisuuden valtakunnassa, ja erämaa ei kerro salaisuuksiaan.

Saatuamme kodan pystyyn kertoivat miehet toisilleen metsästysjuttuja. Minä tarkastelin elämää kodassa. Naiset valmistivat ilta-ateriaamme. Nälästä huolimatta ei ruokahaluni kasvanut ja päätin vastedes olla noita valmistuksia tarkastamatta. Seitsemästä lapsesta aina joku tekee jotakin lattialle. Äiti, joka hommaa ruuanlaitossa, tarttuu syylliseen kiinni, puhdistaa häntä hieman ja siivoaa lattian sekä jatkaa entistä työtänsä käsiään ollenkaan pesemättä. Aina vähänväliä hän kynsii päätään ja vatsaansa, kopeloipi jalkineitaan y.m. y.m. Kun ruoka on valmista, ottaa hän esille pöydän ja kupit, jotka hän puhdistaa sylkemällä niihin ja pyyhkimällä niitä sormillaan. Sellaisten toimenpiteiden johdosta on varmaa, että kaikki samassa kodassa asuvat saavat samat taudit, ja jos yhden vatsa on epäkunnossa tänään, niin kaikkien muidenkin on kipeänä huomispäivänä. Onneksi lika on tundralla verrattain puhdasta ja siitä aiheutuva vaara sentähden sangen vähäpätöinen.

25 p:nä riehui myrsky samalla raivolla kuin edellisenäkin päivänä. Yöllä heräsimme siihen, että se oli heittää heikon kotamme kokonaan kumoon. Ylimääräisistä pönkistä ja muista varokeinoista huolimatta lensivät seinien virkaa tekevät ryysyt kaikille ilmansuunnille, eikä meillä ollut nimeksikään suojaa joka taholta puhaltavaa jääkylmää tuulta vastaan. Vihuri pudotteli sitäpaitsi lunta alas puista, ja monesti suuret möhkäleet sattuivat meihin keskellä levotonta untamme.

Illalla oli meillä pitkä ja vakava neuvottelu, joka koski ruokakysymystä. Ainoastaan yksi, minun omistamani poro oli enää jäljellä, kalaa ei ollut kuin hyvin vähän, ja metsästyksemme oli ollut aivan tulokseton. Päätimme syödä mahdollisimman vähäsen.

Myöhemmin huvittelin itseäni tutkimalla samojedilaisten lastenhoitoa. Yleensä täytyy sanoa, että heidän lapsiaan on vaikea käsitellä ja että ne ovat hyvin rajuja. Ne huutavat ja parkuvat kuin villipedot. Vanhemmat karjuvat niille ja lyövät niitä, mutta ei mikään näy tepsivän. Melkein kaikki lapset ovat rotevia, väkeviä ja kestäviä. Heikot kuolevat poikkeuksetta jo aivan nuorella iällä. Seuralaiseni niinkuin kaikki muutkin ruokkivat rintalapsia raa'alla, jäätyneellä kalalla sekä yleensä samalla ruualla, jota aikuisetkin syövät. Toisaalta äidit usein imettävät vielä kaksitoistavuotiaitakin. Päivisin pienemmät makaavat melkein alastomina kodassa ja suuremmat ajetaan miltei paitasillaan ulos kinoksiin karaistumaan ja ollakseen poissa tieltä. Jos lapset telmivät liian kovasti, niin heille uskotellaan, että matka on käsissä, ja sitten heidät asetetaan nartoilta, joissa saavat istua koko päivän. Pienimmät sidotaan tavallisesti nuoralla kodan seinään, ja silloin ei tarvitse pelätä heidän kaatuvan tuleen ja polttavan itseänsä. Vastasyntyneet lepäävät öisin ja matkoilla tuohikopassa, jonka pohjalla on lahopuusta vuoltuja, kosteutta imeviä lastuja. Heidän ympärilleen kääritään tuohinen peite ja pehmeästä jäniksennahasta tehty turkki. Kylmyys ei heitä vaivaa ja se onkin luonnollista, kun muistaa, että he ovat lumessa syntyneet ja myöhemmin saavat tottua alituiseen kinoksissa elämiseen.

26 p:nä saavuimme pitkin Vahia aina Larjatskoeen ulottuvien suurten tundrojen luo. Emme enää uskaltaneet vähäiä varastojamme käyttää, vaan ryhdyimme syömään erään aikaisemmin tundralta puolimätänä löytämämme poron lihaa. Se maistui tosin happamelta eikä hajukaan ollut miellyttävä,

mutta me söimme sitä tietäen, ettei nälkä maistu sen paremmalta. Seuraavina päivinä emme syöneetkään mitään muuta kuin tuotu haisevaa raatoa.

Tuuli oli pitkin päivää ollut kylmä ja kova, ja minä olin jälleen palelluttanut sormeni ja varpaani. Illalla oli minulla lisäksi kovia kipuja ruuansulatuselimistössäni. Näytin kaikesta päättäen kovin huonovointiselta, koska samojedit yrittivät saada minua paremmalle tuulelle keskustelemalla siitä, mitä he tekisivät, jos minä sattuisin matkalla kuolemaan. He vakuuttivat minulle aivan yhtenä miehenä, että eivät jättäisi ruumistani tundralla, vaan kuljettaisivat sen Obille, josta se voitaisiin viedä vaikka kotimaahani. Tämä heidän liikuttava, vielä kuolemankin taakse ulottuva huolenpitonsa virkistyi minua siinä määrin, että heti tunsin itseni terveemmäksi ja reippaammaksi. Niinkuin muidenkin tärkeiden neuvottelujen jälkeen poltimme tälläkin kertaa pari piipullista, mutta sinä iltana meillä ei ollut muuta piippuun pantavaa kuin mahorkan murusia ja koivunlastuja.

27 p:nä ei enää tuullut tundralla ja aurinko paistoi lämpimästi erämaassa. Talven selkä näkyi taittuneen, pahin pakkaneen lauhtuneen ja kevät voitti hiljalleen jalansijaa. Keväiset tunnelmat täyttivät mieleni kiitäessäni lumoavan valkoisia tasankoja pitkin. Ajatukseni lensivät tundralta kotimaahan. Sinä päivänä tuntui erämaa melkein eloisalta, sillä tunguusin terävä silmä oli löytänyt tuoreen, kauas etäisyyksiin häviävän suksenladun. Joku Vahin ostjakki oli nähtävästi edellisenä päivänä vaeltanut erämaiden halki jonkun metsänotuksen jälkiä seuraten. Meitä innostutti tietoisuus toisten ihmisten näkymättömästä läsnäolosta. Emmehän pitkiin aikoihin olleet nähneet merkkiäkään muista ihmisistä.

Muutamia päiviä olimme taistelleet rajua myrskyä vastaan. Maaliskuun 4 p:nä hirmumyrskyn tapainen tuuli kiihtyi hurjimmilleen. Sivuutimme tundran toisensa jälkeen ja viimein meidän oli pakko sangen varhain illalla etsiä turvaa erästä pienestä metsiköstä. Ei kukaan jaksanut pitemmälle. Porot alkoivat näyttää säällittävän huonoilta; juostuaan pienemmänkin taipaleen ne levittivät koipensa joka ilmansuunnalle, lähättivät ankarasti ja kieli riippui vaahtoisena suupielessä. Matkan jatkaminen näytti sangen synkältä, meillä kun ei ollut vaihtaa niitä parempiin poroihin. Ihmisetkin kärsivät puutetta. Söimme mädännyttä lihaa, kun meidän ei onnistunut saada edes oravia ammutuksi. Kova pakkaneen oli kuin hävittänyt ne. Kala oli kokonaan loppunut, eikä meillä ollut teetä eikä tupakkaa, millä olisimme saattaneet lohduttaa itseämme. Teetä valmistimme puolukanlehdistä ja tupakkaa teimme pieniksi hakatuista koivunlastuista tai männynkävyistä. Se ei maistunut millekään, mutta karkotti kuitenkin suusta tuon ilkeän lihanmaun.

Päällepäätteeksi oli eräs vaimoista, Jäägon puoliso, sairaana ja raskaana. Yökäudet hän istui kodassa voivotellen ja ähkyen eikä saanut unta. Päivisin täytyi hänen matkustaa, valmistaa ruokaa ja hoitaa lapsia. Sellaisissa olosuhteissa ei samojedinaisen kohtalo tosiaankaan ole kadehdittava. Olipa terve tai sairas, on hänen aina pakko suorittaa raskaimmat työt. Naiset tavallisesti pystyttävät kodan, hoitavat lapset, pitävät huolta taloudesta ja ruuasta. He kantavat kaiken veden tai sulattavat lumen, pitävät yllä tulta ja hakkaavat kaikki polttopuut. He neulovat vaatteet, teurastavat porot, ja muokkaavat nahat sekä valmistavat suurimman osan kaikista tarvekaluista. Vihdoin he synnyttävät lapsensa yksin ja muiden avutta ulkona kodan edustalla. Miehet kalastavat ja metsästävät sekä hoitavat poronsa, mutta siinä onkin melkein kaikki. Kumpikin sukupuoli viettää kyllä vaivalloista elämää, mutta naiset sittenkin kantavat raskaimmat taakat.

5 p:nä on ilma leudompi ja pakkasta on vain vähän päälle 20°. Sivuttaessamme pienen metsikön tapaamme tuoreita jälkiä lumessa, ja vähän kauempana on paikka, jossa ostjakit ovat viettäneet yönsä. Sen huomaa tavasta, millä se on valmistettu. Keskellä on palanut suuri nuotio ja kahden puolen seisoo rivissä pieniä, toisiaan vastaan kallistuvia mäntyjä. Ainoastaan ostjakit tekevät sillä tavoin yösijansa. Jäljistä päättäen eivät heidän majansa saata olla kovinkaan kaukana tästä paikasta. Siitä me ilostumme, sillä tiedämme näin ollen, ettemme ole vallan pahoin tundralla eksyneet.

Illalla saavumme suuren järven rannalle. Se tuo mukanaan hartaasti toivotun vaihtelun maisemaan. Leiriydymme sen läheisyyteen ja yritämme parhaamme mukaan tyydyttää nälkäämme niillä muruilla, jotka löydämme uudestaan tarkastaessamme ennen tyhjennettyjä eväspussejamme. Meillä ei ole enää jäljellä edes tuota haisevaa poronlihaa, ja ainoana ravintonamme on kuuma vesi, jonka kuvittelemme liemeksi siihen heitettyjen kapakalanmurusten takia. Yöllä näen kauniita unia hyvästä ruuasta.

6 p:nä saavumme vielä isomman järven luo, nimeltä Njarel-tuu, niinkuin myöhemmin sain tietää. Sen vesi virtaa Vahin sivujokeen Kulu-jooganiin. Jäägo muistaa vihdoin seudun ja kertoo meille, että läheisyydessä asuu ostjakkeja.

7 p:nä hajoitimme aikaiseen aamulla kotamme, ajoimme muutamien järvien ja tundrojen poikki komeata mäntymetsää kasvavan harjun kupeelle, johon rakensimme itsellemme suuren yhteisen kodan. Jäägo, Gusaul ja minä puimme yllemme kauniimmin kirjaillut maalitsamme ja lähdimme muutamia kilometrejä kauempana sijaitseville ostjakkien majoille. Ensiksi ajoimme muutamien aikaisemmin hyljättyjen jurttojen ohi ja luulimme jo kaikkien poistuneen paikkakunnalta, mutta vähän kauempana näimme suuren uhripaikan ja sen läheisyydessä kaksi majaa, joista savupatsas kohosi taivasta kohti.

Vihdoin tapasimme siis ihmisiä ja ilomme oli vilpiton. Toivoimme saavamme ruokaa ja poroja ja muitakin tarpeita, mutta majaan astuessamme muuttui ilomme pettymykseksi. Miehet olivat koko talven olleet metsästämässä ja täällä oli vain naisia ja lapsia. Heillä oli ravintoa jokseenkin yhtä vähän kuin meillä itsellämme ja tulevaisuus näytti heistä yhtä synkältä. Tulomme herätti suuren hälinän ja kaikki juoksivat vieraita miehiä pakoon. Onneksi tapasimme vanhan sokean ukon, joka puhui samojedia, ja hänen kauttansa pääsimme kosketuksiin muiden kanssa. Itse emme näet osanneet ostjakkia.

Muutaman tunnin istuimme siellä ostjakkien vieraina ja annoimme sanojen tulvia suustamme. Saimme kuulla, että läheisen järven nimenä oli Lokkon-tuu sekä että Kulu-jooganin lähteet olivat niillä seuduilla. Ympäristössä asui muitakin ostjakkeja, jotka mahdollisesti voisivat lainata meille poroja Larjatskoeen matkaa varten.

Oleskellessani Lokkon-tuun luona asuvien ihmisten parissa ehdin tarkemmin tutkia ostjakkeja ja heidän asuntojaan. Majat olivat rakennetut samalla tavalla kuin kokoushuone Tasilla. Sisustus oli kuitenkin toinen. Keskellä näkyi paljas maa olkien välistä, mutta sivuseinillä heillä on laudoista tehdyt lavat, joilla he päivisin istuvat ja öisin nukkuvat, toisella puolella naiset, toisella seinämällä miehet. Ostjakit tuntuvat olevan kehittyneemmällä asteella kuin samojedit, ja lattialla he eivät halua istua, vaan enimmäkseen noilla äskenmainituilla lavoilla.

Ihmistyyppi on kokonaan toinen. Ostjakit ovat vahvarakenteisia ja pyöreänaamaisia sekä rumempia kuin samojedit. Sitä vastoin he näyttävät olevan iloisempia ja vilkkaampia kuin arat ja umpimieliset samojedit. Heidän pukunsa on yksinkertaisempi ja huonompi; poronahkaturkkien asemesta he käyttävät oravannahasta valmistettuja. Naisilla on päässään liinat, jotka ovat otsan yli vedetyt, sillä vieraiden miesten ei sovi nähdä heidän silmiään. Muhamettilaisesta suu on vaarallisempi. En tiedä kumpi on oikeammassa. Naispuku on itsessään komeampi kuin samojedeilla; turkissa, hameissa ja liinoissa riippuu nauhoja ja helmiä, ja heidän liikkueensa kuuluu kilinää ja kalinaa. Meille he tarjoilivat kaikkea mitä heillä suinkin oli. Ruokaa tosin ei ollut paljoa, mutta me käsitimme heidän tarkoituksensa, ja Jäägo lausui hyvin vakavasti ja ikäänkuin selitykseksi, että he eivät olleet pitkään talveen nähneet ainoatakaan miestä.

Ilta puolella palasimme omalle kodallemme, jossa kaikki kovasti pettyivät nähdessään meidän tulevan tyhjin käsin, ilman ruokaa.

Kahtena seuraavana päivänä kuljeskelimme eri tahoilla metsästääksemme tai hankkiaksemme ruokaa muulla tavalla. Mutta metsästysretkemme epäonnistuivat ja ihmiset eivät voineet antaa meille mitään, kun itsekin näkivät nälkää. Poltimme piipuisamme männynkäpyjä ja joimme teetä, sillä muuta meillä ei ollut. Mielet olivat masentuneet.

10 p:nä tapasimme vihdoin ostjakin, joka antoi meille muutamia syksystä asti säästämiänsä kuhia. Illalla käydessäni Lokkon-tuulla tuli tuo ennenmainittu sokea ukko lähtöhetkellä luokseni. Toivottaessaan onnea matkalle hän veti povestaan leipäpalasen, jonka lahjoitti minulle. Olin mielestäni kuin kerjäläinen hänen edessään, mutta olin liikutettu ja kiitollinen ja tunsin itseni iloiseksi tämän uuden ystävydenosoituksen johdosta. Ymmärsin antaa arvoa hänen lahjalleen, koska tiesin, että hän itse ei saanut pitkiin aikoihin maistaa mitään kunnon ruokaa. Mutta otin sen vastaan, kun meillä oli ollut paljon mitään syötävää.

11 p:nä aamulla saapui vihdoin useampia ostjakkeja kodallemme. Tulijat olivat ukko Kääres vaimoineen, lapsineen ja kaikkine veljineen, joilla oli hieman ruokaa. Se jaettiin kristillisesti kaikkien kesken, ja sitten seuralaiseni jättivät kotaan vaimonsa ja lapsensa. Näiden tuli parhaansa mukaan koettaa tulla toimeen sillä välin kuin me riensimme Larjatskoeen apua etsimään. Tällä keinoin arvelimme näet voivamme jatkaa matkaamme. Pitkien hyvästijättöjen jälkeen painuimme taipaleelle mitä kamalimmassa pyryilmassa. Joka tapauksessa tuntui matka helpommalta kuin ennen, sillä aution tundran sijalle oli ilmestynyt n.s. metsätundra, jossa on sekä metsää että soita ja vain harvassa pienehköjä, kasvullisuudettomia tasankoja. Meillä ei ollut enää kotaa matkassa ja senvuoksi valmistimme yöpaikkamme ostjakkilaiseen tapaan. Lumi luotiin maasta pois ja siitä tehtiin verrattain korkoa valli suojaksi tuulta vastaan. Maan päälle levitettiin havuja ja poronahkoja. Kuopan edustalle sytytettiin suuri nuotio, joka paahtoi kasvomme punaisiksi. Kodassa oli aina tullut mustaksi. Taaksemme asetettiin pieniä mäntyjä viistoon tulta vastaan. Ne suojelivat tuulelta ja pakottivat savun kulkemaan kuoppamme yläpuolitse. Sellainen kuoppa on paljoa lämpoisempi kuin kota, ja täydellä syyllä ostjakit moittivat samojedien asuntoja kylmiksi. Molemmat seurueet yrittävät jutella toistensa kanssa. Opimme muutamia ostjakkilaisia sanoja ja niiden avulla sekä jonkinlaisella kuuromykkäin viittomakielellä onnistuu meidän jokseenkin hyvin ymmärtää toisiamme. Tilanteen koomillisuus saa meidät melkein unohtamaan huonosti tyydytetyn nälkämme.

12 p:nä heräsimme vesilammikossa. Yöllä oli satanut runsaasti lunta ja se oli meidät kokonaan peittänyt. Se sulii tietenkin heti, ja meillä oli paljon vaivaa kuivatessamme vaatteitamme ja itseämme nuotion edessä. Varemmin yöllä emme olleet päässeet laisinkaan nukkumaan, sillä porot olivat

kuljeskelleet ylitsemme ristiin rastiin ruuanjätteitä etsiessään.

13 p:nä saavuimme Saar-muur nimiselle mökille, jossa toistamiseen tapasimme ostjakkeja, mutta yhtä nälkäisiä kuin me itsekkin.

14 p:nä saimme tyytyä pelkkään teehen niinkuin edellisenäkin päivänä. Nälkä kävi yhä tuskallisemmaksi ja siitä syystä me kiiruhdimme eteenpäin, vaikka lumi pyrysi ympärillämme eikä näkynyt taivasta eikä maata. Iltahämärässä saavuimme Pangas nimisen majan luo, josta on kolmatta peninkulmaa Larjatskoeen. Joimme hirveät määrät kuumaa vettä, mutta emme sittenkään saaneet nälkäämme sammumaan.

Maaliskuun 15 p:nä saavuimme Larjatskoeen, löysimme ihmisiä ja ruokaa. Jätimme kaikki tavaramme metsään ja Kääreksen vaimo otti valvoakseen jäljelle jääneitä poroja. Juotuamme viimeistä kertaa teetämme ja poltettuamme noita hienoja männynkäpyjä puimme yllemme parhaat vaatteemme. Vedin päälleni komean maalitsan ja jalkoihini kauniisti kirjaillut jakuuttilaiset saappaat. Otettuamme kiinni poromme ja pistettyämme turkiksia maalitsojen alle lähdimme Larjatskoeen kuumeentapaisella kiireellä.

Parhaimmilla poroilla karautimme eteenpäin, mutta hurjasta vauhdista huolimatta oli kärsimättömyyteni suuri eikä tie näyttänyt koskaan loppuvan. Sivuutimme Vahin sekä venäläiseen malliin rakennetun ostjakkilaisen majan. Kuljettuamme muutamien purojen poikki näkyi kirkonkylä vihdoin hämmäyttävän Vahin sivujoen rannalla. Se sijaitsi keskellä viheriövää setripuumetsikköä ja talot olivat siellä tavanmukaisissa riveissä, kirkko vähän etäämpänä.

Tuuli vinkuu ympärillämme, lumi tupruaa joka taholle ja kuin valkoisen pilven ympäröiminä kiidämme yli jäiden, rannalle ja kylään. Mahtoi tuntua ihmeelliseltä katsella noita kahtakymmentä poroa ja kymmentä rekeä, joissa istui nahkavaatteisiin puettuja, pitkiä seipäitä heiluttavia miehiä. Itämaiden ja äärimmäisen Pohjolan miehet, ruskeina ja ahavoituneina, pakkasen, tuulen, auringon ja kaikkien säiden karaisemina, tekivät tuloaan puoleksi länsimaiseen siirtolaan, jossa kaikki kantoi niin proosallista leimaa.

Saapuessamme kylään tuntui se hiljaiselta ja rauhalliselta, ikäänkuin olisi nukkunut suloista lauvantai-illan unta. Mutta tuskin olivat asukkaat meidät huomanneet, kun jo koirat rupesivat haukkumaan, lapset kiiruhtivat kadulle ja muut ihmiset akkunoihin meitä katsomaan. Ajoimme rikkaimman kauppiaan pihalle, ja kauppias tuli saalista vainuten ja makeasti hymyillen meitä vastaan. Olimme päättäneet pitää hieman lystiä kauppiaiden kustannuksella. Minä tekeydyin rikkaaksi tunguusiksi voidakseni omin silmin nähdä miten he kohtelevat alkuasukkaita. Tundroilla hankkimani komea puku herätti heti huomiota, ja he kyselivät osasinko venettä puhua. Pudistin päätäni ja puhelin yksinomaan samojedia. Ostjakeilta he useamman kerran kysyivät mikä minä olin miehiäni. Pituuteni, toisiin verrattuna, herätti epäluuloa, ja ostjakkien täytyi tekaista semmoinen juttu, että äitini muka oli ollut venakko, mutta kuollut minun piennä ollessani, joten en ollut kieltäkään oppinut. Tämän kuultuaan vanha Prohor Gaidalov, jonka sekä Karjalainen että Sirelius hyvin tuntevat, murahti jotta: "Kappas pirua, kun on äidinkielensä unohtanut."

Tervehdittyämme kaikkia vietiin meidät kauppiaan kyökkiin, jossa meille tarjottiin teetä ja leipää ja viinaa. Aikoessamme ruveta mahorkkaa polttamaan pyydettiin meitä menemään pihalle. Kun he luulivat meidän juoneen tarpeeksi viinaa, ajettiin meidät lammaislauman tavalla puotiin, jossa kauppias valmistautui käynnistämään hyötymään. Vedimme esille turkikset ja vaihdoimme ne tavaroihin. Yhtä halvalla kuin he saivat turkiksemme, yhtä kalliista hinnasta täytyi meidän ostaa rasvat, voit, sokerit, makkarat ja leivät. Koko päivän vierailtuamme eri kauppiaiden luona paljastin minä lopulta itseni. Hämmästykseni oli suuri, ja aluksi ei kukaan ottanut uskoakseen, että minä olin muuta kuin alkuasukas. Illalla, palatessamme takaisin leiriimme, oli seuralaisten äärettömän hauska katsella, kuinka toisin minua nyttemmin kohdeltiin. Vanha Prohor oli näet kutsunut minut hienoille päivällisille kamariinsa ja lähtiessäni hän talutti porojani läpi koko kylän.

Illalla järjestimme metsässä juhlan ja söimme itsemme hirvittävän kylläisiksi. Seuraavana aamuna erosin kaipuulla uskollisista seuralaisistani, jätin heille poroni ja läksin Larjatskoeen.

Levähdettyäni jonkun aikaa ja vaihdettuani ensi kerran muutamaan kuukauteen vaatteita sekä puhdistettuani itseni perinpohjin jatkoin 19 p:nä matkaani Vahia pitkin. Aurinko oli alkanut kohota yhä korkeammalle ja lämpö lisääntyi tuntuvasti, jotenka minun oli kiirehdittävä eteenpäin ehtiäkseni ajoissa Obille. Venäläiset, jotka mitä suurimmalla ystävällisyydellä olivat pitäneet huolta minusta Larjatskoessa, lahjoittivat minulle lähtiessäni mainiot ja runsaat eväät. Matkustin hevosilla Ohtouuriin, josta aioin jatkaa metsien kautta Aleksandrovskoehen. Mutta lunta oli liian paljon, meidän täytyi palata takaisin ja ruveta etsimään poroja.

22 p:nä onnistui minun löytää eräs vanhus, joka poroillaan suostui kuljettamaan minut Obille. Taival

kuuluu olevan vain noin 100 km:n pituinen, mutta matkamme kesti viisi vuorokautta. Porot olivat perin huonot, lunta oli ylenmäärin ja matkan varrella meitä kohtasi vastus toisensa jälkeen.

23 p:nä puhalsi navakka tuuli ja pitkin päivää satoi hirveästi märkää lumiräntää. Me kastuimme ihoa myöten, ja poronahkaturkkimme muuttuivat limaista hyytelöä muistuttaviksi ryysyiksi. Meillä ei tietystikään ollut kotaa matkassa ja siksi meidän oli pakko iltaisin kaivautua sulavaan lumeen, jossa istua kökötimme läpimärkinä ja sangen kurjassa kunnossa. Olin nähnyt ja kokenut yhtä ja toista tällä matkallani, mutta tuo märkyys se oli vihoviimeistä. Istuminen erämaan sulavissa kinoksissa läpimärkinä ja avuttomana oli sanomattoman kurjaa. Kun lisäksi satuin siellä olemaan ostjakin kanssa, jolle en osannut puhuakaan mitään, oli mahdotonta edes laskea leikkiä koomillisen asemamme johdosta.

Seuraavana aamuna heräsimme hyvin varhain ja huomasimme tilamme entistä kurjemmaksi. Läpimärkinä olimme nukahtaneet, mutta yöllä oli ollut pakkanen ja turkkimme, saappaamme ja muut vaatteemme olivat kokonaan jäässä. Tunsin itseni tämän johdosta sangen masentuneeksi, ja me istuimme ja huokailimme maallisen elämän kurjuutta. Ajattelin miten ihanalta tuntuisi päästä kotiin.

Seuraavat vuorokaudet olivat edellisten kaltaiset. Mutta vaivoja oli helpompi kantaa, sillä ostjakkini ja minä opimme vähitellen ymmärtämään toisiamme. Miten olikaan, täytyi puhua, vaikeneminen ei käynyt päinsä, ja lopuksi me oikein vilkkaasti juttelimme toistemme kanssa.

Maisema oli kaikkialla yhtä kurjaa kuin sääkin. Maaperä oli tasaista, mutta kasvullisuutta ei ollut muuta kuin siellä täällä vaivaisia mäntyjä. Suot olivat paksun lumen peitossa ja taivas oli harmaa ja täynnänsä lumiräntää, jota se syyti poloisten matkamiesten päälle.

26 p:nä saavuimme Obille. Vaivalloinen matka oli päättynyt. Olin suorittanut Jenisein ja Obin välisen taipaleen ja onnellisesti päässyt perille tundrojen ja erämaiden halki. En saata olla mainitsematta, että tunsin iloa sen johdosta. Samalla unohdin kaikki vaivat ja vaikeudet ja muistin vain ihanan oleskeluni alkuperäisten, mutta läpeensä hyväntahtoisten ihmisten keskuudessa.

Pitkin Obia ajoimme lähimmälle ostjakkijurtalle, jossa heti tulimme tekemisiin sivistyksen varjopuolien kanssa. Tapasimme räyhäävän joukon miehiä, naisia ja lapsia, jotka kaikki hirveässä humalassa hoipertelivat ympäri kylää. Turhaan heidän kanssaan neuvoteltuamme jatkoimme hetimiten matkaamme läheisyydessä olevaan Tobolgina nimiseen venäläiseen kylään.

Hyvin vastahakoisesti ja epäluuloisesti otettiin minut kievarissa vastaan. He olivat nähneet minun tulevan poroilla kylään ja luulivat minua samojediksi tai muuksi sentapaiseksi. Seuraavana päivänä Aleksandrovskeen pristavi tuli kylään ja minä menin hänen luokseen kertoakseni tulostani. Jätin hänelle kaikki paperini tarkastettaviksi ja kerroin tullee Turuhanskista. Mutta hän ei ruvennutkaan kanssani puhumaan matkasta tai muusta, vaan ryhtyi sensijaan minua kuulustelemaan ja tutkimaan. Hän luuli minua väärennetyillä tai varastetuilla papereilla liikkuvaksi pakolaiseksi, karanneeksi karkoitetuksi. Viime tingassa tohtori Karjalainen pelasti minut pulasta. Kun pristavi kuuli minun kertovan olevani suomalainen, kysyi hän tunsinko mahdollisesti erään tohtorin, joka oli kauan työskennellyt ostjakkien keskuudessa. Vastasin myöntävästi, ja silloin hän vielä tiedusteli Karjalaisen etunimeä. Minä vastasin: "Gustav Adolfovitsh", ja koska tämä todisti, että minä tunsin hänet, uskoi pristavi minut siksi, miksi olin itseni sanonut. Senjälkeen hän muuttui hyvin ystävälliseksi, ja minä vierailin kokonaisen päivän hänen luonaan Aleksandrovskoessa.

Levähdettyäni parisen päivää jatkoin hevosilla matkaani Obia ylöspäin. Kevät oli kylmän talven jälkeen hyvin aikainen ja jäällä oli jo paljon vettä. 500 virstan pituinen matka sujuikin hyvin hitaasti, ja vasta huhtikuun keskivaiheilla saavuin Kolgujakiin, Tyskoeen ja Narymiin. Viimeksimainitulla paikalla sain vastaanottaa postini joulutervehdyksineen. Kiiruhdin kuitenkin eteenpäin, sillä pilkkukuume raivosi tässä osassa piiriä ja minä halusin mielelläni ehtiä Tomskiin ennen kevättulvan tuloa.

Mutta jo Kolpashevon tienoilla kävi matkanteko veden takia mahdottomaksi ja minun oli pakko jäädä Tshaja-joen suulle odottamaan avovettä.

Jäljellä olevat kuusi viikkoa käytin tutkiakseni tarkemmin Tshaja-murretta, jota kielimiehen kannalta katsoen saattaa pitää oikeana kultakaivoksena. Mutta tässä yhteydessä katson tarpeettomaksi esittää lukijoilleni siitä löytämiäni aarteita ja tyydyn sensijaan piirtämään vielä yhden surullisen kuvan monien edellisten lisäksi.

Tshaja-joen alue sijaitsee lähinnä venäläistä asutusta. Uutisasukkaat ovat vallanneet suurimmat osat sen rannoista. Jäljelle jääneet samojedit ovat kuolevaa kansaa. Olen aikaisemmin huomauttanut Ketjoen asukkaista, että hekin kuuluvat häviävään heimoon. Siellä miesten lukumäärä on paljoa suurempi kuin naisten, edellisiä on 65 % ja jälkimäisiä 35 %. Miesten on pakko naida venäläisiä vaimoja, ja lapset tulevat sekä tavoiltaan että kieleltään venäläisiksi. Itse heimo ei kuitenkaan kuole sukupuuttoon, vaikka

se muuttaa kansallisuutta. Tshajalla on huomattavissa aivan päinvastainen ja paljoo yleisempi ilmiö. Täällä alkuasukkaat häviävät jäljettömiin parin kolmen sukupolven perästä, jättämättä mitään merkkiä itsestään. Samoin on laita Tymillä, jossa asukasluku nyttemmin nousee vain 250 henkeen, kun sitävastoin samankokoisella Vahilla asuu monta tuhatta ostjakkia. Samalla tavalla on Narymin piirin 24 samojedivolostin (kihlakunnan) joukossa pari sellaista, joissa on vain 2-3 henkeä enää elossa. Muutamia vuosia sitten oli Tshajalla veroamaksavia yli 120 henkeä, mutta nyttemmin niitä on vain 35. Niistä lapsista, jotka ovat syntyneet 48:ssä viime aikoina solmitussa avioliitossa, on elossa vain 49. Näistä moni vielä luultavasti kuolee alaikäisenä. Pienenä on kuollut 76 lasta. Tällaisten numerojen perusteella on helppo käsittää, että heimo pian kuolee sukupuuttoon.

Korkea kuolleisuusprosentti ei kuitenkaan johdu puuttuvasta ja huonosta hoidosta. Samanlaisessa hoidossahan ovat venäläisten lapset, jotka ovat terveitä ja rotevia. Samojedilapset sairastuvat helpommin, ja heidän heikkoutensa johtuu vanhempien heikkoudesta. Itse asiassa onkin fyysisessä suhteessa huomattavana suuri erotus kurjien samojedien ja vahvojen venäläisten välillä.

Olen aikaisemmin kuvannut, miten muuttuneet olosuhteet ovat mullistaneet eteläisten samojedien elintavat, saattaneet heidän taloutensa rappiolle ja edistäneet kaikenlaisten tautien leviämistä heidän keskuuteensa. Samojedit eivät ole pystyneet kilpailemaan uutisasukasten kanssa. Vuosisatojen ja vuosituhansien kuluessa he ovat eläneet elämäänsä erämaassa, jossa luonto runsaasti on jakanut antimiaan ja tuhlannut rikkauksiaan. Heidän ei ole koskaan ollut tarvis taistella ja tehdä työtä saadakseen elatuksensa, ja sentähden heidän on käynyt vaikeaksi tulla toimeen kokonaan muuttuneissa olosuhteissa. Joka taholta on tuo nopeasti leviävä ja valmistamattomasti tuleva uusi sivistys heitä ahdistanut, ja heidän on ollut mahdoton sitä sulattaa tai omaksua. He ovat pakosta joutuneet tilaan, jonka loppuna ei saata olla muu kuin häviö. Senvuoksi he kuolevatkin ja häviävät jättämättä jälkiä esiisiensä erämaihin tai muukalaisten vereen ja kulttuuriin. Tämän murhenäytelmän yksityiskohdat eivät aina ole erikoisen mieltäylentäviä, mutta kokonaisuudessaan heidän kohtalonsa vaikuttaa järkyttävästi.

Heidän pohjoiset sukulaisensa ovat ajoissa muuttaneet pois, ja on syytä uskoa ja toivoa, että heidän kohtalonsa on muodostuva vähemmän raskaaksi.

HÄVIÄVIEN HEIMOJEN KESKUUDESSA

Kesäkuun alkupäivinä oli Ob vapautunut jäistä ja minä matkustin Tomskiin. Suomeen palasin saman kuun loppupuolella, juhannuksen aikaan, oleskeltuani Siperiassa lähes kaksi kokonaista vuotta.

Täsmälleen vuotta myöhemmin (kesäk. 1914) lähdin toiselle Siperian-matkalleni. Rautateitse tulin Tjumeniin, josta laivalla jatkoin Tobolskiin. Tulvavesi oli korkeimmillaan ja rannalla sijaitseva kaupunginosa oli veden vallassa. Sitä mahtavamalta näytti, ainakin etäältä, sen takana kohoava vuori, jota vanhat kirkot ja suomalaisten ja ruotsalaisten sotavankien aikoinaan rakentamat muurit ja holvit koristavat. Pitkin Irtysh-jokea saavuini Obille, joka tavattoman vedenpaljouden lakia muistutti merta. Sivuutettuani ostjakkien yksitoikkoiset asuma-alat saavuini Narymiin, jossa oleskelin pari viikkoa täydentääkseni muistiinpanojani. Sieltä siirryin Tomskiin ja Krasnojarskiin.

Suunnitellessani toista Siperian-matkaani olin ajatellut lähteä Jenisei-jokea pitkin aina Jäämeren rannoille, päästäkseni lähemmin tutustumaan n.s. Jenisei- ja Avam-samojedeihin, joiden kieltä tähän asti olin vain ohimennen tutkinut. Syistä, jotka eivät riippuneet yksinomaan minusta, saavuini kuitenkin niin myöhään Krasnojarskiin, että laiva jo oli ennättänyt lähteä pohjoista kohti. Koska en tällä kertaa halunnut pitentää matkaani yli talven, päätin jättää näiden heimojen tutkimisen vastaisten matkojen varaan ja lähdin aivan päinvastaiseen suuntaan, nimittäin etelään, Sajaanin-vuorten pohjoisille rinteille.

Aikaisemmin olen maininnut, että minä v. 1912 ystäväni I.I. Berdnikovin avulla eräästä pienestä Abalakova nimisestä metsäkylästä löysin muutamia kamassi-samojedien kieltä puhuvia henkilöitä. Tuohon kylään nyt siis suuntasin matkani.

Varustauduttuani Krasnojarskissa m.m. hyvillä aseilla, jotka ovat välttämättömiä tässä piirissä, lähdin retkelle siinä mielessä, että tällä kertaa suorittaisin loppuun v. 1912 alottamani tutkimukset tämän häviävän heimon keskuudessa. Kuljettuani rautateitse jonkun matkaa itäänpäin ryhdyin arojen poikki ajamaan. Arolla, joka näillä seuduilla (Kanskin piirin keskiosissa) leviää tasaisena alankona joka taholle peninkulmamääriä, ei ole mitään varsinaisia teitä. Missä ei ole viljelyksiä, siellä pääsee eteenpäin kaikkialla yhtä hyvin, maaperä kun on mustaa multaa, jossa ei ole kiviä eikä kantoja. Kuivana aikana aro on kivikovaa, mutta sateella yhtä ainoata suota. En tiedä, millä säällä matkustaminen on

suositeltavampaa, kummassakin tapauksessa se tuntuu epämukavalta. Jos aurinko paistaa ja paahtaa, niinkuin se arolla tavallisesti tekee, on maa aivan kovettunut, ja silloin on tottumattoman hyvin tuskallista istua n.s. tarantassissa, joka on nelipyöräinen ajopeli ilman minkäänlaisia vieteriä. Kun tulinen troika l. kolmivaljakko oli näissä vaunuissa kiidättänyt poloisia matkamiehiä puolenkin tuntia, niin minusta jo tuntui, kuin kaikki sisälmykseni olisivat rikkirevityt, ja tosiasia oli, että fonografini ei tällaista matkaa kestänyt — se meni aivan palasiksi. Tomuakin kokoontuu joka paikkaan niin paksult, että puhdistustyö käy hyvin hankalaksi. Tällä tavalla alkoi matkani, vaikka se sitten muuttui kerrassaan toisenlaiseksi — kuitenkin vielä surkeammaksi. Taivas avasi nimittäin sulkunsa ja antoi sataa vettä maan päälle ihan hirvittävällä tavalla. Koko aro muuttui mustaksi velliksi. Siinä oli kyllä pehmeä ja hyvä ajaa, mutta kun kaikki neljä pyörää pitkin matkaa räiskyttivät mustaa, märkää liejua onnettomien matkustajien päälle, niin koko tarantassi kaikkineen oli lyhyessä ajassa monen senttimetrin paksuisen multakerroksen peitossa. Se olisi, liioittelematta sanoen, paremmin sopinut onkimadoille lepokodiksi kuin ihmisten tyyssijaksi matkalla. Ilman sen suurempia seikkailuja saavuini kuitenkin muutaman päivän kuluttua kamassien luo, Abalakovan kylään.

Tätä nykyä ovat miltei kaikki kamassit asettuneet vakinaisesti asumaan yllämainittuun kylään eikä kenelläkään enää ole poroja. Mutta vielä 20-30 vuotta sitten oli heidän elämänsä aivan toisenlaista. Taloja ei ollut, vaan he vaelsivat puroineen paikasta paikkaan pystyttäen kotansa sinne, missä oli jäkälää ja metsänriistaa. Talvisaikaan he oleskelivat aroilla pyytäen peuraa, hirveä, kaurista, oravaa, sopulia, kärppää y.m., joiden eläinten nahkoilla he kävivät vaihtokauppaa aikaisemmin tataarien ja myöhemmin venäläisten kanssa. Kesäisin he laumoineen pakenivat hellettä ja sääskiparvia ja pystyttivät tuohiset kotansa Sajaanin viileille vuorille, joita he nimittivät valkoisiksi, ikuisen lumen tähden. Alempaa seutua he taasen sanoivat mustiksi vuoriksi synkän metsän ja mustan mullan takia. Heidän vaatetuksenaan oli silloin miltei yksinomaan nahka, ja ravintona he käyttivät kuivattua poronlihaa. Leipää heillä ei ollut, mutta tarkoitusta varten valmistetulla kuokalla he kaivoivat maasta erään kasvin (Lilium marthagonin) suuria valkoisia juuria, joista valmistivat sekä puuroa että leipää, aivan samalla tavalla kuin Tas-joen ostjakki-samojedit. Kalastusta he nähtävästi vain poikkeustapauksissa harjoittivat. Niin talvella kuin kesälläkin he liikkuvat paikasta toiseen poroilla ratsastaen niinkuin tunguosit ja karagassit. Rekeä ei vuoristen seutujen takia voitu käyttää, ja senvuoksi olivatkin kaikki esineet niin tehdyt, että niitä saattoi helposti kuljettaa porojen selässä riippuvissa säkeissä. Talvisilla metsästysretkillään he eivät käyttäneet porojaan, vaan hiihtelivät metsissä vetäen koirien avustamina yhdestä puusta koverrettua ahkiota, jota rekimuotoa, ohimennen sanoen, on pidettävä hyvin alkuperäisenä.

Niinkuin jo mainitsin, ovat kamassit jokunen kymmenkunta vuotta sitten jättäneet paimentolaiselämänsä ja asettuneet asumaan Abalakovan hedelmälliseen laaksoon, jonne he ovat rakentaneet itselleen pienet tuohikattoiset puuhökkelit. Mutta näiden rinnalla on heillä vielä tavallisetkin kodat, joihin he mielellään vetäytyvät asumaan kesän aikaan, kun hyttysset ja kärpäset, luteet ja kirput heitä tuvassa liiaksi ahdistavat. Talvisaikaan miehet kyllä kuljeksivat vuorilla metsästävässä, ja syksyisin kaikki lähtevät metsiin setripuunpäihinöitä keräämään. Mutta yhä useampi heistä nai venakon, ja silloin vapaus on mennyttä ja lämmin tupa muodostuu siksi keskustaksi, jossa samojedi vähitellen kesytetään elämään vierasta ja hänelle outoa elämää. Entisen sijalle tulee hullunkurinen maanviljelys ja rajaton juominen, jota seuraa köyhyys ja perikato.

Ennenkuin seuraavassa siirryn tarkemmin puhumaan kamasseista ja oleskelustani heidän luonaan, voi mahdollisesti olla tarpoen luoda katsaus heidän ympäristöönsä ja niihin oloihin, jotka osaltansa ovat synnyttäneet nykyisen surkean tilan. Ennen muinoin kuului Kanskin piirin läntinen osa miltei kokonaisuudessaan samojedeille ja itäinen kottien heimolle. Seutu on kokonaisuudessaan Siperian rikkaimpia — onhan sen keskisenä osana tasainen ja hedelmällinen aro, jossa musta multa tekee mahdolliseksi mitä menestyksellisimmän maanviljelyksen. Etelämpänä kohoavat nuo mahtavat Sajaanin-vuoret, joiden rinteillä on melkein koskemattomia rikkauksia, kuten kultaa, hopeaa, vaskea, grafiittia, kiilleliusketta y.m. Aina viime vuosikymmeniin asti on näillä seuduin elänyt paitsi alkuasukkaita ainoastaan n.s. starozhiilejä (venäläisiä), jotka aroilla ovat harjoittaneet karjanhoitoa ja vuorilla kullanhuhdontaa. Edelliset ovat usein käyttäneet työvoimanaan entisiä pakkotyöläisiä, joille ovat maksaneet viheliäisen palkan ja joita he sitten ovat ajaneet takaa ja murhanneet anastaen heiltä antamansa rahat. Kun jälkimäisetkään eivät ole kuuluneet rauhallisimpien ihmisten joukkoon, on käsitettävissä, että Kanskin piiri näihin päiviin asti on pysynyt Siperian levottomimpana osana, seutuna, jossa murhat kuuluvat päiväjärjestykseen. Sitä todistavat ne lukuisat ristit, joita näkee monessa paikassa tien varrella. Matkustamisen täytyykin tapahtua siten, että ladattu kivääri aina on käsissä. Viimeisellä kolmen peninkulman taipaleella ennen tuloani takaisin rautatielinjalle tapettiin keskellä tietä saman päivän aamuna kolme miestä ja tilapäisen asuntoni ulkopuolella yksi.

Tätä nykyä ovat ajat kuitenkin muuttumaisillaan parempaan päin. N.s. uutisasutushallituksen välityksellä muuttaa Siperiaan vuosittain satoja tuhansia ihmisiä, joille kaikille esivallan vainoomien sosiaalidemokraattisten periaatteiden mukaan jaetaan viljelyskelpoista maata. Sitä ei saa ostaa,

kyläkunnat omistavat sen, mutta jokainen saa riittävän palstan käytettäväkseen. Kanskin piiri on sekin jo melkoisesti muuttunut. Kaikkialla aroilla on suuria uusia kyliä, joilla on yllinkyllin viljeltävää maata. Rybinskoe niminen kirkonkylä omistaa yksin yli 30,000 hehtaaria. Metsiä ei ole paljon, mutta melkein kaikkialla on runsaasti kivihiltä, jota kylien asukkaat käyttävät tarpeihinsa. Uutisasukkaita on täälläkin kaikilta Venäjän valtakunnan ääriä, ja kun he kaikki mikäli mahdollista pyrkivät säilyttämään kansallisuutensa kieleen, pukuun ja asutukseen nähden, niin muodostuu näillä seuduilla matkustaminen hyvin opettavaiseksi vaellukseksi ikäänkuin jättiläismäisessä ulkoilmamuseossa.

Kun aron puolelta nopeasti leviävä venäläinen asutus ja kullankaivajayhtiöt sekä eri kansallisuuksiin kuuluvat metsästäjät estävät alkuasukkaita rauhassa ja menestyksellä harjoittamasta entisiä elinkeinojaan ja kun heidät pakotetaan vetäytymään hyvinkin rajoitetulle alueelle sekä, ainakin osittain, omaksumaan vieras kulttuuri, on ymmärrettävää, että he vähitellen luopuvat entisestä elämästään ja sulautuvat muihin.

Venäläisen valloituksen aikana oli tämä eteläinen samojediheimo jo verrattain pieni, sitä kun oli m.m. kauan vainottu Minussinkin tataarien taholta. Castrénin aikoina se oli lukumäärältään n. 150 henkeä, mutta v. 1875 se oli vähentynyt 90:een ja nykyään kuuluu siihen suunnilleen 50 henkeä, niiden joukossa yli puolet sellaisia, joilla on venäläinen äiti. Nykypolvesta osaa ainoastaan kahdeksan henkeä kunnollisesti omaa kieltänsä, ja kun nuorin heistä on noin 45-vuotias, on varmaa että heidän isiltä peritty samojedilaiskielensä jonkun vuoden perästä on kokonaan hävinnyt. Muut puhuvat tataaria ja nuoremmat miltei yksinomaan venettä. He väittävät itse syyksi tähän ilmiöön sitä, että kamassin kieli on liian vaikeata oppia ja myönnettävä onkin, että niin on laita, siinä kun esim. hyvin monessa sanassa tavataan voimakas ja vaikeasti äännettävä laryngaaliklusiili y.m. Mutta pääsyyinä kielen häviämiseen ei tietysti kuitenkaan ole pidettävä sen vaikeutta eikä myöskään avioliittoja vieraiden kanssa, vaan itse heimon nopeata vähentymistä. Hyvin kuvaavaa onkin, että kamassit aivan samalla tavalla kuin ne ostjakki-samojedit, jotka ovat joutuneet läheisempään kosketukseen venäläisten ja venäläisen kulttuurin kanssa, niin sanoakseni häviävät jäljettömiin ja nopeasti kuolevat sukupuuttoon. Syyt ovat samat, mutta täällä ne esiintyvät vielä selvemmin. Kamassienkin keskuudessa tämä ilmiö ensi kädessä johtuu lasten tavattoman suuresta kuolevaisuudesta. Tilastosta, jonka siellä oleskellessani laadin, käy ilmi, että kuolleisuus niissä perheissä, joissa sekä isä että äiti ovat samojedeja tai muita läheisiä alkuasukkaita, on noin 73 %. Niissä perheissä, joissa äiti on venäläinen, on lasten kuolevaisuus ainoastaan 19 % ja elämään on jäänyt 81 %. Samalla on merkillepantava, että syntyneiden koko lukumäärä edellisissä perheissä keskimäärin on ollut 7 lasta, mutta seka-avioliitoissa ainoastaan 5. Siitä huolimatta on melkein koko nuorempi polvi puoleksi venäläistä. Tämäkin pieni tilasto osoittaa puolestansa todeksi sen, että alkuasukasten lapset fyysillisesti ovat noita muita paljoa heikommat. Tämä ei johdu huonosta hoidosta tai ravinnosta, vaan vanhempien heikkoudesta, joka taasen aiheutuu monesta syystä, m.m. siitä, että he liian äkkiä ovat jättäneet entisen elämänsä ja siirtyneet täydellisesti venäläisiin oloihin, omaksuneet venäläiset tavat kaikessa äärimmäisyydessään sekä joutuneet sen kulttuurin vaikutuksen alaisiksi, joka ei sinänsä omaksuttuna näy sopivan millekään luonnonkansalle.

Asetuttuani heidän keskuudessaan työskentelemään tulin siis heti huomanneeksi, että kohtalo oli ollut minulle suojea, kun en päässyt tällä kertaa pohjoista kohti matkustamaan. Sitten viime käyntini olivat useat vanhemmat ihmiset jo kuolleet, ja nyt olivat enää jäljellä vain nuo kahdeksan omaa kieltänsä taitavaa kamassi-samojedia. Minulla oli työssäni kaksi vakinaista kielimestaria (toinen niistä nainen), mutta sittenkin minun täytyi muiltakin pyytää tietoja, kun halusin saada selvyyttä harvinaisemmista sanoista. Alussa herätti työni täällä niinkuin muuallakin suurta uteliaisuutta, ja kulkiessani talosta taloon kyselemässä noita outoja sanoja y.m. seurasi minua usein pitkä jono naisia ja lapsia. Kun minä lisäksi ryhdyin esineiden keruuseen ja perhosia sekä kovakuoriaisia kokoilemaan, niin monet luulivat, että hullu oli joutunut heidän luokseen. Kuvittelen, että he katsoivat minua jotenkin samoilla silmillä kuin lappalaiset englantilaista, joka talvisaikaan kuljetti Lapin poikki isoa laivaa ja Pallasjärven rannalle rakennutti "engelsmannin kirkon". Lääkkeitteni avulla ja kiskomalla kipeitä hampaita heidän leuoistaan saavutin sentään vähitellen luottamusta, ja kun kylän vanhin eukko, melkein yhdeksänkymmenvuotias muija, oli kertonut näkemästään Castrénista, niin minutkin tunnustettiin järjelliseksi ihmiseksi. Ohimennen mainitsen mitä tämä ainoa Siperiassa tapaamani henkilö, joka oli nähnyt Castrénin, minulle jutteli. Hän muisti kuuluisan maanmiehemme hyvin, sillä tämä oli asunut hänen perheensä kodassa viisi vuorokautta, koko ajan kysellen heiltä sanoja. Hän muisteli vielä, että tämä kookas muukalainen oli kovasti sairastunut heidän luonaan. Jaloissa oli hänellä ollut suuret sojoottilaiset poronnahkasaappaat, mutta koska talvi juuri silloin teki tuloaan, oli hän heillä ompeluttanut itselleen samojedilaisen talviturkin. — Lapset voitoin pian puolelleni antamalla jokaisesta minulle tuodusta perhosesta tai muusta itikasta sokeripalasen. Siitä oli seurauksena että he perhosen nähdessään innostuneina huusivat "sokeripala lentää" ja täyttä kyytiä juoksivat sitä takaa ajamaan, kunnes saivat viskatuksi ainoan vaatekappaleensa, paitansa, sen päälle, jolloin he itse vielä varmuuden vuoksi heittäytyivät vatsalleen päällimmäiseksi, ettei "sokeripala" millään muotoa pääsisi lentämään pois. Vanhempi kylän väki kuunteli ihmeissään fonografiani, joka osasi laulaa heidän omia laulujaan ja kertoa heidän kielisiään satuja yhtä hyvin kuin he itsekin. Täten muodostui oleskeluni heidän luonaan erittäin

hauskaksi. Olen harvoin tavannut ystävällisempiä ihmisiä ja voin melkein sanoa nautintorikkaiksi niitä monia iltoja, jotka heidän seurassaan vietin pimeän tullen kylän suurimmassa tuohikodassa. Siellä minä istuin kuuntelemassa juttuja entisaikojen ihanasta elämästä valkoisten vuorten alppijärvien rannoilla tai otteluista kontion kanssa mustilla vuorilla. Siellä sain kuulla mietelmiä maailman menosta, vieläpä siitäkkin tärkeästä kysymyksestä, mitä kamassit arvelivat maailmansodasta. Heidän mielestään ei mikään muutu, jollei Kiinan keisari ryhdy sotaan, sillä jos hän ei liikahta, niin maailma pysyy ennallaan. Olivathan he Sajaanin-vuorilta nähneet hänen valtakuntansa rajan, vaikkeivät itse olleet uskaltaneet painua alas laaksoihin. Mutta näkemästään he tiesivät hyvin, että hänen maansa on niin suuri, että jos sitä vertaa isoon talviturkkiin, niin valkoisen tsaarin valtakunta on sen rinnalla vain kuin kaulus tai hiha. Siitä syystä he eivät sodasta välittäneetkään kerrassaan mitään.

Tällaisina iltoina sain myöskin m.m. ensi kerran selville sen, että kamassit vielä uskovat vanhoihin jumaliinsa ja uhraavat niille. Tämä oli minulle suuri yllätys, sillä jo Castrén mainitsee heidän kaikkien muka olevan uskovaisia ja hartaita kristittyjä. Nyt kävi kuitenkin ilmi, että heillä ei ainoastaan ole omia jumalia ja yksityisuhreja, vaan vielä yleisiäkin, joihin koko heimo ottaa osaa. Mitään ihmeellistä ei ole, että esim. metsästäjä kaadettuaan jonkun suuremman otuksen uhraa metsän ja veden hengille. Huomattavaa on sitävastoin, että heillä on säilynyt tapa toimittaa suuria yhteisiä uhreja, kuten syksyllä ennen lähtöään setripuunkäpyjä keräilemään. Suurimman kodan takaosaan järjestetään silloin uhriateria, johon kuuluu lihaa, leipää, viinaa sekä pähkinöistä tehtyä voita, jota valmistetaan nimenomaan tätä tarkoitusta varten. Silloin luetaan ensiksi näin kuuluva lyhyt rukous: "Uhrin tuomme eteenne, äitimme, isämme, maan henki, maailman, maan, veden henki; [metsän] pähkinöitä älä pahastu [älä säästä]." Rukouksen jälkeen heitetään ateria tuleen, jotta ruuat hävityksen kautta pääsisivät perille henkien luo. Heilläkin on näet se usko, että kaikissa kappaleissa piilee henki joka vapautuu ja pääsee henkien maailmaan vasta sitten, kun esine on rikottu tai hävitetty. Näiden yksinkertaisten menojen jälkeen alkaa tavanmukainen juhliminen ja syöminen. Shamaaneja, noitia, heillä ei kyllä enää ole; viimeiset kuolivat muutamia vuosia sitten, ja heidän hautansa sijaitsevat Sajaanin-vuorilla, jonne heidän ruumiinsa vanhaan tapaan ovat asetetut lepäämään telineille maan yläpuolelle. Siellä ovat myöskin heidän rumpunsa, pukunsa ja taikakalunsa, kaikki kuitenkin särettyinä, jotta niidenkin henget manalassa pääsisivät isäntiänsä palvelemaan.

Kansanrunoutta näillä harvoilla viimeisillä samojedi-mohikaaneilla on hyvin vähäsen. Minun onnistui kerätä heiltä talteen vain muutamia kymmeniä satuja ja arvoituksia, jotka nähtävästi kuitenkin enimmäkseen ovat tataarilaisperäisiä. Laulujakin on aniharvoja, sillä nykyään lauletaan vain tataarilaisia ja venäläisiä renkutuksia. Kylän vanhimmalta asukkaalta, ennenmainitsemaani iäkkäältä eukolta, kirjoitin kuitenkin muistiin yhden, joka on merkillinen siitä, että se on liikuttavan yksinkertainen, mutta samalla runollinen valitus heidän heimonsa perikadon johdosta. Se kuuluu käännettynä seuraavasti:

"Missä kuljinkaan ennen, mustat vuoreni jäivät. Jäljissäni, omassa maassani, kultainen heinä kasvoi pystyyn. Valkoiset vuoreni jäivät [hävisivät] näkymättömiin. Voimia oli, nyt niitä ei ole, paljon lapsia oli, yksikseni jäin. Vanhemmistani eksyin, yksin jäin. Missä ennen kalastin, sinne järvenikin jäivät, enkä [niitä] enää saa nähdä. Kotanikin pystypuut ovat [jo] lahonneet, ja kaikki sen tuohetkin ovat käretyneet kokoon."

Tämän laulun sain myös fonografiini lauletuksi, ja kun koneellani sitä laulatin, kokoontuivat samojedit kuuntelemaan. Muistan selvästi, kuinka he kaikki, jotka sanoja ymmärsivät, kävivät vakaviksi ja kuinka he lopulta, niin ukot kuin akatkin, pyyhkivät kyyneliä silmistänsä. Tunnelma kävi vielä järkyttävämmäksi, kun eräs pieni poika selitti, että hänen aikoja sitten kuollut äitinsä oli torvessa laulamassa.

Lopetan tähän. Tarkoitukseni ei ole ollut antaa mitään täydellistä kuvaa tuon sukupuuttoon kuolevan kamassi-samojedilaisheimon vaatimattomasta elämästä. Mutta kenties nämäkin hajanaiset piirteet saattavat puolestansa osoittaa, millaiseksi sellaisen kansan kohtalo muodostuu, joka ei pidä lujasti kiinni omaperäisestä elämästään ja omasta kielestään.

* * * * *

Hiljaisesta ja rauhallisesta Abalakovasta palasin Rybinskoeen. Matkalla olin kuvitellut tapaavani ihmiset iloisessa elonkorjuutyössä, mutta näinkin vain autioita asuntoja ja elottomia kyliä, joissa itkettyneet naiset ja vaikerivat lapset surivat sotaan riistettyjä miehiä. Seutu oli muuttunut murheen laaksoksi ja räikeäksi kuvaksi sodan tuottamasta kurjuudesta. Eräässäkkin mökissä oli seitsemän pientä orpoa; isä oli kaatunut ja äiti oli kuollut synnyttyään viimeisen. Toisin paikoin eivät naiset jaksaneet omin voimin korjata viljaa, ja nälkä odotti heitä. Myöhemmin olen lukenut, että isorokkokin on armottomasti näitä seutuja ahdistanut. — Joitakuita hauskojakin juttuja tulin kuulleeksi. Minulle kerrottiin m.m. eräästä naisesta, joka oli saanut tiedon saksalaisten lentokoneiden tarkkaamisesta. Hän oli kiiruhtanut pristavin luo ja ilmoittanut nähneensä sellaisen eräällä niityllä. Tarkempi tutkimus oli

kuitenkin osoittanut, että lentokone oli ollut vain kotka, josta nainen oli katsonut asiakseen ilmoittaa, koska hänelle oli kerrottu noiden outojen ilmassa lentävien vehkeiden muistuttavan suurta lintua. Olen omin korvin kuullut samoilla seuduilla asuvien nais-ihmisten tiedustelevan, että "onko se, tsaari jonkinlainen kotka?" Senpätähden voin vakuuttaa, että ylläkerrottu tapaus on sangen todennäköinen.

Rybinskoesta painuin itää kohti etsiäkseni kotteja, jotka aikoinaan olivat asuneet Agul-jokea ympäröivissä metsäseuduissa. Toisella matkallani olen tuskin sen luonnonihanampaa maata nähnyt. Satojen kilometrien päästä näkyivät vielä etelässä sinertävät valkoiset vuoret, ja auringossa ikuinen lumi kimalteli suurten jalokivien tapaan. Aroa peitti rehevä ruoho, jossa eriväriset kukat loistivat harvinaisen kauniisti. Joet olivat vuolaat ja rannat korkeat, paikoittain hohtavan valkoiset, toisinaan tummat ja pehmeät, jättiläismäisten aarniometsäpuiden peittämät. Matkustettuani hyvinvoipien ja suurten, satojen talojen muodostamien kylien ohitse saavuin autiomille seuduille. Kaukana muista asutuksista sijaitsi vähäpätöinen Agul, missä sanottiin kottien asuvan. Samaan tapaan kuin muutkin kuolevat kansat olivat hekin vetäytyneet pois aroilta vuorille ja metsiin. Tullessani kylään oli osa miehistä metsissä, mutta siitä huolimatta sain haluamani tiedot. Sinänsä oli heimo kyllä säilynyt, mutta kaikki olivat siinä määrin venäläistyneet, ettei kukaan enää osannut omaa kieltänsä. Kerrottiin erään vanhan muijan sitä vielä taitavan, mutta halvauksen saatuaan hän oli kadottanut puhekykynsä ja yhteen ainoaan kysymykseeni hän vastasi sanalla "a", joka merkitsee nenää ja joka minulle tässä tapauksessa merkitsi pitkää nenää. Toimekseni jäi siis vain ristin piirtäminen. Sain todeta, että kottien kieli oli lakannut olemasta, että se oli jo joutunut saman kohtalon alaiseksi, joka lähitulevaisuudessa uhkaa kamassienkin kieltä.

Tämän tavallaan epäonnistuneen retken jälkeen minä palasin Rybinskoeen, josta lähdin rautatielinjalle. Vaivoin saavuin Krasnojarskiin, jonne minun oli pakko jättää miltei kaikki kokoelmani. Asemalla sain odottaa kaksi vuorokautta saadakseni piletin, ja se kerran päivässä kulkeva juna, joka sota-aikana välittää Siperian liikennettä, oli niin täpöisen täynnä, että minun Tomskiin asti oli pakko seisoallani oleskella neljännen luokan vaunussa. Kokonaiseen vuorokauteen en päässyt edes istumaan, ja nukkumisesta tai ruumiin ravitsemisesta ei voinut olla puhuttakaan.

Välttääkseni turhan pitkää ja vaikeata rautatiematkaa päätin kiertää Tjumeniin Ob- ja Irtysh-jokia pitkin. Matkalla viivyin muutamia päiviä Tshulym-joen suulla, jossa tutkin vielä erästä häviävää heimoa. Tutkimukseni suoritin Baidoona nimisellä jurtalla ja sain todetuksi, että ylisen Obin ja Tshulymin murretta ei puhu enää kuin 7-8 henkilöä. Muut samojedit olivat venäläistyneet tai kuolleet sukupuuttoon.

Jättäessäni jurtan oli syksy saapunut Siperiaan. Yöt olivat pitkät ja päivät lyhyet. Laivamatka tuntui yksitoikkoiselta pitkin kuollutta Obia, jossa ei asuntojakaan näkynyt. Mutta kaikesta huolimatta oli joki kauniimpi kuin koskaan ennen. Keväällä ja kesäiseen aikaan Ob muistuttaa suurta ja mahtavaa merta, jolta kuitenkin puuttuu värejä. Silloin siellä ei puhalla mikään raitis tuuli ja kaikki on harmaata, niin vesi kuin rannatkin. Mutta syksyn tullen vesi muuttuu yhä läpikuultavammaksi ja vihdoin, juuri ennen ensi lumen tuloa, se saa sinisen ja kirkkaan, kesäistä merta muistuttavan värin, Pakkanen muuttaa metsät ja viidakot keltaisiksi ja punaisiksi, ja äsken paljaat rannat kasvavat rehevää viheriäistä ruohikkoa. Vesirajan yläpuolella loistavat hiekkasärkät keltaisen maalaisvoin värisinä. Kirkkaalla ja tyynellä ilmalla ei saata koskaan tarpeekseen ihailta maisemaa. Illalla aurinko painuu pakkasen punertamana pimenevään setripuumetsikköön. Vastapäinen ranta näyttää palavan tai oikeammin hehkuvan, sillä se muistuttaa liekitöntä tulta. Tuon tulivyöhykkeen yläpuolella kohoaa läpikuultava ja kevyt pohjoinen taivas ja sen alapuolella kaikki vivahteine vaaleanvihreästä vaaleankeltaiseen ja vesi kuvastaa taivaan kirkkaita ja kylmiä värejä. Auringon laskettua varjot lähtevät vaeltamaan ja kaikki muuttuu salaperäiseksi. Silloin nuo pienet, ääneti virran mukana leveällä joella kulkevat samojediveneet näyttävät perin omituisilta.

Matkani Tshulymin suulta Samarovoon, Tobolskiin ja Tjumeniin kesti kolmatta viikkoa. Tomskista tulevassa laivassa menin Kolpashevoon, jossa minun oli pakko odottaa uutta laivaa voidakseni jatkaa matkaa. Pari päivää vanhat ystävät minua siellä parhaansa mukaan kestivät, ja entinen Tshaja-joen kielimestarini saapui hänkin minua tervehtimään. Hän lahjoitti minulle setripuunpätkkinöitä ja kalaa, ja minä annoin hänelle rahoja, joilla hän itselleen ja vaimolleen hankki pullon kotitekoista viinaa.

Laiva ei käynyt Tyskskoessa, ja Kolgujakin luona se pysähtyi vain pariiksi minuutiksi. Senvuoksi en ehtinyt tavata vanhaa ystävääni Olashkaa, joka, niinkuin minulle kerrottiin, oli pitkin kesää asustanut Obin rannalle pystytetyssä tuohikodassa odottamassa minun paluutani. Matka Obia pitkin Surgutiin kesti useampia vuorokausia ja oli tavattoman yksitoikkoinen. Venäläisiä taloja ei näkynyt juuri ollenkaan, ja syksyn saavuttua olivat ostjakkienkin teltat aikoja sitten hävinneet. Lunta oli kosolta autoilla hiekkasärkillä ja jää alkoi uhkaavalla tavalla kahlehtia likaista vettä. Päivisin ei ollut muuta tehtävää kuin pelata korttia kalakauppiaiden ja viimeisiltä tarkastusmatkoiltaan palaavien

hallinnollisten virkamiesten kanssa. Näillä kutsunnasta vapailla seuduilla ei sodan herättämä mielenkiinto ollut suuri, ja tästä asiasta sukeutuvat keskustelut olivat nekin laimeat.

Ulkonäöltään Narymia muistuttavasta ja ihmisistä köyhästä Surgutista matkustin lähellä Samarovoa sijaitsevaan Njälina nimiseen kylään. Siellä tapasin maanmiehen, maisteri T. Lehtisaloon, joka pitkät ajat oli läntisessä Siperiassa tutkinut jurakkeja ja heidän kieltänsä. Paraikaa hän tutki n.s. metsä-jurakkeja sokean kielimestarin avulla. Hauskan yhdessäolon jälkeen lähdin suuren Obin rannalla sijaitsevalle hiekkasärkälle siellä odottaakseni viimeisen sinä syksynä kulkevan laivan tuloa. Se ei kuitenkaan pysähtynyt siksi autiolle paikalle, ja minun oli pakko pitää tarkkaa vahtia, jotta en myöhästyisi. Kolme vuorokautta oleskelin tuolla lumisella hiekkasärkällä. Tavarani olivat edeltäkäsin ladotut pieneen veneeseen ja minulla oli sitäpaitsi siellä kaksi soutajiksi hankittua miestä. Me emme saattaneet poistua rannalta mihinkään, vaan meidän täytyi kuluttaa aikamme alati palavan nuotion ääressä. Tuuli ja satoi lunta ja nuotiosta huolimatta minua paleli, kun ei ollut takkia eikä turkkia. Nukkumisestakaan ei jäätyneellä maalla tahtonut tulla mitään. Kolmantena yönä tuli laiva, ja pimeydestä ja suurista laineista huolimatta onnistui minun tavaroineni kiivetä kannelle.

Matka Tobolskiin muodostui sangen jännittäväksi yhä laajemmalti jäätyvän joen takia. Kaupunkiin saavuimme parisen vuorokautta myöhästyttämme, mutta kuitenkin hyvissä ajoin. Vesi oli sentään siinä määrin laskeutunut, että samalla laivalla jatkaminen kävi mahdolliseksi. Pienempi alus lähti vuorokautta myöhemmin Tjumeniin ja minun oli sitä odottaessani pakko viipyä tuossa vanhassa kaupungissa, joka sodan johdosta oli kokonaan muuttanut muotoaan. Siellä oleskeli näet monta tuhatta Saksan alamaista ja sotavankia. Erikoista huomiota herättivät tällä niin kaukaisella paikkakunnalla komeapukuiset itävaltalaiset upseerit. Tasan 200 vuotta aikaisemmin oli siellä samassa asemassa elänyt suomalaisia ja ruotsalaisia miehiä, ja oli mahdoton olla tekemättä vertailuja. Siihen aikaan Venäjän valta perustettiin, ja sitä muistelllessani mietin mitä lähin tulevaisuus oli mukanaan tuova. Vangit tuntuivat kärsivän pakkasesta ja oudosta ruuasta, mutta näyttivät kuitenkin reippailta ja juhlivat paraikaa Antverpenin valloitusta.

Tobolskista lähdin pienessä laivassa, jonka lastina oli setripuunpätkkinöitä ja tataareja. Saapuessani laiturille ei lastia vielä oltu otettu ja minä sain nähdä miten se tapahtui. Pakkanen oli tuima, tuuli jäätävän kylmä, ja parempiosaiset ihmiset esiintyivät lämpimiin turkiksiin puettuina. Sillalla seisoi pitkävillaisiin siperialaisiin lammasnahkalakkeihin ja väljiin kaapuihin puettuja tylynnäköisiä miehiä — vanginvartijoita paljastetuin miekoin ja ladatuin kiväärein. Niiden välissä liikkui vaivalloisesti pitkä jono kalpeita ja laihtuneita olentoja raskaat säkit selässä — harmaapukuisia pakkotyöläisiä. Käsiin ja jalkoihin kiinnitetyt lujat rautaketjut kalisivat kaameasti, ja minun oli mahdoton kauan kuulla tuota kärsimyksen musiikkia, jota onnettomien huokaukset ja vartijain ärjymiset säestivät.

Laivassa oleva seurue oli kokonaan tataarilainen, enimmäkseen kauppiaita perheineen. Naiset olivat arvokkaita, hunnutettuja, miehet vilkkaampia ja tuttavallisempia. Juttelin monen kanssa ja he hämmästyttivät minua tiedoillaan Suomesta ja kansamme taistelusta venäläistä virkavaltaa vastaan. Määrähetkinä he ottivat esille pienet itämaiset mattonsa, polvistuivat, lukivat rukouksensa Allahille ja kumartelivat Mekkaa kohden. Heistä mahtaa tuntua ihmeellisen yhdistävältä ja kohottavalta tietoisuus siitä, että koko heidän uskokuntansa, monet miljoonat uskovaiset muhamettilaiset samalla hetkellä kääntävät katseensa pyhää kaupunkia kohti ja rukouksessa lähestyvät jumalaansa. En nauranut heidän peseytymismenoilleen tai heidän uskonnolliselle hartaudelleen, mutta hymyilin nähdessäni heidän kompassi kourassa ottavan selkoa oikeasta suunnasta. Laiva kääntyi pitkin kiemurtelevaa jokea, ja kompassi niinkuin tataaritkin kääntyivät uskollisesti sen mukaan. — Matkalla sivuutimme harmajan kylän, joka sijaitsi liejuisella rannalla. Se oli Pokrovskoe nimeltään ja siellä oli surullisen kuuluisan Rasputinin koti.

Tjumeniin saavuin lumimyrskyssä juuri ennen kuin jää peitti koko joen. Sielläkin toistui sama hankaluus piletien suhteen kuin Krasnojarskissa. Juna oli täpötäynnä väkeä, enimmäkseen rintamaan matkustavia sotureita. Jokaisella asemalla sai nähdä liikuttavia hyvästijättöjä, itkeviä naisia ja totisia miehiä. Mutta kuta enemmän lähestyimme Pietaria, sitä harvinaisemmiksi tulivat tuontapaiset kohtaukset. Ne väistyivät antaakseen tilaa toisille. Vastaantulevat junat olivat nekin viimeistä paikkaa myöten täynnä ihmisiä, mutta niissä näki haavoittuneita ja sairaita sekä vankeja. Matkan varrella sai siis pikakuvien muodossa nähdä eri puolilta sodan tuottamaa surua ja kurjuutta, sen kärsimyksiä ja synkkyyttä. Iloa ei missään näkynyt, vain vakavuutta, syvää ja raskasta, joka oli painanut leimansa niin kansaan kuin yhteiskuntaankin.

Vaunussa, jossa istuin, ryhdyin keskustelemaan erään ulkonäöltään miehekkään vääpelin kanssa, jolla oli rinta täynnä mitaleita ja Yrjönristejä. Hän oli matkalla rintamaan. Hän oli taistellut venäläis-japanilaisessa sodassa, mutta ei vielä tässä. Senvuoksi minua ihmetytti, että hänellä oli kääreitä pään ympärillä ja vasen käsi siteissä. Kysyin häneltä missä hän oli haavoittunut, ja hän vastasi olevansa aivan terve. Siteitä hän sanoi pitävänsä vain suojellakseen itseänsä. Hän oli ollut mukana koko edellisen sodan aikana eikä kertaakaan vahingoittunut ja hän luuli siteiden nytkin voivan suojella häntä kaikkea

pahaa vastaan. Ne olivat hänen silmissään maagillisesti vaikuttavana suojana sekä luoteja että pistimiä vastaan.

Kuljettuamme vuorokauden törmäsi junamme yhteen naftajunan kanssa ja ihan kuin ihmeen kautta pelastuimme joutumasta liekkien uhreiksi. Ei ketään kuollut, mutta toistakymmentä henkeä loukkaantui pahasti ja osa kokoelmistani meni pilalle. Matkan loppuosa sujui onnellisesti, ja lokakuun loppupuolella saavuin Suomeen täynnä uusia kirjavia vaikutelmia ja kokemuksia ja täynnä sitä iloa, jota jokainen Siperiassa matkustellut tuntee saadessaan jälleen olla kotona ja kotoisissa oloissa.

Toistamiseen palasin erämaista takaisin sivistyneisiin oloihin. Tunsin itseni entistä onnellisemmaksi omaisten luona omassa maassa. Maailmansota siihen kenties osaltansa vaikutti. Mutta kaikesta huolimatta tulin kokeneeksi samaa kuin edellisellä kerralla. Syvän kaipuun tunne sekoittautui ilooni. Olin äsken elänyt suurilla aroilla ja äärettömillä sydänmailla ja nyt olin tullut sivistyksen markkinapaikoille. Mieli tuntui jotenkuten haikealta, ja minä kaipasin kaikkea sitä, jonka olin jättänyt. Unohdin vaivat ja vaikeudet, muistiini palautui raikas elämä ja ihana oleskelu rakkaiksi käyneiden luonnonlasten parissa. Ken on nähnyt ainoastaan meidänpuolisen elämän, ei saata ymmärtää toista puolta. Mutta ken on nähnyt elämän alkuperäisimmissä muodoissa, hän ei koskaan näkemiään unohda, ja hänen lähdettyään suurista erämaista muodostuvat muistot hänessä loistavaksi ilmestykseksi, josta hänen on mahdoton päästä irti. Hänestä on tullut jonkinlaista kaksoiselämää elävä ihminen, hän on jättänyt jälkeensä sinne jotakin omasta itsestään. Niin on minunkin käynyt.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SIPERIAN SAMOJEDIEN KESKUUDESSA VUOSINA
1911-13 JA 1914 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual

work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a

physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.